

મુંબઈના સર્વથી જુના અને જાણીતા ફોટોગ્રાફર કોણ ?

સર્વ પારસી હિંદુ મહોમેડન કહેશે કે

કાલકાદેવીવાલા એસ. હોરમશાહ.

હમારી એસ. હોરમશાહ એન્ડ કુંપની,

તથા

બોમ્બે ફોટોગ્રાફીક કુંપનીમાં

ફોટોગ્રાફીકને લગતુ ઘણુંજ સરસ અને પુર્ણ સંતોષ આપતું કામ કરી આપીએ છઈએ. સાવ તદ્દન કીક્રાયત.

હમા સીલવર પ્રાંટની આરજીનટા, આમાઈડ, સેપીઆ, તામ્બામા છાપી આપીએ છઈએ.

હમારી ઉંચી ફીનીશ તથા આરટીસતીક પોઝીશનેજ ધર્મની લગભગ ચાલીશ વર્ષ સુધી કીર્તી જલ્લવી છે ગમે એનીચી નાની યા જુની ખબ થયેલી કાપી ઉપરથી આમાઈડ સેપીઆ તથા વોટર કલર એનલાઈનમેટા સુંદર દેખમા જડી ઘણાજ થોડા વખતમાં તૈયાર કરી આપીએ છઈએ.

સસતું કામ અને સુંદર કામ, પછી કાં ન જળવાયે સરસ નામ.

તદ્દન નવા ટીઆઈનની ઍક્સેસરીઝ થોડા વખતમાં આવી પુગશે.

એસ. હોરમશાહ. ફોટોગ્રાફર.

બોમ્બે ફોટોગ્રાફીક કુંપની.

દાથી બીલટીંગ-કાલકાદેવી રોડ,

મુંબઈ.

પ્રકાશક : ૧ હ.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૩.

અંક : ૧ લો.

૦૫૬
નંબર

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરોધે નવિન એ કરશે બે વાત;
સુર્ય ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પર જાત.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

આ માસિક દર મહિનાની શરૂઆતમાં જ નિયમિત પ્રકટ થાય છે. અને દરેક આંકડેવા સાપ્તાહમાં ખીચો ખીચી છાપેલા બીજા બીજા વિષયોથી લગરપુર સમિત અંક બહાર પાડવામાં આવે છે. પોસ્ટલ સુધાં વાર્ષિક લવાજમ માત્ર રૂ. ૩-૮-૦, હિંદુસ્તાની આફરનામાં માટે રૂ. ૪-૮-૦, છુટક નકલના આના છે, પોસ્ટલ સાથે આના સાત.

“પ્રભાત”—આફ્રીસ

C/o. ત્યુતોરીયલ પ્રેસ,

નં. ૩, ચર્ની રોડ-ગિરગામ મુંબઈ.

પ્રભાત

સપ્ટેમ્બર

અનુક્રમણિકા.

૧૯૧૩.

અંક.	વિષય.	પૃ.	અંક.	વિષય.	પૃ.
૧	(નિયુત) મુખ પૃષ્ઠ ...	૧	૨૫	સ્વીટહાર્ટ કાડ ...	૩૭
૨	અનુક્રમણિકા ...	૨	૨૬	પ્રભાતના ઉખીઆણું ...	૩૮
૩	પનોતિ પ્રભાત (કવિતા) ...	૩	૨૭	મહાર્ક મનન ...	૩૯
૪	પ્રભાતના દર્શને પ્રભાતને દુઝ્યા (કવિતા) ...	૩	૨૮	સાહિત્ય સમુદય ...	૪૦
૫	પ્રભાતનો પ્રકાશ ...	૪	૨૯	ધર્મની અંકયતા ...	૪૧
૬	નવરાત્ર મુખારક (કવિતા) ...	૪	૩૦	The Dawn (Poetry) ...	૪૨
૭	દુરગ્ગિનમાંથી બહાર ...	૫	૩૧	The Dawn ...	૪૩
૮	મહર્ષિ દાદાભાઈ નવરાત્ર ...	૭	૩૨	Relation between Science	}
૯	પ્રભાત અથવા બામદાદ ...	૯	૩૩	Philosophy and Religion	
૧૦	રંગમાં ભંગ ...	૧૧	૩૪	Study of Nature and Religion	૪૬
૧૧	ઇતિહાસિક વિવરણ કથા ...	૧૨	૩૫	Life Spiritual ...	૪૮
૧૨	મહારી બહેનને (કવિતા) ...	૧૭	૩૬	અંધાવલોકન ...	૫૧
૧૩	વિરહિણી (") ...	૧૮	૩૭	પ્રભાતના પાસ્ટ ...	૫૨
૧૪	મનુષ્ય છંદગીની પ્રભાત ...	૧૮	૩૮	પ્રભાતનું પંચાંગ ...	૫૩
૧૫	આર્થ ધર્મ માળા ...	૧૯			
૧૬	સહેનશાહબાનુ મેરી ...	૨૦			
૧૭	વિનોદ માળા ...	૨૩			
૧૮	જ્ઞાનની દુનિયા ...	૨૪			
૧૯	રમુછ દુષકા ...	૨૫			
૨૦	કુલકમાગત કુવાદીની (વાર્તા) ...	૨૬			
૨૧	બાનુએનો બાગ ...	૩૦			
૨૨	બાગકોને બરતું ...	૩૨			
૨૩	અલકારાન ...	૩૩			
૨૪	દ્યની અસર ...	૩૪			

“આઈ પેપર” ઉપર હપ્તાએલાં ચીત્રા.

- ૧ પ્રભાતનો ઉદય પ્રકાશ. (મુખ પૃષ્ઠ.)
- ૨ મહર્ષિ દાદાભાઈ પોતાના બળીઆમાં.
- ૩ “ ” ની સંખ્યાકાળની સહેલધા.
- ૪ “ ” નો ફરીઆબ્યા બાદનો આરામ.
- ૫ “ ” પોતાના અભ્યાસખંડમાં.
- ૬ શુજરાતી હિંદુવાર્તા ચીત્ર.
- ૭ ‘પ્રભાત’ માં સુંદરીની પ્રાર્થના.

નિવેદન.

નમતા પુર્વક નિવેદન કરવાનું કે આ પ્રથમનો અંક હોવાથી વેળાસર સુદારીત કરાવવાર્થે થયેલી અસાધ્ય હિતાવળને અંગે નગર સુધી સહી ગયેલી ભુલો માટે વાંચક વર્ગ ક્ષમા કરશે. જે માટે ભવિષ્યમાં પૂર્ણ કાળજી લેવાશે.

“પ્રભાત”ના માલિક.

પૂજ્યમાં પમરતી પનોતી પ્રભાત
ફરી આઠ પહેરે ફરેલી પ્રભાત
પધારી મુદેદ સાળ સહને પ્રભાત
સીકા રાતનું લીધું છે જારી જકાર
દીપાં બુદ્ધ ઝાકડે જલુકાવ કરી
વીઝી વાએ ડાળીને ગલુકાવ કરી
હિયા પાને પંખીખી સનસાર કરી
પ્રભાત તુજ સવારી ઉગમમાં ધરી

હવાની મચાતી કીધા સોર બકાર
ખુશ્યા છે સન માન થઇ ધરને બાર
કમરતંગ કરી મેંડ્યા સજુગાર પર
ફરી તુંજ સવારી બેકે પળવાર ભર
જનમ હો મરણ હો યા કાંઈક ધર લગન
અગર હો ગળી યા ભલે હો સગન
વધાઇ હોય લગાઇ હોય કંઈક ધર પાસ
પ્રભાત તારાની આવવાની સઉ રાહા બેસે પાસ.
("હરમીસ")

પ્રભાતના દર્શને પ્રભાતને દુઆ.

લખનાર: કવિ દા. એ. તારાપોરવાલા.

—:—

જીવજીવ! એ કુદરતનાં પંખી પારા!
એવ તારી આજે તું રસિક જ્યાન!
આપ મને પ્રભાતમાં દર્શન તારા!
ને ધર હૃદય-અકલિમનાં માલિકનું ધ્યાન!
જીવજીવ! એ આમદાદનાં પંખી મધુર!
આ તારી કુદરતનાં જીવજીવનું ગીત!
યા તારી સમિતની લેહમાં ચક્રચુર!
ને દેખાડ આ પ્રકાશિત પ્રભાત પર ચીત!
કાકિલા! તું કર તારું રસિક કંઠોડ!
આજની આ આમદાદને બહાદરી વધાવ!
ને આશિષનાં રસભર્યાં બોલો તું બોલ!
છે જીવજીવ! આજની પ્રભાતને પ્રભાત!
સજની! તું લાવ જરા સગનની યાચ
માલજી! તું લાવ તારા મોગરાની માલ!
ગંધા! તું મળવ એક લલકાર ખુશાલ!
તજલગી! તું લે તારા તજલગી તાલ!
થરો આજે બખાવાર દોશન આકાશ,
સાહિત્ય સિકાની બજિદારી કાળ!
ચંપેશી, સેવતી ને નરંગીસ, જીલ્લખ,
જીવજીવને ફિરોદશમાં ફેરવશે આજ!

મુખારક હું હૃદયું છું આજનું આ સાલ—
કુલ સારી કામને શું દિવસ કે રાત!
શું હમ કામ કે પર કામખી રહેને ખુશાલ!
ને જ્ય તને હૃદયું છે એ માસિક પ્રભાત!
જ્યકારી યાચ તારા આજનો જનમ!
ને આહવાની/સંખ્યામાં રહેજે તું પૂર!
મુખારક હો ધરતી પર તારું કદમ!
ને રચ તારી મુશ્કિલને કરે કુલ દુર!
છત્તે, એ પ્રભાત! તું પ્રગ્નના પ્યાર!
ને માનીતું માસિક એક બનજે પ્યાર!
ને સંખ્યાદિના દમેશા કરજે સજુગાર!
ને દર માસે આજે તું દર્શન તારું!
કીર્તિવંત કારકીર્દિ રાખજે, પ્રભાત!
કરદાની આહવાની ચાખજે, પ્રભાત!
દમેશા લજુગ તું લાખજે, પ્રભાત!
દિવસારી દિવસની તું લાખજે, પ્રભાત!
લાંબા બહુ આયુષ્ય હું હૃદયું છે તને!
દુઆ માહેલ દાદીનું નિર્મળ છગર!
આજનું ને વાળનું તું રહેજે, અને—
રહેજે તજ સરખા ને રચન છગર!

પ્રભાતનો પ્રકાશ

“સૃષ્ટિના નિર્માણ (જગતના જન્મ) સમયે પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્યનાં મન ઉપર જગતની વિવિધ રચનાઓ ભેદ કેવી વિચિત્ર, અનિર્વર્ણ્ય (ન વર્ણવી શકાય એવી) અસર થઈ હશે! સતત લગભગ (દર પળે હાજીર) કરનાર તેનેમન સુધી, ચંદ્ર, તારા અને તેમની ગહન ગતીઓ; અત્યંત ગંભીર દેખાવ દેનારા નાનાં પ્રકારનાં જલચરચરથી ભરપૂર વિશાળ સમુદ્ર, પત્ર, પુષ્પ, ફલ વિગેરે લારથી લગી જતાં તથા અકલ ગતિના પવનથી કેપતાં અનંત વૃક્ષોથી છવાઈ ગયેલા-દુરથી મેઘમાલા (વરસાદના કાળાં વાદળાં) જેવા દિસનાં-ઉંચા ઉંચા પર્વતો, અને તેમના ખડકોમાંથી ખળખળ વહેતાં વાંકા ચૂકાં ઝરણાં; શ્રાવણારી મધુર રાગદ સહિત, આકાશમાં નિરાધાર અવસ્થાન કરતાં, નાનાં મોટાં સુશોભિત પક્ષિઓ;—વિગેરેના પ્રથમ દર્શનથી તેને કેવું અનુપમ સાનંદશ્ચર્ય થયું હશે!” (લુઓ આમાં પૂરું).

જગતકર્તાએ નિર્માણ કાંઈકાં રોજ તવિન ઉગતા દિવસોનો પ્રથમ ભાગ પ્રાતઃકાળ, પેરાદીપૂ, પ્રભાત મનુષ્ય માત્રને જ્યાર જાગતાજાગ આનંદ આપે છે. પ્રભાતનું વર્ણન નિસ્તારી શકાય એમ નથીજ. ભરતખંડમાં અગ્રેજ સામ્રાજ્યની ધંમેલી સ્થાપના પછી વિદ્વાતા તરફ લેંકાની દૃષ્ટિ દિન પ્રતિ દિન વધુ આકર્ષણી બન્ય છે. પરંતુ ભરત ખંડની માતાસમાન પ્રથમ વાણી સંસકૃતની એક પુત્રી ગુજરાતી હજી પ્રાતઃકાળમાંજ છે અને તે પુત્રીને પુષ્ટ જોશક આપી મોહારી બનાવવાનો પ્રયાસ થોડા સમયથી પછુંર સાક્ષરો કરી રહ્યા છે, તેમાં જાની શકતો લેશ માત્ર ગુણ ભોગ આપવાના પ્રયાસોજ આ પ્રભાતનો પ્રકાશ આજે થયો છે. આ ‘પ્રભાત’ પારસી, હિંદુ અને મુસલમાન ખ્રીસ્તી સાદસથી આ સર્વ કામમાં એજલાસ વધારી

ગુજરાતી ભોપાનો પુર્ણ પ્રભાતમય પ્રકાશ પારી મિતતા અને પ્રાતુભાવ વધારવા માટેજ જન્મ લેવા પામ્યું છે. દરેક ઓજ સારી કે નરસી તેના આહકને લઈનેજ ગણવામાં આવે છે, પરંતુ જેમ બને એમ સહેલી પણ શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં મનરંજન લખાણોની પ્રસિદ્ધિ બજાવીતા સાક્ષરોના લખાણો પ્રકટ કરી વધુ પ્રમાણમાં ફેલાવવી એજ ‘પ્રભાત’નો મુખ્ય આશય (હેતુ) છે.

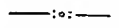
“આ જગતની રચનામાં અનેક જાતના ભેદોએ દેખાવ દેખ છે. રાત્રિ દિવસનું ભેદ; સ્ત્રીપુરુષનું ભેદ; યે પગનું ભેદ; યે આંખનું ભેદ; પક્ષિઓમાં યે પાંખનું ભેદ; તેમ અસ્ત અને ઉદયનું ભેદ; અથવા દુઃખ અને સુખનું ભેદ; હોય છે. ‘પ્રભાત’નો પ્રકાશ થયો તે પહેલાં ત્રવલાવિક સંભાષણજ હતી અને રાત્રીના વહેવા આદ પ્રાતઃકાળમાં પ્રકાશોલા સુધીના પ્રકિટ કિરણોએ ‘પ્રભાત’નો ઉદય કાઢ્યો અને તેના પ્રકાશમાં;—અસ્ત ઉદયની ઘટમાલ એ ધરતીની લીલાના મહિમાભિના એક પ્રયોધક મહિમા-ભોનારના હસ્તોમાં રમણ કરતો આ મણી તેઓના અંતઃકરણને વાચના કરતો એટલુંજ વિનવે છે કે તેનું જીવનું અથવા મરણું તે તેના આધિતોની ખરી મદદ ઉપરજ છે; ભેદ તેનો હેતુ પાર પાડનાર તો તે શક્તિ કાઈ જૂદીજ છે.

“ઉચ કાળ નિકરણની (યે) પાંખ ઉદય ને અસ્ત; નિશ્ચય લેહી હાથમાં, આવે વસ્તુ સમસ્ત” (ગી.પાઠી). ભરતખંડના ખરા પૂત્ર તરીકે માતૃભાષાના ઉપાસક રૂપે જો વાંચનાર તહારી લાગણી એમ કહેલી હોય કે આ બાળકને ઉછેરવામાં તહારી ફરજ છે તો તહારી મથા શક્તિ અનુસાર લેને ઉછેરવામાં તહારી મદદ આપ. J. B.

નવરોજ સુભારક.

લખનાર: હરમીસ.

ઉગમમા લુભે સુધી રંગીલો આજે ખુશીના દમામી કીરણ સાજ સાથે, ગંગા પાસ વેરી વીખેરી રહ્યો છે ચમતમાં ચલકતો ખુશદહ બીરાજે. ભગાઈ દમ ભરું હું હમાબેર સાથે હુવા નમ કરું હું નવા સાજ કાજે, ખતમ સાજ થયું છે જીવ કાલ સહાજે ઘરકતનું ભેદું નયું સાજ આજે અકકલમાં ઇજતમાં વધુ વહી આપે માટે કરીલે હમાબેર આજે, બારણે છે તોરણ ઉંચર ચોક ચંદન અપોષમા પમરતા ધરખાર ગાજે, ચોક અને મોહોલે સરોહ આજ વાગે માટે કરી લે હમાબેર આજે,

કાઠધર આવે કાઠધરથી જાણે પારકાને જોતાંખી મનમલકાણે, તરહેવાર પોશાક દીલપર સજીને આનંદ નવા સાલને બગકાણે. ખેરખાહ ને સાથીઓ વાટે મને માટે કરી લે હમાબેર આજે, પારસી મોહોલસવ નાદ વાગે પરંક ખુશીમાં બહોસ માગે. કાઠ આવે આની કાઠ પાઠ દેશે કાઠને પણ ખાલી જવા નહી દેશે, આદરીઆન ને આતસ બેહરામમાં જઈને નમીને કરે છે હમાબેર હાથે. ગણતરીની નાની આ પારસી કામ હજી જેવું તેવું ચલકતું છે એમ પરખતને પૈસી અપાવી મગન રહે બીજાને વરતી પોતે સગન લે પતેતીના દીનનો છે મઝીમાર જ્યાર માટે કરીલે હમાબેર આજે.

દુરબીનમાંથી બાહર

અથવા

દર્શને દુનિયા

નામદાર ફેસરની પૂરી એક બેઠીના લગ્ન હાલિસે એક હોનેવરના વારસે એટલે અર્થાત્ત બાદશાહિ લગ્ન, ખાતે પસાર થયાં તેથી હિલમ રાજ્યો વચ્ચે આવતી મિત્રાચારીમાં થોડા સંબંધ થવા પામ્યા છે તે ખુશ થવા જેવું છે. લગ્ન પ્રસંગે પ્રશિઆના ઝાર અને આપણા નામદાર અખતાવર રાજા અને રાણી પણ હાજર હતાં, જે સમયે તેઓને અનુપમ માન આપવામાં આવ્યું હતું. મહેલમાં રાજ્યો વચ્ચે આવ્યા ભાષા ચરિત્ર વર્ગને ખુશી કરવા નેમ દુનિઆના સહા સંપર્માં ઉમેરા કરવા લાયક છે.

રાજા બાઈ મંગેલા માનવવાની જવાબમાં અગ્રેજ પ્રમુખને નામદાર રાજાએ જર્મની ખાતે ક્યુ છે કે આ તમારા ધારણ કરી લીધેલા અવેશના સોદા અને તમારી વચ્ચે ભાષા ચરિત્ર રાખેલા તો તમે દુનિઆની સહા સંપર્માં આખાદી કરનારા થશે કે જે નજવવામાં મહારા પિતાની જીંદગીના મુદ્દા લેખ હતા સર્વે કેસ ઈંગ્લેન્ડે કે જર્મની અને ઈંગ્લેન્ડ જેવાં રાજ્યોની આખાદી તેઓના સહા સંપર્માં થાય.

યોગ વિધ્યાને આદનારા સાંભળીને ખુશી થશે કે એક અમલદાર પ્રત્યક્ષ જોએલો ધાખસે અપત્તો સમાધી માટે સારા અભિપ્રાય દર્શાવતાં કહે છે કે નવેમ્બરની ૨૬ મી તારીખે મી. આર. આર. રાજેએ રેગિવારે સમાધી ધારણ કરી જે વખતે યાહુના સેન-સર્જન મી. રીપનીસ પણ હાજર હતા ત્યારબાદ જીન, પાંચમાં અને આમે દિવસે એમાં તેમને બધે પ્રવિશ 'સમાધી મુદ્દામાં જોઈ આવ્યા અને અગ્રીઆરમે દિવસે તેમનું શરિર બહાર કાઢ્યું જે મરણ પામેલાં મનુષ્યના ચળવેનું દેખાતું. પ્રથમથી મંગેલી મુચનાઓ મુખ્ય સમાધી સેનાર મી. રાજેના પુત્રએ તેમના મોઢામાં આંગળી નાંખી જીભની અણીને લગાડી જે બાદ પા કસાકે ચરીરમાં ગરમી આવી અને અર્ધ કસાકે મી. રાજે હુશિયાર થઈ અમારી જોડે વાત કરવા લાગ્યા.

મીસ ઈંગ્લેન નામની ઉમ્મર પૂણેલી સ્ત્રીને લગ્ન ખાતે જે. પી. બનાવવામાં આવી છે. અને સ્ત્રી 'જર્મની'માં એકાધી પાંચમાં આ સ્ત્રી પ્રથમને છે.

તેમજ મેરી બાઈલ્સ નામની સ્ત્રીને હમલુજ અમેરિકા ખાતે મુનાઈડેટ રેટલસમાં ન્યાપીસીસની જગ્યા આપવામાં આવી છે.

‘લંસેટ’ પત્રની નોંધ મુજબ દર દસ હજાર મનુષ્યની વસ્તી ઉપર છતાલીમાં ઝાક્ટરેનું ઝાક્ટરેની ગણતરી. પ્રમાણ ૫.૬; કાન્સમાં ૫.૨; જર્મની ૫.૬; બર્મિંગહામ ૦.૪૦ અને ઈંગ્લેન્ડમાં ૭.૮ ટકાનું આવે છે. હિંદુસ્તાનની ગણતરી કાલ્કિ કાંપી નથી, પણ નરી આંખે એટલું તો ખુલ્લું જણાય છે કે મુબમ્બ શહેરમાં પણ આજ કાલ તેઓની લગભગ વધતી જાય છે.

મુખ્ય શબ્દ સંસકૃત ‘યત’ (યજનત) ઉપરથી માન્ય બની યોગ્યએટલા શબ્દ ‘જયન’ છે. અને બહમન અમે-મુખેદની ખુશાલી. સાક્ષ્યદેના દિવસ ઉત્તરવાને માં અન્ન ફળી શા-માંસ મહિરા રહીત અન ફળ-ખતું જશન, શાખના ખોરાકને એક બહેર મેળાવડા સ્ત્રી અને પુરુષ વર્ગના એકત્ર થયા જુલાઈ મહિનાની તા. ૨૦ મી એ કરવામાં આવ્યા હતા. અનકળ શાખના અથા મેળાવડાએ અવજતાં સુગીને પાત્ર હોવા ઉપરાંત કુદરતી ખોરાકની શ્રેષ્ઠા પુરવાર કરી આપવા માટે ઉત્તેજનને પાત્ર છે પરંતુ જણાવવાને એક ઉપર છે કે ‘જયન’ના જે મહલાઓ સાચવેલા જોખમે તે સચવાતા નથી. પ્રથમમાં તો જગ્યા બાદ લોહાને ‘જંબર’ (એરેડ વાંટર) પીવાની અત્યંત ભજામજો કરવામાં આવે છે કારણ કે કર્તા કરવતા એને બેરશ લાગે છે કે રમેને આ ખોરાકથી ખાનગ્યએને અપચો થાય. યથાર્થ કે તેઓને ખોરાક પકાવનાં આવડતો નથી. એની પુરવારી સાબીત કરી આપે છે. બીજું કેટલીક બાળકોએને બેચી કરી તેઓ પાંચે ભરગવેલા વાદવિવાદ રણ કરવામાં આવે છે. અને રીસમુરી ભરેલાં ભાવજો તેઓ પાંચે કરાવવામાં આવે છે. અટલેથી ન અટકતાં કેટલીક વયોરૂઢ્ધ સ્ત્રીઓ કને નાટ્ય તખ્તાનુસાર મીતો મવાવવામાં આવે છે. ‘જયન’ (યત) જેવા પવિત્ર દિવસે આવતું કૃત્ય કરવામાં આવે તે મું શોભા ભરેલું લાગે છે કે કાક સજ્જતી સુદરીઓને ભરગવેલા ‘અન્ન ફળ શાખ’ ઉપરાંત ખોરાકને વાદવિવાદ અને સ્ત્રીઓનાં ગાણુઓ કેટલીકને અસ્થાને અને કંઈકાને અલુગમતાં થઈ પડે છે, જેનું ખડે તરફ ત્યાં હાજર રહેનારાઓની ટીકા ઉપરથી આદર્શ રૂપે દેખાઈ આવે છે. જેને from satyagrah

અહમન અમેસા-મુખેદની ખુશાલી. સાક્ષ્યદેના દિવસ ઉત્તરવાને માં અન્ન ફળી શા-માંસ મહિરા રહીત અન ફળ-ખતું જશન, શાખના ખોરાકને એક બહેર મેળાવડા સ્ત્રી અને પુરુષ વર્ગના એકત્ર થયા જુલાઈ મહિનાની તા. ૨૦ મી એ કરવામાં આવ્યા હતા. અનકળ શાખના અથા મેળાવડાએ અવજતાં સુગીને પાત્ર હોવા ઉપરાંત કુદરતી ખોરાકની શ્રેષ્ઠા પુરવાર કરી આપવા માટે ઉત્તેજનને પાત્ર છે પરંતુ જણાવવાને એક ઉપર છે કે ‘જયન’ના જે મહલાઓ સાચવેલા જોખમે તે સચવાતા નથી. પ્રથમમાં તો જગ્યા બાદ લોહાને ‘જંબર’ (એરેડ વાંટર) પીવાની અત્યંત ભજામજો કરવામાં આવે છે કારણ કે કર્તા કરવતા એને બેરશ લાગે છે કે રમેને આ ખોરાકથી ખાનગ્યએને અપચો થાય. યથાર્થ કે તેઓને ખોરાક પકાવનાં આવડતો નથી. એની પુરવારી સાબીત કરી આપે છે. બીજું કેટલીક બાળકોએને બેચી કરી તેઓ પાંચે ભરગવેલા વાદવિવાદ રણ કરવામાં આવે છે. અને રીસમુરી ભરેલાં ભાવજો તેઓ પાંચે કરાવવામાં આવે છે. અટલેથી ન અટકતાં કેટલીક વયોરૂઢ્ધ સ્ત્રીઓ કને નાટ્ય તખ્તાનુસાર મીતો મવાવવામાં આવે છે. ‘જયન’ (યત) જેવા પવિત્ર દિવસે આવતું કૃત્ય કરવામાં આવે તે મું શોભા ભરેલું લાગે છે કે કાક સજ્જતી સુદરીઓને ભરગવેલા ‘અન્ન ફળ શાખ’ ઉપરાંત ખોરાકને વાદવિવાદ અને સ્ત્રીઓનાં ગાણુઓ કેટલીકને અસ્થાને અને કંઈકાને અલુગમતાં થઈ પડે છે, જેનું ખડે તરફ ત્યાં હાજર રહેનારાઓની ટીકા ઉપરથી આદર્શ રૂપે દેખાઈ આવે છે. જેને from satyagrah

મીસ ઈંગ્લેન નામની ઉમ્મર પૂણેલી સ્ત્રીને લગ્ન ખાતે જે. પી. બનાવવામાં આવી છે. અને સ્ત્રી 'જર્મની'માં એકાધી પાંચમાં આ સ્ત્રી પ્રથમને છે.

to the ridiculous notion of inferior performance વખતે કરી શકાય !

ધી 'હૅવ ગ્રેડેડ' નામનું પત્ર ડૉ. જેમ્સ એમ પીબલ્સ એમ. એ., એમ. ડી., પીએચ. ડી. નું નહાતું પણ રસિકું પીબલ્સ એકાદ્ય બ્યાન આપતાં જણાવે છે કે વરપતો જવાન.

ડૉ. પીબલ્સની ઉમ્મર ૬૧ વર્ષની જુવાન છે. સહાઈ વર્ષ થયાં ડૉ. પેબલ્સે કાંઈ પણ જાતનો માંસહારી ખોરાક, માછલી કે સુરબ્યા અથવા અથાણું, ગરમ મસાલો, વાસી પતીર અથવા ગરમ કેકસ પણ ખાતાં નથી. તેમજ તેઓ કાંઈ, દારૂ, તંબાકુ કે બીટી કથાનો ઉપયોગ કરતા નથી. આનો જખાણ દેતાં તેઓ જે કહે છે તે એટલુંજ કે “આ સર્વસ્વ યોગે મોંઘી છે તેમજ નકામી અને નુકશાન કરતાં છે. હું આનોજ, દારૂ, ઘંઘિ, ચોખા મલાઈ, માખણ, અને મેવા ઉપર આનંદથી હાહા નિર્માન કરું છું. આ સર્વસ્વ યોગે પરમેશ્વરે બધેલાં સર્વોના કુદરતી તાપ નીચે પેદા થાય છે, સને તેથી તે ખોરાક વધુ અનુકૂળ કરતાં તેમજ કુદરતી માણસ પડે છે. બધાંસુધી કુદરતને માન આપાય ત્યાંસુધી માન આપવાની પરમેશ્વરપ્રત્યે હું મારી ફરજ ધારું છું. અને તેથી હું શુદ્ધ વિચારોને અમલમાં મૂકી ઘણું અચ્છું લખી શકું છું.” આની નિયમિત ટેવને લીધે આટલી કૃષ્ણ વયે હું પુરુ તનુકુદરતી સાથે જુવાન બનેશું થયું એ હાહાપણ ભરેલું તો નહિજ લખાય !”

કહે છે કે ૬૧ વરસનો આ ધરદો જવાન ડૉ. પીબલ્સ મહેનત, ખડતલ, કદ મનનો અને માણકાં છુદિયાને એક નિદાન વૈદ અને સર્વોદય ગ્રંથકર્તા છે. છેલ્લા ૭૫ વરસ થયાં તે જાહેર તખ્તાઓ ઉપરથી શુભાંકિત લાખણો આપે છે અને જાહેર જાણદારે લખાણો કરવાં ઉપરાંત ૪૦ પુસ્તકોની તે રચનાર છે; અને પાંચ વખત તે આખી દુનિયાની મુસાફરી કરી ચુક્યો છે.

મહાત્મા આજબંધુઓ! તમે તમારા ધર્મથી વેગળા નહો માંસહારી થવામાં કાયદો સમજો છો ને તે તાકાદ આજે છે એમ તમારું જો માનવું હોય તો પૂછું માન સાથે ઉપર તમને અર્થેલું કરું છું.

ધ. સ. ૧૮૬૬ માં સીનેમેટોગ્રાફ સંપૂર્ણ રીતે ઇંગ્લેન્ડમાં દેખાડવામાં આવ્યો અને તે બાદ તેની સંસ્થાઓ કુદરે અને ભરપૂર વધવા માંડી. ઇંગ્લેન્ડ અને સ્કોટલેન્ડ મળી હાલમાં લગભગ ૬૦૦૦ સીનેમેટોગ્રાફની થીયેટ્રો છે જેમાં ૪૦૦૦ તો ‘શોરોફોરેની લીમિટેડ’ સંસ્થાઓ છે, અને ૬૦૦૦ પાછલ ૨૫ લાખ પાઉંડ ખર્ચવામાં આવ્યાં છે, જ્યારે તેમાં સવાલાખ મથકસાને રોજ મળે

છે. જેઓ વચ્ચે ૨૫ લાખ પાઉંડનો પગાર વહેંચાય છે એટલે સરેરાશ દરેકને ૨ પાઉંડ મળે છે. હિંદુસ્થાનમાં પણ આ એટક વધતુંજ ચાલ્યું છે. દિલ્લી, કાનપુર, લકનો રંચન, કલકત્તા, કરાચી, મુંબઈ વિગેરે સ્થળોએ સીનેમેટોગ્રાફ એટલુંજ નહિ પણ કાઠીઆવાડમાં પણ રાજ-કાટ વિગેરે સ્થળોએ તેની સ્થાપનાઓ થતી જાય છે. ખૂદ મુંબઈમાં ‘અમેરિકા ઇનડીઆથી’ માંડીને ‘અલ્લમથા’ સુધી અર્ધાં દરબ ઉપર સીનેમેટોગ્રાફો સેન્ટરલ રોડ ઉપરજ છે. આ રસ્તાનું નામ આપતી લેખાએ ‘સીટી ઇમ્પ્રુવમેન્ટ ટ્રસ્ટ’ ને આ વિષયની ખબર નહિ હોય નહિતો આ રસ્તાનું નામ “સીનેમા બજાર રોડ’જ આપત !

પ્રખ્યાત તત્ત્વતાની કાઉન્ટ રોલંડોએ નીચે સુલખનો લખિયનો વરતાશે પોતાના મરણ અગાઉ થોડા વખત ઉપર નામદાર ઝારને મોકલ્યો હતો. અને નામદાર ઝારે જર-મનીના તથા ઇંગ્લેન્ડના નામદાર સહેનશાહોને તેની એક એક નકલ મોકલી છે:—

“જે બનાવો આંહિં હું આપું” હઉં તે તમામને અસર કરે તેવા છે અને થોડા વખતમાં યશો. મનુષ્ય જાતિની લખિયની સ્થિતિક્ષેપ સમુદ્ર ઉપર એક સ્ત્રીને જોઈ હઉં. જુદી જુદી પ્રજાઓ ગાંડાની જેમ તેની પાછળ જાય છે પણ તે દરેકને પોતાના રમકડાની જેમ લેજે છે. તેનું નામ “Commercialism” (આપારી દોડધામ) છે તે સર્વને મોહ પમાડતી જણાય છે પરંતુ તેની પાછળ જનારાઓની જુરી રિયાયત થાય છે અને દુઃખમાં આવી પડે છે. સર્વજન જેવામાં આવતી અનીતિની ત્રણ મથાલી તેની ઉંઘા કરેલા હાથમાં છે. એક લગાઇ સૂચક છે. બીજી ધર્મધેના અને દોષ બતાવે છે અને ત્રીજી પ્રમાણ રહિત સંગ્રહણના પાઠાદ્ય ન્યાય આપવા માટે બાંધેલા શાસનો છે. આશરે સને ૧૬૧૨ માં એક મોટો હોળી પાડવા અગિન કોણ તરફના ભાગમાં સંગરશે. સને ૧૬૧૩ માં તેનું નાશકારક જોર વધશે. પરંતુ સને ૧૬૧૫ ની સાલ લગભગ એક અદ્ભુત પુરુષ આ પ્રમાણેની દુનીયાની લોહીવોદાણ નાટ્યશાળામાં બહાર આવશે. તે શુદ્ધકામાં સારી રીતે જાણવાયેલા નથી પરંતુ લેખક છે; તેા પણ સને ૧૬૨૫ સુધી યુરોપના ઘણા ભાગને (પોતાના લેખથી) દોરશે. તે અચ્ચરે દુનીયામાં આવેલો છે. અને એક બવ-હારી પુરુષ તરીકે રહે છે. કોઈ મહાન શકિત તરફથી તેને અસુક કર્યાં કરવાનું સોંપવામાં આવ્યું છે. સને ૧૬૨૫ પછી ધર્મ સંબંધી વિચારોમાં પણ ફેરફાર હું જોઈ હઉં હાલની સંસ્થાઓ અને નૈતિક વિચારોનું બલ જોણું યશે. અને યોગ્ય સુધારા લાખલ યશે. તેમાં વિશ્વદેવતાવાદ સ્વીકારશે.”

(તંત્રી).

In the Garden.

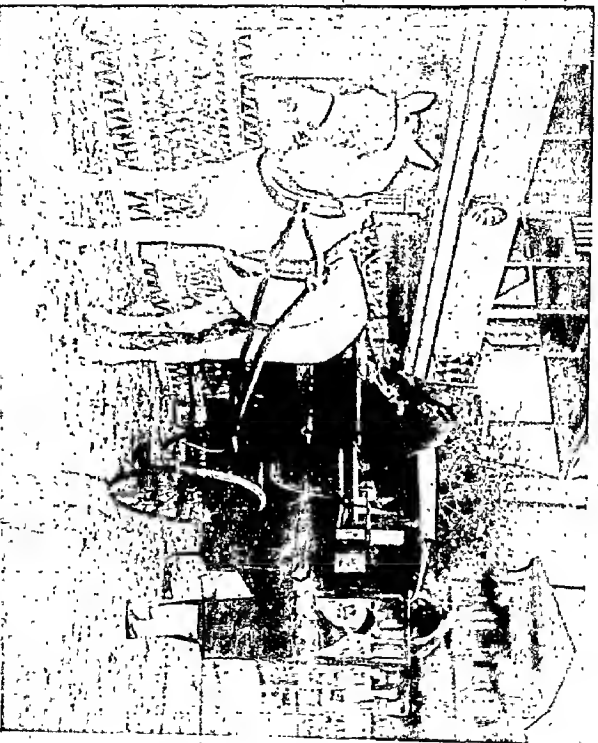

Specialy taken for "Prabhat."

ગણદર યગીઆમ.

સર્વે દક્ષ સ્ત્રીમિત્ર

Going out for his daily evening drive.

આર્યાવતૃના વિર રત્નો.

૧ રવિદશ ભક્ત વતસલ

મહર્ષિ દાદાભાઈ નવરોજી.

:-o:-

(લખનાર: જી. એલ. ડી. ખારભાયા.)

Lives of great men all remind us

We can make our lives sublime

And departing, leave behind us,

Foot prints on the sand of time.

LONGFELLOW.

એટલે:—

નર રત્નતણા ઇવનો સહિને,

વદતાં પૃથ્વીપાતમ આપ થશે;

વળી વખત સમુદ્રની રેતી પરે,

પદ ચિહ્ન તમે પશુ મુકી જશે.

(જેકીસન.)

આ સ્વદેશ હિતેચ્છુ મહાત્મા પુરુષનો જન્મ નવસારી નેવાસી પારસી નવરોજી અને તેમનાં સ્ત્રી માણેકબાઈ કેલવદ'પતિને જેટ મુ'બઈ મધ્યે ઈ.સ. ૧૮૨૫ ના સપ્ટેમ્બરની ૪ થી તારીખે, રવિવાર સંવત ૧૮૮૧ ના શ્રાવણ વદિ ૬; એ થયો હતો. દાદાભાઈ જ્યારે ચાર વર્ષના છોકરા હતા ત્યારે તેઓએ પિતાનું જન ગ્રમાવ્યું હતું, અને માતાજીના માડમાં સ્વભાષાની કેળવણી શરૂ કરી ૧૬ વર્ષની તરૂણીએ એવલરીનસટન ઇનસ્ટીટ્યુશનના કબજિજ્ઞા વિભાગની કેળવણી અર્થશાસ્ત્ર, પદાર્થવિજ્ઞાન અને ગણિતશાસ્ત્રમાં ખાસ પ્રસંશા મેળવી પુર્ણ કીધી. મુ'બઈની સદર અદાલતના જજ અને બોર્ડ ઓફ એડ્યુકેશનના પ્રમુખ સર અર્સકિન પેરિ મી. દાદાભાઈને બેરીસ્ટર એન્ડ વિલાયત મોકલવાની તજવીજ કરતા હતા, પણ તે વખત વિલાયત જનાર ખ્રિસ્તી થઈ જાય છે એવી બહીકને મંદે તેઓ ત્યાં ન ગયા અને ઈ. સ. ૧૮૫૨ માં ગણિત શાસ્ત્રના ગ્રંથ રૂપે કૉલેજમાં રહ્યા. જે કે બહેરે પ્રજાની સેવામાં તેઓ ઈ.સ. ૧૮૪૫ થી પડ્યા હતા અને અનેક સંસ્થાઓ જેની કે સ્ટુડન્ટ લીટરી, સાયન્સીટીક સાંસાઈટી, હીત પ્રસારક મંડળી, બોમ્બે એસોસિએશન, અને કેન્થાશાળા વિગેરે સર્વસ્વ એનીજ આગેવાની નિચે સ્થાપાયું હતાં તેમજ 'સોફ્ટીસ અને ડાયોજનીસ' ના મથાળા નિચે તેઓ 'સમાચાર દર્શણ' માં લેખ લખતા. ઈ.સ. ૧૮૫૧ માં 'રાસત ગોદતાર'પત્ર તેમણેન કાઢ્યું હતું.

ઈ. સ. ૧૮૫૫ માં મેસર્સ કામાની પુર્ણ એ પોતાની શાખા ઈંગ્લંડમાં ઉઘાડી જે સમયે મી. દાદાભાઈ ભાગીદાર થઈને તે શાખાના હિપરી તરીકે ગયા હતા અને ત્યાંજ

હિંદના હિતેચ્છુઓ મેસર્સ બ્રાઈટ, ફાસ્ટ, ગ્લાસ્ટન વિગેરેના તેમને સમાગમ થયા હતા. અને ત્યાં અનેક વેળાએ ભાષણો આપી હિંદના સવાગોની સર્વોચ્ચ પ્રગતિમાં તેઓએ પ્રથમ ચલાવી. વિલાયતમાં તેઓ 'લંડન ઇનડીઅન સોસાઈટી'ના પ્રમુખ; 'ઈસ્ટ ઇનડીઅન એસોસિએશન'ના સેક્રેટરી, 'લંડન યુનિવર્સિટી કોલેજ'ના ગ્રજવણિ ભાષાના પ્રોફેસર અને સેનેટના સભાસદ થવા પામ્યા હતા. ત્યારબાદ ઈ. સ. ૧૮૫૮ માં મુ'બઈ આપી પાછા વિલાયત બઈ અનેક રીતે હિંદસંબંધી લડતા ચલાવી રહ્યા હતા. (તે તેઓની લાંબી જીંદગી વાંચવાથી જણાશે). ઈ.સ. ૧૮૭૩ માં હિંદુસ્થાનની હાલત વિશે તપાસ કરવા નેમાએસી 'પ્રાસેમિન્ટરી સિલિક્ટ કમીટી' હજુર સાક્ષી આપવાં તેઓ પાછા વિલાયત ગયા હતા. ઈ. સ. ૧૮૭૫ માં સાજી ગાયકવાડ મહારાજા મહારાવે તેમને વડોદરાનું મુખ્ય દિવાનપદ આપ્યું હતું, અને તે હોડવા બાદ મુ'બઈ આપી કારગેરિશનની અમુલ્ય સેવા બજાવી તેની બેઠકનું રાંછનાણું ઈ. સ. ૧૮૭૬ માં આપી ઈંગ્લંડ ગયા હતા. નેમાઈ ઈ.સ. ૧૮૮૨ માં પાછા ફર્યા હતા. અને સ્વર્ગવાસીયે. એ. મળ્યાથી જોડે 'વોઈસ ઓફ ઇનડીઅન' પત્ર કઢાવવા માંડ્યું હતું. ઈ.સ. ૧૮૮૫ માં લોર્ડ રે એ તેમને કૉનસિલમાં બેઠક આપી હતી ઈ.સ. ૧૮૮૬ માં તેઓ પાછાં વિલાયત ગયા અને ત્યાં હોલબોર્નની યુનિવર્સિટીમાં બહાર પરી પાર્ટમેન્ટમાં બેસવા ઉમેદવારી કરી જે સમયે ૧૯૫૦ સુધી તેમને મળ્યા પણ નિશ્ચય નિવડ્યા હતા.

તેઓ ત્યાર બાદ કાંબ્રિજનું પ્રમુખ પદ લેવા મુ'બઈ આપી પાછા કલકત્તાના જણીતા બાણુ લાલમોહન વોસ

એડે વિલાયત ગયા હતા અને ત્યાં 'ઇનડીયા' પત્ર તેઓએ કહાલ્યું, અને ઇ. સ. ૧૮૬૨ ના જુન માસમાં સેન્ટલ ક્રિસ્ટિયની પ્રગણાની ચુંટણીમાં ઉમેદવારી કરી કેતેલમંદ પામી તેઓ ૧૮૬૨ ના જુલાઈની ૭ મી એ પાર્લિમેન્ટના મેમ્બર તરીકે ચુંટી કહાયા અને હિંદુસ્થાનના પ્રથમ દેશી રૂપે 'રાઈટ ઓનરેબલ એમ. ડી.' થવાનું મહાન પદ તેઓ ખાટી ગયા. ઇ. સ. ૧૮૬૩ માં લાહોર ખાતેની કોંગ્રેસના પ્રમુખ પદે તેઓ પાછા અને આવ્યા હતા. ત્યારબાદ તેઓ બ્યારે પાછા વિલાયત લાણી સિધાવ્યા ત્યારે મુંબઈની પ્રગણે એક અલૌકિક જગી સલા ભરી તેઓને અનુપમ માન બંધ્યું હતું ત્રણ વર્ષ રાઈટ ઓનરેબલ દાદાભાઈ નવરોજી એમ. પી. પાર્લિમેન્ટના સભાસદ રૂપે બીરાજી દિંદ માટે આત્મ ભોગ આપી ઇ. સ. ૧૯૦૯ માં મુંબઈ ખાતે પાછા ફર્યા છે. દાક્ષમાં તેઓ મુંબઈ પાસે

આવેલા બી. બી. અને સી. આઈ. રેલ્વેના અદેરી સ્ટેશનથી થોડે દુર દરીઆ કાંઠે આવેલા વરસોવા નામના ગામમાં પોતાનો જન્મગીનો સમય આનંદમાં વિતાવે છે. હમેશ તેઓ નિયમીત રહેવાની ટેવના અભિલાષી હોવાથી હાલમાં ૮૮ વર્ષની વૃદ્ધાવસ્થા પુરું કરી ચાલતા માસની ૪ થી તારીખે ૮૯ માં વર્ષની ચલકાટમય 'પ્રભાત'ના શુભ દર્શન કરવા લાગ્યાના નિવંદશે. જેની યાદગીરીમાં આ 'પ્રભાત' માસિકના વ્યવસ્થાપકોએ તેમને મળી હાલની જીંદગીનો અનુભવ 'પ્રભાત'ના વાંચકોને કરાવવા પ્રયત્ન કરીએ અને આ મહાન સ્વદેશી પ્રેમી ભક્તવત્સલ પુરૂષ મહર્ષી દાદાભાઈની કૃપાએ હાલની તેઓની ધરની જીંદગીના ખાસ ચીજો તેઓના હસ્તાક્ષર સાથે આપવા ફળ ભૂત થયા છીએ તે જોઇ તેઓ પોતાને મહા લાખ સાળી અને કૃતકૃત્ય શ્રેયોક્તા લેખે છે. વધુ શું કહેવું ! મહાન દાદાભાઈને દિવાંધુપ હોજી !

વિચારોની વ્યાખ્યા.

લખનાર: બરબરે કરામત ભડ્યા.

—:—

ઓ ઉચ્ચ વિચારો, તમને શું હપમાં આપીએ? તમારું તેજ તારા સરીખું છે! તમારું મૂખ કમળ જેવું છે! તમારો મોહરમ યુગ જેવો છે! તમારું ચરિત્ર સદાવર સરીખું સીધું છે! તમારું સ્વરૂપ રંભા જેવું છે! તમારો વાસો પહોડોની ટોચો ઉપર છે!

ઓ ઉચ્ચ વિચારો! તમે ધર્મોના સ્થાપકો છો! મદિરોના દિપકો છો! મહાના મૂખો છો! જગતના તારકો છો!

સતોની સમાધિમાં, કવિઓની કલ્પનામાં, કિસ્મીઓની કળામાં, ફિલસૂફોની શાંતોની શોધ જોગમાં, આ ઉચ્ચ વિચારો, તમે સર્વ સમાન પ્રકાર આપો છો!

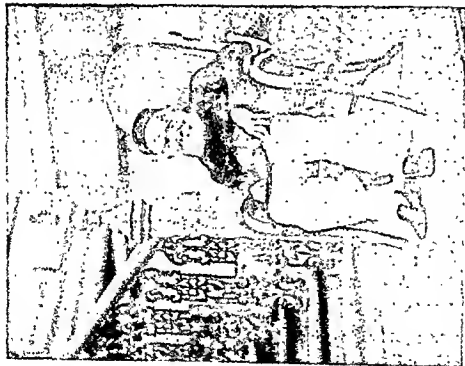
માનવિને જગત કરવામાં, સતમાર્ગ ઉપર ચલાવવામાં તેના કિરતાર તરફ લઇ જવામાં, આ નેક વિચારો, તમે મસાહ મદક જીંદગીને દિવાલો છે!

બિચારોની આવજત કરવામાં, કુખ્યાની દાદ લેવામાં, અશકતોની પરવરશી કરવામાં, આ પાક વિચારો, તમે દયાની દેખી સમાન સુખ અને શાંતિ દેલાલો છો!

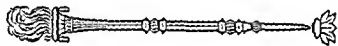
આણીઓની રક્ષા કરવામાં, લગાઈના દૂતને દૂર રાખવામાં, અજાનને જ્ઞાન આપવામાં, ભુલેલાઓના લાન લાવવામાં, જન સમાજનું બંધુ કરવામાં અને સદ ધર્મને દેલાલો કરવામાં, આ જીવંદ વિચારો, તમે શિરસ્તા સમાન હાસ્ય કરો છો!

ઓ ઉચ્ચ વિચારો, તમે સતના સેવકો છો! કુદરતના પૂજારી છો છો! ધર્મેના દાસો છો! માનવિના મદદગારો છો! તો આ "પ્રભાત" ને તમારું ઉચ્ચ આશ્રમ ઉપર ઉચકી સ્થો; સીખાવો, સંધારો, ઉગારો, આગીત!

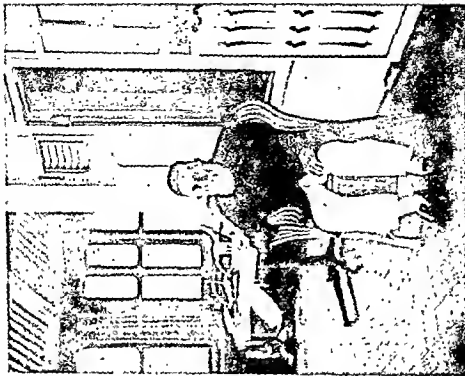
Resting on the Veranda after his drive.

Resting on the Veranda after his drive.

In his Study.

In his Study.

પ્રભાત અથવા બામદાદ

તે બાબે અવસાતાના થોડાક વિચારો.

લખનાર: શમશુભાલાભા એરવદ ડૉ. જીવનજી જમશેદજી મેહી., બી. એ., પી એચ. ડી.

આ નવાં મહાવારીના પહેલા અંકમોટે જે બોલ લખવાની એકતે માસ મને આ સાલના જીવન માસમાં હું દાર્જીલિંગ ખાતે હતો ત્યારે મથી હતી. ઉત્તરે આવેલા હિમાલય પર્વતનાં આ મુંદર સ્થલમાં ગરમીના મહીનામાં પ્રભાત ધણી જલદી ફાટે છે. એક દિવસે, બપોરે હું મધરાત પછી જે વાણામાં, આ મધ્યથી નિકલી આસરે આઠ મૈલ ઉપર આવેલી તામિંગસાં હીલ (Tiger's Hill) નામની ટેકડી, જે દર્બાની સપાટી ઉપરથી આસરે ૮૫૦૦ ફીટની ઉંચાઈએ આવી છે, ત્યાં બેઠાં સૂઈને નિહાલવાને અને તેના પહેલાં કારણોને બરફના પહાડો ઉપર ગ્રેસ કરતાં જોવાને ગયાં હતાં, ત્યારે સ્ટેન્ડર્ડ ટાઈમ ૪-૫૦ ને અમને તે સૂઈ ઉઘેગા હતાં. માર વાગથા આગમ્યતો એ મુલકમાં પ્રભાત ફાટે છે. એવા પ્રસંગે અને એવી જગ્યાએ પ્રભાતની શાંતીના અને તે શાંતી સાથે ભરી ભલાઈની આશાના લગા અમને આવતા હતાં.

તેવા બ્યાલોને નખીને, તે બ્યાલો માટે પ્રભાતને, બામદાદને, હોશ્યામને નમસ્કાર કરીને આ “પ્રભાત” નામ ધરાવતા મહાવારીને તેના કામમાં ફેરવે ધરવું છું. ખુદા કરે ને તે ધણી ધરામાં, અને ધણાં ધરાના ધણાં જગરામાં રોશની નાખે, જેમ જાનની તેમ નીતિની રોશનીના ધણી ફિરજો ફેંકે, અને જેમ એક પહાડની સિખર ઉપરથી ફેંકામલા ફિરજો ધણે દુર સુધી વગર અટકાવે રોશની ફેંકે છે તેમ આ મહાવારી રોશની ફેંકે.

પ્રભાત અથવા બામદાદ અથવા હુરબામ માટે આપણને અવસ્તામાં નીચલા શબ્દો મળે છે.

૧. બામ (વંદીદાદ પર્ગઈ ૧૯ ફ. ૨૮) ફા. “બામ” અથવા “બામદાદ” એ શબ્દ ધાતુ બામ્સ. ત્રાપ્રકાશવું ઉપરથી નિકલ્યો છે.

૨. બામ અથવા બામ્સ, સંસ્કૃત ઉપસ, Indr. aurora (વંદીદાદ પર્ગઈ ૧૩ ફ. ૧, ૨, ૫, ૬; આવાં યસ્ત, ફ. ૬૨.) એ શબ્દ ધાતુ બિ વચ્ચ વપ્રકાશવું ઉપરથી નિકલ્યો છે.

૩. બ્યુસામ્સ. બ્યુ પુ. (યસ્ત ૨૨, હાદોખતનુસ્ક પર્ગઈ બીજી ફ. ૭, પર્ગઈ ત્રીજી ફ. ૭) (યસ્ત ૨૨, ફ. ૨૫); વિસ્તારપ યસ્ત, ફ. ૫૫. આ શબ્દ ધાતુ વિ-વંધુક=વિ વસ-પ્રકાશવું ઉપરથી નિકલ્યો છે.

પ્રભાત મારેના અવસ્તાના આ વધુ શબ્દો જે રોશની સાથે તેનો સંબંધ દેખાડે છે, તે રોશનાના આપણી કામમાં, આપણાં રોહરમાં, આપણાં દેશમાં, કુલ જગતમાં વધારે ફેલાવો થાને અને તેવા ફેલાવા સાથે “ગને દાદાર અહુરમજદ રયોમંદ ખોરહમંદ” એટલે “નુર અને યલકા-તવાળા દાદાર અહુરમજદના ખગ્નનાના વધારો થાને. આ હુનિયાના જાનના ખગ્નના (World's stock of knowledge) માં વધારો થાને.

આવાં યસ્ત (ફ. ૬૨)માં, બામદાદને સુર આપનારી (સુર-યાઓ) અને લેહેકાવાળી (breezy વિવર્ધીતીમ) કહી છે, તે જગત્તર છે. શારીરિક રીતે જોતાં, બામદાદની લેહેકા, જેમ તનને રાહત આપનાર તેમ જાનની રીતે મનને તેજસ્વી કરનાર છે. બેશહેન જેઠમાં, બામદાદને રોશન થોડાવાળી (રએવત અપામ) કહી છે, સખખ કે એક ઉધોગી માણસે બરી બામદાદ કરેલા ભલા બ્યાલો અને ડોરાવો એક તેજ સોહામતા થોડાની થાલ માફક તેના કામોને ચખખ બનાવે છે. વધી એજ જેઠમાં બામદાદની રોશનીને રાહતવાળી (ખાફ વધતિ) અને ખેશ કખીલાને આખાદ કરનારી (ન્માન વધતિ) કહી છે, તે પછુ બરાબર છે, સખખ કે ઘણતીના ખાખમાંથી બરી બામદાદ બીદાર

થાઇ ઉદયોગી બનવાથી કુતંબમાં રાહત અને આબાદી આવે છે.

વંદીદાદમાં “પોરૂદર્” નામના મર્થને બરી બામદાદે પોકાર કરી એક કુતંબને બીદાર કરતો જણાવ્યો છે. ત્યાં જણાવેલા મરધાનો પોકાર અને તે બાબેનું વર્ણન આપણને પેલા કેહેલી સમાન અંગ્રેજી શબ્દોની યાદ આપે છે કે,

Early to bed and early to rise.

Makes a man healthy, wealthy and wise.

આપણી હોશબામની બંદગીમાં ત્યારે પ્રભાત થા બામદાદને ત્રણ ત્રણ મરતમે નીચે પ્રમાણે જે નમાજ કરવામાં આવે છે તે એવાજ ઉમદા ખ્યાલથી છે:—

નેમસે—તે હુરબામી.

નેમસે—તે હુરબામી.

નેમસે—તે હુરબામી.

અર્થ:—ઓ પ્રભાત ! તું નેમાજ.

ઓ પ્રભાત ! તું નેમાજ.

ઓ પ્રભાત ! તું નેમાજ.

ઉપલા શબ્દોમાં એક જરથોસ્તી પ્રભાત યાને બામદાદને નેમાજ કરે છે. “નેમાજ” શબ્દ જરથોસ્તી સાહિત્યમાંના કેટલાક ખાસ (technical) શબ્દોમાનો એક શબ્દ છે, જેનો બરાબર અર્થ કાંઈ બીજા ભાષામાં બરાબર થઈ શકે નહિ. નેમાજ શબ્દ સાથે આપણે ધાર્મિક માન, પ્રિતિ, અને યાદ દેખાડવા સાથે ફરજનો ખ્યાલ જોડ્યો છે. આપણું માણસ જાત તે દાદારની કુદરતના એક ભાગ છે, માટે કુલ કુદરતની બેહેતરીમાં આપણી બેહતરી છે. દાલના કાંઈક વિધાનો અને ચલણી પદ્ધતિના યુખત વિચાર કરનારાઓ (thinkers) આપણને શિખામણ દે છે કે, આપણા માણસ જાતે સુખી અને ખુશી રહેવાનો એક અને મુખ્ય માર્ગ આ છે કે, આપણે તે દાદારની કુલ પેદાયશ સાથે, કુલ સૃષ્ટી સાથે, કુલ જગત સાથે, હમશરીફીમાં (in tune with the Universe) રહેવું જોઈએ. એ ધણી બરહક શિખામણ છે અને જે પ્રમાણમાં આ શિખામણ ઉપર એક માણસ અમલ કરે, તે પ્રમાણમાં તે સુખી થાય. આપણી નેમાજ આપણા ભણતરમાં કુલ કુદરત સાથે જાહેર કરી છે. દાખલા તરીકે આપણી “નેમા આઝ્મોબુદામ અસુ-ધદામય” તરીકે જણાવેલી બંદગીમાં, આપણે સર્વ જગ્યાઓ, શેઠરા, ખેતરા, પાણીઓ, વિગેરેને નેમાજ જાહેર કર્યો છે. યજ્ઞસ્ત્રોના પેહેલા હાથા શરૂઆતથીજ

“નિવ્યે ધયેમી હંકારયેમી” શબ્દોથી આપણે કુદરતના સર્વ પદાર્થોને, સર્વ તત્ત્વોને, આમંત્રણ કરી તેઓને આરાધના (invoke) કર્યો છે.

વળી આપણી ધાર્મિક ભાષામાં હુમાજેર શબ્દ પણ નેમા અથવા નેમાજ અથવા નમસ્કાર શબ્દની માફક હમશરીફીનો બોહોસો અર્થ ધરાવે છે. આપણી આફીનોમાં હુમાજેર કાણુ કાણુ સાથે કરવી, તેની લાંબી હારમાળા છે. સાધારણ રીતે આપણે હુમાજેર માણસ માણસ વચ્ચે સમજાવ્યો છે. પણ આફીનોમાં વખત અને જગ્યા (Time and Space) જે કુદરતને, કુદરત તરીકે, બનાવવામાં અને ઘડવામાં અગતનો અને મુખ્ય ભાગ લે છે, તેઓના સર્વ ભાગો અને વિભાગો સાથે હુમાજેર કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે વખતનાં સર્વ ભાગો, જવા કે જોહા, દિવસો, પપવાડયાંઓ, મહિનાઓ, તે સાથે, તેમજ જગ્યાના સર્વ ભાગો, નદીઓ, પહાડો, દર્વાઓ, ખડો એ સર્વ સાથે હુમાજેર કરવામાં આવે છે. આ સર્વનો બોહસો ભાવાર્થ કુદરત સાથે જાણે હલીમશી હમશરીફ તરીકે નહીં કુદરતની જુદી કરવાનો છે.

આ વિચાર મુજબ, પ્રભાત થતાં, બામદાદ થતાં ભણવાની બંદગી “હુરબામ” માં આપણે શરૂઆતમાં બામદાદને ઉપલા ખ્યાલથી નમસ્કાર કર્યો છે. ઉપર જણાવેલા શબ્દોથી નમી તુરત આપણે આપણી ફરજનો એકરાર કર્યો છે. દિવસ શરૂ થતાં બરી બામદાદ આપણે પ્રભાતને નમીએ છે અને જાહેર કર્યો છે કે, અહુરમઝદને આપણું સર્વ અર્પણ કરવામાટે આપણે એમ કર્યો છે. વળી તે સાથે બૂરા દેવાને દુર કરવામાટે આપણે તેમ કર્યો છે. દુકંમાં બરી બામદાદને નમી આપણે મક્કમ વિચાર બાંધેલા જોઈએ કે આપણે તે દહાડો અહુરમઝદને યાદ કરી લાલા વિચારો, લાલા શબ્દો અને લાલા કામો અખત્યાર કરવામાં અને ધુરા વીચારો, વચનો અને કામોથી દુર રહેવામાં યુગ્ગરવો, અને અહુરમઝદની નીઆમતોની દક્ષિ કરવાનો વિચાર કરવો. એ પ્રભાતની, હોશબામની, બામદાદની બરી બંદગી છે.

રંગમાં ભંગ.

લખનાર : "હરમીસ"

પ્રકરણ ૧.

અકુસમાલ.

પારશી તાલુકાની આસપાસમાં આવેલા કેટલાક ગામડાં આ મોહેલા એકાદ ગામડાંમાં આવેલા એક સાદા પથ્થ કુસદિ જગ્યા ઉપર તાડીના પીંછાની માલિકી પેસતનજી પારશી-વાલા નામના કૃષ વપતા પથ્થ એક અર્ધગ શ્વ ગયેલા એક ગરીબ પારશીના હાથમાં હતી. આ પીંછું ગામડાના નાકા ઉપર નદીના કાનારા આગલ હોવાથી લેકિને તે વધુ આવકાર દાયક થઈ પડ્યું હતું, તથા ત્યાંથી મળતી તાડી ચોખી તેમજ હલજતમાં તાડીના પીનાગ્યોથી થીક વખણાતી હતી. વખત સમી સહજોને હતો. સર્વ પોતાની આખ્યા દીવસની ફેરી પુરી કરી જાણે થોડેલા હોય તેમ ધીમે ધીમે લાભાચની લખડમાં લખડમાં જમીનમાં જાણે દુર ગરક થતો હોય તેમ લાગતો હતો. આસપાસ સુરખદાર રતાશ પથરાઈ રહેલી હતો. પવનથી થીકી લહેરી પસરી રહી હતી. તાડીના પીંછાના માલિકના ગાય ટોર બકરા મેઘાં ધીમે ધીમે સરેસતા મુજબ ચરી આવી શુપડાં તરફ પાછા ફરતાં હતાં અને તેઓના સુવાલ દેખાવ ઉપરથી લાગતું કે માલિકની જાતન તેઓ ઉપર થીક રમેશથી થતી હોતી બેઠેલો. નદી કાનારે નાના બુલકેઓ નાના મજવા આગલ પાણીમાં તરેલાં થઈ જમડ જમડ કરતા હતા, કેટલાક તો તેપર ઉપર ચઢી જઈ જાણે કુસલ પારવાઓ માફક હલેસા આમ તેમ અમથા મારતા હતા. પીંછાના બહારના ખુણા વાગમાં જો જો નાની મોટી ટોલકી જમીન ઉપર અકર તેમજ પલાથ માંડી મંડાઈ ગઈ હતી જેવા જમીન માતા ના નીરમલ રસના લાહવો લેતા આસપાસના રમણીક દેખાવથી વધારે જુથ તેમજ શુકતાન બની રહેતા હતા. ગમે એવાથી યાત્રી રહેલા જુમરાણ કદા મસકરી જતાં સંધ્યું જાણે નીચમ સર અને સજાહ સ પળથી ચાલતું હોય એવા દીવસપર દેખાવ એક મોહેલ બેનારને આવવીજ શકે. ખુણા વાગના ચોક્કા જો જો કાઝની જટા પથ્થ થીક સાચવવામાં આવી હતી જેના સાફ સુક કીધેલા જમડ તળે બેઠેલા પુરેલા એક ગાદી તપ્પીઆ ઉપરની મેજ કરતા વધુ પુરેલી અને આંનંદ મેળવતા હતા. ગામડું બે કે ઘણી વસતી ન ધરાવતું હતું તો એ જેટલા ઘર અને જાણમાં ત્યાં તથા આસપાસ આવેલા હતા, તેઓ સંધ્યા ગરીબ જતાં સુખી, અગવડ જતાં સંતાપી, ખરતલ જતા મયાળ, બાહર થી રહીડ જતા બીતરથી કાળુ, દીવથી ભરપૂર હતા. પીંછા ની અંદરના લાગમાં આગલથી એક લગ્નિ પથ્થ પોહાલા વીસતરવાલા ચારડો હતો ન્યાં એક બાજુ પાતીથી લહેલા

બેલા ઘાટના ઘોડીઆ ઉપર પેસતનજીના પલાંકવાડી બેઠેલા હતા અને પીંછની હારની વચ્ચે એક ઉચ્ચી બેઠક ઉપર લખમણ નામના એક દુબળા જાતનો અતી કુસલ બાંધોનો ખરતલ આસાક છોકરો તાડી આપવાનું કામ બહુજ ચોકસાઈથી કરતો હતો. બાળકપણથી આ છોકરો તેના માતૃપિતા સાથે પળાયેલા હોવાથી, તાજ મોટા થઈ આજે પીંછાવાલા રોડને માનીતો તેમજ લોકને બહુતો મહેલો હતો.

કાળિને પથ્થ તે અકરો આકરો લાગતો ન હતો. જેટલો તે સીધા આકરો સાથે સરકા હતા તેટલોજ તે કુચાલથી વરતન કરનારને થકારી નાંખતો હતો. ગોથા પરવરેંગારે પેસતનજીના તેવનના આવા દ્યા ઉપજવનાર હાલતમાં એક એવા ખીંદમનારાની ખસેલા કરી હતી. આ નીમક-હલાલ નેકર દરેક રીતથી પોતાનું કામ કરી સંતાપ આપવાનું જાં જમ પામો છો હતા. તેની એવી માલાપ્રાઈથી આસપાસ બીજા ગામડાવાલોએ જેવા લાકડાના ધંધા માટે આ ગામમાં આવતા, આ પીંછાની બેટ લેતા તેને જોતા હતા; અને અનેક વાર વધારે પગારની લાલચ આપી પોતાના કામ ઉપર તેડી લઈ જવા સમજાવતા હતા, પથ્થ આ વધારા કદીથી તેઓને લેવા ભાર પામી તે વીશે કશો જવાબ આપતો હતો નહીં.

પેસતનજીના જેમ ધંધામાં આ એક મોટા થાલાલા સમ રેકા હતા તેમજ પોતાની સંસારી કામકાજની ખીંદમમાં હાજિર રહેનાર એક માયાકુળ રહેતો પથ્થ હતો અને તે કાળજ નહીં પથ્થ તેમની એક પુત્રી બેટી દીનબાઈ હતી, જેને સંધ્યા લેકિ દીનુબાઈના લાડકા નામથી ગોથાવતા હતા અને પીંછાજાત હતા. દીનુબાઈ બે કે આ શુર થતી વખતે વેલા ઉમ્મર વર્ષ સતરની હતી પણ કદાવદાર અને ઘાટ વાતમથી ભરપૂર હોવાથી ભર જુવાનીના બહાર માં અતી મોહક અને ગામડાની સાલેસીમાં પુર હોવાથી અતી મુંદર લાગતી હતી. તેણીના લંબાઓ મોઢાને આકાર બેનારને અજબ કરતો હતો અને મહેલમાં ન મળે તેવું જાણમાં આ પેદા થયેલુ લુકડું સોને અતિશય વિચાર માં નાખતું હતું. તે પોતાની બાર વરસની ઉમરથીજ પોતાની વહણી માતાને આશરો ખોડી બેઠી હતી અને માતાના મરણના બજાપાથી મનમાં દાઢી દાઢી રહેલા પોતાના વહણા બાપે આંખ ખોડી દીધી હતી તેના બજા-પાથી વધારે મનથી બળતી હતી. નાનપણથીજ માતાના મંકુર કહેનાથી પલાયલી આ છોકરી મરણ બાદ પોતાના બાપ તરફની અતી પ્રેમાહ જાતન કરવાથી પોતાના જીવને શુખ આપી ખીંદમોથી શાખારી પામી રહી હતી અને પોતાના કૃષ બાપને અતી જાતનથી રાખી રહી હતી. બેકે પેસતનજીના પોતાની પત્ની માટે ગમ બુલે એવા ન હતા જતા ઘણેક દરજે પોતાના પ્રાણ પ્રીય એકજ આ ભલા બચાઈથી સંતાપ માની લઈ જોધાના શુકર કરતા હતા અને આખ્યા દીવસના કામથી ઉપજેલા પૈસા સાંચ સહવારે લખમન આ બાળને આપતો હતો, જે આ નરઆશથી લારેથી પુત્રીલંકારમાં મુકતી હતી. ગામડીઆની જેન માથા માટે કેટલી છે તે આવતા જતા જોતા હતા

પોતાની માતાનેજ માટે જાને યુગ્ય કરતી હોય, તેમ કાંઈ આગળ પગલું આવતું તેજાને ગુપ્તરૂપે લખમણને હુકમ કરી રાખવાથી મુક્ત ખાવાનું આપાત્ હવું અને ઘણીક વેળા પાછલે રસ્તેથી ગરીબ સુરખાને ધરમાથી ખતાવેલો પોતાના હાથના રાટલો, દુધ, દહીં, અથવા ઊસ, માખણ આવી રાટ્ રાખી તેજાની દુવાની કસીખી આશા વગર લસાઈના કામથીજ પોતે રાટ રહેતી હતી.

સાંજનો વખત થયેલા હોવાથી લખમણને દીવા બતીના કામમાં મદદ આપી પોતે ઉપર ચોક ચાલેને કરી લોખાન કુપ ફેરવી સાદાઈમાં સજ પોતાના વહાલા ખાખના ખાટ ઉપર ક્રાંતર ખેડી તેવજાના પગને દખાણ કરતી આસાએસ આપતી હતી.

પેસનનજા એસા “દીકરી દીના, આપણા જાય, દોર, ખરો સો આપાં કે ?” દીનુએ જવાબ દીધો “હા ખાવાજી ઘણા વાર થયાના સહિ વાગમાં ભેતરાઈ ગયા છે, લાસ દાણું બીખીએ નાખ્યો.”

આટલું બોલતા બહારથી કાંઈ અસાધારણ શોધામ આશતી હોય તેમ ખાખજીના કાન ઉપર અવાજ આવ્યો.

પેસનનજા દીકરીને તે અવાજ સાંભળે છે તે તપાસ કરવા કહેના નય તેટલાં ખાખજીમાં જે ચાર જણા કાંઈને ઉઘડી લાવતા હોય તેમ જણાયા. આ ભેતાજ પોતાના બાવાજાના પગ દાખવાનું હોડી ઈક દીનુ વેહેલી હોડી અને પાસેના ઓરડામાં પોતાના સુવાના બીજાના ઉપર આ કાંઈ પાસેથી જવા લાગતા અરથી અગ્રેજ ધબના જવાને લઈ જવા તેજાને હુકમ કરીધો. બીજાના ઉપર નાખતા માદમ પડ્યું કે માથા ઉપર પોટો બાંધવામાં આવ્યો હતો. દીનુ-બાઈને કારણ પુછતાં આવનાર મહેસા એકથી જણાવવામાં આવ્યું કે પાસેના લોકડાના જગડમાંથી આવતા અધારામાં એક ખાગમાં પડતાં માથા ઉપર સજગ લાગવાથી લોડી ઘણું વહેતું ગયું હોય અને એમ થોડીવાર ગઈ હશે; સારા નકશી આથી આ એકતોના દીકમાં આવ્યાથી કાંઈ માહેત પુછાને એકામ પડ્યો ભેતા તેજાને તપાસ કરતાં માદમ પડ્યું. અને તુરત જે ઉપાય લેવાય તે લઈ લોડી બંધ કરી પોટો બાંધી આ પોદમાં લાવ્યા હતા.

ઓરડામાં ખતી લાવવામાં આવી અને તુરતજ આ બોલી છોકરીએ ઉપાય લેવા બીનજોને મદદ બોલાવ્યા. માથા ઉપર જમરો થોક લાગવાથી મુઠ્ઠી વધારે થઈ હતી અને લોડી ટેટલું વડી ગયું હતું તે જવાડી રકવામાં આવ્યું નહી. પોસમાં દહીંમાતનું સાદું રાંધ ધરાવતા એક બીજા ગામડીયા પાસેથી ફડ શેક નામે હતા, તેજાને શોલાવવામાં આવ્યા અને તેજાના આવવા પછી પાછો ધા ખુલ્લો કરી નવેસરથી મદમ પડેો સાદ કરી ખતી માથાથી અને સાયચેતથી ખરાજ લોડી તુડી નાખી નવો પોટો સદાઈથી બાંધ્યો. અને થોડી વધુ વાર ચિતી કે હલવેથી તે જીવાન પ્રદરે પોતાની આંખ જળા ઝીલ્લી કાપી. હલવે હલવે ભાન આવતાં પોતે કયાં છે અને કયું થયું છે તે કારણ પુછ્યું અને તેના શાન્તિથી જવાબ મળતાં પોટો નિંદમાં પડ્યો હોય એમ લાગ્યો. દહીંમ સહીએ હાથની નાડી તપાસી તેમજ તેમને સુના દેવા સીવાય બીજું કશું સુચ્યું નહી.

આ લડી શુભવંત છોકરીએ પોતાની સધથી કાંદજીથી જે માગી તે મદદ કાંઈથી આનાકાની યા અચક ઉચક કયાં વગર આપી અને તાહકતી પીડા ફોકટ ઘરમાં આવી એવી જરાખી લાગણી પ્રગટ કાંઈ નહી તથા જરાખી આનાકાની વગર પોતાનો ચોરડો આ દુખી માટે સ્વાધીન કયો અને તેજે ગમે તેમ રાત જીગરી લેશે.

પેલા ધાયક થયેલા સખસને ઓરડામાં સુવાડી આગલા ઓરડામાં આવી સધલા પરસપર મુજબ લાગ્યા. એ કાણુ હશે? કેમ વાગ્યુ હશે? કાંઈએ કાંઈ છુટવાની મતસખથી એમ કયું હશે? પણ એ સવાનાન જવાબ આપનાર હાલમાં તેવા ખુલાશો કરે તેવી હાલતમાં નહતો.

પણ એક ઘરડો એકુત અટકડી રાકયો કે આસપાસના ગામમાં અવાજ એક રોકેને અવાર નવાર લાકડાની ખરીદી કરતાં તે જાણતા હોતો. આની સધથી અટકલો ચાલતી હતી તેજ વેળા ઉપર ઉપર એક બીજે પાસેથી સાદા કપડામાં મોટી પેટી લઈ આવી લાગ્યો અને આફલા ફાફલા જીવે પોતાના પાસેથી શેકે અડી આવ્યા છે કે નહી તેની પુછ પરજ કરવા લાગ્યો. થોડાક ખુલાશા થતા તેને ધીરજ આવી પણ તેવજાને અકસ્માતથી માથા ઉપર સજગ વાગ્યું છે એમ જાણતાં બહુજ દીસગીર જણાયા.

ફુંકમાં તેને પણ ત્યાં જગ્યા કરી આપી અને આખખી રાત ત્યાંજ તેડી પડવા દીનુબાઈના સમજનવાથી ફરાવ કયો. આ નસા આવનાર માણસથી સહીની ખાતરી થઈ કે શેકે આસપાસના ગામડામાં આવતા હતાં. પણ આ વખતે તેવજાને ખબર પડી કે આ ગામમાં લોકડાની સારી થાપી છે તે ખરીદવા ચાલતા નીકળી પડ્યા હતાં.

રોજે ખાખજી ખાઈ સધલા નીસરજન થયા અને રાત્રી શાન્તિમાં પસાર થઈ બેક દીનુબાઈ વારંવાર ઓરડામાં પ્રકયું કરતી હતી પણ ઉધતા એકસરખા ગોરમાં બેઠ જરાખી જગાડવાની કોરોશ કાંઈ નહી.

પ્રકરણ ૨.

રાત પછીની સહવાર.

મીઠ વાયક આ વારતાના વળામાં તુજો એક રાત પસાર ચપડી બેઠ હવે બીજા દીનની સહવારની આગળ વધતી બીના કાંભળે છે પણ ચારો ખાખવાવના હુગર ઉપર ચડવાનુ સાંભ દલુ તો ધણજ થોડુજ રૂઝ થયું છે. અને હળવે હલવે ટેકડી ઉપર જવા તને ધણજ મહેનત અને રંજ પહોંચશે માટે ધીરજ રાખ.

આખખી રાતની સુવાડ બીજાનાની મોજથી પેલા ધાયક થયેલા જીવે આરામ થયો હતો અને બામદાઈથી આ ઉધયાની ઘરમાં ચાલી રહેલી સ્વચ્છતાઈની ધામધુમને ખ્યાલ કરતો પડ્યો હતો. સહવાર પડતાં ગઈ કાલની જે માટી તેને ખ્યાલે રહી હતી તે એજ હતી કે અધારથી એક ખાગમાં પડ્યો અને થોડે વારે એક મધુર અવાજ કાને પડ્યો હતો એ સીવાય તેને કશુ બીજુ યાદ હતું નહી.

પેતિ વધુ યાદ કરે તે અગાઉ દીનુપાઈ ખચર પુછવા આવતી હતી અને ધણીક માન ભરેલી અઘણી તથા સરમાથપણ સાથે તેઓની ખેર આશીર્વાદ પુછી તેઓ માટે ગરમ પાણી તેમજ દુધ ચાદ સઘણુ તૈયાર છે, એમ કહેવા લાગી. પોતાના તોડરની, અને લક્ષમણની મદદથી મોઢું હાથ ધાઈ નાસતો તેમજ ગરમ દુધ તૈયાર કર્યું હતું તે ખાવા બેઠો અને ગઈ કાલની ભુખ તે સાથે પડી જવાથી વહેલા લોહીથી નાકુતરી વધારે થઈ હતી પણ મહાવારના આ નાસતાથી પોતાની ભુખ તુરં થવાથી તેને હવે રાહત લાગવા માંડી. આ શેઠ બ્યારે હાસમા નાસના ઉપર ખીરાબ્યા તે તેટલાં તેવણની આપણે અંગત પીઠાણુ કરવા કામેજ કરીયે.

જેમ ચીતારો દુષ્કરના આંખથી પોતાની કુશળ પીછી વડે પોતાના ચીત્રની અસલ આકૃતિમાંથી ઉતારો કરતા તરેવાર એડ આપન બાણુ મેલી દુનર કપાના સઘળા સુંદર શુણુ પોતાના ચીત્રમાં આમિજ કરતો જાય છે, જેમ પચ્ચરના પુત્રકા અનાવનાર ગમે એવા અપચ્ચર પચ્ચરને પોતાના દુનર વડે અપ્રેષા ઘાટ આપે છે, તેમ પુદરતે આ માણસને તેના બીતર કરતા બાહેરથી એવા સતગાથી દતો કે જાને કમાસ કરી હતી. તેઓ કથાવસર દેખાવ, નેની મરો ડોડર પછી ફૂત મરદન, તેના વનમદાર હાથ પગ, તેની ડાહ્ય કાઠી આંખો એક જોતર તો શું પણ મરદને આંછ નાખે એવા ખુખસુરત શાનમાં શમાવણા દતા, પણ અદ્ધસેસ તેના પાતેતની પીઠાણુ કરવારને બ્યારે તેના શુણુદેશ માકમ પડશે, ત્યારેજ આ પાકાઈની અતકડી જ્યે તેની જ્યે ઉપર વધુ નુકશાન કરશે, મઈ કાંમે જે અક્કસમાત બન્યો દતો તે જાને પુદરતે એને આગમજથી ચોનવણી આપી હોય તેમજ જે સમજ જતે તો લાવરસના પેટામાં શું શું બનવાનું હતું તે આશાનીથી ફરેલી શકતે પણ સરવત પોતાનું કરજ લેતી જાય છે.

આ રાખ્ય કે જેનુ નામ જહાંગીર જમશેદજી દમરી હતું. તેને આસપાસના ગામગામોમાં ફરતા કાને વાત પડી હતી કે પેસનનજીમાંથી એક પુરી છોડકી ધણીજ ખુખસુરત હતી અને એ વાત એટલા માટે કાને પડી હતી કે પેસનનજીમાં પોતાની છોડકીને માટે સાસરીયુ શોધતા દતા. આ જાણવાની મકસદથી તથા પોતાની નુગ્ધે ઝગ્ગે ખાતરી કરવાની કામેજ માટેજ તેને પોતાના પત્રકા સાંજ પડી જવા છતાં આ બાણુ પાસ લીધા દતા અને દેવજેજ આ અક્કસમાત બનના એકે પોતાના ચરીરને નુકશાન ધવું હતું છતાં આ જહાંગીરને ત્યાં ચોડ દીવસ વધુ વાર હતી રહેવાની ખુદરતે બંધુએ અચ્છી તક આપી હતી માટે આ તકનો બહુજ અચ્છી રીતે લાજ લેવાના જહાંગીર વમાસ થુ કર્યું દતો. પોતાના કારભારી અને વીતપણુ નોકર બીખા બીમ સાથે નાસતા ઉપર શુસ શુસ ચત્રાવી રહ્યો દતો અને આ ઉત્તાદ બીમ ચોડમાં સમજ જવાની પૂર તાલીમ પોતાના શેઠ પાસે મેજલી રહ્યો દતો જેને સમજતા વાર લાગી નહી. અને પોતાનું નામ તેમજ સમજણ અને હુખાવવાનું વીચારી રાખ્યું હતું. જેટલો પોતાના શેઠ જહાંગીર ખુખસુરત દતો તેટલોજ આ બીખા બીમ બહુસુરત

દતો. કદમા થીંગણો તેમજ પતલો પણ ચીન્વત અને ખેતરક હતા. તેના કાઠેસા ડોલાથી દીઠમાં દહેશત તેમજ બીક પેદા થતી પણ શેઠની બાહેરની સાહેસાઈથી આ એજ ચોડે દરજ્જે ધંકાઈ રહી હતી. એક શેઠ ખુખસુરત તેમજ વાણીતર બહુસુરત દતા તોપણુ બીતરમા તેઓ એક સરખા દતા. અને આ લડા અને બેલડા ગામડીઓ નો દયા અને મયાના તુરંજ દેહવો ખરસો વાલયો નેની સઘળી તૈયારી કરતા દતા. ચોડી વાર ગયા પછી દીનુપાઈ પાછાઆવ્યા અને તેવણને હાથમાં કેમ લાગે છે. તે મીસનથી પુછવા લાગી, આ આપણી ભરેલા જહાંગીર એવો નરમ અને ટોંગ સાથે જવાજ વાલ્યો કે બીચારી દીનુપાઈને ખરેજ દયા વધારે આવતી ગઈ.

જહાંગીરજી કહે “શું કર” દીનુપાઈ પરામા ધરમાં હું આવ્યો છું અને જોત્તે ધર્ષ પડવા માટે વધારે દુઃખ થાય છે. પણ તે ગમેતેની હોય મને કાંઈ અઘીઆથી જવાની ગોઠવણુ કરી આપો તો બહુ” સાર કારણકે મારે માટે તમુને બહુજ તકલીફ થાય છે.”

દીનુપાઈ જોવાયું “ખરે નારે છ, એમાં તકલીફ સાની. આપરે જન લાઈ થયા અને એકકેદને મદદ નહી જાય એ તો “દાદરજી કેમ માફ કરે” તમેા જવાબી મનમા એણુ લાવે નાછ અને હાકમાં તમાગ્રથી જરા ચકાણુ નથી તે વખતે તમુને બહાર મોકલી દેવું તો ગામના લેણા દમુને કેવા છુપી નાખે. ના છ ધર તમાર છે અને તે વીશે કશી ચીંતા નથી માટે બે શીકર રહો.”

જહાંગીર જવાબ દીધા (આનો જુવું તેને બેઠવું હતું તેવું જાણુ) “વાર બાછત તમારિયાણું મોટા ઉપકારથો અને તમારા જોસને માત આપી હું મારેજ ધર સમઠસ.”

દીનુપાઈ ત્યાંથી ચાકી ગયા પણ આ સદવારની મુસા-કાત પડે તેમજ ચોડી બોલચાલ પછીના એક એકના અવાજની અસરથી આ નર અને નારી બનવાના દીઠમાં કાંઈ અજબ જાતની નાટી ધપકતા લાગી. ભલે દીનુને કાષ્ટવખતે ન લાગ્યું એવી મમતા, માયા આ પારકા જવાન માટે લાગી. રાધણીમાં કામ કરતાં કાંઈને કાંઈ જુસ થઈ જતી તેવણની દારી બીખી ભેઈ રહી હતી. અને દીનુપાઈ મનમાં પોતે કાંઈ ગભરાટમાં છે આ ખુશીમાં તે વિચારમાં ને વિચારમાં પોતાના રાજેતાના માવરાથી પોતાનું કામ જાણુ આટપતી હોય. બ્યારી ચીત અને ચૈતન્ય તો જાને ઘાસ ચારો ખાવા ચુવું હોય. અજાયત પોતાની પીતાને વહીઈ ગઈ ન હતી અને તેવણને રાતની તેમજ દીવસની સપડી વાતથી વહીઈ કીધા દતા. પણ અચાર નવાર પોતાનું કામ પડું મેલી જહાંગીરની પુપ્પરજ ચાકુજ રાખી હતી. અજાયતમાં હુખીએને દીઠાએ આપણની તેવણની હમેશની તરખીયેત હોવાને લીધે આ વખતે આસપાસનાઓને કરી નવાઈ લાગી નહી. અને એમ નવી જાતની ન સમજ પડે તેવી લાગણી સાથે આખો દીવસ પસાર થયો અને તે પાછલ બે ચાર દીવસ વધુ ચીતી ગયા. સેવરે દુહુવા દરમિયા ધા ની તપાસ કરી રૂઝ ઉપર આવનારો બન્ય છે, એવો અબીપ્રાય મકલા પડી જહાંગીર તેમજ તેના નોકર બીખા બીમને

વધુ વાર રહેવામાં શેલા ભરેલું લામે એમ ન હોતું જતાં દીનુબાઈ અને પેસતનજીબાએ દીનુબાઈના ગોઠાસાથી વધારે રહેવા આગ્રહ કર્યો.

પ્રકરણ ૩.

જતી વળાના મેળાપ.

ચોતે અરબી દીવસ અને એક વધુ રાત્રીના પરાણો હતો અને તેવાજ ખ્યાલમાં પીકાના પાછલા કુસાદે ભાગમાં સાહજને વખતે ધાસની એક મોટી ગંજ આગલ પડેલી લાકડાની ગરદી ઉપર બેઠો તે શું વિચાર કરતો હતો એ અનુમાન કરવાનું સહેલ હતું નહીં પણ તેના મુખમાંથી અવાર નવાર નીકળી પડતા બોલ ઉપરથી તે કાંઈ મજબુત ગણતરીનું લેલ કરતો હતો. આ પ્રપંચી પંચી બધી વાતે પુર હતો અને પોતાની ખુબમુરતી ઉપર એટલો યુક્તતા હતો કે નારી જતી ઉપર દરેક રીતની છત મેલવતી તે આશાન સમજતો હતો. અલખત આ સ્થળે બેઠેલી આ ખુબમુરત દુરીથી ઘણે દરજ્જે ઓક થયો હતો અને પોતાના મનમાં કાંઈ સારો યા નરસો ધસુ ધસુ ખ્યાલ કરી રહ્યો હતો. આ ગામના માથુસને બોલા સમજ કાંઈ ખોટો પાસો દેવના તૈયાર હતો અને પછી તે કાંઈ બીજી રીત તાલ લગાવવા તેનો ભીંચો બીમ-દીમ જેવો તૈયાર હતો.

દીનુબાઈ ધણીજ રાક અને શાંખવત ઓકરી હતી અને મનમાં ગમે તેવી લાગણી ધતી જતાં આ જહાંગીરના જવાબી જરા લગારતો નહીજ પણ ખરેખર ઉદારી હતી. પોતાને પાછલી બાલુએ કાંઈ કામ હોવાથી ત્યાં ગઈ અને ત્યાં ધાસની પરાણમાં પોતાના ખ્યાલતના એમીને બેઠો.

“કેમ જહાંગીરજી ત્યાં બેઠા છે?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહીજ દરે વખત બહુજ થોડો છે અને તમારા આસરામાં જે મેળા જીવડી તે થોડી વધુ વાર પછી ખતમ થશે.” જહાંગીરે જવાબ આપ્યો.

“પણ તમે તો અવાર નવાર પરાણમાં આવો છો ત્યારે આવતા જતા આ જગ્યાને દરસન કરાવતા જાતે મર” દીનુ સારમાને બોલી.

દીનુબાઈના આ બોલથી જહાંગીરને વધારે દીમ્મત આવી અને તેણીને પોતાની આગલ બેસવા કહ્યું. ભડી અને બોલી દીનુ જરા ધપકતી જાતી સાથે આનાકાની કરી થોડી.

“દીનુબાઈ તમારા ઘણાજ મોઢા ઉપકાર થયો અને તેના બદલામાં તમારે મારે લેવો આ” એમ કહી એક નોટનું પરીકુ આપ્યા હાય લાંબો કાપો. દીનુબાઈ એ નોટનું બંદજ બેઈ અનુભવી સાથે શરૂ કર્યું. “કે એ શાને મારે તમે આપો છો?” તમારી બીમ-તગી મહેનતને મારે? ના જી! હમે ગમે એવાળી ગરીબ છીએ પણ હમે પેસાને ખાતર એવી શેલા કરતાજ નથી. દાદરજી એ દનસાન ઉપર ફરજ નાખી છે. કે ફરજ વખતે દુઃખને દેલાસો આપવો. તમારી આવી આજ

ઉપર તમે હમારી ગરીબાઈને હીલવા માગો છો. તમે પેસાદાર છે. મારો ભલે.”

જહાંગીરથી ધણુજ કાચુ કપાચું એમ બેઈ તે ઘણીજ નમનતાઈ સાથે માફ માગી વાત ઉઠાવી નાખી બોલ્યો. “હું તો પહેલાથીજ તમારી ભલાઈની રીત અને ભલો ખવાસ માનતોજ હતો પણ રૂબે કાંઈ મને નચુલો સમજે કરી મારી ફરજ અદા કરતો હોઉં એટલા મારે મેં પુછ્યું તમોને દલગીર થયેલાં બેઈ હું ઘણાજ દુઃખી છું” એમ બોલતાં મડપ દરને ચુલુપુર પરી દીનુના પગ આગલ માથુ નમાવી દીધું. માથુ નમાવતા તેના હાથે દીનુના હાથ સાથે લાગા અને જાને એક વીજલીક આચ-કા લાગે હોય એમ દીનુ જરા પરમેલાલ થઈ ગઈ-અને બોલી.

“અર નરિજ હું તો અમથી બોલી કાઈ ખા-મખા શરૂ કરે નથી.”

“વાઈ દીનબાઈ હું વાત પુછું તો તમે શરૂ કરો તો નહીં થાવ?” જહાંગીર પુછ્યું.

દીનુ બોલી “નહીં જ એવું” તો તમે શું પુછશે કે હું શરૂ કરું થાઉં તમારા જેવા લાપટી વાલા માથુસથી હું બીડીક ધરાવતોજ નથી.”

“પણ વાત એટલી બધી ગંભીર છે, તથા તમારી હાલત એટલી બધી એકરી છે કે જરા કાંઈના મનમાં ખોટું આવી જાય પણ શું કહું લાચાર છું વખત બહુજ થોડો છે અને મનમાં જે આશા ઉભરી આવી છે મારે એક કારાર કરવા મન ઉતાવલ કરે છે” જહાંગીર બોલ્યો.

“ભલે જહાંગીરજી તમારા મનમાં જે બી કાંઈ હોય તે બોલી દેવો અને જવાબ આપવાલાયક હશે તો જરૂરજ આપીશ” દીનુએ જવાબ દીધો.

“પણ તે એક શરત” જહાંગીરે બોલ્યો.

“અને તે શરત” દીનુએ જરા અચકાતાં જવાબ દીધો.

“જે વાત તમોને પસંદ ન પડે તો મુગાજ રહેશે અને કોઈને કશું બી તે વીશે જણાવશે ના” જહાંગીરે બોલ્યો.

દીનુએ આચકા સાથે કણલ કીધું અને રોકું હલાવ્યું.

“હું એમ પુછું કે તમારા કાંઈ સગા વહાલાં પરાં કે”

જહાંગીરે આગળ બોલ્યું. “નહીંજ” દીનુએ જવાબ દીધો.

માદરા બસાજ સીવાય માદરા કાંઈ નથીજ અને હાથ તે ઘણુજ દુરના કે જેવેને હું આવાળીની સકું નહીં પણ માદરા પાર પડેથી મારા સગા વહાલાંઆની ગરજ સારે છે અને હું તેમથી સુખી છું પણ જહાંગીરજી આવા

સવાલ મારે તે વીશે એવું ખીવાતું શું હતું?”

“નહીં દીનુબાઈ દર તે સવાલ પુછ્યોજ નથી”

જહાંગીરે બોલ્યો. “અને અમારે જાણવાજ માગો છો તો સાંભરો તમે કદાચ પછાણને સાસરે સંધારો તો બીચારા બાવાહાનું શું થાય?” જહાંગીરે પુછ્યું.

મારા વહાલા બાવાહાને ખાતરજ મેં એવો વીચાર કીધોજ નથી. અને કદાચ કયોથી પડે તો માદરા વહાલાં બાવાહાની પાસેજ હું રહી સકું અને તેવણીને જાતન કરે એમ હોય તોજ કાંઈ બને- થોડીવાર વીચારકરી-”

જહાંગીરે સવાલ કીધો “ અને જો કદાચ એમ બને તો તમે ખુશી થાવો કે.”
દીનુખાદ બોલી “ અરે એવા કેવા મારા નસીબ કે મારાં સાસરાં પોતાના દીકરને ધરેથી જવા દઇ કાઢ્યાં વર જમાઈ થયા કે-એ કે મારી પુરતી આશા છે જે દાદારજી મારા બાવાજીને ખાતરે એવીજ મારી દુવા પુરી પાડશે-”

“ અને હું પણ ખરી દુવા ચાહુ છું જે તમારે લગ્ન થતે તમારી માગણી પરમાને ચાલવા દેવા જેવો ચંદ્ર રોજના મળે.” એમ જહાંગીરે જવાબ વાલ્યો.

“ આ હું મરે તમારી ઉપરથી મરે તમે ઉપમન દીશા તરફ ફરીને બેસ્યા છેએ ત્યારે તો દાદારજી તે મુકરના જરૂર પાળશે.”

દીનુ ખોલવા લેતી બોલી “ વાર જહાંગીરજી તમારા માથે આવતા ધણાજ સારા મનીષ બોલે.”

“ મહારા માથેજ આવજાજી આ જહાનથી સુજરી ગયેલાં છેજી અને હું એપરવાજા છેજી પણ બાવાજીના પેસા મારા કાળે સારા છે સાથે લાગે માટે એકદે હાથે ધકેલાં કરું છું અને એનમાં રહું છું.” જહાંગીરે જવાબ દીધો.

ત્યારપછી બીજી ત્રીજી વાત છેડી જે માહેરી જહાંગીરને એવો સાર મળ્યો કે દીનુના બાવા કાંઈ ગરીબ નહીં હતા પોતા પેસા પણ એકઠો કીધો હતો અને તાહીના સાંઠા ઉપરાંત બીજા ખેતર પાડર પણ ઘણા હતા જહાંગીરે દીનુને દીક પામી ગયો હતો અને સંપત્તિ દીક હોવા છતાં તેની ધ્યાનત યોગી હતી-વાત ચીત કરવામાં વખત એટલે નીકળી ગયો કે અંધારે જવા ચાલ્યું તેની મુજ પેસા બાંધને રહી હતી અને જેમ જેમ વધુ વખત વહેતો ગયો તેમ દીનુના રૂપસારા ઉપર અવજન રંગ ચડતો ગયો અને જહાંગીરથી તે વધુ વાર ધીરજ થી બેવાઈ થકાયુ નહીં. પોતાના દીકરા બેસને ચેહ ચડના પોતાના થા આગલ ધતકા ઘવા લાગ્યા અને આ મન મોહન સુરતીની ખુબ સુરતીથી. વધુ નામોય ન કરતા તેને આસપાસ તજર ફેંકી ને એકદમ દીનુનો હાથ પોતાના હાથમાં પકડ્યો અને એકરાર કીધો કે “વાહાડી દીનુ તુ જો ચાહતી હોય તો તું જે માગેછે તેમ કરવા હું સંભાર છું”-દીનુને સુખ ધમેકી લેજે. જહાંગીરે વધારે હીમ્મતવાન બની તેણીને પોતાના પાસામાં લીધી અને ઘણાજ વહાલથી તેણીના રૂપસારા ઉપર ચુબન કીધું એકપક્કારમાં દીનુનામનમાં તેહવાર લીચાડી વીજળી મોહન સુરતીના અને સંપત્તિ બાદ જણે પોતાના આલક-માજ સમક્ષી દીધું હોય એમ ચક્રભ્રમ ચલુ-પણુ તુરતજ પોતો કબજે અને મું કરેછે તથા જહાંગીરની વધુ છૂત થી સાવધ થઈ આ લગ્ની છેકડી એકદમ પણ નરમાસથી. દુર થઈ અને પોતાના સ્વજ્ઞ બાદ જણે લુસ્સા સમેત પાણી પાણી ધઈ ગઈ. દીનુએ અચકતા હોહ અને ધક-કતી જાતી સાથે જેટલું મક્કમ પણ રખાયું તેમ રાખી પુછ્યું “જહાંગીર (આ નામજ બોલતા જહાંગીરે પોતાની ફતેહ બેઈ લીધી) તમારી આ લગ્ન માગણી માટે લાગમ સાચી છેજી. અને હું કશું કરું છું કે પહેલા-

થીજ માહારા મનમાં કાંઈને માટે ન ઉભરેલા એવો પ્રેમ તથા લુસ્સો અને તમને માટે ઉભર્યો હતો. પણ તમને ન્યારે હું વધુ તપાસી રહી ત્યારે મને માનવાને કારણે કે તમારા પેસાદાર સવા વહાલાચ્ચ મુજ જેવી ગામડીઅનની સાથે તમને મેં પવુવા દેસે.”

જહાંગીરે જવાબ દીધો-“વાહાડી દીનુ ! (આ પહેલાજ પ્રેમી શબ્દ સાંભળતા આ બાઈ જણે બહેસતનુ સુખપામી હોય એમ વધુ દીકથી ખુશી થઈ. ખુબસુરતીમાં ખીલવા માગી) હું સ્વતંત્ર એકલાજ છેજી તમારા એક સમા કે ન્યા હું રહું છું તેવણુ જો કે કદાપી શરૂ થાય પણ તેની મને પરવાજ નથી અને ને કરતા તો વધારે સહેલ ઉપાય એજ છે કે મારે કાંઈને લગન જણાવવાની જરૂરજ નથી. કામ ખાતર એમ તેમ જવા સીવાય બાકીના વખત આ ગામડામાંજ બીજે જગ્યા લઈ રહેલા તેથી તાહારા બાવાજીની સંભાલ આપણે સાથે હોવાથી ખરેખર લઈ રહ્યો.”

બાવાજીનુ ન્યા નામ આગ્યું અને તેવનની સુખી રાખવાનીજ વાત જહાંગીરથી સામગ્રી એટલે દીનુ સંપત્તિ ભુલી ગઈ અને તેજ ખ્યાલમાં વધુ પુણવાની ફરકાર કીધી નહીં પણ એ વાત પોતાના બાવાજી આગલ ખુલાસાવાર કહેવા દીનુએ માગણી કીધી અને જે માગણી જહાંગીર ના પાડી રહ્યો નહીં આ પછી થોડીક વાર-વર-વધુ-માયા મનમાં એટલા દરખાઈ ગયા કે આસપાસનુ સંપત્તિ બુકી ગયા જેટલામાં બીખી બાઈની શોધમાં ત્યા આવી ઉભી બીખી બેતાંજ અગત્યેબી સાથે ગલરાઈ ગઈ પણ દીનુએ તેણીને થોભવા કહ્યું અને થોડીજ વારમાં જહાંગીરથી રન લઈ બરમાં ગઈ ત્રીસવાડી બીખીને બાઈએ હુંકવાત કહી અને દીનુને તેણીને એ બાઈદ સુપ રહેવા કહેવાની જરૂર હતીજ નહીં કારણ કે બીખી બાઈ ઉપર ધણોજ માયા રાખતી હતી અને આંધાનાજ શુખમોજ શુંખી હતી અનયય યરાનુ કારણ એટલુંજ હતું કે બીખી ગામડીયા સીવાય બીનવમે સામ્યા છે એમ માન-તીજ ન હતી પણ ન્યારે બાઈ ખુશી થયા છે ત્યારે તેટલાજ માટે પોતાની ખુશી હતી બાઈના લગન ધરે અને તેને નહીં સારી તથા કસમાં મરેશે તેવા દવાઈ ખ્યાલમાજ મલકાતી મકકાડી બાઈની પાછળ ગઈ.”

પેસા પાછળ રહી ગયેલા વર રાજ મનમાં કાંઈ અવજન વાનન વચાડી રહ્યા હતા આની પાક દામન નીરદોશ બોલી દીનુ સાથે સુદ સમાઈમાં કમાઈ કરવાની તેની નિશામાં તેનું હિંદ કરડું હતું. આ મુઠ્ઠાએ આવ્યા ઉત્તમ પ્રકારના સુખને તકલીદી સુખ ખાતર તરછોડ કરવા ધણું મારે ગામડીઅન છેડીને પરણવા કરતાં રેસાવવાની દ્યાનત વધારે રાખતો હતો પણ નીચ નસાઈદાને અવજન થોડક ખતારી તેની મુઠ્ઠા ફેંકણે લાવનાર માહો પિતા તે સંવત્તું પ્રચંચ કાવવા દેશે એ શોસમતને હાથ વાત હતી.

અખ કર પ્રીય ચાંચનાર “કાઈ ગાય છે કેડું અને કાઈ સાંભળે છે કેડું” તેનો સાર થોડા વારમાં જણાઈ જશે.

સાંભળુ.

(સર્વ હક સવાધીન છે.)

૧ હિંમતવાન પિતૃલકત મરાઠા છેકરો.

(લખનાર:- એલ. ડી. ખારલાયા.)

ભરતખંડના ઇતિહાસ તરફ નજર કરતાં જણાય છે કે ઈ. સ. ૧૬૭૬ માં પાદશાહ ઔરંગઝેબનો વૈભવ પૂર્ણ તેજસ્વી હતો અને તેને અંગે તેની નિર્દયતા પણ અત્યંત વધી હતી. જેથી અનેકાનેક સ્થળોની પ્રજા ત્રાહી ત્રાહી પોકારતી હતી. મરાઠાઓ ભેડે લડાઈમાં ઉતરી સંભાળ મહારાજનો નિર્દયપણે વધ કરી તેણે અનેક મનુષ્યના ઘાણુ વિનાકારણે લીધા હતા. આ સમયે એક વેળા બ્યારે એક નહાનો મુલક સર કરી પકડાયેલા મરાઠા સરદારને બીજે દીવસે પ્રાતઃકાળમાં જ મારી નાંખવાનો હુકમ કરી પાદશાહ ઔરંગઝેબ પોતાના કુટુંબ પરિવાર સહિત બ્યારે નર્મદા નદીના કિનારા ઉપર આવેલી વિસ્તીર્ણ આબા-ડીમાં પડાવ નાંખી રહ્યો હતો, ત્યારે એક અગ્નીચારથી ૧૨ વર્ષની ઉંમરનો મરાઠાનો છેકરો જાવણી પાસે માની ઉભો અને બહાર ઉભેલા દરોગાઓને કહ્યું કે તે પાદશાહને મળવા માંગે છે. છેકરાના કાટાં તુટાં કપડાં અને કંગાળીઅત હાલત બેઠ બધા દરોગાઓ છેકરાને બનાવવા લાગ્યા. એટલામાં પાદશાહનો ખાનગી કારભારી આવી પહોંચ્યો, અને બીનાથી વધિક્કે યથા બાદ તે તે છેકરાને પાદશાહની હાજરમાં લઈ ગયો. પાદશાહને નમન કરી બાદ છેકરો બોલ્યો “આ મુલક જીતી લેનાર પાદશાહ ! તેં આજે બપોરના કેદ કરીધો સરદારમાહેલા અનાપત નો હું પુત્ર છું અને તહારી પાસે એમ નમ્ર અરજ્ય છે ગુનહું છું કે જો તું મહારા પિતાને છુટો કરી તેને બદલે મહારા જીવ લઈશ તો મને અને મહારા કુટુંબને મોહોટો ઉપકાર કરીશ જેનું ફળ તને ઇશ્વર આપશે.”

પાદશાહ—“તહારા બાપને બદલે તું શું કરવા મરવા તૈયાર થાય છે? તહારો બાપ તહારા કરતા મહોટો છે એટલે તહારે જીવવાની વધુ જરૂર છે. તહને કાષ્ટએ શિખીને મોકલ્યો છે કે તહારી મીઠી કાલી કાલી બોલીથી જેતરાઈ બંને હું તહારા બાપને છોડી દઈ. પણ આ મુલક પાદશાહ ઔરંગઝેબ એમ કરે એમ નથી.”

છેકરો—“પાદશાહ ! મહારા વૃદ્ધ દાદાજી મૃત્યુ પચારીએ છે. મહારી માતા આંધળી છે અને લાઈ લુલો છે. માટે જો મહારો બાપ જીવશે તો તેને મહારા જીવા અનેક પુત્રો થશે. પણ જો મરશે તો આખું કુટુંબ નિરાધાર થશે અને આ મહારો દેશ એક નેરાવર યોધી ગુમાવશે.”

ઔરંગઝેબ—“બાલુડું બહુ સહેલું છે. પણ તેને બદલે તું મરિશ નહિ અને નકામે પુત્રો પાડીશ.”

છેકરો—નહિ મહારાજ ! કૃપા કરી મહારા પિતાને મૃત કરો. એને બદલે હું ફાંસીએ જવા તૈયાર છું.”

ઔરંગઝેબ—(હાથમાં ફરસી હતી તેનાથી છેકરાનો એક કાન થોભા બાદ કાપીને બોલ્યો) “જો આ તહારો એક કાન કાપ્યો, તે મહારા હાથમાં છે. તહને લોહી જાય છે તેથી કેટલી વેદના થાય છે? શું હજી તું તહારા બાપને બદલે મરવા તૈયાર છે.”

છેકરો—(કાન કપાયાથી અત્યંત લોહી જતું હતું તેની દરકાર કર્યા વિના) “હા મહારાજ ! મહારા પિતાને ત્યારથી મૃત કરી મને ફાંસીદો.”

ઔરંગઝેબ—(છેકરાનો બીજો કાન કાપી) “આ તહારા બે કાન કપાયા. હજી તને દુઃખ નથી થતું. શું તું હજી મરવાને તૈયાર છે?”

છેકરો—“મહારા બેઠએ તો કાપી કાપીને અટલા અટલા હુકડા કરો પણ હું મરવાને તૈયાર થયો છું એટલે દરકાર નથી કરતો. જેઓ પોતાની માતૃભૂમિને માટે લડતા મરે છે તે સ્વર્ગમાં જાય છે. હું ક્ષત્રિનો પુત્ર છું અને માતૃભૂમિ માટે લડતા પકડાયેલા મહારા પિતાને માટે મરતા બહોતો નથી. જેમાં સ્વદેશાભિમાન સાથે પિતૃલકિત બે છે એટલે તેમાં મને આનંદ જ છે.”

ઔરંગઝેબ—સરદાર ! જેના છેકરાઓ આવાં છે તેના મા-આપો કેટલાં વધુ બચવાન હશે? માટે એવાને

છત્તાં રાખવાં એ મહા પાપ છે. માટે તેના આપને હમણું ને હમણું તોપને ગોળે મૂકા.”

આ સાંભળી છેકરો પોકિપોક મૂકી રડવા લાગ્યો. એટલામાં તોપના અવાજ સંભળાયો અને છેકરાએ તે બાલુએ નજર કરી તો પોતાના પિતાને તોપને ગોળે ચુરેચુરા થયેલા બોધે તે ગોંડા બની ગયો. ઔરંગઝેબે આ છેકરાને ખુબ માર મારાની લોહીકાણી હાલતમાં ત્યાંથી હાંકી કહાડ્યો.

પ્રિય વાંચક! એ વાત તો સત્ય છે કે ઔરંગઝેબ

અત્યંત ક્રોધી, દુર, લોભી અને દુર્ગુણોથી ભરપૂર હતો, છતાં લક્ષ્મી લોભ, ભૂમિ લોભ, અને મદના પરિણામે ક્રોધપણ દિવસે વખાણને પાત્ર બેળ નહિ. આ લોભમાં તણાએકા કેટલા માણસોને આપણે ન કરવાના કામે કરતાં બેધએ છીએ. ભરતખંડની ગરીબડી પ્રજાએ આવા કૃતદીની રાજ્યોથી ત્રાહીત્રાહી કરી બહુ દુઃખસહન કીધાં છે. જે બાદ પરમેશ્વરના આપણે ઉપકાર માનવા બેધએ કે હાલમાં આવું સુખ આપનારે અંગ્રેજો સમ્રાજ્ય છે. ઔરંગઝેબ જેવા દયાહિન રાજ્યસોબીએને હબરવાર વિકાર હતો!

મહારી બહેનને

લખનાર:—સૌ ઉમંગા

અરે ભેની મુને ત્યાગી, લગાવું ક્યાં ય સંતાણી
અલેલી લાડ ઘેલાયી, દયા હિમિ મું રેલાવી
મુકા હીમું સહજ વેલી, કરાવી કાં તે અકેલી
સરાવી રેનેહની સરણિ, ધરાવી પ્રેમ પાનોથી,
કરાવી મંથી નિગૂક, ચર્ધતું અસ્ત ને લૂપ્ત
હવેના ગૂઢ ભેલાતી, દયા દર્શન દે ભગિનિ.
તલસતી ઝંખતી દિને, રૂદન છૂટે નિસા સમયે,
દુખિયારી દુભાયેલાં, નમાયાં ને ઊભાયેલાં
મિતિ સંભાળવું લેતી, પળી કાં તું અરે હૃદયી
થઈ ભયેજ બની મેઢ, ચુલિણી દીપ ચઢ મેઢ,
બાણીતેથી ગણી અતિવું, જગતમાં દીલ બાધુ મુચ્ચતું,
સદા હસતી મનકતીવું, મહકતી મહાલતી મેઢ,
હવે સજીવું દુખવિ દીલ, ગઈ આદર્શ મૂકી શીલ,
રસુછ દીખળી હાસ્ય, હવે સુણવો નહયો ભાસ,
અણની ભકિતમાં રતી, સદા એ નામ ઉલ્લાસી,
ધર્મ હલે ખરે સમયે, ધર્મ ચતુર ભલે દમતે.
ધિરજ શાંતિ તણી દાસ, થયું ભેળ નધા પ્યાસી
પ્રભુના પ્રેમની પ્યાસી, પ્રભુ પામે છે ઉલ્લાસી.
મતિ વીર મતિ વીર, ટકી કિશર નહિ વીર
સદા સ્મારક બની તેથી, ખરે અશુ હું રેલાવી.
અમેતી આંદ લેખતી, નિખાવસ શાંતિ પ્રખ્યાતિ
મતિ સંકલિત દેખતી. નિકટથી દૂર કાં ધાર્દ?

વિરહિણિ

લખનાર:—ધિમાન એસ. મેહતા.

હું કે જવરથી બાળા, ઝુરતી વેદના રડી,
કેહ નાય, નહિ નાય, જાઉં ક્યાં અશુ સારતી.

મિતિની પાશે નાંખી બહાલમ તમે,
દૂર થયા ક્યાં મુજ હૃદય ના પ્રાણને,
ઝલક હુનિથી ધબકારા ગાત્રો કરે,
શિયલથા ઉપર સેવાના ઝેબને,
ધુળારિ છૂટે, હરમાં કંઈ થાય છે,
અંતર પીડા ઔર વધે એ હાણને
પ્રેમ ઈંગારિ હિપની, લણકામાં ફરી,
રહેવાતું નથી સળગી હી હાલને.
હર વિનંતીથી અકળાવો ના તમે,
રેડી ધિયુપ પાત્ર મુખામમ આપને.

અટક્યા રૂદન રવો, વિચાર વમળમાં સરી,
અંકુશો ન્યાયે કંઈ, કપાસે હસ્ત મેલતી

વહા વરો શાંતિ સરિત પાછી,
ભેદ નથી નાય વિરહે ઉલાસી
તયાપિ ધાવે શિયલિજ સંભાવે,
કાઠું કરતાં, અતિ હાપ ઉલભે.

ખ્યાયો ખ્યાલિ કરતાં, તેજ સર્પાં નડી
માંડી ચિતા કરવાને, પ્રેમ સુખ લીધું નથી.

ગાદાલિમન ના કુર્મ, સિમત ભર્મ, સુખન કદી ગાદાપર
અધેરાટે કદી ના વહા, ભભકતાં તોણવને અંદર
વી ચુક મોચી કદી નથી ઉપસતી, વેલાવિતી નાય ક્યાં,
હાં હાં નાય ક્યાં કરો તરકકું, સંસાર આ મહાણતાં

ચિતા અસ્ત તે ત્રિનિતા, જેહે મતે સુધ ગઇ,
મીઠું સ્વપ્ન થયું આદર્શ, એ હોભાગી ગણાઇ ગઇ.

હું નાય દેખી ખરે ધાર્દ વેલી,
હે બાય બીડી અતિ મસ્ત ધેલી,
એ નાય વીલી રહેના અકેલી,
હે ભમ મંથી મણુયે પચેલી.

દિવ્ય સુખ પ્રાપ્તિમાં, લયેલાં બેઉ રસભર,
થયે ના વિપુલાં દીન, મમ હાસ્ય મહિતર.
આપસ મારડી ઉભી ન્યાં, થાય છે ત્વરા એસરી.
નહિ નાય કંઈ નાય એ શબ્દો સુણવા ફરી

મનુષ્ય હૃદયગીતની પ્રભાત.

લખનાર:—અરસેદાસ જી. બી. વાહડીયા.

—૦૦—

"There is nothing great in the world but man, nothing great in man but mind; nothing great in mind but Character; nothing great in Character but Love."

P. 66 "God the Beautiful An Artist's Creed."

મયાણે તોફાણ ધમ્મિછ સખ્તેથી આજના આપણા વિષયનો પ્રારંભ કરીશું અને સાહિત્ય સાગરમાં "પ્રભાત"ના આ પહેલા પ્રવેશ વચ્ચે હૃદયગીતની પ્રભાતનો ખ્યાલ આપણે હૃદયે ધરીશું. ખુદા અને કુદરતના અચુક કાયદાઓને આધીન થઇ આ શ્રેણી ગતી જે નીચગીત ચાલી રહી છે તેમાં મનુષ્ય કાયદા જે કાર્ય કરે છે તે શુદ્ધિનો છે જેને જ્ઞાનીઓ અથવા વિદ્વાનો પ્રગટ કીરણનો કાયદો કહે છે. આ જ્ઞાનના અવેશમાં કુદરતની તમામ પેદાશો એક બીજામાંથી પ્રગટ થઇ પેદા થઇ પ્રકૃતિત થઇ રહી છે. અને તેઓ સર્વ એક બીજાની ઉપર આધાર રાખતી એક બીજા ને જાતી ભાગ ને કાયદે પોસતી પાળતી પોષકતી પોતાની નાની મોહડી હૃદયગીતની પ્રભાતમાંજ પ્રવેશ કરી રહી છે કુદરતના કારિયાત્ર ખુદાઇ શક્તિવજર ચાલી શકતો નથી અને કોઇ આકારની હેવાતી વગર આત્માની હસ્તી કાયમ રહેતી નથી. બીજ બીજ પ્રકારના આકારો વચ્ચે બીધી બીધી ને મનુષ્ય દેહનો આકાર બનાવે તૈયાર થઈ રહે છે ત્યારે તેમાં ઇશ્વરનું સૌથી ઉત્તમ સ્વરૂપ થોડકે અંશે દાખલ થાય છે અને વિદ્વાનોની મોટી અભ્યાસી વચ્ચે એક મનુષ્ય માતા પિતાને પેટે એકે જીવ પોષાય છે અને નવ મહીનાની નવસો નવાતુ કરમતો વચ્ચે એક બાળક આ ધરતી ઉપર મનુષ્ય અવતારમાં પેદા પડે છે. સાંધાણુ રીતે બોલતાં આ હૃદયગીતમાં તેનો જન્મ છે જે તે બાળક ઇનસાનની હૃદયગીતની પ્રભાત છે. પણ શું અરેખર તેમજ છે? કવિ વર્ડસ્વર્થના પેલા યાદગાર સવાલમાં આપણે પુછી શું કે જો બાળકજાં બચ્ચાં તું ક્યાંથી આવ્યું? તારી પ્રભાત પ્રગટ તે ક્યાં થઇ? ખરૂં છે કે નહીં જન્મેલું તે બાળક તેના શરીરમાં લાંબુ નવું છે પણ શું તેના અમર આત્મામાંથી તે નવુંજ છે?

સૂર્ય દર સાંજના અસ્ત થતો દેખાય છે પણ શું તે શુભ થઈ જાય છે? રાત્રીના કાલસ પ્રકાશતા ઉજળથી શું બદલાયો નથી? દીવસ અને રાત્રી એ માત્ર આંખોનીજ વ્યાપી

છે સૂર્યતો સદાનો જીવતો ને જગતોજ છે તેમ આદમના દીવે પ્રગટતો આત્મીક અંશ સદાનો અમર છે તેના નવા ધારણ કીધેલા શરીરમાંજ તે નવી "પ્રભાત"નો નવો "પ્રકાશ" છે. કોઇ મનુષ્ય માતાને પેટે અવતરેલા બાળકનું શરીર તેના માતા અને પિતાએ પુરૂં પાડ્યું છે પણ તે બાળકના અંગે પ્રકાશતો આત્મા કોણને સવાધીન છે? મુજ તે આત્માનું શું કયું? પુખ્તી તે આત્માની કીયા શબ્દે ગાઇયે? જો તે બાળકના અંગમાં પ્રકાશતાં આત્માનું રહેલા ક્યાં શોધીયે? કવિ વર્ડસ્વર્થના સપ્તમામાં શું તે બહેસ્તને બારણેથી આવ્યું નથી? શું તે ખુદાઈ મુકામ ઉપરથી ઉતર્યું નથી? વાચનર શું તને એનો પુરાવો જોઇયે છે? આદમ તું તારા અંતઃકરણનેજ તે પુછ! અને પછી જાણ કે તે અમર ભુમી કે જેનું નામ બહેસ્ત જે સુખવાસી સ્વર્ગની ભુમી ત્યાંથી તુજનો આત્મા હઈ આવ્યો છે અને અનુભવના ચક્કરમાં રોગાઈ રગડાઇ તે પાછો ત્યાંજ જતો છે હયાંજ તારી હૃદયગીતની સફર છે. તે સફળ કરવા માટેજ હૃદયગીતની જરૂર છે તે હૃદયગીતના અંગાર તે તારા બીતરના પાક પ્રેમનો પ્રકાશ છે. તમામ સુંદર ને સાંગીન સદ્યજોતની બીજવણીમાંજ તારી હૃદયગીતની પ્રભાત છે, પરમાત્માના પવિત્ર પ્રેમ વચ્ચે પ્રગટ કીધેલા પરમાર્થ એજ હૃદયગીતની પ્રભાત છે મિતોઈ માર્ગના પવિત્ર પથથી આ ઉપર ચઢવાની તું શરૂઆત કર, અલખતા મુશકેલી તને નડશે અને તદ્દેવાર લાગણીઓ તારાં જીવે હૃદયગીતનાં જો ઉમેદવાર બરખા થશે છતાં ઉંચ જ્ઞાન અને ઉમદા સમજણ તને મળજીત પાત્રી કીધી આપણે કે છેવટે સૌ સાફજ છે, કુલની ઉગતી કલી મીસાઇ દર કલાક કરમાઇ પડશે અને વખતના દેહવા સાથે સૌ સત સચ્ચાઇ જાહેર થશે! સૂર્ય સદાનો અસ્ત થશે, ને તારાંજો હમેશના જાંખા પડશે પણ તારી નેહીનો તરીકા તો સદાનો કાયમજ રહેશે તેનો બાહર ખીલશે પ્રકાશ ફેલાશે અને કરોડો વરષોની કુદરતમાં ચાલી રહેલી પ્રગતી કીરણની ધીમી કીયા છેવટે તે ચલકાટમંદ દુનિયામાં આપણે સજ્જાને હમેશની લાઇ જશે. માટે જો આદમ તારી સજ્જાની શક્તિ, તારું સજ્જન જ્ઞાન, તારો સજ્જો મનોભાવ તું ઇશ્વરને અર્પણ કર અને કાયાની માયામાં તું ઉંધે છે તેમાથી તું બીદાર થશે અને આવશ્યી હૃદયગીતની પ્રગટતી "પ્રભાત"માં તું પ્રવેશ કર.

આર્ય ધર્મ માળા.

વૈવસ્વત મનુ મહારાજ.

—:૦:—

(લખનાર—જેકીસન બારભાયા.)

કલીયુગ કાળની પહેલાં સાત દિવસ અગાઉ નારાયણ ભગવાને મનુને કહ્યું “આજથી સાતમે દિવસે જળ પ્રલય થશે. જેથી આપું જગત નાશ પામશે. જે વખતે એક લાકડા ઉપર તને હું જળમાં રાખીશ” મનુએ સવળી તૈયારી કરી અને પોતાની પાંચે સાત ઋષિઓનું મંડળ રાખ્યું અને પ્રલય થશે તે જોયો. આસ્તે આસ્તે પાણી ઉતરવા માંડ્યું. ન્યારે મનુ મહારાજ અને સપ્ત ઋષિઓનું ‘નાવ’ (વહાણ) સુમેશ પર્વત (તાતાર દેશના હિંદુકુશ પર્વત) ઉપર અટક્યું. ત્યારબાદ મનુ મહારાજ અને ઋષિઓએ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ થતી જોઈ, અને આસ્તે આસ્તે જગતનો વિસ્તાર અને પ્રાણીમાત્રની વૃદ્ધિ થતી ગઈ અને મનુ મહારાજ સર્વના વડીલ બન્યા. આ સમયે લેશ માત્ર પછુ કોઈ પ્રજાને દુઃખ નહોતું. ધર્મ, નિતિ, વિદ્યા સર્વનું યજ્ઞ અતિથય જેરાવર હતું. ભીલ ભીલ જાતો નહોતી. કોઈ જોડું બોલતું એટલે શું તે સમજતું જ નહિ. ચોરી, ચોટાઈ, છુસ્ચાઈ, વિપય વાસના વિગેરે કશું એ નહોતું. સર્વ કોઈ પરમાર્થી, કાર્યક, વાચીક અને માનસીક કર્મને વળગી ચાલનારા હતાં. ઈંદ્ર, વરુણ, અને અગ્નિ દેવોના સ્તવનો (ભક્તિ) કરતાં હતાં. પ્રાણીમાત્ર અત્યંત લાંબી છ’ઠગી ભોગવનારા મહાબળીઆ, રૂપરૂપ મહાતેજસ્વી અને સૌંદર્યવાન હતા. તત્ત્વજ્ઞાન, ધનુવિદ્યા, ખગોલ વિદ્યા, ભૂસ્તર વિદ્યા, જ્યોતીષ વિદ્યા, પદાર્થજ્ઞાન, રસાયનશાસ્ત્ર, વૈદક વિદ્યા, વિમાન, અગ્નિરથ, સંજવની વિદ્યા, પરકાયા પ્રવેશ, ગાયન, નૃત્ય, વિગેરે સર્વ હાલમાં સંસાધન કીધેલા અને હજી જે નથી શોધાયેલી એ સર્વ વિદ્યાઓ અને કળાઓ પુર્ણ તેજમાં હતી.

લોકોના હિતાર્થે વ્યવહાર, કુટુંબ, રાજ્યવ્યવસ્થા, રીતી, વિદ્યા, અનિતિ, ન્યાય, રાજ્ય વ્યવસ્થા, ધર્મવ્યવસ્થા,

યુધ્ધ નિયમ, ગૃહસ્થાશ્રમના નિયમો અને ધર્મે વિગેરે ધરપુર કામદાઓ શ્રી મનુ મહારાજે ઘડેલા છે જેની ચોપડી ‘મનુસ્મૃતિ’ હાલમાં પ્રગટ થયેલી મળે છે. આ કામદાઓ સર્વસ્વરીતે પરિપૂર્ણ મનાય છે અને દરેક હિંદુ કુટુંબમાં તેમજ મહોટાં મહોટાં ચક્રવર્તી રાજ્યોમાં તેને સ્વિકારેલાં છે જે હજી માનનીય પદવી ભોગવે છે. હિંદુ કુટુંબી દાવાઓ પછુ આ કામદાને અનુસરી હજી ચુકવાય છે. આવા આખી રહીત કામદાઓ ગોઠવનાર આ મનુ મહારાજની કેટલીબધી કાચેલીઅત અને શ્રેયતા!

વૈવસ્વત મનુ મહારાજને લીધે સૃષ્ટીના માણસોને ખરે સંસ્કૃત બોલ ‘માનવ’ છે જે ‘મનુ’ શબ્દ ઉપરથી જ યોજાયેલો છે.

મનુ મહારાજને ‘શ્રધ્ધા’ નામની સ્ત્રી હતી તેઓને ધર્મચાકુ, નૃગ, શર્પતિ, દિટ, કુરૂપક, નરિધ્મંત, પૃથ્વન, નભય અને કવિ નામના દશ પુત્ર હતા. મહોટા પુત્ર ધર્મચાકુને ભરતખંડનું આપ્યું રાજ્ય સોંપી બીજા નવને પૃથ્વીના ભૂદાણુદા ભાગો સોંપી આધ્યા હતા. મનુ મહારાજે પોતાની પુત્રી કલ્પાને ચંદ્રતા’ પુત્ર હુધ જોડે પરણાવી હતી. અને તેના પુત્ર પુશ્પરા એ પ્રયાગ નગર વસાવી ચંદ્ર વંશની ગાદી સ્થાપી હતી અને ધર્મચાકુએ અયોધ્યા નગર વસાવી સુર્યવંશની ગાદી સ્થાપી હતી. (જે હવે પછી જોશું).

મનુ મહારાજ અને સાથે રહેલા સપ્ત ઋષિઓ મોક્ષ મેળવી જગતના આકાશમાં બિરાજે છે. સુર્યમાં કિરણ અને તેજ મનુ મહારાજને લીધે છે ન્યારે સાતઋષીઓના તારાઓ સાત સાથે જે ‘સપ્ત ઋષિની ખાટલી’ Great Bear ને નામે ઓળખાય છે તે આકાશમાં દેખાવ દેખ છે!

આપણા બાદશાહી ઘરઘણીયાણી.

શેહનશાહી ઘર વહીવટ ચલાવવામાં કઈ રાજકર્તી કામની બાનું ચઢ્યાતી મેળવે છે?

શાહનશાહ બાનું મેરી !

લાખનાર—જરબાનું મહેરવાનજી કેડાવાલા

“Kind, Kind and queenly is she,
Kind is Queen Mary;
With honour, love and loyalty
We breathe the name of Mary.”

બાદશાહી ઘરઘણીયાણીનું ચઢ્યાનું માન આપણી શાહ-
બાનું મેરીએ મેળવ્યું છે. પર ગામના મુશાકાતે આવનારા
એ આપણું રાજકર્તાના મહાદોમાં ધરના ધરભાર ધણીજ
નિયમીત કાપદા ઉપર ચાલે છે તે ભેદ અજ્ઞ થાય છે
અને રાણી મેરીની ગોઠવણો ભેદ તે નામવર બાનું એક
ઉત્તમ ઘરઘણીયાણીની ઉપમા આપે છે

બાદશાહી ઘર ખટલાનો વહેવાર આપણે ધારી શકે
તેમ કાંઈ ધરીમાલના કાંટા મુજબ નિયમીત અને ભુલ વગર
નો હોતો નથી એટલે માત્ર રાણી મેરીની ભત્રીજા દેખરેખ
અને નિયમીત કાપદાઓથી તે સહેલ રીતે ચાલે છે. એએ
નામવર ભે પોતાનો દરજ્જો ભજવી તે પ્રમાણે મોજ
મનહસીજ વખત કાંટે તો હાલ થાય છે તે કરતાં બમણો
ખરચ વધી જાયે પણ તે માટે રાણી મેરી પોતાનાં મીત્રો
આજ્ઞા હસીને સાફ કહે છે કે—“તેઓ ભેવાં બચરાવાને
એવા આંધલા ખરેખે પાળવે નહી.” આપણી પરસી
ઘરઘણીયાણીએ જેઓ દસ પંદર લાખ ધરાવવાને નસીબ-
વાળ હોયોજ અને જેઓ માદોમ ખરચ કરવામાં આણું
પાણું ભેતીજ નથી તેઓએ આ ઉપરથી થોડા ભેલા થટે
છે.

પરસીયા પછી એંગ્રીજ હામનાં પોતાનાં યોર્ક કોલેજમાં
જે રીતે રાણી મેરીએ પોતાનાં બાનાં મકાનનો સાદો કારભાર
ભજવ્યો હતો તેજ પ્રમાણે તેઓ હાલમાં ઈંગ્લેન્ડની
પોતાની બાદશાહી દરબારનો ગંભીર કારભાર પુરતી
ચોક્કસાથી ચલાવે છે.

ખંઝીગ હામ પેલેસ જે આપણા રાજકર્તાના કુટુંબના
વસવાટનો ખાસ મહાલ છે ત્યાંની દરબારની મહેલ મહેલ
અને બાદશાહી સંસારના વહીવટ ઉપર મુખ્ય દેખરેખ એ
બાદશાહી ભેડાંની પોતાની છે.

એ મહાલ ખાદશી કાંઈની પેન્ટ વગરના બ્યાન એએ
એવી ખુબી વીનાનો છે અને લંડનવાસીઓ તેથી લણું
અજ્ઞ થાય છે પણ રાણી મેરીની ધણીખી ખુશી છતાં આ
ગંભીર મહાલને રંગ રોગાનના નવા પોસાકમાં લપેટવા
માટે બાદશાહી તીભેરી શિમંત નથી એવા વીચારથી પાછળ
હસું પડે છે.

પણ મહાલની અંદર આપણી આ આવશ્યોતો ખરી
બીટીય રાણીના તમામ બીટીય ટેટ્ટ જણાઈ આવે છે.
બીજા ઉમરાવો પોતાના શોભાધમાન મકાનોમા દેશ દેશ-
વરની વખણાવેલી ચીજોનો સુંદર સંગ્રહ કરે છે. ધરાનના
આલીશાઓ, રામના પીકચરો, ઇટલીના વાજીઓ, હીંદુ-
સ્તાની કસબી ભરત કામો કે કાસમીરી સ્પાસો એ મોટી
ઉકમાઈથી શિમંતાનાં મકાનો શોભાવે છે સગર આપણા
શાહબાનું એ માત્ર લંડનનીજ પેદાશ, લંડનનીજ બનાવટ,
અને બીટીયનીજ કારીગરી પોતાના મહાલમાં ગોઠવાતીજ
ન્યારે આપણું પોતાનાં આદમીઓને હાથે એવી ઉત્તમ
ચીજો થઈ શકે છે ત્યારે શા માટે પરદેશી ચીજો મંગાવવી
નિષેધ. એ રાણી મેરીનું કહેવું છે.

પણ જે ખરી વખણવા ભેગ ખુબી છે તે જે રીતે
તેઓએ પોતાના ધરનો કારભાર ચોક્કસ ભેખમદાર

હાતોમાં વેંહથી આપો છે તે છે. એકવાર મરહુમ રાણી વીક્ટોરિયાના વખતમાં રીસેપ્શન રૂમમાં તેઓ નામવરને ઠંડીના લખ્ખામાં ભરાઈ આવેલાં હજુર સર્વેને યાદ છે અને તેનું કારણ કે સધાનીમાં કાલસા નાખવાનું કામ કાઢીને ચોક્કસ સોંપી આપવામાં આવ્યું ન હતું તેમજ એક બારીના કાચ અકવાડ્યાંસુધી તુટેથી હાલતમાં રહ્યો હતો ત્યારે આદ્રીસેરા તે ઉપર વીચાર ચલાવતા કે તે કાણનું કામ હતું !

ત્યારપછી રાજ એડવર્ડે પોતાના અમલમાં ધરખટલામાં વધારે સરિ સુધારા કર્યો હતો ખરો પણ હાલના જેવા સમપુર્ણ તબક્કાઉપર તે કદી આવ્યો હતો નહીં.

રાણી મેરી પોતાના આદમીઓ તરફથી સખત તાબેદારીની આશા રાખે છે અને તેથીજ તેઓનું દરેક કામ સહેલાઈથી પાર પડે છે. વળી તેઓ એકવાર જે ચોરડર આપે છે તે બનતાં સુધી કદીખી પાછો ફેરવતાં નથી અને તેથી તેમના હાથ નીચેનાંઓને કામ કરવાની ઘણી સગવડ લાગે છે.

બાદશાહી ધર ખટલાના બધા કારભાર માટે બેખમદાર ખસ અલ્ફ્રેડ એસ્ટરલીસ, લોર્ડ સ્ટુવર્ટ ટ્રેઝરર નારેખાસ એફ. ઈ. ગ્રેસ્ટ અધીકારી સર ચાર્લસ ફ્રેડરિક સ્ટર આફ-ધ-હાઉસ હોલડ અને ડેપુટી માસ્ટર ઈ. ડી. સર ડેરીક કંપલ છે. એઓના હાથમાંથી બધા નારડેરા પાસ થઈને હેડ કુકને અને બીજાં તેથી ઉતરતાં ફોરેને મેલે પણ તે બધા હુકમો ખુદ રાણી મેરીની સંજોગના પહેલા થવા બેઠા.

ટેબલની સરવીસનાં તમામ માંદી કામ, ચીની કામ, અને બીલોરી કામની મુખ્ય દેખરેખ માટે વીસ નોકરો રોકાયેલા હોય છે અને એ કાંઈખી લાંબુ ગુટ થાય તે તેઓએ પોતાને હાથે તેવીજ ચીજ સેટમાંની લાવીને પાછી તેને અસલ જગ્યા સુધી દેવાની રાણી મેરીની તાકાદ હોય છે. પરીણામ એ બાણનું જે ન્યારથી કવીન મેરીની સત્તા ચાલે છે ત્યારથી એ નાણુક ચીજની લાંબુ ગુટ ઘણી ઓછી થઈ.

હાદીશ રાજકર્તાઓમાં જે કાંઈ જુના નોકર લાંબા વખત રહ્યો હોય તો તે માંડ્યો સેડાર છે. તમામ જાતનાં મોહ સ્વાદીયાના એ માસ્ટર અને સંખ્યાબંધ બાવરનીઓ ઉપર એ માંડ્યો રાજ ચલાવે છે.

રાણીની સવારની પેહલી ફરજ તે ખાણીની વરદીની છે; અને છોટા હાજરી પછીથી તેવણુ તે કામ હાથ ધરે છે. માંડ્યો સેડાર પોતે “મીનુ” લખી લાવે છે અને રાણી પોતે તેમાં ઘટતો સુધારો કરે છે. તે ખાનગી ખાણું હોય કે સ્ટેટ ખાણું હોય પણ દરરોજ રાણી મેરી “મીનુ” વાંચી બસે છે અને કેટલા આસામીઓનું ખાણું બેઠે છે તે માત્ર લખી આપે છે. પછી માસ્ટર આફ-ધ-હાઉસ હોલડના હાથ નીચેથી પાસ થઈને તે સેડારને મલે છે જે આદમીઓના નંબર ઉપરથી ગોસ્ટ માંછી, શેકર અને બીજી જિરાડીનું લીસ્ટ બનાવી કાઢે છે. અને તે કલાર્ક આફ-ધ-કીચનને સોંપવામાં આવે છે, જે ટેલીફોન મારફતે દરેક ઠેકાણે ખબર આપી દીધે છે. અરધા કલાકમાં તો ગોસ્ટ, માંછી અને બીજાં જિરાડીનાં ગારાંબો બહુ ડારખીની રેસમાં જીતવા જતાં હોય તેમ દોડમાર બાવરની-ખાનાનાં કમપાઉડમાં દોડ્યાં આવે છે.

નામદાર રાણી મેરી પોતાના જાતીલાઓને બને એટલા વધારે પ્રમાણમાં ઉત્તેજન આપવાને પ્રુશી થાય છે અને પચાસ આસામીઓ પાસ એક મહીને ખરીદી થાય તો બીજી પચાસને બીજે મહીને વરદી અપાવે છે જેથી ઘણાંઓને બાદશાહી વેપારીનું માન મલે છે.

રાણી મેરી પોતાના બીજા તુરતજ ચુકતે કરી આપવાનું ઘણું પસંદ કરે છે. તેવણુ ઘણી બારકીથી દરેક બીલની આધરમો અને જુમલો તપાસી લે છે અને ઘણીકવાર કાંઈ વધારી દીધેલા ભાવો માટે તુરતજ પુંડ પડે છે કે કારણુ આ બાદશાહી બાનુ ધરે છે કે ક્રિસમસ ધવાથી પૈસાના સહેજખી ખેટા ઉપયોગ કરવાનું કાંઈખી કારણુ નથી

આ બધા જવતા અને બારીકી જતાં ભલાં નોકરો પોતાનાં રાણીની પીદમત માટે કંતેજાર રહે છે, કારણુ કે એ નામદાર પોતાના નોકરોનાં સુખ સગવડ માટે ઘણાં કળજીમંદ રહે છે તેઓના ચોરડામાં બરાબર હુંકાશી ગરમી રહે છે, તેઓને કુટુંબ સાથે સગવડમાં રહેવાય એટલો પગાર બરાબર બસ થાય છે કે, તેઓનાં બચાવેલા સારી નિશાળોમાં ભણે છે કે આ બધાની નામદાર રાણીને એક માત્રાણુ કાલજ રહે છે. ક્રીસમસ ઉપર તેઓ પોતાના ગરીબમાં ગરીબ નોકરને વટીક કદી ભૂલી જતાં નથી અને તેઓને બરની ભેટો તેઓ દિવસે આગમજથી એકઠી કરે છે. ક્રીસમસની ખરીદીઓ નામદાર રાણી પોતે હુકાન ઉપર જાને કરવાની કાલજ રાખે છે. આખે વખતે તેઓ કાંઈખી રેસાલો સાથે રાખતાં નથી માત્ર એકજ વેદીગ મેન તેમની સાથે રહે છે. આવી વખતે એક કલાક

આગમજ રેલીફિનથી દુકાનના માલિકને રાણીની પદ-
રામણીની ખબર આવે છે અને બેઠક તે ખબર વીજ્ઞાની
બળે દુકાનના અસલ માલિક જેઓ ધનાઢ્ય થવાથી દુકાન
પકડીને બેઠાતા નથી પણ પોતાની કમાણી મોજાથી કરે
બેઠી ઉઘાડી આવે છે તેઓને દુકાનના તેઓના બીજા
કરતા કારવતા કારભારીઓ મારફત પ્રમાણમાં આવે છે
અને તેઓ પોતે બાદશાહી રાણીજીને આવકાર આપવા
મોટારના ધમધમાટ વચ્ચે વખતસર દુકાન ઉપર આવી
પુને છે કેમકે બીજા બહુવા પામતું નથી કે આ બે
લોડાની ગાડીમાં બેઠીને આવેલી સાદા દેખાવની બાનુ
તે ખુદ અરથી કુચ્ચાની માલિક હતી આવી વખતે તેઓ

નામદાર ચોરડાઓ પછી ચોરડાઓમાં ફરી ફરી બેઠી
તપાસી એક સાધારણ ખરીદદાર માફક કિંમત કરી
બેઠી બીજી ખરીદે છે અને તે વાર તેઓ પોતાના
બાદશાહી ધણી કે બાળકો અને બીજાં બેસીઓ ઉપાંત
પોતાનાં તમામ ઘર ખટલાના આસામીઓને બુલતાં નથી.

રાણી મેરીનું મનનું છે કે સ્ત્રી ભતિની મુખ્ય ફરજ તે
ઘરનો વહીવટ સારી રીતે ચલાવવાનો છે, અને કેનસીગટન
કોલેજ આઈન્ડ ઉપર જે ક્વીન મેરી હોસ્ટલ બંધાયું છે
ત્યાં એક સ્ત્રીને ખરી ઘરઘણીવાણીની તરખીત મળે એવી
ગોઠવણનું શીક્ષણ રાણી મેરીની બાહોશથી વિધ્યાર્થી
છેતીઓને અપાયે છે.

વિનાદ માળા.

(અખતાર:—અખોટા ઉર્દૂ વાંચનાર વરાણા)

એક બાહણ જે પોતાને મહા હુશિઆર પડેલ ધારેલો
હતો અને આખી દુનિયા બધા થઈ શુંધ લાપા નથી
બાજતી એમ ધારી લોકોને શુંધ બોલાવવા અને શિખવ-
વા માટે મક્તની મહેનત કરતો તે એક દિવસ મુરતના
એશન ઉપર ગયો અને તેને આંટરોડ આવવું હતું તેની
દીકરી પાસી દીકરી આપનાર પાંચ લેવા ગયો ને
બોલ્યો:—

“મહાશય! શી મુંબાપુરી (મુંબઈ) ના પંચસ (પાંચ-
માં કારણ કે કેલામેથી ગણતાર પાંચમું છે) આગવહાન
સ્થાપન મ્યમ (એશન) ની મૂલ્યવનીકા (દીકરી) આવો.”

બીચારો પાસી એશન માદતર આ સમજ્યો નહિ અને
સ્વભાવીક રીતે બોલ્યો “લાઇ આ દીકરી એસીસ છે:
અહિ બીલું કંઈ વેચાતું નથી.”

સુઝ હું તેથી અસ નથી શું તેનું વિસ્તીર્ણ કરવું ઉચીત
છે?” (સારા માણસ હું તેથી અજાન નથી. શું તે કેહવું
જરૂર છે?).

“આ તમે શું બોલો છો તે હું સમજતો નથી. ચાલો

બાજુ રહો, અને બીજાઓને દીકરી લેવા દો. હમણાં જેન
આવી પહોંચશે.”

“દેશી બંધુ! મહારી શુંધ વાચા આપના કર્ણો કર્ણ
ઉપર તિમણુ ધ્વની પાકો ત્યારે આપના અશુધ્ધસય
ધ્વની પ્રેરિત કર્ણ પૂજ્યમાન શુંધ યશે અને તેને અગે
કિંતુ તિમિરોદગતિના નહ થવાથી આપના હી કર્ણો આપ
તરથી અજ કંપીત તબસુજીત ધ્વનીવાહકપત્રની રીતીએ
અનુપ્રેક્ષિત અતિલવિત યોતાહન પ્રાપ્ત કરી શકશે.”

(દેશી ભાઈ મહારી શુંધ બોલવું તદમાર કાન ઉપર
જેરમાં અધારો ત્યારે તદમાર જોઈું (અશુધ્ધ) ચાલ-
ળવા ભેગ કાને પૂજવા જેવા શુંધ યશે અને તેને લીધે
અચવા કે કાનને અધકાર બંધ થવાથી તદમાર બે કાને
તમે ‘રેલીફિન’ના જેમ ને ધારી શકાય એવી ઝડપે
એકદમ સાંકળી શકશે.”)

વાંચનાર! એટલામાં દેન આવી પહોંચી ને હું બેઠક
લેવા માટે ચાલ્યો ગયો. જેથી પડિતજી અને મહાશય
દીકરી આપનાર જોડેના વાદ વિવાદનો શો નિર્ણય આવ્યો
તે કહી શકતો નથી.”

જ્ઞાનની દુનિયા.

(લખનાર:—મીનાચંદ્રેર માનેકજી માદન.)

‘પ્રભાત’ તે પ્રસાદ છે કે જેમાં જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે, આત્માને પુછી મળે છે, અને મનને ખીલવવા રોશની પુગે છે. જેને આપણે વાળખી રીતે the Dawn of Knowledge કહીશું. તે તકે મુત વાંચકો સનમુખ આ ‘જ્ઞાનની દુનિયા’ માં પચ્ચે દર પચ્ચે જ્ઞાની નર નારીઓના શુભ વચનો, અનુભવો અને દાખલા-દર્શીસો રલુ કરવાને મને અત્યંત ખુશી હાંસલ થાય છે.

૧. સૌથી સરસ ધર્મ.

મ ખાસ કરે પચ્ચે આકાર, હરચે ખાદી કન, કે દર તરીકેતે મા અપર, અવર ઈ જોનાહે નેસ્ત. (હફેજ)

“તું” જોઈને દુઃખ દેતો ના, બાકી તું” ચાહે તે કર; ફરજી હમારા ધર્મમાં એ સીવાય મોરો યુનાહ કેઈ નથી.” (હફેજ)

૨. ખુદાઈ રાજ્યની સરખામણી: સૈંત મેથ્યુના ૧૪ માં પ્રકરણ ૪૪ સ્લોકમાં ખુદાઈ રાજ્યની સરખામણી કરવામાં આવી છે. તેમાં ખુદાઈ રાજ્યને એક ખેતરમાં ફોટેજા ખજનાની મિસાલ આપવામાં આવી છે. આ ખજનાને જે શખ્સ મેળવે છે તે તેને રાજપ્રસાદી વેળા નાખી પેશું ખેતર ખરીદ કરે છે.

૩. સન્માઈ અને લુહાઈ.

નાતો વિયતે માવો નામાવો વિયતે સતઃ ।

અમોરપાં દયોન્તસાવનવીસ્તત્ત્વદક્ષિમિઃ॥ (ભગવદ્ગીતા પ્રકરણ ૨, સ્લોક ૧૬) લુહાઈની ખરેખરી હસ્તીજ નથી; જ્યારે સન્માઈ કદી નાશ પામતી નથી; એની સન્માઈ જોઈને દુન્યાના ઉદ્ધારમાં નિગ છે તેઓને ખબર છે.

૪. પોષાક, આજકાલ કંઈ જનને પોષાક પેદરવો તે ઉપર તકરાર ચાલે છે. આપણને તવારીખના અધિકારમાં જેવ થયેલા જમાનાના બાપદાદાઓના જાડના પાદસો પોષાક પેદરવો કે સાદામદા બોલ્યા લેવાનો! તે વેળા

નામાંકિત શીલસુદ શેકરખીયરના વચનો તદ્દન અધ્યેસ્તા લાગે છે.

Costly thy habit as thy purse can buy,
But not expressed in fancy; rich nor gandy
For the apparel oft proclaims the man.

Hamlet Act I Sc. III.

યાને “તારી ભેગવાઈ સુખ્ય તરિ પોષાક જતાવ; તે મોલો પશુ દમામદાર અને અકરીકટવાસો ન હોવો ભોધ્યે કારણ પોષાકપરથી માણસની ચાલચલણ બાજે વેળા જણાઈ આવે છે” — (હિમલિત, બાબ પહેલો, પરદો ૩).

૫. જુલમજીનું યુગ: સાદી નીચલી કથા કહે છે:—

“કેહવાય છે કે એક આકાર વેળા, નોશરવાન આદેશને માટે કબાખ તૈયાર કરવામાં આવતા હતા કે માલમ પશું કે નીમક નહી હવું, આથી એક શખ્સને નીમક લાવવા ગામ તરફ દોડાવ્યો કે નોશરવાને શુભ પારી કે તેની કીમત લેતો જા, નહી તો જુરો દેવાજ નહી પડે અને ગામ ઉઝેડ ન થાય! “આથી તે શખ્સે કશું કે તેદલાં નીમકથી શું નુકસાન થતાર છે. આથી નોશરવાને ઉત્તર દીધો કે આ દુન્યામાં જુલમાતનો પાયો નહવે બદાને થયો છે. અને તે પછી જે બાદશાહ આવતો ગયો તે તેને વધારતોજ ચાલ્યો છેવટે તે આદેશ હાલત પહોંચ્યો છે. શેસરઃ અગર જે એકબાદશાહ પોતાની રૈયતના બગીચામાંથી એક ફુલ ખાય તો તેના નોકરો બીજી વેળા તેને માટે આપું” જાડ ઉઝેડી લાવે; જે એક બાદશાહ પાંચ ઈંચ લેવાનો દેવાજ ભરી કરે તો તેનું લશકર તમામ પરદાઓને એકદમ કાર કરે. (પ્રકરણ ૧ જી વાર્તા ૧૯).

૬. લક્ષ્મી દેવી

લક્ષ્મી કહે મેં નિત નવી, કિસકી ન પુરી આસ,
કિતને સિદાસન ચઢ ચલે, કિતને ગયે નિરાસ.

અર્થ:—લક્ષ્મી દેવી કહે છે કે હું” રોજ નવીજ કહેવા-
ઉ છું” અને મેં કોઈની. ચદા પુરેપુરી ઉમેદ બર લાગી

નથી; કેટલાકાએ મારેથી રાજ્યપદ મેળવ્યું છે, અને ઘણાકા મારેથી નીરાશ થઈ ચાલ્યા ગયા છે. (મી. માદન કૃત કપીરવણી.)

૭. ખરો સુખી કેણુ ?

કુસનના ૬૭ મો સરીવત જેને ‘કલમ’ કહેવામાં આવે છે તેમાં કહ્યું છે કે: “કગધાહ મન તઝકી” યાને તેજ ખરો સુખી છે જે પોતાને પાક કરે છે.

૮. ઉત્તમ પ્રુથાણી :

“મઘી મનોઈ અદુરયા ઉરવાજેમા મજ્જાઓ “યાને (નરસીસત કહે છે)” મારા મનમાં અદુરમજ્જાની પ્રુથાણી છે. (અદુનપદ ગાથા હા કરે, ક. ૧ કાંચા) “યજેઆ ઓંધો નેમધહા મજ્જાઓ સ્ફેદ્યેમ મજેદો” યાને હોરમજ્જાની પ્રુથાણીને આદુરતાથી રોધનારા, નમ્રતાથી યાદ કરનારા છીએ (વાદુસા, ૫૧, ૨૦).

૯. સાચા અને Matter.

હિન્દુ શાસ્ત્રોના માયાને સાયન્સને આધારે તપાસે તો તે matter તરીકે રજુ થાય છે: માયાનો સાધારણ અર્થ એક ખરી હસ્તી ધરાવતી ચીજનો પડઠોયો થાય છે.

Carley કહે છે:—All visible things are emblems, what than seems is not there on its own account; strictly speaking is not there at all. Matter exists only spiri-
tually and to represent some idea and body it forth” અર્થ:—“હરેક દેખાતી ચીજને માત્ર પ્રાટરૂપ જેવી છે. આપણે જે જોઈએ છે તે કંઈ પોતાની જેમ હસ્તી ધરાવતી નથી; ના, ખરું કહ્યે તો, તે મુદ્દલ છેજ નહી. મેતર યા ખાક યા માયા મીનોદરૂપ ધરાવે છે અને તે ચોક્કસ વિચાર રજુ કરે છે અને તેને ચરિર આપે છે.” Syndall કહે છે:—“Matter is, at bottom essentially mystical and transcen-
dental.” હજાણમાં ભેતા, ખાક યા મેતર ભેદી અને ચોંટી ઉપદા છે.”

Huxby કહે છે:—“What, after all, do we know of this terrible ‘matter’, except as a name for the unknown and hypo-
thetical cause of the states of our own consciousness.” યાને મેતર યા ખાક આપણા લાનની જુદી જુદી હાલતોનું નહી જાણવડું અને અવુમાની માત્ર નામ છે. તે સીવાય આપણે તે વિશે કશું જાણુતા નથી.”

રમુજ હુયકા.

(લખનાર:—લખોટા ઉર્ફે વાંચનાર વઠાણો.)

એક આપને એવી રેવ હતી કે પોતાના ઊકારને જ્યારે ત્યારે ગરોડ કરીને કહે, તેથી જેમ જેમ ઊકારો મોહોડો અને સમજણો થતો ગયો તેમ તેમ તેને આ શબ્દથી ખરાબ લાગવા માંડ્યું, અને તેનો રસ્તો શોધતો હતો એટલામાં એક દિવસ તેનો આપ પોતાના એક મિત્ર જોડે વાત કરતો હતો ત્યાં ઊકારો આવ્યો તેને આપે સુસ્સામાં કહ્યું, “આનગી વાત કરીએ ત્યાં કેમ આવ્યો. સમજતો નથી. શું તું મંડો છે?”

ઊકારો—“ના હું તો ગરોડનો ઊકારો છું.”

તે દિવસથી આપ પોતાની રેવ બૂધી ગયો.

માસ્તર—“જોતો ઊકારોમાં ગાય અને મામાં ફેર કેટલો?”

વનગવન—“સાહેબ ગાયને ચાર પગ હોય ને માને બે પગ હોય.”

માસ્તર—“જેસ એસો ગોલ વનનાદાસ કેટલો ફેર?”
વનનાદાસ—“મા નહાનપણમાં ધવડવે ત્યારે ગાય મહોટપણમાં દુધ આપે એટલો ફેર.”

માસ્તર—“બરોબર છે શાખાસ—”

પેસનજી—“નહિ સાહેબ. ગાય અને માયમાં એક-
લીનાજ ફેર ‘ગાય’ શબ્દ લખી ‘ગ’ ની વચ્ચે લીટી દોરીએ એટલે ‘ગ’ થાય ને ‘ગાય’ નો ‘માય’ વચાય.”

માસ્તર આજે કંઈક નવુંજ શિખ્યો. પછુ તે ખરો સુન્દરોત શબ્દ ‘મા’ ને પાસી શબ્દ ‘માય’ માં ફેરવ્યા પછીજ આમ થયું. એતો મહેતાજીને ખીજે દિવસેજ ખબર પડી.

કુલકમાગત—કુવાદીની.

(એક આર્ય-સંસારી રસીલી વાર્તા)

લખતાર:—“જલેખી.”

(તે ‘ કષ્ટકટાર’; ‘ કષ્ટકટાર કષ્ટક; ’ ને ‘ કષ્ટ કટારકૂલમ’ વિગેરેના લેખક.)

અલગિલું મુંબઈ શહેર જે એક સમયે મચ્છીમરિણુ નાનકડું આરથી પાંચ નહાના નહાના ટાપુઓમાં વહેઆ-એલું જંગલ જેવું ગામડું હતું તે આજે વેપારને આગે સર્વોપરી ભોગવતું હિંદુસ્તાનના દરવાજા રૂપ મહોટું નગર થવા પામ્યું છે. વખાનામાયાં લાખો માણસો દુર દેશાવરથી મુંબઈ આવી વસ્યા છે અને કંઈક કુટુંબોની દશથી બાર પેઢીઓ મુંબઈ ખાતેજ જન્મ પામી છે. આર્થાશ્રમની પારીસ મનાતી આ નગરી પોતાના કાઠમાઠ અને સૌંદર્યતા ન પ્રતિદિન અનેક દિશામાં અનેક રીતીએ વધારતીજ હી છે. પ્રજાતનો સમય છે, સૂર્યનારાયણ પૂર્વદિશાએથી રાસતે આસતે પોતાનું તેજ વધુ વિસ્તારતા ઉઠે ચઢવા ડાખા છે. પ્રજાતની થંડી લેકડીમાં ફરવા જનારાં કંઈક સ્ત્રી પુરૂષો ગાડી, મોટર, અને સાઇકલ ઉપર ફરવા નિકળી પડ્યાં છે. કંઈક શાખીનો જમખાનામાં ટેનીસ રમે છે અને કંઈક સ્ત્રીમીગયાથ તરફ તરવા જવા માટે કાલાખા લણીનો રસ્તો કાપે છે. બેઠળના કિનારા ઉપર સમુદ્ર પોતાની પુર જંબીરાધરાખી સહેજ સહેજ મંદમંદ વાયુની લેહકાઓ ફેંકે છે. અને ફરવા આવનારી વ્યક્તિઓને આનંદ આપે છે. અનેક સ્ત્રીપુરૂષો કાઠ હાથમાં લાકડી લઇને તે કાઠ એક બીજાના હાથે થોળીને આસતે આસતે રેતી ઉપર ચાલે છે. જેમાં વાત કરતાં ધીમે ધીમે હિંડતા બે પુરૂષો આપણું ધ્યાન ખેંચે છે. બે મહિલા એકની ઉમ્મર લગભગ પંચાવન વર્ષની લાગે છે. તેઓએ સ્વદેશી ઘાતીયું, કાળો લાંબો ડાલો, મથે હંગેરીઅન કેપ અને પગમાં વાનીસનાં ટાઇશુક ધારણુ કીધેલાં છે. હાથમાં મલાકા કેનની ગોળ ચાંદીની મુઠ્ઠી લાકડી છે, બ્યારેખીએ લગભગ વિસ વર્ષની ઉમ્મરનો ઉછરતો મરદ છે. તેણે સફેદ પાટણન, હોંફાટ અને માથે ભોગલ કેપ અને પગમાં દેશી મોગ્ગ ઉપર કાળાં મુઠ પહેરેલાં છે. દાખા હાથમાં

વિલાયતી બનાવટની નાલુક લાકડી ઉભી ખભે લગાડી પકડી છે બ્યારે જમણે હાથે કાગળની સિગારેટ છે જે પંથ કાપતાં ટુંકાતી જાય છે અને ચાલવાની ગતી દરમ્યાન ઈનજનનાં ભુંગળાં માફક મુખમાંથી ફણે ફણે ધુમાડો બહાર પાડે છે. આ પુરૂષો કાલાખાથી ચાલતા ચાલતા પારસી જમખાના નજીક આવ્યા છે અને વાતોમાં પંથ કાપતા ચોપારી લણી જાય છે. જુવાન મરદ જોડ્યો. “ મનસુખલાલ શેઠ ! ભલે મુંબઈ સુધરતું હોય ને મહોટાં મહોટાં ખુબસુરત મકાનો થતાં હશે પણ તે અત્યંત મોંઘા છે. અટલાં મસ મહોટાં મકાનો બંધાય છે પણ તેના પ્રમાણમાં લાડાં યોછાં થતાંજ નથી. તમે સીડી ધમપશ્વમેન્ટ ટ્રસ્ટનાં એક ટ્રસ્ટી છો. એટલે બેદ શો છે તે બજાતાજ હશે.”

“એમાં બેદ જેવું કંઈએ નથી. એ તો હાલમાં મોંઘું છે તે પછીથી સસતું થશે. શેઠાં ત્યાંનું કામકાજ આપણા ઘરનાં જૈરાંઓની ઇચ્છાનુસાર ચાલે છે કે રોજ ઉડીને નવી ફેશન અને પાતળાં કાપડાંમાં પૈસાનો ધુમાડો કરવાનો હોય. આપણાં લોકોના જૈરાંઓ તો બસ હાથ બેડનાંજ લાયક છે. દશવર્ષ ઉપર હું જ્યારે ગીરગામ ઉપર રહેતો હતો ત્યારે મહિને મહારા ધરનો ખરચ સાતસો રૂપીઆનો હતો તે હમણાં બે હજાર રૂપીઆનો થયા ગયો છે પણ પુરું પડતું નથી.” મનસુખલાલે ઉત્તર દીધો, અને મૂળ વાતને ઉરાડી.

“હા પણ તે સમયે અટલી બધી મોંઘવારી નહોતી. તદ્દમરે ત્યાં બેડીની ગાડી અને મોટરો નહોતાં. એ બધી ખરચજનો” નરોત્તમે કહ્યું.

“તે ખરું પણ તે સાથે જૈરાંઓના ખરચ પણ વધતોજ ગયો છે. મહાર જે ચાલતું હોય તો સ્વદેશી સાડીએ

જેની ધાટણી પહેરે છે એવીજ પેઢરાણુ” મનસુખલાલે કહ્યું.

“તે જો એવીજ ઇચ્છા હોય તો પહેરવો, એમાં વળી મુદુર્ત સાતું ભેલાતું! તદમાસ ધરમાં એક નવિનજ ચાલ થશે કારણકે પૈસાદારો જે બૂલ કરે કે નવું કરે તે જાણુ ફેશનમાંજ ગણાય. એક વખતે વિકાસનમાં એક ઉમરાલ ભડીએ જાંસનો ઝેન્સ કરવા પોતાને ધરે મહેમાનોને નોતપાં હતાં. ત્યારે એક રાજની છોકરી લુસમાં એક પગમાં કાણું ને બીજા પગમાં લાલ મોણું પેહેરીને આવેલી. તેને બીચારીને પોતાની બૂલ પછીથી જાણુઈ અને તે સરસાઈ નાન્યા વિના પાછી ધરે ચાલી ગઈ. પણ મહિના પછી એ કુંવરીએ પોતાને ધરે જ્યારે બોલ આપ્યો ત્યારે સંધમાં બેસાએ એક પગમાં લાલ અને બીજા પગમાં કાણું મોણું પેહેરીને આવેલાં તેણે જોયાં. અને તે જાદુ આતો એક જાતની ફેશન નિકળી મારે કંઈક એવું કરી દેખાડેા.” નરોત્તમ બોલ્યો, એટલામાં ચોપાડીતું લેવલ કાસીજ આવી લાગુ” જે એજાગી નરોત્તમ પોતાના ધર ભણી ગયો અને મનસુખલાલે આજ્ઞા ચાલવા માંડ્યું અને આખરે તેણે પણ આશુસનાથના રસ્તા તરફ આવડા એક બેડા બંગલામાં કુચ કીધી.

પ્રકરણ ૧ લું

આર્ય શ્રદ્ધ સંસારની એક બાણ.

“ભણી જગ દાની, અભિમાની કડું માની નહીં તજે સર્વ પુણ્ય, સુખ એ ન ઇનસાનીના; કલેશ સર્વજગ વેપ છે, વિશેષ આપ સંગ, એસ લેશ દિષે નહિ, વેશ લઈ તોદાનીનાં.

(નિતિ વિનાદ)

મનસુખલાલનું કુટુંબ.

ગામહેવિથી આશુસનાથ તરફ જતા રસ્તા ઉપર એક બેઠો બંગલો હતો. બંગલાનો બહુ મહેરો નહિ તેમ બહુ નહાનો નહિ એવા કમ્પાઉન્ડને લોખંડના બે દરવાજા હતા; છતાં તેનાં ઉપર બંગલા ના કે અંદર દેહોતા મણિકના નામનાં પાટીઆં હતાં નહીં. અંદર બંગલાનો માત્રેક મનસુખલાલ પોતાના કુટુંબ સાથે રહેતો હતો. ઉપો દલાતમાં આપણે મનસુખલાલને એજાબી જણા છે પરંતુ

તે એજ લખાણ પૂરતી ન હોવાથી વાંચનારને તેની પરીપૂર્ણ એજાબાણુ આપવાની અગત્યના છે. પરદેશથી મુંબઈખાતે વસી આવેલા બાઈલીતા કુટુંબમાં મનસુખલાલનું કુટુંબ આજ સમય પચાસ વર્ષઉપર આવી વસુ” હતું. મનસુખલાલના પિતા રતનલાલે આવી કાટમાં મોઢીની દુકાન માંડી હતી, અને મનસુખ દસવર્ષનો થયો ત્યાં સુધી તે કાઠકાંડને ત્યાં મરીમસાથે આપવા જતો. રતનલાલ પોતાની દુકાનમાં વડાણુનો જાથો ધણો મહેરો અને સ્વચ્છ રાખતો, અને જો તેને વડાણુ લેવા માટે સલાહ આપતો આથી તેની એજાબાણુ રતનલાલ વડાણુ, રૂપે જાહેર થવા પામી હતી, અને ‘વડાણુ’ શબ્દ તેઓની અટક થઈ ગઈ હતી. કાજ ક્રમે તેઓને એક લાડીઆ વેપારી ભેટો ધોડો સમય થયો અને તે લાડીઆ જેઓનું નામ ધરમસિંહ હતું તેણે મનસુખલાલને પોતાની ભેટો કાઠાખાખાતે લઈ જવા માંડ્યો અને ફોનો વેપાર શિખરી મનસુખલાલનો પોતાની ભેટો બેચાના લાગ કરી આપ્યો. અને એક શિક્ષક શખી મનસુખલાલને ધરમાં ભણાવવા માંડ્યો. ધરમાં અગ્રેજ પાંચ જ ચોપાડીનો અભ્યાસ કીધો, અને ફરેક નિયમમાં ધરમસિંહની મરજ સાચવવાનો નિયમ મનસુખલાલે આદર્યો, અને પરિણામે તે ધરમસિંહના વેપારનો જાણુ થઈ પડ્યો. દસવર્ષબાદ ધરમસિંહ બેપુરોને મૂઠી મરી ગયો જે વેળા પોતાના બે પુત્રો વલ્લભલાલ અને મુરસિંહ અને મનસુખલાલ ત્રણેનો ધરમસિંહ કાનડની કાંઠા માં સરખો ભાગ કરી ગયો, અને તે વેળાએ તેના પુત્રો શિખતા હોવાથી મનસુખલાલ વેપારનો એકલો હતો હતો માલેક થવા પામ્યો. તેની પેટીની આંટ વેપારીઓમાં બહુજ સારી હતી અને તેને અજો તે જાહેરમાં બહાર પડી અનેક સંસ્થાઓને પ્રમુખ, મ્યુનિસીપાલ કૉર્પોરેશનને સલાહદ, સીટી ઈન્ડરમેન્ટ મરડતો ફરડી વિગેરે થવા પામ્યો હતો. ભેકે અભ્યાસતો બેઠો સુધીનો કીધો હતો, અને બેાલતાં બેાલતાં પણુ અભિશય કરતો, છતાં, વખતે વખતે પોતે હિમ્મત શખી સલાઓમાં બેાલતો અને તેને લીધે આસ્તે આસ્તે પોતાનું માન અને પ્રતિષ્ઠા અભણુ વેપારીઓમાં વધુ મેળવવા લાખ્યશાલી થયો હતો. દેખાવે તે જાડો, લીની બરણી જેવો, ધઉવણું રંગનો, અને અત્યંત ઠીંગણો હતો તેની સ્ત્રીનું નામ માનકાર હતું, અને તેની ઉમ્મર ચાળીશ વર્ષની હતી. આ દંપતિને પેરે બે પુત્ર અને બે પુત્રીહતાં અવરણીનો પુત્ર મનોરદાશ બારીસ વપનો હતો. માજાપ કરતાં મનોરદાશ વધારે દેખાડ્યો, લાખો અને માંજરી આંખવાળો સહેજ બગડતો હતો. નહાનપણમાં તે જ વર્ષે નો હતો ત્યારથી તેનું વેશવાસ કરી ચારવર્ષ ઉપર તેને પરણાવવામાં આચો હતો. સ્ત્રી અને પુરુષની ઉમ્મરમાંમાલ

મે વર્ષના ફરક હતો. સ્ત્રીનું નામ ધનંતર હતું અને વીસ વર્ષની હતી છતાં પચાસથી ત્રીસવર્ષની પુરેઉમ્મર પહેલેથી ધૈર્ય જેવી લાગતી હતી. મનોરાસ પછી જે છોકરીઓ હતી એકનું નામ ચંચળ અને બીજાનું નામ જીવકાર. ચંચળની ઉમ્મર વિસ વર્ષની હતી; દેખાવે તે પાતળી, ચીપી, પછુ ગોરા બદનની મીનસતું હાંડણું હતી, તેને એક જગજીવનદાસ નામના કાપડના વેપારી ભેડે પરણાવવામાં આવી હતી છતાં તે મહિનામાં વીસ દિવસ પોતાના બે છોકરાંઓ સહિત માત પિતાને ત્યાં રહેતી હતી. જીવકાર બહુ પાતળી નહિ તેમ બહુ બઢી નહિ, એવા આંગની સહેજ જીંગણી હતી. કપાળ બહુજ દુંક અને બહાર નિકળી આવેલું હતું. એક આંખ બાકી હતી, અને ચામડી કાળસાની દોસ્તારી કરે એવી દેખાતી હતી. ઉમ્મર સત્તર વર્ષની હતી. અને તેને પરણીથી દેકાણે પાડવાના મધાસમજ તેના મા બાપો હતાં છોકરાંઓમાં એકો ફરજને ભોગવનાર છોકરો જમનાદાસ ૩૫ અને દેખાવમાં સર્વસ્વરીતે પોતાના પિતા જેવોજ હતો. ઉમ્મર ચૌદ વર્ષની હતી. અને તે બે કે નિશાળમંત્રિદીક કલાસમાં અણુતો પણ પસાર થાય એવું લાગતું નહિ, કારણ કે બાઈસાહેબ સિંચમાંથીજ સહેલા હતાં.

વેપારી તરફથી ફરી આવીને મનસુખલાલે કપડાં તારી, અને તે દિવસનું 'સુબઈ સમાચાર,' લઈ વાંચવા ઈડ્યું. વાચનારે બહુજુ નેહએ કે 'સુબઈ સમાચાર' ત્રણે મનસુખલાલ ખાસ અભ્યાસી હતો. અને તે પત્રના મુખ્ય લેખા (એડિટોરિયલ્સ) તે ખાસ બે ગ્રંથાખત વાંચી જઈ તેનું ખાસ મનન કરતો અને વેપારી વેપાળ ઉપર જેમ મુનના કરી હોય તેમ વર્તન રાખી પોતે આ સ્થિતિ અને મોઝો અભણ વેપારીઓમાં મેળવી શક્યો હતો. એક જર્મન સિલ્વરની રકાળીમાં સફરજ, સુસળી, નાંરંગી, ચીકું, વિગેરે સમરેલા ફૂટની ચીરીઓ લઈ આવી અને પાસે મૂકેલી ખૂસરી ઉપર મૂકી મનકરે વાકી " હમણું અરધા કલાક ઉપર માળી આવ્યો હતો. તેને મેં બેપાના બે વાગે બોલાવ્યો છે. બાણને જીવની વાદી ભરવાની છે. બીચારી ચંચળ માંદસાજ આવે છે, ને બળ્યું સપરમાં દિવસ છે ને સપથું સારે સારું છે તો બે સારાં કપડાં પહેરીને આપણું બે ઝોળખીતોને ત્યાં છોકરાંઓને ફેરવી આવશે. આજે ગોવાળીઆ અગીઆર-સના મેળો છે તે સાંજનાં બધાંએ ત્યાં જઈને તે મોટર અને બેડી અમને ભેરશે તો આજે તમે વિક્ટોરિયાને લાલ ઘોડા બેડીયને બળે, ને અચારી ભેડે આવવા માટે મનુને પહેલો મોકલી આપજો."

"ચંચળતો રોજ નવાં નવાં કપડાં પહેરે છે ને વળી સારીતે ફેવાંક કપડાં પહેરાવવાં છે! નકામી છોકરીને જીવની મૂકી છે. આજે મહારી રૂના વેપારી અમરની સલા છે ને મહારે ત્યાં પ્રસુખસ્થાન લેવા જવું છે તે તમને બેડી નહિ મળે." મનસુખલાલે જરાક મહેાડું બગાડી જવાબ દીધો.

"એતો હું કે દિવસની ધારતી હતી કે તમે તો રડીજા છવાના. મહારી ગરીબ ગાય જેવી છોકરીની તમને કંઈ એ દયા નથી. બીચારી સાઉ મુકાઈ ગઈ છે, ને આપણે બધાં છે ત્યાં સુધી બીચારી પહેરશે, એાદશે જરા સાફ કપડું પહેરે છે તે પછુ તમારી આંખે આલ્યું. બળ્યું મારી છોકરી એમજ નજરાઈ ગઈ છેતો. તલમારે શું? ધરમાં નહાતું છોકરું તમોને ચંચળના બે છે તેમ્ને તમને ભારી પડે છે"—માનકેરે ઉત્તર દેવા માંડ્યો.

"મેં ક્યાં તને છોકરાંઓ માટે કંઈ કહ્યું? તલરે નેહએ એમ કરને. તને બેડી નહિ મળે, બાકી તમે તલમારે નેહએ એમ કરો. જાવ મને પૂછો માં." મનસુખ બોલ્યો.

"એાહો! એટલામાં તો શકના મીભરો મળે! એ તો હું બળ્યું છું ને કે તમને છોકરાંઓની ફેટલી દાઢ છે તે? મહેાડેથી એમ જરાએ બોલાય છે, કે છોકરાંઓને ભેલા માટે મોકલજો! સારાં કપડાં પહેરી, ધરેણાં ઘાલી, વાદી ભરાવીને છોકરાંઓ બજ તે ઉપાડો લેન્ડો અને બેડીમાં ન બજ તો શું પછી તેને આજ સગાડવાનાં છે? સારે પ્રસંગે એ તમે મહેાડેથી કે દીવસે સાડું બોલ્યા છે, કે આજે ઠીક બોલવાના હતા? એ તો હુંજ મુઠું એવી છું કે ભારે ત્યારે રીતે એ ધરનું સાફ બોલાય એવાં કાંમે કઈ છું. બાકી તો હું મરીશને, ત્યારે ધણીએ તમને ખજાર પડશે, કે વહેવાર કેમ સંભાળાય છે તે?" માનકેરે તડાત જવાબ વાળી રડવા માંડ્યું. આખરે કલ્યાણનો કંકાસ બંધ કરનાં ખાતર એવું હેલું કે મનસુખલાલે મોટર લઈ જતી પછુ બેડી તો બેડીઓ માટેજ રાખવી.

ફેરટ ખાઈ, મહાનો પચાસ પીધાબાદ મનસુખલાલે જાણું અર્ધા કલાક બાદ બધે કીધું અને દશ વાગે મળ-મુત્ર, સ્નાનધીક વિધી વિગેરેને માટે અરંભ કરી અગી-આર વાગે પુણું કીધી. કારણ કે 'ટાઇમ્સ'નું જાણું વાંચવાનું પુરું થાય ત્યાંસુધી જરૂર હોય કે ન હોય છતાં દિશાએ લાંબો સમય બેસવાની મનસુખલાલને રવ હતી અને તે બાદ અર્ધા કલાક નહાવામાં જતો. ધૈર્યસમરણ કે દેવ પુજા તો જનમ્યા ત્યારે કરી આવ્યાજા હતા, માટે

મ જરૂરીઆત તેઓને લાગતી નહોતીજ. ની બાર વાગાસુધીને સમય નોકરી ઉપર યુ લખનારા મહેતાજીએ જોડે દિસાખના મે અને તેમાંથી આટલ્યા બાદ બાર કે સાડા-નસુખલાલ જમતો હતો. અને તેજ રીવાજ-ખાર વાગે જમ્યા બાદ અર્ધી કલાક હોયકા લાકની ઉંચ કહાડી દેઠવાગે મોટરમાં મનસુખ ૫ તરફના રસ્તે લીધો. તેના ગયા બાદ ન્ય સ્થપાયું. બાલુલનાથના મંદીર ઉપર નર્મદા નામની બ્રાહ્મણી રોજ ત્યાં આવી મારી. આ બ્રાહ્મણી ચોપાટી, વાલકેશ્વર ના બંગલોમાં રોજ જતી અને ઘરેઘર કરતી અને ખોટા વખાણો ગાતી કરતી. કાઢીને નામે પ્રસિદ્ધ હતી, અને જે તે તેને 'બોલાવતું'. નર્મદાને આવતી જોઈ માનકાર મે કાઢી! આજે તો બાલુ અને જુવનીની હમણાં માળી આવી લાખશે. કેવી વાડી

લાખાળીએ કરે ને જુવની રોપી કરાવે”

પાં? ન ખબર પડે તો ન બોલીએ. મહારાં સોહ્યાકનાં છે? જો બા હું તને સાર કહું તો કેહ્યા માફક વાડી ભરાવવી હોય તો રાવવી! હા!!” ચંચળે વચ્ચમાં ટાપસી

કેવી ભરાવવી છે તે બોલ તો ખરી, કે નકાર બોલી. એટલામાં ત્યાં માળી આવી જો તેને કહ્યું કે “છોકરો રાત્રના કુવર પાપી, અને છોકરીને ‘પરી’ બનાવવાની દે ભરાવતી છે.” જો કે માળીને કોઈ પણ રવાની હતી, બધાંમાં મહેનત સરખીજ ! પણ વધારે નાથ એમ નહોતાં છતાં લે તે બોલ્યો “માલા મોકી બાધની ચ દરવીલે આહિત. તો મદી કુલ મહા, સમદા અમચ્યા. અનકી અતા તુમી યા કુંવર અણકી ‘બટરીલાઈ’ (બટર ! ભરાવતી તે પાંચ રૂપૈયાંત આપુનલા ૫.”

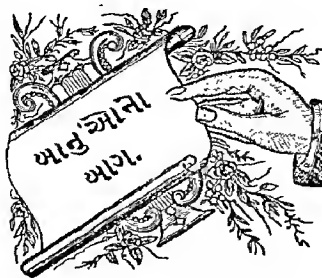
પા કાલા? અમારી મરજ પડે આ વાડી ૫દારથી કાપ બોલાવાના છે!” નર્મદાએ

પોતાની મરાકી લાપામાં માળીને કહ્યું. માળી રૂપીઆ પંદર માંગવા માંડ્યો. અને આખરે માનકારના કહેવાનુ-સાર છોકરોને ‘રાત્ર’ નો મુગટ અને છોકરીને સાદી વેણી તેમજ ચંચળને માથે મહોટી વેણી તેમજ જુવની અને ચંચળની કમરે કુલના કટાર પટો ગુદાવલો અને તેના રૂપીઆ સાત દેરબ્યા. અઢીવગાળી કામ શરૂ કર્યું તે સાડા ચાર વાગે માંડમાંડ માળીએ પુરું કાપ્યું અને સાત રૂપીઆ અને બીજા અર્ધો રૂપીઆ ઈનામનો કરી અર્ધો મીની ગજવામાં મારી ચાલતો થયો. કઈક સારા તહેવાર હોય ત્યારે છોકરીએને સારાં કપડાં ગુજરાતિ રીતીએ ન પહેરાવતાં દક્ષણી રીતીએ પહેરાવવાની ‘ફેશન’ છે ને તેમાં મહોટી મહોટી વેણી તથા છોકરાંએની ઉજાજલી માતાએ પણ આવી નય છે. ચંચળે અને જુવનીએ દક્ષણી રીતીએ કપડાં ધારણ કીધાં હતાં, તે જોઈ નરમદા-એ કહ્યું “અહા શું સુંદર લાગે છે જો બા? નથી જાણે દેવનોજ અવતાર!” છોકરાંએને લઈ ચંચળ બંગલાના પાછલા ભાગમાં ગઈ અને ત્યાં ઉંબેલા સારા પોષાકમાં સજ ચચેલા રામદિન લેવાને છોકરાંએ સોંપતાં બોલી “લ્યો, અને સંભાળીને ગાડીમાં બેસાડો. જો જો દાગીના તોડી ન નાંખે. બાલુ જુવની લઈ જા અને ‘લેન્ડ’ માં બેસો” (જુવની પીકચર). લેંબા છોકરાંએને ગાડીમાં બેસાડવા લઈ ગયો ને ચંચળ બંગલામાં ગઈ. ન્યા કાર્ય ક્રમ (પ્રોગ્રામ) એવા ગેઠવાયો કે છોકરાંએને લઈ ચંચળે ઉઘાડી ‘લેન્ડ’ માં બેસવું ને સામેની બાલુએ લેવાને બેસાડવો. બીજી ગાડીમાં માનકાર અને જવકાર બેસે ને પ્રથમ બધાંએ ગીરગામ ઉપરના મંદીરમાં જવું, ત્યાંથી અતલગના સગાંએને ત્યાં થઈ કોટમાં મેળો લેવા જવું. અને તે મુજબ સર્વ બહાર પડ્યાં અને તેઓની ગાડીએ જતી લેવાને નર્મદા, ભટ, ઘાડી વિગેરેની મેદની કંમ્પાઉડમાં બેગી ચર્ચ. ગાડીએ ઘડી બહાર થતાંજ ભટ બોલ્યો “કાઢી આ છોકરાંએ સારાં નથી દેખાતાં હો!”

“હાલે કેવાં ભૂડાં લાગે છે. અને પેલી ડકણ ચંચળ તો જાણે નરી વેશ્યા. જોઈએ એમ નાચે. આ જમાનામાં કયાં લાજ મરીઆદ છે તે! એ તો બધાંએ જતના ચાખારતો.” નર્મદાએ પેટની હાલક બહાર પાડી.

આ પ્રમાણે મન લાવતી કુચલી કરી ઘરના માણસો અને નર્મદા છુટા પડ્યાં.

અપૂર્ણ.

લખનાર:—“સહનશીલ સખી”

—:૦:—

અહુરમઝદનો આશરો! વિશ્વેશ્વર પર વિશ્વાસ! પરમાત્માનો ખાર! સર્વેશ્વરની સહાયતા! મિનોતુમની મદદ! તે ત્રિભૂવન મારો ભોખ્યો! હા! એટલું જ ધૃષ્ટી તે માક પરવરના પવિત્ર નામથી, ખાલેસ મનથી, સાધાં સહનશીલ છગરથી અને દીક્ષણ લાગણીથી આ ખુશ-તુમાં આગનો દરવાજો ખુલ્લો કરે' છું અને તેમ કરતાં પ્રારંભમાં “પ્રભાત” ને પૂર્ણ ફત્તે મળે એવી મારી માર્થના તે પ્રતિપાળ પાસે રલુ કરે છું.

આતુ'ઓને કુરસદને વખતે આ આગમાં એક ફેરો મારવાની ફરમાસ કરે' છું; કાષ્ટ કાષ્ટ લેળા આ “અપ-તુ-ઓના આગ” માં અહસ્થોને પણ ફેરવી લાવીશું કે જિંદી અન્નેનાં ઘેરાયલા, શુન્નવાયલાં, થાકેલાં, કંટાળેલાં મેળને, છગર અપ તનને સ્વચ્છ ખુદી હવાનાં અને ખુશ્તુમાં દેખાવાના બગીચાથી મનને આસાએસ, શહેત અને શાંતિ: મળે નબળી જાતી પર જખરી જાતીને ફાવી જવાનાં મોકસ ધખારાઓ, ધરની ઘેરાયલી હવામાંથી બહેરનાં ખુદા ભગીયામાં ફર્થથી તે સ્વચ્છ ચોખ્ખી હવા તેઓનાં “વજનમાં પધારે મોટાં ભેળ” માંથી કઢી નાંખવાને કદાચ ફત્તેહમંદ થાય. તેથી આ કટારોમાં જેમ આતુ'ઓ માટે તેમ અહસ્થો માટે પ્રસંગાનુ સર આટું, તીખું, ખાર, કડવું ને વળી મીઠું પણ મિષ્ટાન પિરસવામાં આપશે. જેઓને મળે ઉતરે તેઓએ ખાણું, અને નહીં ઉતરે તો મહેરબાની કરીને બીજાંઓ માટે આલુએ મેળવું. આતુ'ઓ તો “ટાપી” નથી પેહરતાં એટલે તેઓ માટે શું બોલું? પણ—પણ અહસ્થો—માટીડાઓ તો “ટાપી પહેરે છે.” જો કાષ્ટને બરાબર બેસતી આવે તો કરારે પહેરીને ફરવું ને તે પહેરીને આખી આલમને

દેખાડવાની ઈચ્છા હોય તો ભલે, તેમાં કે ગેરલાલ છે તે સમજવાતું તેઓનાં “મોટા મગજ” ની મુનસરી પર છોડું છું. આ કટારોમાં હું જેખી લખીશ તે બેયલું સાંભળેલું અનુભવેલું, સાચું અને શુભ નેમથી લખીશ, અને તેમાં તે મહારાની મજાદા સિવાય હું કોઈની પણ મદદ માંગતી નથી.

“લોયરી રીનર” :—આજે બધે વર્ષ થયાં આ બે શબ્દો વાંચી મને બહુજ રમુજ હોય છે અને તેમ વળી ગૂજરાતી છાપામાં! શું એનો અર્થ ગૂજરાતીમાં થતો નહીં હશે; કદાચ શબ્દ દોશમાં એ બે મહાભારત શબ્દોનાં અર્થ નહીં મળતા હશે? હશે! એ રમુજ બાબતે સુકી. મને જે બીજી અનુભવી લાગે છે તે એકે તેમાં આતુ'ઓને સામેલ કરવાનાં તેઓનાં વાજબી હક પર અહસ્થોએ કાંપ ત્રાપ મારી હશે? શું પારસી મરદો રાજ અને તાજ તરફ વફાદાર છે ને પારસી સ્ત્રીઓ નથી? મરદોની મીજલસોમાં ખાણાની ટેબલ પર આતુ'ઓને સામેલ કરવાને હક નહીં હોય તો પછી તમારો સુધારો કયાં રહેયો? ધણાં ખાણાની ટેબલ પર આતુ'ઓ અને અહસ્થો આજ દાયકાઓ થયાં સાથે જન્મે છે, તો પછી આ એક અપતિ અગત્યનું શુભ નેમનું જાહેર ખાણું કે જેમાં વાજબી રીતે રાજ—તાજ તરફ સાચી વફાદારી જાહેર થાય છે તો તેમાં પારસી આતુ'ઓને સામેલ કરવામાં શું વાંધો છે તે પણ તેઓએ જાહેર કરવું નેહએ. રાજ—તાજ તરફની વ્યાખ્યા પારસી આતુ'ઓની વફાદારી કંઈ કમી નથી; બંધકે જે અનુભવ મને મળ્યો છે તે પરથી કહીશ કે કેટલાક ભેળ-ફટિલ લાલપડાઓ કરતાં આતુ'ઓની વફાદારી વીશેષ વધુ છે. પારસી આતુ'ઓને મારી લલામણુ અને સુચના છે કે

આવતે વર્ષે તેઓએ પોતાનું “રાજસકત ખાલું” જુર કરવું અને આપણા નામદાર શેઠનશાહ અને નામવર શેઠનશાહ ખાલું તરફની વફાદારી બંદર કરવી.

રૂવચ્છ દાંત—ખાલુંઓના મેહદાંની શોભા દાંત છે; પછી તેઓ જીવન હોય કે ભરેર પુણેલાં હોય મેહદું ઉંઘારી ને વાત કરતાં સામાં શપ્તને ખુશ કરવા કે મુગ ઉત્પન્ન કરવાનું જે કારણ આપે છે તે આપણું દાંત છે ને ઘણુંઓ એ બાબતથી અનુભવી હોય છે. તમારાં મેહાં દાંતથી વાત કરનારનાં મનપર મુંઝાપ પડે છે તે ત્રણાં મેહાં બેરાંઓ પારખી શકતાં નથી. બેશક સમ્મતાને ખાતર તમારી સાથે વાત કરનારાં ખાલુંએકેક અવચ્છો તમારી લાગણી દુઃખાય એવા વિચારથી અખાગ કરે છે (લીલથી) છારીથી ભરેલાં દાંતને દેખાવ તમારા મેહરા પર એક પડછાશે નાંખવા સાથેજ સમાગમના આવનારને મુગ ઉત્પન્ન કરાવે છે. જેટલી જતન અપને કાગળ પારસી ખાલુંઓ પોશાક પાછળ રાખે છે તેટલી તેઓ પોતાનાં દાંત માટે નદી રાખતાં, કે જે એકરકારી તેઓની તંદરેસ્તીનો પણ નાશ કરવાનું એક કારણ થઈ પડે છે. મારી સમજ સખીઓનું આ બાબતપર વિશેષ ધ્યાન એટલું છે કે તેઓ પોતાની તંદરેસ્તી અપને તળિયત ભળવવા આતુર તેમજ મંડળીઓમાં, જાહેરાતો અને ક્ષરમાં તેમજ તેઓના સમાગમમાં આવતાં દરેકપર ખુશ અસર કરવા ઇચ્છતાં હોય તો તેઓએ કૌથી પેહલી કાગળ અને કૌણિય કાષ (“ડનલીસ્ટ ”) ડોકટર પાસે દાંત સાફ કરાવવાની રાખવી

અપવાસ—મારા જાણવામાં આ જગ્મનાની કેટલીક જીવાન છોકરીઓ છે જેઓ વર્તમાન પત્રો કે ચેપરી-ચેપાનિયોમાં આવતા તરહેવાર તખીબી નુસખાઓ, કે જે એકનો બેરાક તો બીજાને બેર થઈ પડે છે, તેવા અહિં ત્યાં વાંચેલા ફકરાઓને આધારે પોતાના નયણા આંધાને માફક આવે કે નહિ આવે તેનો ખ્યાલ સમજ-દારીથી કરવા વગર અપવાસ પાળવાના અખતરા કરે છે, જેવું પરિણામ ધાર્યા પ્રમાણે સારું તો આવવાજ નથી કોઈ ફકત આજેના દહાડા પાણુજ પીતે પડે છે, અને બીજે દિવસે ચોક્કસ પ્રમાણમાં બેરાક લેવાની સમજની કટાઇને લીધે વધારે હેરાન થાય છે. આ પવન જે પારસી ખાલુંઓમાં ફેલાયો તો તે અચ્છો અસરને ધોઈ નાંખવા ઘણું મજૂ સાથુ બેઠકે. ફકત એકજ બાબત તરફ તેઓનું ધ્યાન એટલું છે કે અપવાસ પાળવો એ આપણા જરોશતી ધર્મની વિરૂદ્ધ છે. વધુ બોલવા ઇચ્છતી નથી જેઓ ધર્મચ્યુત છે અને મજદયસની દીન માટે મગર

છે તેવા એક રોગમાં આસપાસનો દેવાજ ચાલુ કરવો એ ખુદ મકાન પેગમ્બર જરોશત સાહેબની દેરમાનની વિરૂદ્ધ જવા બરાબર છે.

“ડાનસીંગ” એટલે નાચ—હું ઘણી દીલગીર છું કે આ ઇચ્છેલ શબ્દનો અર્થ મને શુન્યતામાં કરવો પડે છે કે જે ખુદ શબ્દજ ઘોષનારનાં કે સાંભળનારનાં કાનને કસવાટ સાથે અથડે છે; કારણ વગેરે બધાં જગ્મનાઓ અથા પૂર્વના એ શબ્દનો અર્થ હલકો થાય છે અને એ બાબત તરફ ઘણુંઓ સારી નજરે જોતાં નથી. હમણા હમણા ખુદ અમિતમાં પણ એ બાબતપર તકરાર હોલેકાર ના પસંદગી બતાવવામાં આવે છે. અને “ડાનસીંગ” હલ જુમી જકેલ છુટાપણને ફેલાવો છે કે મુરોખમાં તેની માંડું બંદ હોય છે અને ઘણું અમર્યાદ ભરેલું ગણવામાં આવે છે તો પછી પૂર્વના શા આશરો ?

થોડા માસ પર એક બીજું એવું જ ધર્મિય પારસી ખાલુંઓમાં પ્રવેશ થવું વર્તમાન પત્રોનાં પોકારથી દૂકથી જ ઝમવામાં આવ્યું છે ને તે ઠીકજ થયું છે. પારસી (છોકરીઓ) “ડાનસીંગ” શીખવા માંગતી હતી! પારસી સ્ત્રીઓમાં અસહ જે ધુણવાના ધર્મિયના ચોક્કસ બે ચાર દાખલા જાહેરાતો આવ્યા હતા, તેવું જ થા બલકે તેનેજ મળતું આ ધુણવાનું ધર્મિય તેઓ શીખવા માંગતાં હતાં. જોકે છુટાપણું જાણે હજી એટલું હોય; નહતો નખળો ભેગાંમાં ભરાયેલા ચોક્કસ મળતની હકની ધુકોના ધુમાડો બાપડ લાઇવાન થઈ પડેલા કામગમીની આંખમાં અતિ ઉદાવવાને હજી કામી હોય તેમ વળી એક નવો તોફાનનો વાવટો મલાવવામાં આવ્યો હતો; પણ તે હજી અર્ધી કાઠીએ ઉતારવામાં આવ્યો છે. તોપણ આપણે ઇચ્છી શું કે એ કાઠીજ (કાપી) નાખવામાં આવે. મગજ ના ભપકા પર પોપાકના ભપકાને સરસાઇ આપનારી આપણી કેટલીક ‘દમદોલ ને માહે પોલ’ પારસણો મરદો સાથે નાચવામાં નિર્દોષ પણું સમજે છે! શું ધાર્યું? અને એ બાબતને એક હુનરની ઉપમાં આપે છે અને તેઓ આપણને સમજાવે છે કે “એ એક સારી એકસરસાઇ છે.” જાણે તંદરેસ્તી માટે બીજી કાષ તલીમ હોયજ નહિ! આ વાતઓનાં વાહીયાત વિચાર અને આવી ખ્યાલોપર આપણને આફસોસ છુટે કે મર્પાદાશીજ સમ્ય-તાવાળી પારસી ખાલુંઓ માટે આ વિચાર, આ દેખાવ અને છેવટે તેના ભષંકાર માર્ગે પરીણામે કમકમાટની લાગણી ઉતરવા માટે પૂરતાં છે. કામની હાલની રિયતી તરફ જોતાં આ ખ્યાલનેજ ઝાલી માતાઓ અને સમજી સખી-ઓએ ધિકારને તિરસ્કારથી થુતકારી કાઢવો સજવર છે!

બાળકોને બરનુ.

પ્રભાતનો પાઠ ૧ લો.

જ્ઞાનનો પ્રકાશ.

મહારા બહલાં બુલકાંચો, ઇશ્વરના આશિષ અને પ્રભાતના પ્રકાશ સાથે તમે સનમુખ બાળ રોજોએ સજીનો રવુ કરે છું તે મારી દરેક લક્ષી દુઆઓ સાથે સ્વિકારજો.

દર સાંજના અસ્ત થતો સુર્ય બીજી બામદાદે ન્યારે આકાશમાં ઉઠે છે ત્યારે આપણી આ પૃથ્વી ઉપર પ્રભાત પેદા થાય છે અને એમ દર સહવારના ચાલુને ચાલુજ રહે છે અને જેમ આ દુનિયા ગમે એવી ધરડી થવા છતાં દર રોજની જાણે જવાન-નવ જવાન લાગે છે તેમ તમે બહાલાંચોની ઉદયતી ઉછરતી જીંદગીમાં આ નવીન શોપનિયુ પ્રભાતનો પ્રકાશ ફેલાવે છે, અને દુઆ દે છે કે દરરોજ સુર્યના ઉગવાથી જેમ ઉજાશ થાય છે તેમ તમારી નાનકડી જીંદગીના ઉદય થાય અને જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાય, અને તમારી તમામ જીંદગી તંદરોસ્ત, નિતીમાન, ધાર્મિક અને વીચારવંત થાય.

જેમ દર રોજ સુર્ય ઉગતાં અંધકાર દુર થઈ જાય છે અને તેની પ્રાર્થના કરતાં આપણા અંગમાં આનંદ થાય છે તેમ દર મહિનાની શરૂઆતમાં આ પ્રભાતના પાત્રાએ તમારી નાનકડી નબર સનમુખ ધરજો અને જોજો કે તમારી નાનકડી સુરકેલીઓ સર્વ દુર થશે અને તમારાં નાનકડાં દુઃખો દરે થશે ને પછી તમારી જીંદગીની જીવંદી-માં કંઈક વધારો થશે. ખુદા કરે ને તેમ થાય એવું તમે પોતે પણ ઇચ્છજો.

મારાં બહાલાં બુલકાંચો, રમત રમવી એ તમારું જ કામ છે પણ તે રમતની ગમતમાં જ્ઞાનને વધારવું એ પણ તમારી ફરજ છે. તે જ્ઞાનથી સર્વ સુંદર સદચરિત્રો ખીજવું થાય છે તે જ્યાં લગી તમે સમજશો નહીં ત્યાં સુધી તમારી આસપાસનાઓ તમે ભણું કરી શકશો નહિ અને ત્યાંજ તમારા જન્મનો જોદ છે.

જેમ સુર્યની ગરમી લેવા ફૂલ પોતાની કળી ઉંઘાડે છે તેમ પ્રભાતનો પ્રકાશ લેવા તેના પાના દર મહીને તમે ઉંઘાડજો અને તમારી બાળકડી જીંદગી વધારે તેજદાર અને રમણ થાય, વધારે સુંદરને શોભાયમાન થાય એવા આજે ઠરાવ કરજો, અને તમારી જીંદગીનો જલકાદ દર પરાક્રમે પોખાતો જાય એવા નિશ્ચય કરજો. તેમ જલદીથી થાય તે મટે પ્રભાતનો આ પાઠ દરરોજ તમે શિખતાં રહજો, ને તેના ને તેના ખ્યાર તમ હાડિ ધરજો.

સરખાતમાં આટલું બસ—આવતે હકતે કાંઈ નવું શીખવીશ, કાંઈ નવી નવી વાતો વણવીશ ને “પ્રભાત” ના પીતાને કહી તમોને નવા નવા રમકડાં આપાવીશ! કેમ ગમશે કેની? જ્ઞાત-પરજ્ઞાતના મારાં બહાલાં બુલકાંચો,

હું રહુ છું.
તમારું બહુ ઇચ્છનાર,
મોટા બાવા.

આ જીંદગીના તેજાની સાગરમાંથી તમારી સંસારરૂપી કીસ્તી સેહલથી હંકારીને છેવટ ફેલેલા કોનારાપર લાવવાને માટે તમારાં હૈયાને ધીરજથી અવકાશ આપશો. તો તે પસ્તાવાની પાલ સાથે આકરી વીતતીના

વમલમાં ફસી પડી ખરાબીના ખડકપર ચઢીજશે નહ પણ તે દુઃખનો દર્યો એજાંગીને સલામતીથી સુખ દાપુપર આવી પુગશે.

દીવખુશ.

અલ-કોરાન

અખ્તાર; મિ. દા. એ. તારાપોરવાળા.

-૦૨-

મુસલમાનોનું ધર્મ પુસ્તક અથવા બીજા બેચોમાં હન્દત મહમદને મક્કા તથા મદીનામાં મળેલું “આકાશી દક્તર.” તેનાં લીસ બાબ છે અને દરેક મહાદ્દમાં લીસ પદનારા હોય છે માટે આખું કોરાન આખા દિવસમાં દરેક મહાદ્દમાં વંચાય છે. કોરાનને દૂકા અર્થે “વાચન” એવો શબ્દ છે. એમાં ધર્મ નીતિ તથા સંસારી બાબોનાં કાયદા સમાવશા છે. મોહમદના એવું માને છે કે તેનાં લખાણની શરૂઆત સૌથી ઉચે આકાશમાં સૂર્યાનાં મોનેરી દીરણો વચ્ચે એક ઘણીજ મોટી પાટી ઉપર થઈ હતી. અને તેવીસ તેવીસ વર્ષ ને અંતરે તેના થોડા થોડા ભાગો ઐત્રીયશ્વર ફરેસ્તો મહમદને પુગાડતો હતો. મહમદ આ સમયે એક પોથીમાં પિતા પાછળ જગત્તર રહેવા માટે) લખી રાખતો હતો. મહમદનાં મરણ પછી તેના સસરા અબુબકરે આ સમગ્ર લખાણો એકઠાં કરાવ્યાં. તે વખતનાં કોરાનનો લખેલો કેટલાક ભાગ જુદા ભરેલો ધારવામાં આવ્યો. અને ખત્રીફ એસમાને હીજરી સને ૩૦ (ખ્રીસ્તી ૬૫૨) માં અસસ ભાગોમાંથી એક નવી નકલ બનાવી લુની નકલોનો નાશ કર્યો કોરાનનો સૌથી સરસ કાયદો એ છે કે “ખુદા એકજ છે.” મુસલમાનોની ખંદગીમાં ખુદાનું મુકબામાં આવ્યું છે કે ખુદા એક છે અને મહમદ તેનો પેગમબર છે તેમા, કાઈકદ તે ખુદાની હાજરીમાં સૌથી ઉચે સતમાં આસમાન ઉપર આવેલો જણાયો છે. પણ તેને એમ, નોઆ, અખામ, મોહીઝ અને મહમદ જેવોજ એક પેગમબર મળ્યો છે. સારા અને માદા ફરેસ્તાઓનાં હુકમો, મુવેલ્લામાંથી ડાવતું થતું, રોજે કયામત વગેરે બાબોનું તેમાં વર્ણન છે. વળી લખ્યું છે કે ખુદાની દયાથી મોહમદને ખેળવી શકાય છે નહિ કે માણસનાં સારાં કામો યા લાલકાતથી મૂર્તિપૂજન અને દેવદેવીઓની માનતાને માટે સાદ મનાઈ બતાવી છે. ખુદાના નહિ ફરવી શકાય એવા નિમખેને માટે કોરાનમાં જણાવેલું છે. કોરાનમાં ખંદગી કરવાને સખાવત કરવાને તથા મક્કા અને માકિન્ટ આશપાદની હજ કરવાને ફરમાવ્યું છે. દહાડામાં પાંચ વાર મક્કા તરફ મોઢું કરીને ખંદગી કરવાની, દરેક મુસલમાન પર ફરજ નાંખી છે સ્વચ્છતા જાળવવી, બ્યાં પાણી ન મળે ત્યાં મુઝી માટી અથવા રેતી વાપરવી અને બિશા

આપવી. એ અમર લોકોથી પ્રાચીન રીતિ હતી, પણ મહમદેતો ફરમાવ્યો તેમ કરવાને કહ્યું છે. તેનાં જન્મ આગમ્ય ઘણીક જતોમાં હજ કરવા જવાની રીત હસ્તીમાં હતી. પોતાનાં દેશનાં લોકોનાં વેહેમ અને આતુ રીતિઓને આધીન થઈને, ઘણી અથવા બાબડી હૈયાત છતાં એકી વારે બીજી ઘણી તથા બાબડી કરવાનાં છુટા છેડા તથા વારસાદીક્ષાને લગતા મોહેરી કાયદાઓનાં સંબંધમાં મોહીઝનાં કાયદા કાનુનોની મહમદે મુખ્ય મદદ લીધી હતી. કોરાન સરળ એવારતમાં લખાયેલું છે, પણ વાક્યનાં કેટલાક ભાગોનાં છેડા કવિતામાં આવે છે. કદમાં તે New Testament જેટલું છે તેનાં ૧૧૪ મુરા અથવા જુદા જુદા ભાગો કરેલા છે, જે દરેકને મધ્યોજે “ખુદાના નામથી” (“બનામે ખુદા”) એ શબ્દો નજર પડે છે. કોરાન જાહે ભૂદે વખતે અને જુદી જુદી રીતે લખાયેલું હોવાથી તેનાં જુદા જુદા ફરજોમાં મોટી ફરક માસમ પડે છે. તે સ્વચ્છ એરેબીક ભાષામાં લખાયેલું ધારવામાં આવે છે. તે ભાષા હાલની આતુ એરેબીક ભાષાથી જુદી છે. એ પુસ્તક ઉપર કરવામાં આવેલા ટીકાઓ પુષ્કળ મળી આવે છે. કોરાનમાં નીચલી ૭ બાબતના બ્યાન મુખ્ય છે:—

૧. ખુદાને માનવો, જેની શરૂઆત કોઈને ખબર નથી. અને અંત કોઈને માણુમ નથી. તે એકલા સરીખો સર્વનાર સર્વેઆપક અલ દાતા છે, તથા સર્વ વાતે સંપૂર્ણ છે.

૨. ફરેસ્તાઓને માનવા ખુદાએ સમગ્ર ફરેસ્તાઓને રોશનીમાંથી પેદા કર્યા છે. જન લોકોને ખુમાડ વગરના આવતશમાંથી પેદા કર્યાં તથા દેવ લોકોને અને આદરેમનને હસ્તી બોધવતા માનવા.

૩. કોરાનને માનવું, જે ખુદાનો નહિ પેદા કરેલો સખ્ત છે.

૪. ખુદાનાં પેગમબરો (આદમ, નુહ, અખામ, મુસા, ઇસા, અને મહમદ) ને માનવા.

૫. રોજે કયામતે માનવો, કે જ્યારે લલાશ શુરાઈના જલેલો દરેક આત્મા પામશે.

૬. સરજતને માની તાબે રહેવું, જે કાંઈ થુંકું અને છે તે પરવરેજોને પ્રથમથીજ મુકરર કરેલું છે, વગેરે.

દૂધની અસર

લખનાર:—મીસ. લીખાઈ લી, પાલમકોટ.

—:૦:—

જમાનાઓથી આ કેહતી ચાલતી આવી છે કે “દૂધની અસર.” અને તે અસર કદી પણ જતી નથી.

એક માતા શ્રેષ્ઠ ગુણવાદી હોય છે, તો છોકરાંઓ પર તે દૂધની અસર થાય છે; તેમજ એક માતા દુર્ગુણી હોય છે તો તેનાં છોકરાંઓ પણ તેવીજ હલકી ખાસિયતના નિવડે છે; ત્યારે આપણને જે જોઈએ છે તે શુદ્ધ માતા પોતેજ ઊંચા ખવાસની ઉદાર દિલની, પરમાર્થી, ધર્મી, ખીનસ્વાર્થી, સ્વભોગ આપનારી, પોતાની આસપાસનાં બધું જ ધરનારી અને તેમનું બધું ધનનારી હોવી જોઈએ. એવા ઉમદા ગુણો ખિલવવા માટે તેણીએ કુંવારી સ્થિતિમાંજ પોતાનાં અતઃકરણ અને મનની વલણ કરવી જોઈએ; કે જ્યોતી તેણીનાં અચ્ચાંચોમાં ખમીર પેવસ થનાથી તેઓ પણ ધરને કુટુંબને અને પ્રતે કિમતી અને ઉલોગી થઈ પડે. દૂધની અસર એવી જન્મતી હોય છે, કે જે એક ધનસાનમાં એકથી એક જર ખીજ અસરો ઉપજવવાને ફરતી સામર્થ્યવાન છે. અને તેથી જીવાનીમાંજ તેઓનાં વડાંઓ તરફથી પણ તે ગુણ ખિલવવાની વિશેષ અગત્યતા છે.

કેટલાંક વર્ષો થયાં સમજીએ તેમજ દિલસુદ્ધ પોકાર ઉઠાવી રહ્યા છે કે આપણી પાસની માતાઓ લગન—નવનૈત, પાટી—મેળાવણી અને મેળ—મળદહના મટકા પર ઉતરી પડ્યા કાજે બાળકોને પોતાનાંજ દૂધ પર ઉછેરવા અને મોટાં કરવા અનેક ખોટાં બાહને અખાડ કરે છે આ બાળકમાં ઘણે મોટે ભાગે સચાઈ છે. બાલકોને દૂધ પાવા માટે ઉપલી સઘળી મોજ મજાદ અને આરામના ભોગ આપવા પડે; જે આજકાલની મોજલી મહીલાઓને પરપડે નહિ.

અસર તો સામુએ, મમાઈ સામુએ, અને બપાઈ સામુએ નાહનાં બાળકોને તેમની માતાઓ કેઈ વેળા બાહરે જાય તો સાચની લેતાં હતાં. આજના એકલપેટા જમાનામાં પરજીતરોને ધણીનાં સગાંજાનાં ઘરમાં રહે તે

પસંદ નહિ પડવાથી પોતાનાં દુઃખ-સુખનો જોગે એકલે હાથે ઉપાડી લેવાને હોવાથી, તેમજ પરજીતની આપાઓ અને નોકરોની દયા પર પડેલાં હોવાથી જો બાળકોને વખતસર દૂધ પાવું પડે તો તેઓનો પગ બેડીમાં પડે છે પરિણામમાં અચ્ચાંચોને ઉપરના દૂધપર યા લાહુતી પરજીતની, હલકી ખાસિયતની, આપાઓના દૂધપર નાંખવાથી, ખિચારાં અચ્ચાંચો કુદરતી જોરાક વગર ધણી વેળા કવખતે સ્વર્ગવાસ થાય છે. આડકતરી રીતે તેઓ એક માતા તરફની ખેદકારીના ભોગ થઈ પડે છે, જેમ કહીએ તો ચાલે. ધણી વર્ષો થયાં બાળકોનું મરણ મમાણ જે ધણું વધુ છે તેનું ગુપ્ત કારણ ધણે મોટે ભાગે માતાના દૂધની ગેરહાજરીને લીધે છે, તેમાં તો કંઈ શક નથી. અસલની માતાઓ કેવી જન્મતો વેડી, કદ જોયો ખાવા પીવાના જોરાકમાં, અચ્ચાંચો દુધ પાવાને લીધે, સંભાળ અને સાવચેતી રાખી દરેક બાળકમાં પોતાનાં મનને મારતાં અને બાહરે ફરવા-દરવાનાં અલખરોને હાંકી કાઢતાં, પોતાના બાળકોને પોતાનુંજ દૂધ પાવામાં અને તેઓને ઉછેરીને મોટાં કરવામાંજ મોજમાનતાં તેઓને તદ્દિરસ્ત કરવામાંજ સટીનું સઘળું સુખ સમાયું સમજતાં હતાં. વળી તેઓને ધરનાં ઘરડાંઓ અને વડાંઓની અનુભવી સલાહ અને મદદ મળતી. આજે તો ઘરડાંઓને ખેરવવા કેટલાંક દિકરાઓ અને વડુઓ તૈયાર થાય છે. આજે તો તેઓને (માતાઓને) સલાહ અને મદદની ખોટ અને ઓટ જૂઠાં રહેવાનાં ધકારામાં માલૂમ પડતી નથી; પણ તે પાડકી આંખો ઝટ પિંજાણી લે છે. તે માથાણ સલાહ અને દિલ-સોજ મદદને બદલે, લાહુતી આપા-દાપાઓની દયાપર, (રમે તેઓ ચાલી ગય તોના રાત દહાડાંનાકુજરા-ધપકારામાંજ) ઓસિયાણે અવતરે અવતાં મારવામાં મોજ માની લે છે! ખાંનિદની માએએના કે લાહ-ભોંભાઈ કે અતલગનાં જોસીઓ, જેઓને ધરમાં રહેવાના અને ખાવા-પીવાના વાજબી હક હોય છે, તેમની જગ્યા વધુ ખર્ચે પરકોમનાં નોકરોથી પૂરવામાં આવે છે, કે જેઓ તમામે

તમામ લાગણી વગરના, દયાદિષ્ટુ હોય છે, તેઓની તાબે-દારી અને મિત્રગ્ન સૌસદ્વા તેપર થાય છે; પણ આદિના ખેતીઓને ઘરમાંથી બાહર કાઢવાની યા બૂદ્ધાં રેહવાની તગ્નીઓમાં, પરકોમની આયાઓ પાછળના એવડ ખર્ચ, અને એવરી મેહનતનું તેઓને ભાન આવતું નથી. વણીનાં સગાંઓને દૂરને દૂર રાખવામાં તેઓ ઘણું ઘાણુ મોટી ફિલસૂફી અને કરકસર સમજે છે. ઘરનાં વડાંઓનાં અનુભવ કરતાં, પરકોમની આયાઓની અકલ્પની વધુ આંકણી કરવામાં આવે છે. અને પરકોમના નોકરોનેજ આધારે પડવામાં સતેજ માની લે છે. એ સધળાંઓનો સામટો સરવાળો લેવો તો પરિણામ ખર્ચમાં, લાગણીમાં, દિવસોષ્ટમાં અને બાળકોનાં મરણ પ્રમાણમાં કેવું ભયંકર આવે છે, તેની શુદ્ધ તેઓને છેવળ ક્યાં? ઘરમાં વડાણુ અને સત્તા બોગવવાની યુગ્મમાં આ સધળા બોગ આપવા પડે છે તેનું ભાન તેઓને રહેતું નથી. ઘરનાં વડાંઓની ગેરહાજરીની કિમત ત્યારેજ અંકાય છે, કે ત્યારે જ્ય સરોસટનાં વખતે દુઃખની વેળા તેઓને દિમત, સલાહ, મદદ અને પાકટ અનુભવનો લાભ આપવા કોઈ આવીને પડમે ઉભાં રહેતાં નથી, ત્યારે અને ત્યારેજ એકલા—લુદાં રહીને શેઠાણીપણું બોગવવાનો સ્વાદ આપવો પડે છે. ગરીબ બીસારાં નિર્દોષ બાળકો! એક માતાની મમત અને તેઓને બરાબર ઉછેરની મોટાકરવાની કમ સમજને લીધે કેટલા બધા ખિસતા ગુમાયો ક્વખતે કરમાઈ જાય છે! બાળકોને પોતાનાંજ દૂધ ઉપર ઉછેરવાની હોંસ અને ઉત્ક્ર એકેએક માતાને કુદરતીજ હોની બેઈ એ; પણ કેટલીક અકુદરતી અને દયાદિષ્ટુ ચાલ સલાતતી ચોરતો માતાનાં મીઠા અને અનુપમ એવકાખને એજ લગાડે છે.

એક જોયા કુદરતી કારણેને લીધે પોતાનાં બાળકને દૂધ આપવા અશક્ત હોય છે, તે માતાઓને આપણે ઉપવા વર્ગમાં મૂકીશું નહીં; પણ તંદોસ્ત, બેરબર અને માતેલી માતાઓ ફક્ત બાહરે જવા અને પોતાના મેજ-મનહતો રમે બોગ આપવો પડે તેથી છતાં દુધે બાળકોપર છુપ્ત મરેડ પાડે છે, તેવી માતાઓ ખુલાની નગરમાં, તેમજ હંમસાનની નગરમાં માતા ઘરાને નાચા-ચક ગણાય છે. અને તેવી ચોરતને “મા” કેહવું એ નામુનાસેજ છે.

હવે જે માતાઓ પોતાના બાળકને દૂધ પાવા અશક્ત હોય છે, તેઓને પારકી અને પરકોમની ચોરતોનું દૂધ અચ્ચાને આપવાની દરજ પડે છે એ આપણે જાણીએ છીએ.

બાળકને જીવાડવા ને જીવતું રાખવા એક માતા કુદરતીજ તરેહવાર કાંકા મારે છે. જનનરના અને બીજાં તરેહવાર બનાવરી દૂધના જોરાક કરતાં એક સ્ત્રીનુંજ દૂધ વધુ પૂરી કારક ને બચ્ચાં માટે કુદરતી જોરાક હોય છે તે એકાક ખરી બીના છે. પણ એક લુદ્દીન ચોરતનું દૂધ આપતી વખતે તે ચોરતનો ખવાસ, અભાવ, ગુણ, ખાસિયત, વતંજુક, નીતિ-નીતિ સંબંધી તેના આચાર-નિયાતની કેટલી તપાસ કેટલા દાખલામાં લેવામાં આવે છે? પાછ-બધી તેવી પારકી ચોરતોના દુધની અસરથી કેવાં ભયંકર સંતાપ જનક અને દુઃખદાયક પરિણામ આવે છે, અને ખુદ મા-આપ, સગાં-જ્ઞાતાં અને આસપાસનાઓ પેલાંનાં “દૂધની અસર” થી કેવાં હેરાન થાય છે તે કોણ શોધી કાઢે છે? કોષ્ટક નહિ; પણ વિદ્વાનો, શાસ્ત્રીઓ, ફિલસૂફો આપણને સમજાવે છે, કે “દૂધની અસર” જો એક માતા પણ સારા ખવાસની અને સદ્ગુણી હોતી નથી, તો તેણીના દૂધની અસર બાળકોમાં ઉતરે છે, તો પરકોમની, લુદ્દીન, અભણ, કષ્ટઆગ્રાર, જેમકલી, હલકા ખવાસની ચોરતોનાં દૂધની ખરાબ અસર તે બચ્ચાંઓમાં મોટા થયા પછી કેટલી બધી ઉતરવી જોઈએ? અને નીતિ-નીતીમાં પણ તેઓ કેટલી, કંગાળ હલ સુધી નીચે ગળડી પડવાં જોઈએ?

પારકીઓમાં છોકરાઓ અને છોકરીઓને અદરાવવા-પરણવવાની વાતો થાય છે, ત્યારે પૈસાને ફાંસાના સવાસે પૂણ્ય છે. પણ કેવાં વર્તનવાળી માતાનું દૂધ પીધેલું હોય છે, કે તે માતાના ગુણ-ખવાસ કેવા હોય છે, કે તે માતાના ગુણ-ખવાસ કેવા હોય છે, યા લુદ્દીન ચોરતોનું દૂધ પીધેલું હોય છે, તે સવાજ આજ સુધી કોણે અને કેટલાં-ઓએ પૂછ્યો છે? કે જે પરકી છોકરા કે છોકરીના ગુણ, ખવાસ, ખાસિયત, ખમીર જાણવાની અચ્છી તક મળે. પણ તે સવાસતો ખામખા અખાગળ કરવામાં આવે છે; કારણ તેઓ એમ સમજે છે કે “હવે જેતુંબી દૂધ પીધેલું હોય તે કંઈ નહિ પીધેલું થોડુંજ ગણાવાતું છે?” છોકરાઓ કે છોકરીઓ વારસામાં ફાંસા મળવાની ઉમેદ હોંસ અને આસા રાખે છે કે ક્યારે ઘરડાંઓ બેહસ્ત સુકામ થાય કે પૈસા મળે ને વારસો મળે; પણ ગુણ-ખવાસોના વારસો મેળવવાની કોણને દરકાર છે? પૈસાના વારસા કરતાં સારા ગુણ-ખવાસના વારસાથી અતલગળાઓ અને આસપાસનાઓને કેટલાં સુખી કરી રાકાય છે, ત્યારે પૈસા તો પોતાની પાછળ કંગાળ કંકાસ ને નાશ લાવે છે. વિદ્વાનો કહી ચ્યા છે કે દૂધની સારી તેમજ મીઠી અસર હમેશા રહે છે. એવાં કંગાળ હલકાં

દૂધપર બાળકોને જીવાડે અને તેઓને મોટાં કરે, જેઓ પાછળથી બીજાઓને પીવા સમાન યર્થ પડે, તેના કરતાં તો તેઓને ગાયના દુધપર મોટાં કરવાં સમગ્રવર છે. “ગાય ને માથે” એ કહેવત છે, તો એક બુદ્ધીન યોરતનાં દૂધ સરે તેણીને પંપાલી, મોટી ખર્ચ કરી તેણીના મિત્રજ વડીને રાખવા કરતાં, ગાયનાં દૂધપર મોટાં કરવામાં લવિષ્યમાં ઘણું સુખ, ઘણી રાહત મા-આપને, સગાંઓને અને દાસ્તોને મળે છે. કાંઈ નહિ તેવી અશક્ત માતાઓ પોતાનીજ કામની સારા ખવાસની યોરતનું દૂધ આપવાની કાળજી કરતાં અને પૈસા ખર્ચતાં? શા માટે અબજો બુદ્ધીન યોરતોનું અને શીરંગી આપણોજ દૂધ આપવું બોધ્યે? અને તેવી સારા ખવાસવાળી દૂધવાળી સ્ત્રીઓ નહિ મળે તો સંભાળથી ગાયનાં દૂધપર મોટાં કરવામાં શું ગેરકાયદે છે? અસહનનાં વખતમાં જ્યારે ભૂત ભૂતનાં બનાવડી દૂધથી લોકો અબજોમાં હતાં, ત્યારે ઘણે મોટે ભાગે ગાય-જેસના દૂધપરજ બાળકો મોટાં થતાં હતાં.

ગરીબમાં ગરીબ વર્ગ, કે જેમાં કોલીઓ, ઘાટલો, માછલો અને અત્યંત વર્ગના સમાધ જાય છે, તેઓ તો પારકા યોરતનું દૂધ પોતાના બાળકને આપવા માટે મોટી સુગ ધરાવે છે. અને ધિક્કારથી ના પાડે છે. ત્યારે પારસી માતાઓને કેમ સુગ લાગતી નથી? લાકુતી આ યાજ્ઞેની સંભાળ અને દેખરેખ હેઠળ અચ્ચાઓને રાખવાથી તેઓની તંદરિસ્તીમાં પણ કેવો બીગાડો થાય છે? તે યોરતો છુપી રીતે તેમ મર્યા, ભટકમાં ગાંધ્યા અને એવીજ બીજી અચ્ચાને નહિ માફક આવતી મીઠી ખાદ્યને વળી અલકસી અપ્રીયની આંગળી ચાટાડી પોતાની ઉધ અને છુપની સગવડ ખાતર કેવી ખરાબી કરે છે તેની કેટલી માતાઓ સંભાળ રાખે છે? એવીઆપણો પરજ આધાર રાખીને ખેસવા પછી ગમે તેવો પાછળથી આપેલો સારો યોરક પણ અચ્ચાને તંદરિસ્ત બનાવવું નથી.

છેવટે હું એક બે દાખલા આપી આ બાબત ખતમ કરીશ કે જે માતાઓ પોતાનાં બાળકોને પોતાનું દૂધ પાપ છે, તે માતાઓ પણ જે ફક્ત પોતાના દિકરા-દિકરીઓનું લહુ કરે ને લહુ કંઈ; અને તેમ કરવામાં અતલગનાંઓ, આસપાસનાંઓ કે સગાં-બહાઈઓનાં ભોગે તેમ થાય તો કુઠુંબને, કોમને અને દેશને ભોગે પોતાનાંજ અચ્ચાઓનું લહુ કંઈનારી સ્વાર્થી માતાઓ સદગુણી ગણાતી નથી. માહાન બોધ્યોઓની બાહુદર માતાઓ એ કેવી હિમ્મતથી, મોટાં મનથી અને ઉલટથી દેશનાં કથાણુ અર્થે, પોતાના દિકરાઓને મોતાનાં ડાયાં સામે

લડાઈના મેદાનમાં મોકલવાની હિમ્મત કીધી છે ને કરે છે? તેવી માતાઓની હિમ્મત પર આપણે આક્રીન કર્યે જિથે જ્યારે પારસી માતાઓ—જવા દો નહિ બોલવામાંજ નવ ગુણ! !

એક જગ પ્રસિધ્ધ દાખલો નામાંકિત યોધ્ધા નેપાલીઅન યોનાપાર્ટના પોતાના દાખલા પરથી મળે છે. આપણને વિચારવાનું છે તે એજ છે કે એક સાધારણ સીપાહ ઉપરથી એક મહાન શહેનશાહની પદ્મિયે પ્લેચિસી આ તવારિખ-પ્રસિધ્ધ મહાન પુરૂષ પોતાની અસલ ગરીબ સ્થિતિને ગળાધવી દઇ જમી પદ્મિયે પ્લેચિસી તે કેવી રીતે હોવું બોધ્યે? નેપાલીઅનના પોતાના શબ્દો તવારિખમાં નોંધાયલા છે કે તેણે જે કંઈ કરીત મેળવી તેને માટે તે પોતાના શુરાતજુપણને નહિ, પોતાની તેજદાર તલવારને નહિ. પોતાના કર્તવ્ય કર્યે નહિ, પણ માતા—એક માયાળુ કળવાયલી મંથુર માતાનાં ઉચ પ્રકારના અંગત ગુણોને આભારી હતું. જે માતાના શિક્ષણથી આ નામીયો નર એક મહાન પુરૂષની ઉપમાંએ પ્લેચિસી તે માતાએ શું નેપાલીઅન જેવા પનેતા પુરૂષને લાકુતી દૂધ પાકું હશે? વિચાર કરો. એ શું દેખાડે છે? દુધની અસર કેવા જેવી તલેસમ ધરાવે છે તે ઉપલા દાખલા ઉપરથી આપણને સિખવાનું છે.

આપણા મહાન શહેનશાહબાનું વિકરોઈ, શહેનશાહબાનું અલેકઝાન્દ્ર અને આપણા હાલના શહેનશાહબાનું મેરીના દાખલાઓ લેવો. તેઓને નોકરો કે દોલતની કંઈ કમી નહિ હતી. તેઓની શેકાણે કંઈ એટલી નહિ હતી; છતાં તેઓએ પોતાનાં બાળકોને પોતાનુંજ દૂધ પાઈ ઉછેરીને કાળજીથી ખરદસ્તથી મોટાં કર્યાં ઉછેર્યાં. એથી બીજે શ્રેષ્ઠ કેવો બોધ્યે?

મહાન અલેકઝાન્દર ધી શ્રેષ્ઠ પોતે પણ પોતાની તમામ ક્રેતેહવું યોગ્ય માન પોતાની માયાળુ માવતરને આપી ગયોછે.

લાઅશાળી તે છોકરાંઓ હોય છે કે જેઓ માવતરનુંજ દુધ પીવાને નસીબવાન નિવડે છે. એક શાંત સ્વભાવવાળી, ધીરજવાન, ઉમદા ખવાસ તેમજ ઉદાર દિલની માયાળુ માવતરનું દુધ તેણીના છોકરાંઓને પણ તેવીજ આસિયત ખવાસવાળાં બતાવે છે. જે વાંચનાર મારી વાળખી મગરૂરી મને માફ કરે તો હું કહીશ કે આવી ભૂતનાં શ્રેષ્ઠ ગુણ ધરાવનાર એક માતાનું દુધ મે પીધું હોવાથી હું અધિત્તજ બહુ મગરૂર છું કે જે સહનશીળ માંત્રીનાં મીઠાં દુધે મને સજીવીવાલી અને સહનશીળ બનાવી છે.

સ્વીટ હાર્ટ કોડ.

લખનાર “દીલપુરા”

—:—:—

વાંચનાર ડીપર, ગપસપ સીધવર લુખીલી અંકમાં મેં
અપારે ‘સ્વીટ હાર્ટ કોડ’ લખ્યો ત્યારે મને સ્વપ્નેથી
અચર ન હતી કે તેની અરકતથી કય કંઈ નેડાં સંધાઈને
સાથેજાનમાં ‘હતી યુન વડીક’ બોલારી સુકાં છે પણ તમને
મજર કે આ, સેવકને તો કાઠએ લુદે મસે લગનવું
કું વડીક કીધું નહીં બે! પણ તમે પરણ્યાઓ ખીચી
નવ. વળી વચ્ચે હોમાયા? તમે તો પરણી છંદમી
બા (અર) બાદ કરીને સીધા બેહસ્તમાં ગયા છે તો હવે
પીચારા કુંવારાએનેખી જરા આન્સ લેવા દેશો કે નહીં?
તો તો સદાનાજ એકલપેતા દેખું! પણ કેટલીક બાલુથી
બાદ આવી છે કે તે કોડમાં કેટલીક જરૂરી નીચાનીઓની
કુચના ન મળતી હોવાથી કેટલાકના તરાપામી કુખી ગયા
પુ (એ તો હોયબા, સીર નવ કે પકાર ખાપ-જે આ
દરબા તેઓએ જરાખી સેવકને લુદે મસે યાદ કીધો?)
રાહ! કેડું એમ બન્યું દેખું! લેવ ત્યારે આપ બીજા કોડ.
સંચિ, વિચારો, અજામણ અને ફતેહ પામો તો આ
પરીખને નામની તંદુરસ્તીજ લાલુએ અને કીસમતમા
કાલું હોય ને ફેળેતી થાય તો અફરાતફરી કરી અવળે
મોઢેરની આફરીન ના લાલુતા બાપા.

૧. જે તમરે તમારી દીવ બનને છુપી નીચાની-
ઓથી વાન કરવાતું અવકુલ છે કે કરી પુછવું હોય તો
નેપકીન થકી વાલીને તેને છેડેથી ધરવો.

૨. જે તમારાં સારાં નસીબે દીવઅર તરફથી આંખના
પલકારાથી તમારા ઉપલા સવાલને બતાવ ‘હા’માં મળે
તો નેપકીન મોઢાં આગળ લઈ આભારની લાગણી દર્શા-
વવા સુઝમાં હસવું કે તમારી ‘સ્વીટી’ ખુશ થઈ જશે
અને તેથી ફનીઆન્સ સલાવવામાં તમને આરખી વધુ
ઉત્તેજન મળશે.

૩. જે તમારી દીવઅરને સાંજે કંઈ રોડાલુ છે કે કરી
પુછવા આદત હોય તો ગ્લાસની બન્ને કાર પર કાઢી મુકને
અપાવા! (સમજા કે છંદ).

૪. જે તમારી દીવઅરને તમે એમ કહેવા માગતાં
હોય કે ‘હું સાંજે મળીશ’ તો કાંટાની વચમાં છરી મુકને!
મારા બાપ. જે જે હાથ નહિં કેંપાય. (ટેક કર).

૫. જે તમારાં આંતરગંતા વળ ને તમે એવું કહેવા
માગતા હોવ કે ‘હું સાંજે બહાર જનાર છું’ તો તમરે છરી
સાથે કાઢો અફાલવો! કીકરાજ. (માબન્ડ વેચ.)

૬. જે તમારી મધુરી ને એમ કહેવું હોય કે બંદા
તમને વખાણે છે તો ગ્લાસમાં કાંતો મુકને પાપા.

૭. જે તમારી દગમગની દારકીગથી સાંજે તેહનિ
મજવાની રજા માગતી હોય તો ગ્લાસની બન્ને કાર પર છરી
ગોઠવને! મમાવા.

૮. જે તમારી ડેરી મોનાને એમ પુછવું હોય કે
શું મોડું થશે? ત્યારે ગ્લાસપર ધીરથી ચમચો મુકને!
કાકા!

૯. જે તમારી વફાની મુતીને એમ કહેવું હોય કે
આપણા બેઠાણુ માટે તારાં મમા પપાને વાંધો તો ન
રહે? ત્યારે ચમચા સાથે કાંતો થોકને સામા (ગોખી
રાખજો.)

૧૦. છેવત તમારી ‘આર અને પવિત્રાઈની પુતલી’
ને જમી રહ્યા બાદ વીટી અદલઅદલ કરશું? કરી પુછવું હોય
ત્યારે ચમચા સાથે કાંતો અફાલવને. (જેવ વાદ,
ખુશાહીના આવેલમાં બેરમાં અફાલી હું કરી હસી પડીને
તમારી તથા મારીખી ભરમીજલસમાં ફેળેતી ના
કસવતા બાપુ)

સાચો. વળી કેહશે કે એજ પીંગળ કરે છે, પણ જ્યારે
આ કોડની અરકતથી બસી છંદમીની લાગવન મેળવી
અગવમાં હાથ લઈ દરેકો ત્યારે ગરીબ તરફ આંખીને બેરો
ખરકે? હું નહીં ધારતો. બાપના થંમ! એતો બા, “ગરબ

સરી તો વેદ વેરી! ખરું કે ની બાવાંજની” ત્યારે છેવત
આજના મુખારક રોજે પરાં હેતની દરેક લલી દુવાઓ
સાથે આજની પ્રભાતની “સાલ મુખારકે” સૌને સારજ
પ્રચ્છતાં કંઈ ખતમ કે:—

ફોલે પામી ને થળે મગન
ને જલદી કાઢ દીવસે કરને લગન

સેવને દહીનાખી કરને સગન
આ સેવકનેખી સાથે કરને ઇગન
દુધે નાહળે ને પુતેવ્યાળે
બહુસખ બે બે ને “દીલાખુશ” રહેળે
મુરદો લલી ભરી હર હાલ મલળે
પ્રભાતની દુવા તમને સર્વદા ફલળે

‘પ્રભાત’ ના ઉખીઆણું.

નિચે પાંચ ઉખીઆણું આપવામાં આવ્યાં છે, જેની
શરતો નિચે મુજબ છે—

૧. ઉખીઆણું માટે ઉમેદવારી કરવાનો હક ગમે
તેને માટે ખુલ્લો છે, પણ જવાબ વાળતી વખતે જેઓ
“પ્રભાત”ના માહકો નહોત્ય તેઓએ સાથે એક આનાની
પીકટ બીડી. બે ટીકટ નહિ બીડી હોય તો જવાબો
દે કરવા આવશે.

૨. સધળા જવાબો મોડામાં મોડા ‘પ્રભાત’ના માલે-
કોને (C/O. ટયુટોરીઅલ પ્રેસ, ચર્નીડાડ, મુંબઈ) સપ્ટે-
મ્બર મહિનાની ૨૫ મી તારીખે મળવા બેઠવો.

૩. ઉખીઆણુંના ખરા જવાબો અક્ટોબર મહિના-
ના અંકમાં પ્રકટ કરવામાં આવશે.

૪. ખરા જવાબો લખી મોકલનારાઓ વચ્ચે સારલી
કહાડવામાં આવશે અને નીચે મુજબ બે ઇનામો આપવા-
માં આવશે:—

ઇનામ પહેલું રોકડા રૂ. ૧૦—ઇનામ બીજું
રોકડા રૂ. ૫.

૫. સર્વે બાબતમાં માલિકોનો ચુકદો છેવટનો ગણશે.

૬. ઇનામ છતનારાઓના નામો નવેમ્બર મહિનામાં
પ્રકટ કરવામાં આવશે.

ઉખીઆણું.

૧. પાંચ અક્ષરનો બોલ છે.—જેના સધળા
ઉમેદવાર છે—જેના પહેલા ત્રણ અક્ષર સાથે વાંચીયે તો
ચીકસ મળશે—જેના બીજા અને ત્રીજા અક્ષર સાથે
રાખીયે તો પદાર્થ થાય છે. જેના ચોથા અને પાંચમી સાથે
વાંચીયે તો તેથી સંસારનો વધારો થાય છે. પહેલો અને
પાંચમો વાંચીયે તો જીવનો મંગાર થાય છે. છેલ્લો અને
પહેલો વાંચીયે તો અંક થાય છે—“માટે શું”!

૨. “જે આંકોનો એક નંબર હોય અને બીજા
આંકોને તેની જગ્યા ઉપરજ ફેરવી નાખશે તો કંઈક
વંચાશે—જે વિના કવિતા લખાય નહિ.”

૩. ચારના સાડા ચાર કરો?

૪. છતસાનમાંથી એવી કઈ બાબત કાઢી નાખો
તો અહેવાલ થાય અને અહેવાલમાં જે તે ઉમેરી શકાય
તો છતસાન થાય—ત્યારે તે શું!

૫. ત્રણ અક્ષરની ત્રગડી—જે વિન નવ લખાય.
બીજું ત્રીજું સાથે રાખી—શરતમાં સવચાય.
પહેલું અને છેલ્લું વાંચી—વખતમાં સમાય.
જે ન પારખી શકતા હોં તો ઇનામ તમ ગમાય.

ન્યાં સિકારીની બીક વગર બનવરો વન વગરમાં જોયેલી-
થી બાકાત રહેશે? ક્યારે તે ભુમી ઉપર સુધી ઉગરે કે લાગલ
રંકને તાકાત દેશે. આ પ્રશ્ન પાલનદાર પ્રશ્ન આ બાગલ
વધતી દુન્યાને જે હાથ માયાનો મર્મ લાગી રહ્યો છે દેશ

સાહિત્ય-સમુદય.

સાહિત્યના ક્ષેત્ર તરફ દૃષ્ટિપાત (નજર) કરતાં ભરત-
ખંડની અન્યપ્રય કિત (બીજી બોધાતિ) ભાષામાં ગુજરાતી
ભાષાનો સાહિત્ય વિકાસ અતિ ન્યુન (અત્યંત ઓછો)
અને પછાત છે. એમ આદર્શરૂપે (આરસીની માફક)
દેખાય છે. ઉત્તમ શૈલીએ શુદ્ધ પણ વન સમુદાય સમગ્ર
એવી સહેલી ભાષામાં-સારા વિધાન સાક્ષરોના લખાણોનું
દર્શન કરાવતું અને મનન કરવા લાયક નિષ્પ્રધાની ભરપૂર
તેમજ યુવાન અને સ્ત્રી વર્ગના ઉપર ભીતભીત વિષયો
ઉપર મહાદા પાડતું કે જે અગ્રેષ્ઠ વિચરસન, રિવ્યુ અંદિ
રિવ્યુઝ, મોડર્ન રિવ્યુ, ઈન્ટીઅન રિવ્યુ વિગેરે જાણીતા
માસિકાની કંઈક અંશે પણ અંશભરી શકે તેવું ગુજરાતિ
ભાષામાં એક પણ સચિત્ર-માસિક નથી એમ જે કહું તે
અનિષ્પ્રાપ્તિ કોઈથી નહિજ ગણાય. આ વિષયની સતીના
જમાનામાં ન્યારે દુનિયાના વિધ્યા, હુસ્તર-કળાઓ કુદકે
ને બસકે દિન પ્રતિ દિન વધુ અને વધુ યોગ્યતા બધ છે,
રે ગુજરાતિ ભાષા અત્યંત પછાત અવસ્થામાં છે, એમ
લાગે છે. આ સર્વ બીનાઓના ઉદ્ધેષનેતરું પદિ-
ત (વિસ્તારથી તેવું વર્ણન અને સ્થિતિ મનમાં ધરતાં)
ના એમ લાગે છે કે સર્વોત્કૃષ્ટ (સર્વથી ઉત્તમ) શૈલીએ
ભાષિયાં માસિકની ગુજરાતી વાંચક હંદમાં મહોટી
પ્રવચન છે. આનાં એક માસિકનો જન્મ અપાવવા
પરું મહારા ધ્યાનમાં કંઈક સમયથી લાગવા માણું છે.,
જેમાં સ્ત્રીઓ તેમજ પુરૂષો મહાલાલ સહિત વાંચી શકે
દેવી શક સંસારી ઉત્તમ નવલકથાઓ; ઇતિહાસિક વિર-
ત ગદ્ય અને પદ્ય; દુનિયાના હુન્નરો; પ્રાચિન શોધ યોગ્યો
શ પદ્ય અને પદ્ય; ગોળ ગોળ સચિત્ર વર્ણનો; અને મહારા
ના બ્યાનો; મનોરંજક કાવ્યો; મહાન પુરૂષોના જીવન
ચરિત્રો; ઉત્તમ ગણાતા ગ્રંથોના અવલોકનો; ધર્મ-
ચર્ચાઓ; સંસારિક અને નૈતિક નિષ્પ્રધા; દુચકા અને
રસુલ ફકરાઓ; અને તે સિવાય એક જાતના બહુ
જાણ વિષયોથી ભરપૂર પૂર્ણ ચિત્રો સહિત એક દળદાર
મણી બહાર પાડવો. આવું માસિક બહાર પાડવાનો પ્રયાસ
કરતો હતા એકલામાં મહારા પારસી મિત્રોએ 'પ્રભાત'
માટે સુચના છોડી અને મેં જોયું કે તેઓના અને મહારા
આદેશ (હેતુ) લગભગ સરખા જ હતા, કિંતુ તેથી વધી
તેઓ માસિક ને હિંદુ, પારસી, મુસલમાન વિગેરે સર્વ
ગુજરાતી ભાષા વાંચનારી પ્રજાને એક સરખું ઉપયોગી
અથ પરી એવું સિદ્ધિપ્રકત ચોપાનીયું કહાડી આ શુભ

પરદેશ ગરીબના નિરવાહ જેવો કરી રહ્યા છે એ આસીને
ઉપયોગી બનાવવા જેવો બહાર પડ્યા છે તેઓને તુ પુરે
એસીરી સ્થાય થા બીનો નાસ કર નેત્રીતુ તાજ જગત ઉપર
બક્ષ અને કુલ જોહાનને આનંદની ઝંઘળીબક્ષ. આમિન.

આશયને સરખી રીતે સાર્વજનિક બનાવવા માગતા હતા.
આ તેમના વિચારો વખાણવા લાયક લાગ્યા અને તેને
માટે આ ચોપાનિયામાં ન્યાં ન્યાં મુદ્દા પણ કહેણ
ગુજરાતી રાષ્ટ્ર વાપરવામાં આવ્યા છે ત્યાં તેના સહેલા
રાષ્ટ્રમાં અર્થ સમજાવેલા છે; જેથી શ્રેષ્ઠતા કાયમ રહે
ને સાથે પારસી અને મુસલમાન વ્યક્તિઓ તે સરખી
રિતિએ સમજી શકે તેમજ ભાષાની ખરી ખુબિ જાણીને
સિખી શકે.

સારી પેઠે જાણું છું કે જાહેરવર્તમાન પત્રોમાં મહારા
જે જે લેખો સહેલી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થાય છે તે પણ
કેટલાક વર્ગને બહુજ લારી લાગે છે, પરંતુ વાંચકવૃદ્ધિ
ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું કે સંસ્કૃત રાષ્ટ્રો નકાસા વાપરી
ભાષાને અધરી બનાવવી એ મહારા કદાપી ધારા છેજ
નહિ, પરંતુ જે ટેકાણે પ્રસંગોપાત ખરા ગુજરાતી રાષ્ટ્ર
ને ગોઠવાતો હોય ત્યાં લાઝુ પડતો સંસ્કૃત શબ્દ ગોઠવવો
તદન વ્યાજબીજ છે (કે જેમ અગ્રેષ્ઠ લખાણોમાં ફ્રેન્ચ
અને લેટીન શબ્દો વપરાય છે.) કારણ કે ગુજરાતિ ભાષા
એ સંસ્કૃતની એક પુત્રી છે.

જગતનિષ્ઠતા પાસે દુનિયાના સર્વ પ્રાણીઓ એક
સરખાજ છે, આ પુસ્તકના માર્કેટની લાગણી ઉપરથી
એમ આશા રાખી શકાય કે જે દેકે જાણીતા લેખકો
પોતાના લેખો મોકલી અને જનસમૂહ તેને પુરતો ટેકો
આપી અને તેમ કરવાની હિંદના દેશાભિમાની માતૃભાષા
અભિલાષી તનુતરીકે ફરજ ધારી-અનતી તરારમે સાક્ષાત
આપતાં રહેશે તો 'પ્રભાત' પોતાના શુભ વિચારોનું
દર્શન ઘણા જીજ સમયમાં કરતું રહેશે, કારણ કે
સાહિત્ય આત્માની સેવા કરવા સિવાય બીજો કોઈ પણ
જાતનો ખાસ લાભ રાખવાની અધરીટ આશા 'પ્રભાત'
ના યોગેકો રાખતા નથી એમ મહારા સતત ધારતું છે.

કંઈક સમયે એવું બને છે કે એક જાણીતા શબ્દો
લેખકના પછી જોખમે તો દમવગરના પણ લેખને તાબજ-
તોય જગ્યા મળે છે ન્યારે નવીન ઉછરતા લેખકોના
ઉત્તમ લેખોને પ્રસિદ્ધિ મળતી નથી, તો તેવા સાહિત્ય-
વિલાસી નબન લેખકોને સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં જાણીતા કરી
સ્ત્રીઓના અને તેઓને ગમતા વિષયોને ખાસ સુદાંકિત
કરી સાહિત્ય આત્માની સેવામાં જન સમુદાય ઉત્તકર્ષતા
માટે ઉત્તમ પણ સસવું અને સહેલું સાહિત્ય વધુ વિસ્તાર-
માં પ્રસારે તે જોવાની અભિલાષામાં દૃષ્ટીપાત કરતો.

જેકીસન લ. દ. બારાલાયા.

૩૦ તત્ત્વ

પ્રાતઃસ્મરણમિ સુવનત્રયદ્વંદરાક્ષં ।

શૃંગદાવાન્તપરમેવુજ કોમલાક્ષ્મ ॥

કૃષ્ણં પ્રથમજન ચાતક કાલમેષં ।

દીનાતિલાગ્નમલગ્નવિમૂલિનાયમ્ ॥

ચલેસિકને વિષે સુંદર શરિરવાળા, સદા શૃંગદાવનમાં
વિહાર કરનારા, કમળા જેવા મનોહર નેત્રવાળા, ભક્તવન્
રૂપી આત્માને વર્ણીશુના ચેષ્ઠની પેઠે આનંદ આપનારા
રંગ જ્યોતી પીળાને હરનારા, અખંડ ઐશ્વર્યના સ્વામી
અને ગોશાકના નાથ એવા શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માનું
(પ્રાતઃકાળમાં) પ્રભાતમાં સ્મરણ કરું છું.

In Thy Name O Lord !

God said : Let there be Light and there was
Light. Genesis I-3.

That which we have seen and heard declare we
unto you that Ye also may have fellowship with
the Father and with His son Jesus Christ. And
these things write we unto you that your Joy may
be full,

This then is the message we have heard of Him
and declare unto you that *God is Light* and in him
is no darkness at all. If we say we have fellowship
with Him and walk in *Darkness*, we lie, and do
not the truth.

But if we *walk in the Light* as He is in the
light we have fellowship one with another and
the blood of Jesus Christ; His son cleanseth us
from all sin. " I. John 1:5.

દેવઓદ્ય અમહુ રહે મહદાઓ,

નેમસેતે દુશ્યામી, નેમસેતે દુશ્યામી,

નેમસે તે દુશ્યામી.

—:૦:—

આએ દીન કે જે હોરમગ્ની જરથોસ્તી
છે તેના મત પ્રમાણે તથા તેના વચન
પ્રમાણે તથા તેના કામિ પ્રમાણે ઘેરાના,
મહોક્ષાઓના, કસપાઓના, તથા દેશોના
આગિવાનોને હું જે જ્ઞાત્યુસ્ત્ર તે રેહનુમાઈ
કરીશ, જેથી કરીને હમાશ મન ખુલી બેરહાં
તથા હમારો રવાન સહિથી સરસ થાએ;
તથા હમારો તન તુરમદ હોવાથી,
સહિથી સરસ દુનિયાને લાયક થાએ.
અએ અહુરમગ્ની ઉપર જણાવિશું હમુને
જાહેર રીતે પોહિશિ! સહિથી સરસ
અશોષ્યે કરીને તથા ચેટ અશોષ્યે
કરીને આ અહુરમગ્ની હમુને હમેશાં બોધે,
તથા તારી નજદીક આવશે, તથા તારી
હમેશાની દોશ્તીને હમે પોહિશિએ!

ધર્મરને:—૦-૧૧-૧૩

In the Name of the most Merciful God.

—:૦:—

"Allah! Bi'-smi'-llah! say that God is O
Living, Eternal; and besides Him None "

Praise be to God, the Lord of all Creatures; if
most merciful, the King of the day of judgment
Thee do we worship, and of Thee do we by assist-
tance. Direct us in the right way, in the way of
those to whom thou hast been gracious; not of
those against whom Thou art incensed, nor of
those who go astray. Cpp. 1.

By the brightness of the morning, and by the
night, when it groweth dark: Thy Lord hath not
forsaken thee neither doth He hate thee. Verily
the life to come shall be better for thee than this
present life; and thy Lord shall give thee a reward
wherewith thou shalt be well pleased. Ch. XCIII.

—:૦:—

Say I fly for refuge unto the Lord of the Day-
break, that He may deliver me from the mischief of
those things he hath created and from the mischief
of the night—when it cometh on, and from the
mischief of women blowing on knots, and from
the mischief of the envious, when he envieth
41. Koran Ch. CXIII.

ન્યાં સિકારીની બીક વગર જનવરો વન વગડામાં બેચેની-થી બાકાત રહેશે? ક્યારે તે ભુમી ઉપર સૂર્ય ઉગરે કે લાયક રંગને તાકાત દેશે. આ પ્રભુ પાલનદાર પ્રભુ આ આગલ વધતી કુન્યાને જે હાલ માયાનો મર્મ લાગી રહ્યો છે દેશ

પરદેશ ગરીબનો નિરવાહ જેવો કરી રહ્યા છે એ આસીને ઉપદેશી બનાવવા જેવો બાહર પડ્યા છે તેઓને તુ ખુર બેસવી રહ્યા થા બહીનો નાંસ કર નેકીતુ તાજ જગત ઉપર બક્ષ અને કુલ જેહાનને આનંદની છંદગીબક્ષ. આમિન.

સાહિત્ય-સમુદય.

સાહિત્યના ક્ષેત્ર તરફ દૃષ્ટિપાત (નજર) કરતાં ભરત-ખંડની અન્યપ્રથ વિત (બીજી બોલાતિ) ભાષામાં ગુજરાતી ભાષાનો સાહિત્ય વિકાસ અતિ ન્યુન (અત્યંત ઓછો) અને પછાત છે. એમ આદર્શકેપે (આરસીની માફક) દેખાય છે. ઉત્તમ શૈલીએ શુદ્ધ પણ જન સમુહને સમગ્રજ એવી સહેલી ભાષામાં-સારા વિધાન સાક્ષરોના લખાણોનું દર્શન કરાવતું અને મનન કરવા લાયક નિબંધોથી ભરપૂર તેમજ મુલાન અને સ્ત્રી વર્ગના ઉપર બીજબીજ વિષયો ઉપર પ્રકાશ પાડતું કે જે અંગ્રેજી પિઅરસન, રિન્ડુ આદિ રિન્ડુજ, મોર્ડર્ન રિન્ડુ, ઈનડીઅન રિન્ડુ વિગેરે બહુતા માસિકાની કંઈક અંશે પણ બેરોબરી થકે તેવું ગુજરાતિ ભાષામાં એક પણ સચિત-માસિક નથી એમ જો કહું તો આતિસ્યોક્તિ કોષથી નહિજ ગણાય. આ વિસર્પી સહીના જમાતામાં બ્યારે દુનિઆના વિષા, હુસર-કળાઓ કુદકે અને જુસકે દિન પ્રાંત દિન વધુ અને વધુ યોગ્યતા બાધ છે, ત્યારે ગુજરાતિ ભાષા અત્યંત પછાત અવસ્થામાં છે, એમ મને લાગે છે. આ સર્વ બીજાઓના ઉક્લેષખરોનું પરિ-ક્રાંતન (વિસ્તારથી તેનું) વર્ણન અને સ્થિતિ મનમાં ધરતાં કરતાં એમ લાગે છે કે સર્વોત્કૃષ્ટ (સર્વથી ઉત્તમ) શૈલીએ પ્રખ્યાતોમાં માસિકની ગુજરાતી વાંચક વૃદ્ધોમાં મહારી આવશ્યકતા છે. આવાં એક માસિકનો જન્મ અપાવનો એવું મહારા ધ્યાનમાં કંઈક સમયથી લાગવા માડ્યું છે., કે જેમાં સ્ત્રીઓ તેમજ પુરુષો મહલાલ સહિત વાંચી શકે એવી શૃંષ સારી ઉત્તમ નવલકથાઓ; દંતિહાસિક વિર-સ મઠ અને પદ; દુનિઆના હુસર; પ્રવિન શોષ બેચોબા દેસ પરદેશના નજીવા ગોમ સચિત વર્ણનો, અને મસાફરી ના બ્યાનો; મનોરંજક કાવ્યો; મહાન પુરુષોના છબન ચરિત્રો; ઉત્તમ ગણતા પ્રયોના અવલોકનો; ધર્મ-મર્મોઓ; સંસારિક અને નૈતિક નિબંધો; કુચકો અને રમુછ ફરારઓ; અને તે સિવાય અનેક જાતના બૃદ્ધા લુદા વિષયોથી ભરપૂર પૂર્ણ વિચાર સહિત એક દાખર મણી બહાર પાડેલ. આનું માસિક બહાર પાડવાનો પ્રયાસ કરતી હતો એટલામાં મહારા પારસી મિત્રોએ “પ્રભાત” માટે સૂચના કીધી અને મેં એવું કે તેઓના અને મહારા આદિય (હિંદુ) લગભગ સરખાજ હતો, કિંતુ તેથી વધી તેઓ માસિકને નહિ, પારસી, મુસલમાન વિગેરે સર્વ ગુજરાતી ભાષા વાંચનારી પ્રજાને એક સરખું ઉપદેશી મધ પડે એવું વિચરુકત ચોપાનીયું કહારી આ શુભ

આશયને સરખી રીતે સાર્વજનિક બનાવવા માગતા હતા. આ તેમના વિચારો વખાણના લાયક લાગ્યા અને તેને માટે આ ચોપાનિઆમાં ન્યાં ન્યાં સુધ્ધ પણ કંઈક ગુજરાતી શબ્દો વાપરવામાં આગ્યા છે ત્યાંજ તેના સહેલા શબ્દોમાં અર્થ સમજાવેલા છે; જેથી એટલા કાયમ રહે ન સાથે પારસી અને મુસલમાન વ્યક્તિઓ તે સરખી રીતીએ સમજ શકે તેમજ ભાષાની ખરી ખુબિ બહુદિને સિખી શકે.

હું સારી પહે નાણું છું કે બહેરવર્તમાન પત્રોમાં મહારા જે જે લેખો સહેલી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થાય છે તે પણ કેટલાક વર્ગને બહુજ ભારી લાગે છે, પરંતુ વાંચકજદે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું કે સંસ્કૃત શબ્દો નકામા વાપરી ભાષાને અધરી બનાવવી એ મહારા કદાપી ધરિત છેજ નહિ, પરંતુ જે કેકણે પ્રસંગોપાત ખરો ગુજરાતી શબ્દ ન ગોઠવાતો હોય ત્યાં લાગુ પડતો સંસ્કૃત શબ્દ ગોઠવવો તદ્દન બાળખીજ છે (કે જેમ અંગ્રેજી લખાણોમાં ફ્રેન્ચ અને લેટીન શબ્દો વપરાય છે.) કારણ કે ગુજરાતિ ભાષા એ સંસ્કૃતની એક પુત્રી છે.

જાતનિષ્ઠતા પાસે દુનિઆના સર્વ પ્રાણીઓ એક સરખાજ છે, આ પુસ્તકના માલિકાની લાગણી ઉપરથી એમ આશા રાખી શકાય કે જે દરેક બહુતા લેખકો પોતાના લેખો મોટલી અને જનસમુહ તેને પુરતો ટેકો આપી અને તેમ કરવાની હિંદના દેશાલિમાની માતુલાયા અભિલાષી તનુતરીકે દરજ ધારી-અનતી ત્વરાએ સાલ્વાત આપતાં રહેશે તો “પ્રભાત” પોતાના શુભ વિચારોનું દર્શન પણ જુજ સમયમાં કરતું રહેશે, કારણ કે સાહિત્ય માતાની સેવા કરવા સિવાય બીજો કાંઈ પણ જાતનો ખાસ લાલ રાખવાની અધરીટ આશા “પ્રભાત” ના મોજકો રાખતા નથી એમ મહાર સતત ધારતું છે.

કંઈક સમયે એવું બને છે કે એક બહુતા લેખકો લેખકના પછી જોખ્યે તો દમવગરના પણ લેખને તાજગ-તોષ જગ્યા મળે છે બ્યારે નવીન ઉજરતા લેખકોના ઉત્તમ લેખોને પ્રસિદ્ધિ મળતી નથી, તો તેવા સાહિત્ય વિવરતી નવિન લેખકોને સાહિત્ય લેખમાં બહુતા કરી સ્ત્રીઓના અને તેઓને ગમતા વિષયોને ખાસ સુધારિત કરી સાહિત્ય માતલરી એવામાં જન સમુહની ઉત્કૃષ્ટતા માટે ઉત્તમ પણ સમગ્ર અને સહેલું સાહિત્ય વધુ વિસ્તારમાં પ્રસારે તે જોવાની અભિલાષામાં દૃષ્ટીપાત કરતો.

જેકીસન લ. દુ. ખારાભાયા.

ॐ तत्सत्

प्रातःस्मरामि सुवन्तवर्षसुदराहं ।
 ईशानान्तपरमेश्वरं कोमलाक्षम् ॥
 कृष्णं प्रवर्तनं चातकं कालमेधं ।
 दीनानिच्छन्ममलब्धवृत्तिनायम् ॥

ब्रह्मेवाकने विषे सुंदर शरिरवाणा, सदा वृद्धवतर्मा
 विहार करनार, कमण जेवा मनोहर नेत्रवाणा, लक्ष्मण
 इपी चातका ने वर्षांशुना मेधनी पड़े आनंद व्यापनाश
 रंके जेवानी पीयने हरनारा, अर्धं ज्यैश्वर्यना स्वामी
 अने गोधाकना नाथ जेवा श्रीकृष्ण परमात्मा
 (आतकाजमा) प्रसातमां रमयक्षु कं छुं.

In Thy Name O Lord!

God said: Let there be Light and there was Light. Genesis I-3.

That which we have seen and heard declare we unto you that Ye also may have fellowship with the Father and with His son Jesus Christ. And these things write we unto you that your Joy may be full,

This then is the message we have heard of Him and declare unto you that God is Light and in him is no darkness at all. If we say we have fellowship with Him and walk in Darkness, we lie, and do not the truth,

But if we walk in the Light as He is in the light we have fellowship one with another and the blood of Jesus Christ; His son cleanseth us from all sin." I. John 1:5.

ईशानान्तपरमेश्वरं कोमलाक्षम्,
 नमसते दुष्प्राणी, नमसते दुष्प्राणी,
 नमसते दुष्प्राणी.

—:—

आम्मे दीन के हेरमण्दी ०२शेइती
 छे तेना मत प्रभावे तथा तेना वचन
 प्रभावे तथा तेना कर्म प्रभावे धेराना,
 महोपायाना, कसपाम्याना, तथा देशाना
 आवेवानेने छुं के ०२थुन ते रहनुमा
 करीस, जेथी करीने हमारा मन प्रसी लरेवा
 तथा हमारां स्वान सट्ठी सरस थावे;
 तथा हमारां तन नुरमं हवाथी,
 सट्ठी सरस हुमियने बायक थावे,
 अम्मे अहुरमण्दी छिपर ज्युविछुं हमुने
 नष्टेर रीते पिट्टेसि! सट्ठी सरस
 अरोधम्मे करीने तथा श्रेष्ठ अरोधम्मे
 करीने आ अहुरमण्दी हमुने हमो मेधये,
 तथा तारी नष्टीक अरोधये, तथा तारी
 हमेअनी दानाने हमो पिट्टेसि!

५४२ने—१०-११-१२.

In the Name of the most Merciful God.

—:—

"Allah! Bi-smi-Allah! say that God is One Living, Eternal; and besides Him None"

Praise be to God, the Lord of all Creatures; the most merciful, the King of the day of judgment. Thee do we worship, and of Thee do we by assistance. Direct us in the right way, in the way of those to whom thou hast been gracious; not of those against whom Thou art incensed, nor of those who go astray. Cpp. I.

By the brightness of the morning, and by the night, when it groweth dark: Thy Lord hath not forsaken thee neither doth He hate thee. Verily, the life to come shall be better for thee than this present life; and thy Lord shall give thee a reward wherewith thou shalt be well pleased. Ch. XCIII.

—:—

Say I fly for refuge unto the Lord of the Day break, that He may deliver me from the mischief of those things he hath created and from the mischief of the night—when it cometh on, and from the mischief of women blowing on knots, and from the mischief of the envious, when he

DAWN

Beloved, it is dawn !
With Love's rose fire doth Agni paint the hills ;
See, at his touch from every answering peak,
Throbs the soft glow of ruby-tinted flame,
From crimsoned snows, on strong, exultant wing
The mountain eagle soars into the blue,
While 'mid the dusky pine-woods' fragrant shade
With soft, slow breathing, stirs the waking breeze.
The sea slips, golden-opal, up the sand,
Chanting a sweet, rich measure all its own,
And creeping to its flood. The virgin flowers,
Gemmed with clear dew-drops, wait with happy
trust

The advent of their Lord, and open free
Their inmost hearts, sure of the Life He gives,
So, aeons past, beloved, came the Dawn !
Again it comes, and first of all true signs
The glorious, pure, rose love-light crowns the hills
Its radiant glow enwraps the waiting world
With warm, vibrating flame of brotherhood.
With eager ecstasy then let our hearts
Keyed to its living motion, leap to meet
And sense what stands behind, now as of old—
The End and Consummation of the Age.

GERTRUDE STANWAY-TAPP

THE DAWN.

By Mr. Jehangir P. Pavri, B. A.

The dawn is the happiest time of the day. It rings the bright morn in, and ends the wearisome hours of the night. At dusk-fall the part of the earth from which the sun retires is under shade. Darkness wields the sceptre and the rule of terror begins. Nature as tempers the wind to the shorn lamb has raised a rival to Night in the god of sleep. Morpheus overtakes the living creation, presently. Men, birds and beasts drop their eyelids against the frights of the gloom, and are lost to self and surroundings in dreamy unconsciousness. In sympathy with the higher forms of life mute vegetation affect dormancy. Plants droop to earth, the leaves keep still and flowers close their petals. There is silence around,—the silence of the grave. A screech from the owl, a hiss from the serpent, a roar from the panther proclaim the glories of night in field and forest. The subdued noise of the hurglar's steps, the groan from the gambler's den, the raving from the drunkard's tavern proclaim that Satan's army is at work among children of Adam. When, ho, the cock crows. Cock-a-doodle-doo ! The mother watching by the sick bed of her wee babe springs to her feet in joy. There is hope in light. The wife awaiting return of her erring worse half breathes a sigh of relief. She knows he is on the way home. And, dawn draws nearer and nearer. At its approach the birds leave their nest and sing the song of morning. Insects crawl out of their hidings, butterflies take to wings, flower-buds open to

the breeze and the mist collecting through midnight vanishes.

Light is the source of life and life is activity. The break of dawn spells return to light, life and activity. And, dear reader, for light which is knowledge, the "DAWN" unfurls its pages to make thy life,—as best as in it lies,—an unintermitting round of happiness. There is no bliss save what proceeds from good thoughts and a mind illumined by the light of truth. Let religion, science and ethics be the guiding trioity at whose feet the Prahbat i. e. "DAWN" falls to-day for its inspiration. But dawn is only twilight. It is anticipation of the hour when the lamp of Phœbus shall light up the welkin. With its vaunted progress humanity lives still in the dawn of civilization. The morning is yet to come. The orb of light, truth, knowledge is hidden from its sight deep below the horizon. When it is face to face with the higher sun, the world shall know no wrong, no ill ; and men rising above selfish egoism shall merge one into another as in one great common brotherhood. Dear reader, this journal answers to the name of the "Dawn" and so shall it till fate decrees its end. It is not for ordinary mortals in the time that thou liveth to show thee the morn,—and much less—so for these humble pages. And, taking comfort in the solace that there is greater joy in the cherishing of hope than in the realization, make the most of thy time and take in all that it teaches.

Relation between Science, Philosophy & Religion.

By Shiawax R. Jariwalla, M.A., LL.B.

The history of Science and Religion is only a record of alternate wars and coalitions between the two, and Philosophy seems always to have acted as the Mediator between them. The mystic tendency of the dogmatist has always been, as it is bound to be, checked by the outspoken Scientist, and had it not been for the timely aid of the wise and deep-thinking Philosopher, Materialism would ere long have laughed out all Religion from the human mind. Religion admits that it is based on Faith while Science claims to have its stand on Reason. Religion takes the existence of God and soul for granted; Science finds nothing corresponding to them in the world of Sense. So far Science is correct; and there is nothing to say against it. It is only when the Scientist, puffed up with his successes in the sensible world, goes beyond the proper sphere of his investigation and denies the existence of all objects other than those of sensuous experience, that he exposes himself to a serious error, which Philosophy only can correct. It becomes thus the task of Philosophy to define and limit the spheres of Science and Religion and keep them from coming to blows. Religion professes to deal with objects totally different from those which it is the business of Science to investigate. Science has to enquire into Nature, and the Laws of Nature; its sphere is restricted to phenomena that take place in space and time. Religion in its essence deals with the Cause and not with the laws of nature, for in so far as it deals with the latter it is nothing but Science. Thus the spheres of action of Science and Religion are as wide apart as any two things can be,

the one has to do with the material world, whereas the other with the spiritual. It is the business of Philosophy to examine the bases on which Science and Religion rest and try to pry into the ultimate cause of things. Philosophy deals with the Ultimate and shows how the operation of Science and Religion can be justified in their own special spheres. Each reigning in its own realm is secure, but the moment either of them pursues an aggressive policy, it rings the knell of its own inconsistency and destruction. Philosophy alone can reconcile the two by tying them down to their respective spheres of activity.

Science presupposes a world of sense and takes its existence for granted. Religion dogmatizes that there is a world beyond all sense-experience,—a life beyond the grave. Both thus start with certain arbitrary presuppositions leaving Philosophy to take care of them. Philosophy thus starts its enquiry by the question "What exists", but after the revolution made in it by Immanuel Kant the first question which it asks is "What can I know"? The first proposition which it lays down is "I cannot know anything beyond space and time." Space and time are thus the a priori conditions of human knowledge. This means that the objects of Religion are not objects of human knowledge for they are not in space and time. The Scientist seems at first sight to have the support of Philosophy in running down Religion as absurd. But Philosophy goes further. Its next question is "What are space and time?" and after a careful enquiry too deep and long for this short article it comes to the conclusion that

they are nothing apart from us, nothing in things-in-themselves, but are only forms of the human mind. From this it follows that the objects of sensible experience are known by us not as they are in themselves but only as they appear to us. Philosophy further points out the part that the human understanding plays in the constitution of human knowledge and bewilders the Scientist by proving the world which he took to be real as only a world of subjective phenomena. The answer which Kant gives to the first question of Philosophy, viz "What can I know?" is then that, I can know only phenomena and not reality'.

This answer seems to be disastrous to the cause of Religion at the same time that it degrades our Scientists' so called Reality into subjective phenomena. But Philosophy does not stop here. It proceeds to investigate man's *moral* experience and the imperative of "Duty for duty's sake" seems to demand belief in the existence of a King of the moral realm as a necessary postulate. The natural Theologian takes up the cudgels on behalf of religion and silences the Scientist by pointing out that Faith is at

the bottom of his investigations no less than it is the resting rock of the Religionist. There is no *reason* to believe that the Sun will rise to-morrow because it has done so regularly for the ages past, that water will continue to quench thirst and fire burn because they have hitherto been in the habit of doing so. The fundamental presupposition of the Scientist—Uniformity of Nature—what does it rest on, if not on Faith? Belief in the physical order of nature is the first dogma of the Scientist, who claims to take nothing for granted. And this belief is impossible or rather unreasonable if it does not involve as its presupposition the prevalence of moral order in the Universe.

It is then Philosophy that reconciles in this way Science with Religion, Reason with Faith. It corrects blind Faith with Reason and humbles Reason by pointing out that it itself rests on a rational Faith. The World might be spared much hot and fruitless discussion if it were borne in mind that Science deals with matter, Religion with Spirit and Philosophy with the relation between the two.

Let no man think that sudden in a minute

All is accomplished and the work is done ;—

Though with thine earliest dawn thou shouldst begin it

Scarce were it ended in thy setting sun.

FREDERIC W. H. MYERS

STUDY OF NATURE AS RELIGION.

By Khursedji D. Ghanswalla.

"We praise all skies, all stars, the sun and the moon, we praise all lights." (Yejasne).

The purity of acts is an index that proves the purity of a mind. The heentious cannot be but an outcome of a loving mind, and though we judge of every man by his acts, how unfair we are to the Creator not to learn of Him through His Creation! Let you bundle together all the Avastas the Korans and the Bibles, stick to them like a moth for ages, penetrate right through them, their religion won't touch your mind and heart, for the moth has not reason and love. These texts will not remove your doubts, their lessons alone cannot fortify you to stand against the winning temptations of vice. "If at the outset you doubt belief, it is the proof of fact that will confirm your faith" (Gathas). Hence you must draw upon the facts around you.

Then what does that "rishi," the very exponent of Hinduism, mean? In his endeavours to attain spiritual height, he shuts up his eyes, plugs his ears and resigns to the trunk of a tree till his wrinkled skins put on the same appearance as the dried up bark of the tree or his squatted legs are hardly distinguishable from its roots. He is dead, even in his mind, and declares this to be the most successful mode to avoid sins and to elevate soul. This world to him is a temptation, a woman whose beauty is but meant to mislead. But against this the Gathas read. "Those who admit this world as well as the other, tell me, O God, what rewards are due to

them?" To the prophet of light and energy avoidance means not courage of success but caution of cowardice. His sweet voice asks the cynics to open but once their shut up faculties and examine nature.

The prophets here greatly resemble poets. They both indulge in nature, cherish its joys and both "illuminated by the knowledge of God, eventually merge in His light" (Gathas). What more religious truth can be uttered than in those famous lines of Tennyson:—

That God who ever lives and loves;
One God, one Law, one element,
And one far off divine event

To which the whole creation moves

It was perhaps the lips of nature that have whispered this unflinching revelation in the ears of both. Let us shortly examine the utterances of Lord Zurthusti

"Who holds up the sky and the land who made the waters and the streams, who imported speed to the winds and the clouds but Thee, my Lord?" "Who is there? Thee that makes the moon wax, and wane and "which architect made light and dark... who the morn the noon and the night." "The stars, the Sun the her of the morn sing Thy glory" and eventually the great prophet gives vent to his obligation, ejaculating "O God, for whom thou created this revolving world of joy (Gathas).

"Rise, thou Sun, that speeds like a steed, that this creation may radiate thy light."

"O Mother of birds, beasts and men O Thou dear prospering Land, widen thy

bounds." The great prophet blesses every moment those who help the working of natures ; "The earth says to one who ploughs it, 'you who plough me from right to left.' Lord where are the bounds of this extensive universe if there are pre-terrestrial stars not as yet seen by us radiating beams that travel two hundred thousand miles per second, whatever the dome of this sky though made of nothing? If Philosophers weep that the sun is yearly getting cooler, then is not this wisdom of Thine that brings the Earth annually nearer the Sun! The clock-like seasons, the varying Jewel of the moon, the silvery clouds that surround it, the magnificence of the rising and setting sun, the lustre of its eclipse corona, the rainbow of the monsoon, do they not sing the glory of Thy mind! What painter can bring about the thousand fold colours of mere flowers and leaves! What search lights illuminate, the silken folds of Arora Borealis! To the innumerable lives below the sea (it is but thy kind regard) that keeps waters under the Arctic sheet of ice! Energy of thy love is never to be wasted; Thy matter is but a constant quantity: is not then my soul perhaps undying perpetuity?"

Let us take only one example of the regularity of His laws. The same Sun

that wafts up the clouds of the Arabian Sea beats the sands of the Sahara and the air touching it. The heated air rises, to be replaced by the Arabian breeze that cools the sun-burnt negroes, and flows annually in the direction of wind carrying with it suspended clouds of the sea and every year by the month of June there must be the monsoon. Why this be love if it is not of love and what love expects in return if not love.

Now the doubt is gone and *the faith is confirmed by external facts*. Now I pity that I was ignorant and cry out with Pope.

All nature was art, unknown to me,
All chance, direction I could not see,
All discord, harmony not understood,
All partial evil, universal good.

Now I know what and where I am. In this circulation of universe how small, yet how important, is a man. How eternal evolution depends on him as on everything else. Now I read the purpose of life, the meaning of death. In this biggest Universe, what the greatest man is! —Not more important than the piece of paper that is driven powerless by *the wind in the street*, but merely like that very paper an essential link in not only the Social but universal evolution.

THE LIFE SPIRITUAL

OR

TRIUMPH OF SPENTOMÉNYUSH OVER ANGREMÉNYUSH.

By Mr. Jehangir J. Vimadalal, M.A., LL.B., Solicitor.

—:—

Sayeth Spitama Zarathustra :—

"When the two Mimos, the primeval twins, came together in the beginning (of the universe) life and non-life came to be and until creation sees its end it will continue to be so."

These two Mimos, Spento sud Angro, springing from the parent Ahuramazda constitute, according to Zoroastrian philosophy the warp and the woof whereout the wonderful world-web is woven. They are stated to be the possessors of opposite qualities. Says the one of them to the other:—

"Neither our thoughts, nor our souls, neither our intelligence nor our ways agree."

Spento and Angro appear to be the Zarthusrian terms for the Hindu Purusha and Prakriti, whereof Purusha or the Spirit is metaphorically represented to be lame, and therefore unable to move, and Prakriti or matter to be blind and therefore devoid of guidance. Purusha, the lame climbs the shoulders of Prakriti the blind, the latter guides and the former moves according to that guidance, and thus the two together accomplish what none of them single-handed could achieve viz. right progress. Ever together, present—both of them—in the tiniest atom as in the biggest sun, in the

crawling worm, as in the mightiest Amesha Spenta, Spento and Angro have aptly been called 'the primal twins' by the Venerable Sage of Bactria.

To the dwelling together, during the manifestation of the Universe, of these two opposite Mimos, may we ultimately trace the origin of those paradoxes in human nature, those conflicting elements in the consciousness of Man, which are so patent to every one of us.

The essential nature of Angro or matter is manifoldness, multiplicity. The myriads of forms and organisms in the universe owe their existence as separate organisms to the presence of the primordial Angro Element in their constitution. To come into being, to live and to die, these changing aspects of all that has name and form, are due to the attributes of Angro, of Prakriti.

The essential nature of Spento or Spirit is oneness, unity. The noble emotions of brotherhood, and love, owe their existence to the presence of the Spento Element in our constitution. Despite the forms that divide and separate, despite the Ego that asserts itself only by a process of exclusion, man is capable of realising the closest union, the most solid oneness with fellow man

and this capability it owes to the essential nature of Spento, of Purusha, the Spirit.

This line of reasoning helps to give us some clear notions about the distinction between the life material and the life spiritual, the Angro life and the Spento life. The life material shares the nature of matter and is one whose basic idea is separateness, whose activities cluster round a divided separated Ego. The life spiritual shares the nature of spirit and is one whose basic idea is unity, whose activities cluster round the ideal of universal brotherhood. The life material is Ego-centric, the life spiritual is omni-centric. The life material seeks to subordinate others to itself, the life spiritual seeks to subordinate itself to others. The life material subsists in terms of the part, the life spiritual in terms of the whole.

The later Zoroastrian scriptures assert that Ahreman, the personified Angro, reigns at the start but that Ahumazda, the highest Spento, will triumph in the End. The growth of consciousness in man follows this course. The separative life, the life of combat, of exclusiveness, of struggle with other lives manifests earlier in evolution; the unitive life, the life of attraction, of sacrifice, of surrender, manifests later. Matter with its nature of separateness dominates the indwelling spirit at the start and the vehicles in which the Ravân is embodied impose their essential nature upon it at the start, but in the end spirit with its essential unity gains the upperhand, subdues its vehicles and oneness triumphs over separation.

All goodness, all virtue, all nobility spring from the Spento principle of unity and love within us; all evil, all vice, all baseness have as their root the Angro principle of separateness. Selfishness is the

source of all evil and all trouble, selfishness the root of all good and all joy. In the early stages of evolution selfishness reigns supreme and the nobler instincts and higher impulses of man lie unmanifested. In the later stages these latter come into play. The life domestic, the life social and the life civic, the life communal, and the life national, the life humanitarian and the life saintly—all these are gradual evolutionary phases of the life spiritual. We are all at intermediate stages of the unfolding of our consciousness, the separative instinct (Angro) is strong and powerful and the Egoistic consciousness pervades most of our activities, but the unitive element (Spento) is also growing, and civilized life with its legislative enactments, social restrictions, rules of etiquette &c., is bringing our selfish instincts under subordination, is regulating our duties to others as well as our rights against our fellow-creatures. The three maxims of law viz. 'To live honestly, to hurt no one, to give every one his due' impose well organised checks on our separative instincts, so as to prevent them from intruding upon the rights of others. While our own rights are protected, we are brought to book if we allow our self-aggrandising Ego to run riot and to trespass on the domains of brother Egos. Thus our domestic, social and political regulations are keeping our selfish instincts under sway and confining them within mutually beneficial limits.

Within ourselves too the struggle between Angro and Spento, our lower and our higher instincts is constantly going on. The 'Holy war' it has been aptly styled in our Gathas. It is the crusade of crusades, the one struggle that should engross all our attention, for, while all external objects will perish and we will have certainly to part company with them, our inner souls

will live and every little bit chipped off our selfish nature, every wish of advance towards unity will be a permanent gain to ourselves. Well hath Edwin Arnold put it—

“Enter the path! There is no grief like Hate!

No pain like passion, no deceit like sense!

Enter the path! far hath he gone whose foot.

Treads down one fond offence.”

This struggle has to be carefully watched, this inner battle to be constantly attended to and all the forces of will that we can gather have to be thrown on the side of good, of unity, of Spento and against the side of Evil, of separation, of Angro. Every son of woman born has to fight his own battle, attain his own salvation. Prophets, Saints, Gurus can but guide, can but inspire but the actual work has to be done by every one of us and to that task must we devote ourselves whole-heartedly and unreservedly.

It has been well said that the true Saint is he who is thinking constantly of his duties and it may be added that saintliness and spiritual life consist not in the yellow cloth, in the jungle retirement, in the begging bowl but are comprised in the utter subordination of Angro to Spento within us, in the ultimate conquest of all that is low, base, and selfish and in giving oneself up constantly to the good of others, in having as our watchword service, sacrifice, self-surrender. To grasp is the nature of matter, to give the nature of the spirit and when the spirit has ultimately triumphed, when the soul has finished its long pilgrimage, when the separated self has been known to be illusory and the One Self alone recognized as the Real, then is reached that stage which the Holy

Zarathushtra had attained and which is so beautifully described in the Avesta,

‘A blessing was the thought, a blessing was the word, a blessing was the deed of the Holy Zarathushtra.’

To reach that happy condition, to attain that lofty attitude where all the weaknesses of the flesh (Angro) are conquered and the spirit (Spento) reigns triumphant, to enjoy in that exalted condition the beatitude and bliss of unhindered spiritual consciousness, to rise from the consciousness of the petty self into a realisation of the All-Self, that is our lofty goal, that our ultimate destiny. True happiness is only to be reached in that sacred condition of *Ashoi* (the attribute of Spento) where all thoughts, all passions, all delights, all personal longings are purified in the fire of the Supreme Ahuramazda and the consciousness of oneness with all life and unity with the Lord fully realised.

To these lofty ideals all else in our lives should be subordinated, all desires for worldly gains should be seen as but the womb of pain, and one desire alone, that of attaining the spiritual consciousness, be made predominant. In the daily life of the world, in the every day avocations of man, in the busy hours of *Samsara* let us not forget the true purpose of life, let us not be oblivious of the ultimate goal of our existence. What shall it profit us if we gain the whole world but lose our soul? The gains of the world, our riches, our belongings, our possessions, our titles all these we shall one day certainly leave behind, what will remain will be the effect on our consciousness of our contact with the world; and if that contact has brought us closer to the spirit, to Spento we shall truly have gained; if that contact has tied us more firmly to matter, to Angro, we shall really have lived in vain!

અંથા- વલોકન

(૧) તનઃસુખ માળા (ભાગ ૧-૨) વિષય હવા
મોરારક પાણી.

લખી પ્રસિધ્ધ કરનાર:—મી. ૩. પે. મસ્તાશી એમ. એ.
(કિમત ૦-૬-૦)

સ્થાનિક મ્યુનિસિપાલિટીના સંકેટરી તરફથી તેમની
રજીસ્ટ્રી અર્થે ડાહ્યા ચોપરી અમારા તંત્રીના ઉપર મોકલ-
વામાં આવી છે. જેની પહેાંચ ઉપકાર સાથે સ્વિકારતાં,
દાક્ષમાં આ નહાની પણ અત્યંત ઉપયોગી ચોપરીના
સંબંધમાં લખાયું કે બાળકોને મરે આતા જેવું બીજું
ઉત્તમ પુસ્તક હાજરેજ દેખાશે. ભાષા સીધી અને
વાણી મંજુલ આનંદ કરતાં તેમજ સરળ અને શુદ્ધ છે.
સરકારના ફેગવણી ખાતાંએ, બેઈન્ટ રુક્મ કમીટી,
ગણકવાડ અને ભાવનગર રાજ્યોએ તેમજ મુજરાત વનો-
કમુદર સોસાયટીએ આ પુસ્તકને જે આશરો આપ્યો છે

તે તદ્દન યોગ્ય કીધું છે કાઠીઆવાડના ખીજાં દેશી
રાજ્યો પણ આંવાં ઉપયોગી ગ્રંથનો યોગ્ય સ્વિકાર કરશે.
નવિ આશરતે બનાવતી વેલાએ ભાષાને તેજસ્વી બનાવવા
નો ગ્રંથકર્તાનો પ્રયાસ સ્તુતિને પાત્ર છે.

(૨) કાઉન્ટ દોલસ્ટોયની કુટી વાર્તાઓ (ભાગ ૧).

લખનાર:—મી. બોર્ગીનશાવ ર. દિવેટીયા બી. એ.
પ્રકાશક:—મી. ૩. જી. ચિતલીયા (કિમત ૦-૪-૦)
કાઉન્ટ દોલસ્ટોયના નામથી ફ્રાન્સ અભાણ્યું છે! વાર્તા
ની મીઠી વાણી, ભાષાની સુંદરતા, આનંદી હુચકાઓ
વાર્તાનો જિજ્ઞાસુ સાર સમજીને તો મન પ્રકટીત થયા પીના
રહેજ નહિ. દરેક સ્ત્રી, પુરુષને આની ચોપરીએ વાંચવાની
ભલામણ કરતાં અવસ્થા એટલું ભાર મેલી કહીએ કે ધર-
નાં નહાતાં છોકરા છોકરીઓને વચાવવા મરે આવાં
પુસ્તકો દરેક ધરમાં અચુક હોવાનાં જોઈએ.

J. B.

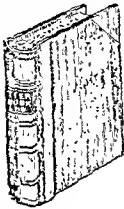
લેખકોને જવાબ.

મી. ૦ ખમન શી. જી. બનાજી લખાણુ સારું છે. આવ-
તામાં દાખલ થશે.
,, વિમાન મહેતા તમારી કવિતા લીધી છે
બાકીનું હવે પછી આવતા
અંકમાં દાખલ થશે.
,, દિલ્હીપુષ્પ એક પ્રકટ થયું છે
બાકીના જોગવાઈએ.

મી. શુભેચ્છક જોગવાઈએ
મી. મ. ૩. સુનાવાલા જોગવાઈએ.
મી. અરેશર જી. ત્રેશરીવાલા આવતામાં.
મી. બી. કે. વેસાવેવાલા જોગવાઈએ.
મી. કે. એસ. પૂનેગર આવતામાં.
મી. ફેરુન દાદાયાનજી

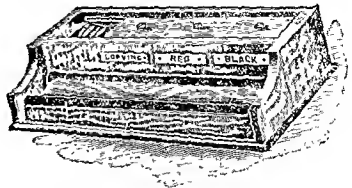
જી. જી. બી. દાજી આવતામાં.
મી. મી. મી. મહેરબાનુ શી. એડનવાળા
મી. મી. મી. મહેરબાનુ શી. એડનવાળા આવતામાં.
મી. સી. એચ. કુપર જોગવાઈએ.
મી. ભગવાનદાસ વિકલદાસ આવતા અંકમાં જરૂર.
મી. સંભુચંદ્ર શિવપ્રસાદ અમારા પોતાના વખાણુ
અમને નાપસંદ છે. પરંતુ
તમારાં લખાણાં મોકલ-
વાની કૃપા કરતા રહેશો.

મી. બોર્ગીનશાવ ર. દિવેટીયા આવતામાં.
મી. પી. ડી. ખંડેલાલા જોગવાઈએ.
K. D. J. (નવસારી) જોગવાઈ એકજ બાલુએ
લખવું છું.

પ્રભાતના

ટપાલ.

એ બિના તો નિઃસંશય સત્ય છે કે આ માસિકને લખાણોના વિષયમાં પુરતું યોગ્ય આપવું એ જેમ સર્વે

લેખકો, નાણીતા લેખકોની ફરજ છે, તેમ જીવનમાં બેઠે નવિન ઉછરતાં લેખકોને સાહિત્યના વાતાવરણમાં નાણીતા કરવાનું કામ 'પ્રભાત'નું છે. અજબતાં લખાણો ઉત્તેજનને પાત્ર હોવાં જોઈએ, અને એટલા માટે નાણીતા સર્વસ્વ જીવન અને નવા લેખકોને અને લેખો મોકલવાનું આમંત્રણ કરીએ છીએ. લખાણો અને વિષયોની શ્રેષ્ઠતાના નિયમાનુસાર તેની પ્રસિધ્ધિ 'પ્રભાત' કરાવે રહેશે. જીવન અને નાણીતાને લેખો અપ્રસિધ્ધ હોય તો તેને માટે અમારી બેઠે પત્ર વહેવાર કરવો.

યરસંસારી, ઇતિહાસીક તેમજ રમુજ દુષ્ટ વર્તાવો;

વિષયો.

ઉપર નિષેધ; મૂસાફરીના વિવિધકત વ્યવહાર; મનન કરવા લાયક કવિતાઓ, ઉત્તમ ગદ્ય તેમજ પદ્ય વિગેરે લખાણો અમારું ખાસ ધ્યાન જોડશે. જે અંકમાં જે લેખકના લેખો આપ્યા હશે તેનું અંક લેખકને ભેટ મળશે.

લખાણોને લાગુ પડતાં ચિત્રોના દેખાવો, જીવનના અન્ય ચિત્રો અમને મોકલવામાં આવશે; અથવા તેને લગતી મુશ્કેલી કરવામાં આવશે તો તે ઉપર ધ્યાન પૂરાવી, યોગ્ય લાયક તો બ્લાકટો જાનવી જાપવામાં આવશે. પરંતુ તે સર્વસ્વ માટે નિર્ણય કરવાનું કામ માસિકાનું છે. જો કે માસિકને વધુ સુર અને આકર્ષક

જાનાવવાની મુશ્કેલીઓ ઉપકાર સહ સ્વિકારીશું, અને જનતા અમત તરફથી કરશું.

આથી દરેક વાંચકે અને લેખકે એ ચોક્કસ મનમાં રાખવું કે સાહિત્યની ખરી સેવા સીધા માર્ગે કરવી એજ 'પ્રભાત' નો મૂળ પામે અને આશય છે.

અમારા ઉપર લેખ મોકલનારાઓનું લક્ષ નિયતા કાનુનો ઉપર ખેંચવામાં આવે છે:—

૧. કાગળની એક જ બાજુએ (માર્જીન રાખી) ખુલ્લા અક્ષરોએ લખેલી નક્કી 'અધિપતિ'ને સીરનામે મોકલવી.

૨. ન સ્વિકારામક લેખો પાછા જોઈતા હોય તો પ્રથમથી જણાવવું.

૩. લેખો મળ્યાપછી કયા અંકમાં લેવામાં આવશે તેની ખાતરી આપવામાં આવશે નહિ.

૪. નામ નિશાન કે ટેકાણું વિનાના અંકો ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવશે નહિ. તપખતુસ કે સંસાધારી લેખકોએ અમારી ખાતરી માહિતી માટે પુરતી વિગત જણાવવી જે ખાતરી રાખવામાં આવશે.

૫. 'પ્રભાત' માં પ્રકટ થતા લેખો ઉપર લેખકો અને 'પ્રભાત' ના માસિકલેખક હક છે, માટે રબંધિના કાંઈથી તેનો ઉતારો કરાશે નહિ.

૬. લેખકોએ પોતાના લખાણો દરમહીનાની તા. ૧૫ મી સુધીમાં મોકલી આપવાં.

પ્રભાતનું પચાંગ

સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૩.

રવિ	હિંદુ માસ ભાદરવો પાર્વતી માહ ૧-૨ સુસધમીન રમણ સવાલ.	સાતમ ૭ ગાથા ૧ લો.	ઐશ ૧૪ અરદીઅહેસ્ત	છઠ ૨૧ આવાં.	તેરસ ૨૮ સરોસ.
સોમ	એકમ ૧ અરસીસંગ.	આઠમ ૮ ગાથા ૨ લો.	બુનેમ ચંદ્રઅહલુ ૧૫ સહરેવર.	સાતમ ૨૨ જોરશેદ.	ઐશ ૨૯ રસને.
મંગળ	બીજ ૨ આસતાદ ચાંદરાત	નોમ ૯ ગાથા ૩ લો.	એકમ શ્રાધ આરંભ ૧૬ અસપતદાદ.	આઠમ ૨૩ મોહર.	સર્વ પિન્ અમાવાસ્યા ૩૦ ફરવર દીન ગુજરાત.
બુધ	ત્રીજ ૩ આસમાન રમણન કદ બેકો બધ.	દશમ ૧૦ ગાથા ૪ લો.	બીજ ૧૭ ખુરદાદ સાલ બેકો બધ.	નોમ ૨૪ તોર.	આ મહિનાનો મહા લેખ : "સંવત્ ૨૦૭૧"
ગુરુ	ગણેશ ચોથ ૪ જમીઆદ બેકો બધ.	એકાદશી ૧૧ ગાથા ૫ મો. પતેલી બેકો બધ	ત્રીજ ૧૮ અમરદાદ.	દશમ ૨૫ ગોસ.	
શુક્ર	પાંચમ ૫ મરિસપંદ.	પારસ બેકો ૧૨ બધ હોરમજાદ નવરોજ.	ચોથ ૧૯ દેવાદર.	એકાદશી ૨૬ દપમેહર.	
શનિ	છઠ ૬ અદરાન.	તેરસ ૧૩ બમન.	પાંચમ ૨૦ આદર.	પારસ ૨૭ મેહર.	

સપ્ટેમ્બરના સદશ્યો : ચૈવા, સખાવત. સતેષ આદર

દિવાળી અને ન્યુતન વર્ષના કાર્ડ્સ

‘શુભવર્ષ’ ઇસ્લામ અનેકાનેક સ્થાને ફરવાનો ચાલદિનપ્રતિદિન ચોછો થતો જાય છે અને તેને બદલે ‘શુભવર્ષ’ ઇસ્લામના ઉત્તમ રીતે જાપેશા આકર્ષક ‘કાર્ડ્સ’ મોકલવાનો રહેલો વધુ પ્રચલીત થતો જાય છે અત્યંત ભારે અરથ કરી અમોચે તદ્દન નવિનજ પ્રકારના ‘કાર્ડ્સ’ બનાવેલા છે, કે જેવા હજુ સુધી દિવાળીના કાર્ડ્સ આર્થાત્તમાં વહેચાયાજ નથી એમ કહીએ તો અતિસ્મારકિત કાઠેલી નહિ ગણાય. જેનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો ‘કાર્ડ્સ’ ને નજરાનજર જોવાથીજ થશે. ‘વેલોકેટ શુભ ઇસ્લામ શલોકો’ અને સર્વોત્કૃષ્ટ ભાવ દર્શાવનારી નહાની ઉત્તમ કવિતા સાથના ચકાડો ધીમંત કે ગરીબ દરેક વર્ગનેજ પોસાય એવા અર્થ આનાથી આના આઠ સુધીના બનાવવામાં આવ્યા છે. અકટોષર મહિનાની ૧૫ મી તારીખ સુધીમાં અમને જેઓ યોગમાં ચોછો એક દડન કાર્ડનો ‘આર્ડર’ આપશે તેઓના નામો અગર ‘મેનોગ્રામો’ અમો અંદર મધ્યમ દામે જપાવી આપશું, જેવી પહેલ અત્યાર સુધીમાં કોઇએ પણ કરી નથી. અમારા કાર્ડ્સ નખરીદો તો શીકર નહિ પણ એક વખત તેની ઉપર નજર કરવાની નમ્ર અરજ ગુજારવામાં આવે છે. દરેક જાણીતા ચોપડી વેચનારાઓ અને સ્ટોરનારો પસિંથી તેની અજર મેળવી શકાશે.

તા. ક.—અમારી પસિંથી દડન અથવા તેથી વધારે કાર્ડ્સ લેનારા ‘પ્રભાત’ના ગ્રાહકોને સવા છટકા એટલે દર રૂપીએ એક આનાના લાલ આપવામાં આવશે.

જે. એલ. ડી. બારલાયા,
(મેસર્સ એન. બરજોરની કું.)
ટયુટોરિઅલ પ્રેસ, ચર્ચરોડ,
મુંબઈ
પોસ્ટ નં. ૪.

સાહિત્યનો ટુંકો ઇતિહાસ,

સંસ્કૃતના પ્રકટીકરણ સાથે સાહિત્યની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ તેની મનન કરવાલાયક વિગત, આદિ, લઘુ, પ્રાચીન અને સાંપ્રત કાળના કવિઓ અને સાક્ષરોની જુદી જુદી કૈલી, અને ગુજરાતી ભાષાનો જન્મ ધરો ત્યારથી સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં દિપ્તિનિકળેલા સાક્ષરોના ટુંક જીવન ચરિત્રો, તેઓના થોડાંક કાવ્યો અને તેઓએ લખેલાં પુસ્તકોની દીપ સાથેના આ વિષય જે સ્થાનિક દૈનિક પત્ર ‘મુંબઈ સમાચાર’ માં ઘણા લાંબા સમય સુધી પ્રકટ થયો હતો તેનું વિગતવાર સુધારાવધારા સાથેનું પુસ્તક જપાય છે. માટે જેઓએ પ્રથમથી ગ્રાહક થવું હોય તેઓએ નિચલે કેટલાંક લખી જણાવવું.

અગાઉથી ગ્રાહક થનાર માટે રૂ. ૨ પાછળથી રૂ. ૨૦.
‘પ્રભાત’ના ગ્રાહકપસિંથી, રૂ. ૧૦, ” રૂ. ૨.

જે. એલ. ડી. બારલાયા,
(મેસર્સ એન. બરજોરની કું.)
ટયુટોરિઅલ પ્રેસ,
મુંબઈ પોસ્ટ નં. ૪.

જોવાશીઆ તલાવ પર આવેલી મેસર્સ એ. ફરામોરજની કુંપની મા નીચલા પ્રકારનું કામ ઘણીજ ઉચી સફાઈથી થાય છે. હમારું ફરનીયર કામ એકેકે અવાજે ચોશીશોમાં તેમજ ઘરે ઘરે જાણીતું અને પસદગી પામેલું છે. હમારે ત્યા પીકચરની ફ્રેમ માટે તરેહવાર જાતના ઝોકની લાકડીઓ તૈયાર છે.

હારમોનીઝા ખાસ ચ્યારરથી ટેમેરીલના સુર સાથે બનાવી આપવામાં આવે છે ફોટોગ્રાફીક સીટીંગ તથા એનલાન્ડ મેન્ટો કુશળ ચ્યારીસ્ટથી તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

પ્રોપ્રાઇટર્સ:—

એ. ફરામોરજની કુંપની,
જોવાળીઆ તલાવ મુંબઈ.

પારસી પતેતીને દીને બાહર પડશે.

દુઃખી દાદીબા—અથવા—પરીનનો

પસ્તાવો.

મીં દાદી તારાપોરવાળાની કસાયલી
કલમથી લખાયલી પારસી
સંસારી મોટી વાર્તા.

૫૦૦ સંજ્ઞાનું દલદાર દફતર.

કીંમત માત્ર રૂ. ૩) —વી. પી. જીડું.

તમારાં હૃદયમાં વિશ્વાસથી વાંચવા આપવા લાયક વાર્તા
આ “દુઃખી દાદીબા” ની છે.

બહુતા દીસળી આદી-રૂ મીં કુરંધરે ચિતારેલાં રથ) અતિ સુંદર ચિત્રો
હયાં આદી ચેપર ઉપર છપેલાં છે.

નવાં બરધાસ્તી સાક્ષની ઉત્તમમાં ઉત્તમ સેર મોકલવી હોય તો સોનેરી નામ સાધનાં
પાકાં પુસ્તકોમાં બાંધેલી આ મોકલ વાર્તા તમારા અરચેલા તથા રૂપીયાની
“વાહવાહ” બોલાવશે.

આ પુસ્તક અતિ સુંદર બન્યું છે. “દુઃખી દાદીબા તમારી
લાયઝેરીનાં સજુગાર સમાન છે.

ખરા બનેલા બનાવ ઉપરથી રચાયલી પહેલ વહેલી પારસી સંસારી વાર્તા “દુઃખી દાદીબા” ની
છે. એકવાર વાંચવી શરૂ કીધી કે હાથમાંથી છોડવા ગમશે નહીં.

દાં એં તારાપોરવાળા

તારાપોર

Distt. THANA.

Importers and Dealers

IN

WHITE OIL—MACHINERY OIL

AND

PAINT ETC.

Messrs. E. MANECKJI & Co.,

Edward Building,

Grant Road.

GRESHAM LIFE OFFICE.

A Profitable Assurance.

SPECIAL COMBINATION securing in return for a Limited Number of Premiums a Fixed Sum at Death, Whenever it may happen, and a Large Guaranteed Bonus During Lifetime, to-gether with valuable options and additional benefits.

Example:—Age 25. Sum Assured Rs. 5,000.

Annual Premium (payable for 20 years only) Rs. 288-12-0.

Guaranteed Results.

- (a) In case of death during the term, Profit varying from Rs. 1,216 to Rs. 4,808.
(b) In case of survival

Ultimate Profit of Rs. 1,825 in addition to 20 years' accumulated Bonuses.

Apply for further particulars to Croft., Mody & Co.,

Chief Agents for INDIA, BURMA and CEYLON, Gresham Buildings, BOMBAY.

ADERJI D. CHOKSEY,

**High Class Jeweller and Gold Smith Seller of various patterns of
Gold and Gem-Set-Ornaments.**

FASHIONS-UP-TO-DATE,

Jewellery of Esquisite design and latest style, always in Stock.

This is an Old established firm where expert workmen are employed

AND

HAS GAINED GREAT POPULARITY AMONG PARSIS, EUROPEANS, AND HINDU FAMILIES.

Complete satisfaction guaranteed. Grant Road, BOMBAY.

આનુઓ તેમજ ગ્રહરથોને ખારતું ઉચુ કાપડ ચાહુ તરાહદુ હમેશ હમારે ત્યાં મળે છે.

હમારે ત્યાંની ઉચી તેલરીંગ કાપડને ચુંદરતામા કેમ સજ કરે છે.

તરેદવાર જતના કાપડનો મોરો જથ્થો સીલેકશન માટે તૈયાર છે. એક ત્રાયક્ષથી ખાતરી કરી

જુવો. નાના છુલકાઓના ક્રોક તથા આનુઓના પતથાકેઈ બનાવવા હમારી ખાસ સ્તડી છે.

વખતસર કોટ પાટકુન ચર્તે તૈયાર કરી આપીએ છીએ.

P. Karani & Co.

348-50, Grant Road, BOMBAY No. 7.

ગ્રાંટરોના કુસારે તથા બોહોલી વસ્તી વાળા રસ્તા ઉપર
હમોએ

સોજી બોરાળી પુરી પાડવા એક દુકાન ખોલી છે.

અથા

સોજીએ માલ મળશે ભાવ માફકેટનાજ જેવો કીધાયેટ
હમારે ત્યાંની પેટન્ટ દવા, પરફ્યુમરી, બીસક્રીટ, સ્વાદીસ્ટ ચોકલેટ, વગર ભેલની ચા સોદમ દાર કોશી
વાપરી એવ સાજુ સેન્ટ જમ તથા બીજી પરફ્યુમરી ચીજે હમો પુરી પાડીશું. ખરીદીને ખાતરી કરો.
ગમે એવા ઓરકર ઉપર હુરતજ ધ્યાન પ્રગાડવામાં આવશે.

પીરોજશાહ નશરવાનજીની કુંપની,

શેડના ચાલ, ગ્રાંટરોડ, ત્રામ ટરમીનમ, મુંબઇ.

હમારે ત્યાંના તાજા કરીઆનાનો સ્વાદ આપો

ધાણા છાં. દબેલો તથા ગરમ મસાલો દબદ મરી બધી જાતનો જેવો ચીનાર સાકર ખાંડ
વગર ભેલતું ઘી મલખારી સુખાડ લોખન અગર સેરડીનો સરોડો ગોલાબ છુટી ગાસતેલની
ખાતલી તથા અકબધ ખાંડસં તથા ઉત્તમ પ્રકારના મુરંખા તથા ચુલકંદ તથા બેટફુટ દરદમ
તૈયાર મલશે રતેશનરી તથા ઘર સંસારને બરની સુધવી ચીજો તથા ઈંગ્રેજ બોરાળી.
બજાર ભાવે અને મોટા વ્યથા મા તૈયાર મલશે.

માલેક.—નવરોજ અને કુંપની.

ખલક દીના તેરસ.

ગોવાલીયા તલાવ.

વગર લેખનું ગ્યારન્ટીડ !

પસંદ ન પુરવે ઉઘેરલી બાટલી
પાછી લઈ પુરા પૈસા પાછા
આપી શું.

ફાલિત
બાટલી છ નો
રૂ.૫

પહોડી મધ.

બીઆરબી એન્ડ કું

જનરલ મરચન્ટસ અને કમીશન એજન્ટસો
શેડના બીલ્ડીંગ મુંબઈ એલ પુટનો અનેનાસરે
આમળાનો અને આદુનો સુરખો પછી કીધાયેટ મળશે.

નાના ઉછળતા તેમજ નિશાળ જતા બાળકોને નાસતા ઉપર સુખ્ય અગત શાની છે ?

સ્વચ્છ દૂધ અને વગર ભેલતું માખણ. કાંઈ લખી એક ત્રાપલ લેશો.

હોટલના તથા રીઝરના રીઝમરના રુઝબોને મોટા જગ્યામાં ગમે તે વેળા મુંબઈ તેમજ બાહેર ગામ માખણ પુર
પાડી શકો છો

મીદલ સેકસ રરી કુંપની ના દ અચેકઅન્ડા બીલ્ડીંગ ભાયખલા,
ભાવ ઘણોજ કીધાયેટ.

Manufacturers and Suppliers of Fresh Milk and Pure Butter 15 years
Standing Firm.

Dairy Co. Byculla.

Trial-Desired apply Middleses
RATES VERY MODERATE

પ્રશાસનાદાર કુલોથી લચી પડતાં દર ખતો.

કરાની આગમનની તરીકલાયક હુંનમંદી—જે માટે ૧૯૦૬ નાં પ્રદર્શનમાં ચાર, તથા ૧૯૧૭ માં આઠ મોટા ધનામો મળ્યાં છે. સુકાઈ ગયલા અગીચાઓને તાજેતરે લીલાતરીથી ભરપુર—અને કુલ કુલોથી ખેંચાણુ દારક બનાવી આપવાનું ગાયે લખ્યે છીયે. કેટલાક મોટા હીંદી રાજવંશીઓ ઉગી સકરીશીકેટો મોજુદ છે.

અંબા, મોસંબી, દત્તાત્રી દરેક જાત બદામ, વતરાગે ગરો તથા રંગરંગનાં રતેનકરક શુધાખ, ગરો ને સરસ પામસ ડરેસીનાં કેટનસ, વતરાગે બીજ તરેહવાર રોપાઓ અને છોડવાઓ અતી પ્રીક્ષણતલાવે પુરા પાડીએછીયે.

આદારગામનાં આરડર V. P. થી મોકલવામાં આવશે. તાજા કુલના ગુર, દાર, આસકીટ ખતનસ કુલનું દેકરેશન વરદી પ્રમાણે મનપસંદ કારીગીરીથી બનાવી આપવામાં આવશે.

સોરાખળ અંબ મેં છરાની,

એલેશી હેટલ કંમપાકિન, કલેરોડ ભાએખલા.

NOTICE.

We request the Public to visit our Studio, where first Class work is executed.

Portraits in Black and White, Oil and Water Colours finished Artistically—
Amateurs Work—Developing—Retouching printing, and out lines from old photos
done at special reduced rates.

Upcountry orders are promptly attended to

MESSRS TRILOKEKER & KIRTIKER,

Artists & Photographers,

30 Kolbhat St.

Kalbadevi Post,

BOMBAY.

Telephone No.

2270

DENTAL SURGEON.

ખાસ

દાંતના ડાકતર.

દાંતના લગતુ દરેક પ્રકારનુ કામ આજ ૧૫ વરસ થયા ખાતરી પૂરવક અને કીકાયતે કરી આપવામાં આવેછે. શરિરની આરોગ્યતા શામાં છે. પ્રયમમાજ દાંતની સફાઈ ઉપર તેનીજ સફાઈથી ખુબસુરતીની દીવાલ છે. ૪૫ તંદુરસ્તી ખીલવે છે.

દાંતના ડાકતર,

જહાગીર દી. નરીમાન,

મીંદરોડ, ત્રામ તરની-મ, પુલેની આગળ.

હીંદુસ્થાનનો નવો સાહસ.

હમારી કુર્ષનાનની “ટીકલીઓ” તાજ, ગુણમા ઉત્તમ અને રતુના ફેરફાર સમિ વેલાતી માલની મીસાલજ ટકી સકે છે. એ દેશી બનાવત છે નેમા. ગોળા પીઝાલો ચાલતો હશે એમ સમજતા ના. વરસોના બગતી બોગ અને શ્રમે એક મુશકેલ કામ હમોએ રતેહેમંદીથી પાર પાડ્યું છે. અને ઉમેદ રાખીયે છીએ.

કેહારતીક કમપાઉટ—પેટમાં કુખાલો દર્દી વના સફ દસત લાવે છે. કી. બાન્
એનટી દાયરીયા ટીકલી—નાના બચ્ચાને દાંત યા કરમને લીધે થતા ગાડા ઉપર અકસીર કિપાયછે. તેમજ જવાન માનસેને અછરણ યા સરદીથી થતા ગાડા ઉપર રામખાણુ કલાજ છે. કી. બાન્

ડા. ડી. રાઈડર એન્ડ કું

ટીકલી બનાવર.

૧૧ ખેતવાડી નં. ૪ મુંબઈ.

આંટરોડ, તાડદેવ, ગોવાળીઆ તલાવ, અને ફોરાસ રોડ ઉપરના

રહેવાસીઓમાં કોણ અંબાણ છે ?

પી. ફરામરોજની કું.

ક્યાં અને શું કામ કરે છે ?

આજ લગલગ ૧૮ વરસ થયા, પ્રામાણીકપણથી ચાલતી, મુસ ખીલડીંગમાં આવેલી હમારી દુકાને હાલમાં તદ્દનજ નવો માલ બાતુઓને તથા ગ્રહસ્થાને બરનો આવી પુગો છે. ગરમ તથા મુતરઉ કાપડ મલમલ લોંગકલોથ, ભરેલા સદરા, લેસ પીસ, ફમાલ, મોજા ઈત્યાદી બજાર ભાવે મળે છે. મખમલની તથા ભરેલી ટાપીઓ તૈયાર તેમજ આરડરથી થોડા કલાકમાં બનાવી આપીશું રેશમી પટા કોર દાના ઝીક કસબ માગો તે જથ્થામા તૈયાર છે.

હમારી સ્પેસીયાલીટી ગમે એવા કપડાંને દીપતું કરવાને હાથ ફીનીસ અને ટેલરીંગની જરૂર છે. હાઈ કલાસ ટેલરીંગ હમારી મગફરી છે, ખાસ હુશીયાર કટરની ફારીગરી એકવાર તપાસો હમારાં જેટલાંજ દામમાં હાઈકલાસ સીલાઈ તેમજ ઉચી કટીંગ ફીનીસ ક્યાંબી મળશે નહીં.

એન. બરબોર એન્ડ કુંપનીના અપકુડેલ ડીઝાઇનના તથા ઉંચી ખેતોથી ખાસ લખાએલા પપેટી તેમજ વરસગાંઠના સુખારકબાદીના કાર્ડનો નવોજ નથો તૈયાર છે. એકવાર પધારી ખાત્રી કરો.

એકલા ખાલેક—ફ. પ. જસાવાળા.

આંટરોડ, મુસ ખીલડીંગ.

પ્રશભોદાર કુલોથી લચી પડતાં દર બતો.

કરોની આગમનની તરીકલાયક હુંનમ્હી—જે માટે ૧૯૦૬ નાં પ્રદર્શનમાં ચાર, તથા ૧૯૧૭ માં આઠ મોટાં ઇનામો મળ્યાં છે. સુકાઇ ગયલાં બગીચાઓને તોજોતર લીલોતરીથી ભરપુર—અને કુલ કુલોથી ખેંચાણ કરક બનાવી આપવાનું ગાયે લખ્યે છીયે. કેટલાક મોટા હોદી રાજવંશીઓ ઉચી સકરીશીકેટો મોજુદ છે.

અ.આ. મોમ્બી, ઇત્યાદી દરેક જાત અદામ, વતરામે ઝાડો તથા રંગરંગનાં સ્ટેનકરડ શુધામ, ઝાડો ને સરસ પામસ કરેસીનાં કોટનસ, વતરામે બીજા તરેહવાર રોપાઓ અને છોડવાઓ અતી કીકાપતલાવે પુરા પાડીએછીયે.

આહારગામનાં આરડર V. P. થી મોકલવામાં આવશે. તાજાં પુલનાં ગુરાં, દાર, બાસેકીટ બતનસ પુલનું દેકોરેશન વરદી પ્રમાણે મલપસંદ કારીગીરીથી બનાવી આપવામાં આવશે.

સોરબજી અંબ મેંઝ ઇરોની,

એડલેશી હોટલ કંમ્પાકેનડ, કલેરેડાં લાએખલા.

NOTICE.

We request the Public to visit our Studio, where first Class work is executed.

Portraits in Black and White, Oil and Water Colours finished Artistically—Amateurs Work—Developing—Retouching printing, and out lines from old photos done at special reduced rates.

Upcountry orders are promptly attended to

MESSRS TRILOKHEKER & KIRTIKER,

Artists & Photographers,

30 Kolbhat St.

Kalbadevi Post,

BOMBAY.

Telephone No.

2220

DENTAL SURGEON.

ખાસ

દાંતના ડાકતર.

દાંતના લગતુ દરેક પ્રકારનું કામ આજ ૧૫ વરસ થયા ખાતરી પૂરવક અને કીકાપતે કરી આપવામાં આવેછે. શરિરની આરોગ્યતા શામાં છે. પ્રથમમાજ દાંતની સફાઇ ઉપર તેનીજ સફાઇથી ખુબસુરતીની ફીવાલ છે. અપ તંદુરસ્તી ખીલવે છે.

દાંતના ડાકતર,

જહાગીર દી. નરીમાન,

આંટરોડ, ત્રામ તરમી-મ, પુલેની આગળ.

હીદુસ્થાનનો નવો સાહસ.

હુમારી કુઈનાનની “ટીકલીઓ” તાજ, ગુજમા ઉત્તમ અને રૂતુના ફેરફાર સામે વેલાતી માલની મીસાલજ ટકી સકે છે. જે દેશી બનાવત છે જેમા. ઝોળા પીંડલો ચાલેતા હશે એમ સમજતા ના. વરસોના જાતી ભોગ અને અમે એક યુથકેલ કામ હમેએ રેતેહેમ્દીથી પાર પાડ્યું છે. અને ઉમેદ રાખીએ છીએ.

કેકારતીક કંમ્પાઉન્ડ—પેટમાં કુખાવો ક્યો વના સકે દસત લાવે છે. કી. નાં

એનડી દાયરીયા ટીકલી—નાના બગ્યાને દાત થા કરમને લીધે થતા ઝાડા ઉપર અક્સીર કીપાયછે. તેમજ જવાન માનસોને અજરજી થા સરદીથી થતા ઝાડા ઉપર રામબાણુ કલાળ છે. કી. નાં

ડા. દી. રાઈડર એન્ડ કુંઝ

ટીકલી બનાવર.

૧૧ ખેતવાડી નં. ૪ મુંબઈ.

આંટરોડ, તાડદેવ, ગોવાળીઆ તલાવ, અને ફેરાસ રોડ ઉપરના

રહેવાસીઓમાં કોણ અંબાણ છે ?

પી. ફરામરોજની કું.

ક્યાં અને શું કામ કરે છે ?

આજ સગબગ ૧૮ વરસ થયા, પ્રામાણીકપણથી ચાલતી, મુસ બીલડીંગમાં આવેલી હમારી દુકાને હાલમાં તદ્દનજ નવો માલ ખાનુઓને તથા ગ્રહસ્થોને ખરતો આવી પુગો છે. ગરમ તથા મુતરઉ કાપડ મલમલ લોંગકલોથ, ભરેલા સદરા, લેસ પીસ, ફમાલ, મોજા ઈત્યાદી ખતર ભાવે મળે છે. મખમલની ત્યા ભરેલી ટાપીઓ તૈયાર તેમજ આરડરથી થોડા કલાકમાં ખનાવી આપીશું રેશમી પટા કાર દાના ઝીક કસળ માગો તે નથ્યામાં તૈયાર છે.

હમારી સ્પેરીયાલીટી ગમે એવા કપડાંને દીપતું કરવાને હાઇ ફીનીસ અને ટેલરીંગની જરૂર છે. હાઈ કલાસ ટેલરીંગ હમારી મગફરી છે, ખાસ હુસીયાર કટરની કારીગરી એકવાર તપાસો હમારો જટલાંજ દામમાં હાઈકલાસ સીલાઇ તેમજ ઉચી કટીંગ ફીનીસ ક્યાંખી મળશે નહી.

એન. બરબોર એન્ડ કુંપનીના અપટુડેટ ડીઝાઇનના તથા ઉંચી બેતોથી ખાસ લખાએલા પપેટી તેમજ વરસગાંઠના મુખારકખાદીના કાર્ટનો નવોજ નથ્યો તૈયાર છે. એકવાર પધારી ખાતી કરો.

એકલા માલેક—ફ. પ. જસાવાળા.

આંટરોડ, મુસ બીલડીંગ.

કોરોનેશન મ્યુઝીક ગાઇડ.

થોડા વખતમાં બહાર પડશે.

ચયનાર,

રૂસ્તમજી બરજેરજી છાપગર મ્યુઝીક ડીપર.

ના. ૩૩ ક્રિયર રોડ, દિરેદાસ મ્યુઝીક સ્લાસ કોટ, મુંબઈ.

માર્ગે સંસ્કૃતિ દિરેદાસ મ્યુઝીક ગાઇડની બીજી આવૃત્તીની પણ થોડીજ નકલો બારી સંસ્કૃતિ હોવાથી મેં ઉપની ગાઈડ નકલ નવાજ ધારણુપદ સ્થિતિ બાપવી શકે છાપી છે. એની અંદર સંગ્રહ ૧૦ સરગમો કેરલીક અંગ્રજી ગાયના રાગોમાં નવા મુદ્રા મુદ્રા રાગોની સ્થાપના, સ્વંતરા, પલરા સાથે તેઓના મુદ્રા મુદ્રા બાગ પાડીને બારમાં, તાલ, માત્રા, સ્થાન સાથે આપવામાં આવ્યાં છે. તે ઉપરાંત આજ સુધી જે કલ્પનામાં કલ્પા ઉર્દુ તેમજ ગુજરાતી ગાળાના નારજા બદાર પડ્યા છે તેમાંથી સંગ્રહ ૧૫૦ ઉપર ગાયનો ઉર્દુ તેમજ ગુજરાતી મળીને તેઓની પણ રાગરાગણી, તાલ, માત્રા, સ્થાન, સંગ્રહ પગેરેલી દરેક સંગ્રહ સાથે બારમાં મુદ્રા મુદ્રા બાગ પાડીને દરેક વાજીવે રંગારે દારમોન્યમ, દીલરૂપા પગેરેલી પુત્તી સમજાવતી સાથે સરગમ નોરેશનમાં આપવામાં આવ્યાં છે. આગળથી નામ નોંધાવવાના ક્ર. ૧ નવા બદાર પડ્યા પડી ક્ર. ૧૧૧ સંગ્રહમાં આવ્યાં છે. ટપાસ બરજેરજી આના પધુ. ઉપરેનું ફોટો બારે દરેકોક વખત પયાંમારે મ્યુઝીક સ્લાસ પણ ચલાવવામાં આવે છે. ત્યાં જાન્યો અને શ્રદ્ધાને દરેકેકે કુરો એકેકે કલ્પાક આપીને ગાના તેમજ વાજીવપર શોનાવવામાં આવે છે.

ગાઈડને મારે નીચે ફોટો નામ નોંધાવે.

ચયનાર,

રૂસ્તમજી બરજેરજી છાપગર, કોટ,

તથા મેસર્સ બાલગીર-કરાણીના છાપગરો બુકમેસર્સ.

પારસી બત્તર કોટ મુંબઈ.

દમારે ત્યાં કેરલીકના દારમોન્યમ વેચવાના ખાસ બારદરથી મંગાવ્યાં છે.

મુંબઈના સર્વથી જુના અને જાણીતા ફોટોગ્રાફર કોણ ?
સર્વ પારસી હિંદુ મહોમેડનકેહશે કે
કાલકાદેવીવાલા એસ. હોરમશાહ.

હમારી એસ. હોરમશાહ એન્ટ કુંપની,

તથા

બોમ્બે ફોટોગ્રાફીક કુંપનીમાં

ફોટોગ્રાફીકને લગતુ યણુંજ સરસ અને પૂર્ણ સંતોષ આપતું કામ કરી આપીએ
છઈએ. બાવ તદન રીકાયત.

હમા રીસવર મીંટની આરજેનટો, ગ્રામાઈટ, સેપીઆ, તાકપમા છાપી
આપીએ છીએ.

હમારી હંચી ફીનીશ તથા આરટીસ્ટીક પોઝીશનેજ ધર્મની લગભગ આઠીશ
વર્ષ યુધી કોર્ની જલ્લવી છે ગમે એવીળી નાની યા જુની ખખ થયેલી કાપી ઉપરથી
ગ્રામાઈટ સેપીઆ તથા વોટર કલર એનલાર્જમેટો મુંદર દેખમા જડી ધણાજ થોડા
વખતમાં નેચાર કરી આપીએ છઈએ.

સરસતું કામ અને મુંદર કામ. પછી કાંન જગવાયે સરસ નામ.

તદન નવા રીપ્રાઈનની અફેસરીઝ થોડા વખતમા આવી પુગશે.

એસ. હોરમશાહ. ફોટોગ્રાફર.

બોમ્બે ફોટોગ્રાફીક કુંપની.

દાથી બીસલોંગ-કાલકાદેવી રોડ,

મુંબઈ.

પુષ્પતક: ૧ છું.

અક્ટોબર ૧૯૧૩.

અંક: ૨ બે,

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરોધ નરિને એ કરશે બે વાત;
સુધે ઉદય ને લાવી સંગાત,
જુગી સરખી રશે બત પરબત.

અજ્ઞાન નિપાધન કંઈક પથા,
જુલ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચથા;
ચડું પડું સૌ જ્ઞાન થકી,
જુલ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નકી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

આ માસિક દર મહિનાની શરૂઆતમાં જ નિયમિત પ્રકટ થાય છે. અને કાલિન આંકડેવો સાપ્તઘમાં ખાસી ખાસી
છાપેલો બીજ બીજ વિષયોથી ભરપૂર સચિત્ત અંક બહાર પાડવામાં આવે છે. પેસ્ટરન સુધો વારસીક લવાજમ માત્ર
રૂ. ૩-૮-૦, હિંદુસ્તાની બાહિરનાઓ માટે રૂ. ૪-૮-૦, છુટક નકલના આદા ઇ, પેસ્ટરન સાથે આના સાત.

“પ્રભાત” માં પ્રકટ થતાં નામો સાધના લેખો માટે આવેલા બેખમદાર નથી.

“પ્રભાત”—ઓફીસ

Co. તુતોરીયલ પ્રેસ

નં. ૩, ચર્મી રોડ-ગીરગામ મુંબઈ.

પ્રભાત

અનુક્રમણિકા.

અકટોબર

૧૯૧૩

અંક	વિષય	પૃષ્ઠ.	અંક	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧	(નિયત) મુખ્ય પૃષ્ઠ. ...	૫૩	૨૪	દયાળુ દીકરી ...	૯૧
૨	અનુક્રમણિકા ...	૫૪	૨૫	રમુજ ...	૯૨
૩-૪	પ્રભાતને સ્વાગત (કવિતા) ...	૫૫	૨૬	સુખની શોધ ...	૯૩
૫	પ્રભાતનો પ્રકાશ ...	૫૬	૨૭	વિચારની અદ્ભુત શક્તિ (વિગેરે) ...	૯૪
૬	દુરબીનમાંથી બહાર ...	૫૭	૨૮	સાહિત્ય સમુદય... ...	૯૫
૭	અરે તું કયાં પધારી (કવિતા) ...	૫૮	૨૯	"Matthias" (Poetry) ...	૯૭
૮	દેખાવ અને આચરણમાં ફેર (કવિતા) ...	૫૯	૩૦	Prayers and the Vibration... Theory }	૯૮
૯	આર્થો વૃત્તનાં વિર રત્નો (ચરિત્ર) ...	૬૦	૩૧	Zoroastrian Virtues... ...	૧૦૦
૧૦	ચારિત્રો શું શિખવે છે? ...	૬૨	૩૨	Some Thought on life etc....	૧૦૨
૧૧	રંગમાં ભંગ (ચાલુ વાર્તા)... ...	૬૩	૩૩	વહોરા કામના વજ્ર ધર્મશુદ્ધ ...	૧૦૬
૧૨	પ્રભાતનું પતંગીડો ...	૬૭	૩૪	ગ્રંથાવલોકન ...	૧૦૭
૧૩	પ્રભાત ચારિત્રીક, રવાનિક વિગેરે ...	૬૮	૩૫	ભખીઆણાના જવાબો ...	૧૦૭
૧૪	પ્રભાત (કવિતા) ...	૬૯	૩૬	પ્રભાતનું પંચાંગ ...	૧૦૮
૧૫	છરામુ મુસાફર... ...	૭૦			
૧૬	બહામન અમેરા સ્પંદ ...	૭૩			
૧૭	ચિવાળની પિત્તભક્તિ ...	૭૫			
૧૮	કુલ ક્રમાગત-કુવાદિની (ચાલુ વાર્તા)... ...	૭૭			
૧૯	ચાનના પ્રકારો અને માગો ...	૭૮			
૨૦	છંદગી એક વાજન છે ...	૮૩			
૨૧	બે ગુન્દાની પુરવારી (વાર્તા) ...	૮૪			
૨૨	પ્રેમ આદર્શ (કવિતા) ...	૮૯			
૨૩	બાનુઓનો બાગ ...	૯૦			

આ અંકમાં આવેલાં ચિત્રો.

૧	પ્રભાતનો ઉદય પ્રકાશ. મુખ્ય પૃષ્ઠ
૨-૩	મીસીસ બિસાંટના નિવાસ સ્થાનો
૪	મિસીસ એની બિસાંટ
૫	સેનનલ હિંદુ કોલેજ.
૬	વાર્તા ચિત્ર.
૭	સ્વર્ગસ્ય વિજ્યાલક્ષ્મી ત્રિવેદી.

નિવેદન.

—૦૦—

સ્થળ સંકોચને લીધે આ વખતે કેટલાક ચાલુ વિષયો, અને જે લેખો મળ્યા છે તેના જવાબો આપી શક્યા નથી માટે લેખા મહાવામાં આવે છે.

પ્રભાતને સ્વાગત!!!

અહોહો!! આ રમણિય પ્રભાત!
મધુર શુ' વિકસંત પ્રભાત!!
ઉજવલ પ્રભા પ્રસારે એ!!!
અહોહો!! આ રમણિય પ્રભાત!

વીતી રજની-વીત્યાં સ્વપ્ના!
ઘેર તિમીર ટળયું અહોહો!!
પ્રસરી રમ્ય ઉષા સાક્ષાત!!!
અહોહો!! શુ' રમણિય પ્રભાત!

વિશ્વ તણા સાહિત્યોદાને!
યુગ્મ મનેહર તુતન જમાને!!
પરિમળ દિવિરી બહવે સાક્ષાત!!!
અહોહો!! આ રમણિય પ્રભાત!

પ્રકટ પ્રભાત થતાં મંગલમય!
કથરવ કીર-કલાપી-લલિત-સ્વર!!
કોડીલા કવી-સેખકના જગ માટ!!!
અહોહો!! શુ' રમણિય પ્રભાત!

રેલવળે રસ ને રવ બાપુ—,
વાંસલડી મીઠલડી આતિ—,
બહવળે દિવ્ય સુવાસ અમાપ!!!
અહોહો!! આ રમણિય પ્રભાત!

અભિનંદન! ગુર્જર ગરવાનુ!
વચન માગીએ રસ ઝરવાનુ!!
સ્વાગત! સ્વાગત! એ! નવસા પ્રભાત!!!
અહોહો!! શુ' રમણિય પ્રભાત!

પ્રભા વૃજ મેધિરીજ પ્રભાત!!
દને વૃજ આણુ દીધ પ્રભાત!!!

“મણી મોહન.”

(૧)

સહુવાર—યાને બાળ વય.

નિરાતિ તું પેઢી ને પારણે બિરાજ
હસી તું જની ભેઠ સૌ થાતું બી રાજ
શાને તું હસતો મળકાતો શાને
ખબર કોઈએ રાખી હતી બી ન ઝાજ.
જરાળી બે વિપત્તીમાં પડ્યો તું બ્યારિ
અરે! માને ઉપજ્યો ત્રાસ કેમ ત્યારિ.
કળ કેમ થતી હો, કોક પારખી ન જાણે
સૌ કે વિચારિ, થાયે સંતતિ ક્યારિ.

(૨)

બપોર—યાને ભર છુવાની.

બેખનનાં ભેમે તું ક્યાં ઝીપલાવે
શીતનો ને ફરીવાર કંઈ કંઈ બી લાવે.
કોઈ દીને કોઈ ને કોઈ દીને મોઝલ
ધરી હર ધરીએ નવિન વાત લાવે.
ક્યા તું ગયો છે, કમાઈ રી છે તારી,
ન કદિ હોય વચ ન કદિ યાદ ભારી,
ચંદની ને પડતી તો હરદમ છે જારી,
મોંગશીક મનેહ હો યા કષાળ તોલી કાળી.

(૩)

સાંજ—યાને છુલાપો.

આજે તું ચાલે છે ટેકા વરી રે
કેવળ થયા હાલ કેવી ધરી રે,
ભલે તું સતી હો યા જતી હોય હારિ
એ દાયતી કરણીનાં કળ આજ ખારે
ભલે હોય કુટુંબી અગર એકલવાયો
રહ્યો નહિ કદાપી કોઈ મા જાયો.
નેકમાં નમનમાં સચાઈ સ્થાત સાથે
કાઠી હો છંદગી તો પ્રભુમાં સમાયો.

“હરમીસ”

તે પાક પેદાકરનાર પાળનાર પ્રભુપિતાએ, હમારા “પ્રભાત”ને પ્રકાશ દેવા ખરેખર કૃપા કરી છે, જેની રૂએ અમારો અદના અમક પેહલો આ અગાઉ બાહેર પડી ચુકે છે અને બીજી અમક અત્યારે તમારી નજર સન-મુખ ઉભો છે. તે કરીમે રહીમની કારસાછ ઉપરજ એપરો હારોસો રાખવા ઉપરાંત “પ્રભાત”ના પ્રચાર માટે જન સમાજ ઉપર રાખેલો અમારો વિશ્વાસ પૂર્ણ પાર પડે એવી પ્રાર્થના કર્યે છીએ. “પ્રભાત”ને પ્રથમ દીપાવનાર સર્વ સ્ત્રી અને પુરુષો-પારસી, હિન્દુ, યા ઇસ-લામીઓએ જે ઉત્તેજન આપ્યું છે તેથી અમારી ઉત્સાહમાં એક વધારો થયો છે જે માટે ઉપકારનો આ ઉદ્ગાર પ્રકટ કરવો ઉચિત છે.

લખનાર કેવા અને કોણ હોવા એછયે, તે કરતાં લખા-ણની રચના કેવી છે તે ઉપર વિશેષ ધ્યાન “પ્રભાત”માં પુગાડવામાં આવે છે. વાંચક વર્ગને શું ગમે છે તે ઉપરજ લક્ષ આપવાથી કશું પાર પડતું નથી—જતાં દરેક વાંચનારને તેના મનને ગમતું મિથલ કેમ પીરસી શકાય તેપણ અતિપત મિકદ વાત છે. તે સબળું નેતાં મધ્યહદ હમેશ નળવવા અમારો પ્રયત્ન ચાલુ રહેશે. જેમ અલકાશીથી ભરપુર લેખથી હમરો જના નળે બિન વહેક રહે છે, યાને તેઓના મનથી વાંચન નિર્થક દરે છે, એટલા માટે કાંઈ પ્રિલેલી મત શક્તિ આગળ તે ન ધરાય એમ કાંઈ દરતું નથી. તેમજ વળી સરળ હાસ્યભાવની રસુછ રચના સમુજથી બાણ્યે સુકાય એમ પણ નથી.

સૌ કોઇ પોતાની ભુધિના માધથીજ તોલ કરશે એતો ચોગ્ય વાત છે, અને એકજ નાતની રહેની કરતાં ભાત-ભાતની શૈલીમાં શુભાકિત લેખો “પ્રભાત”માં પ્રસંગા-નુસાર પ્રકટ થશે. વળિ આ પ્રસંગે “પ્રભાત”ને ઉચ્ચી પંક્તીપર લાવવા જેને બાનુએ અને ગ્રહસ્થોએ પોતાનો પ્રયાસ ચાલુ રાખી પોતાની સલાહ અને સાહેતા અમેને બીન હાંસને આપી છે તેની કદરનાસીમાં આ તકે જે થોડા ઉપકારના બાહેર કર્યોવના અમે અમારી કદરનામાં પાછલ પડેલા કેદવાઈયું. અમે તરફથી બાહેર પડેલી પહેલી મદદનજરમાં અમેએ બાહેર કીધું હતું તેમ “પ્રભાત”ને ઉચ પ્રકાર આપવામાટે સહકારોની ચોગ્ય સુચના માટે અમે તત્પર રહીશું અને તે ઉપર અમલ કરવાને હરહાથ

ધ્યાન પુગાડવા અમે તૈયાર રહીશું. “પ્રભાત”ને પ્રકાશ આપવાના કાંમની સફાતથીજ મિસ બીખાઈછ. લી. પાલમકોટ લેખક તરીકેના પોતાના લાગવગને લાલ અમેને લેવા દીધો છે અને “પ્રભાત”ના ફેલાવો કરાવવામાં અમેને બીલકુલ બીન હાંસલની મદદ આપી છે તે માટે એ બાનુનો આ તકે આભાર માનીયે છીયે. વળી “પ્રભાતના” પ્રચાર માટે જન સમાજ તરફના ટેકાની રાખેલી આશા સફળ નિવડવાની બેડેબેડ દરેક કોમના અનુભવી તેમજ સાહિત્યનાં મેદાનમાં યુખડે પોંદ્યેલા નળુીતા-માનીતા કલમ કરોએ “પ્રભાત”ને પોતાની કલમના સુશોભીત સભુગારથી સજવા માટે જે શ્રમ લીધો છે અને આવી રીતે “પ્રભાતને” પનેતુ કરવામાટેજ હિરસો તેઓએ આપ્યો છે, અને હવે પછી આપશે તે માટે અમારો ઉપકાર અને બાહેર કર્યે છીયે વળી તે ઉપરાંત જે જે લલાં મિત્રોએ પોતાના લાગવગથી કે પોતાની બાહોરીથી “પ્રભાત”ની સેવા કરવા સ્વાર્થ રહીત બાહેર પડ્યા છે અને અમે તરફથી થતાં કે હવે પછી થનારં કાર્યોમાં પોતાની મદદને હાથ લંબાવ્યો છે તેઓ સર્વને સામંતો ઉપકાર આ તકે અમે બાહેર કર્યે છીયે; વળી તે સાથે જુદા જુદા યુજરાતી—અંગ્રેજ વર્તમાન પત્રોના અનુભવી અધીપતીઓએ પોતાની દીક્સોછ—શું ખાનગીમાં કે બાહેરમાં—દેખાડી અમેને અપકારપાતપણે ચોગ્ય આદકાર આપ્યા તે પણ “પ્રભાત”ના ભાગ્યેદનની એક નિર્મળ નીસાની છે.

આ ચોપાનિયાનુ નામ “પ્રભાત” છે જે શબ્દ એક અલંકાર તરીકે વર્ણવ્યો છે. “પ્રભાત” એટલે નળ્યતિ—પછી નળ્યતિ યુજરાતી સાહિત્યની કહેા, ધર્મની કહેા, હુનરની કહેા, હાંદગીની કહેા કે જન-સેવાની કહેા, યા વિનોદની લેખા.

“પ્રભાત”ને શ્રેષ્ઠ બનાવવા અમે બનતુ કરીશું અને સુત લેખકોને તેમા બીરાજવાનું મન થાય યા માન મલે તેની ઉચ્ચી પંક્તિ ઉપર લાવવાને અમારો પ્રયાસ અમે ચાલુ રાખીશું. વળી અમારો કદરનાસ ગ્રાહકોની સગીલ સાહિત્યથી, રમન્ય ચિત્રોથી કે સુંદર સંગીતથી કાંઈક સેવા કરવાની અમે ઉમેદ ધરાવ્યે છઇએ જે માટે સર્વ શુલ જનોની સામેલગીરીનેજ અમે આભારી છઇયે.

દુરબીનમાંથી બહાર

અથવા

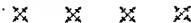
દર્શને દુનિયા

સપ્ટેમ્બર માસમાં વિલાયતથી અને આવેલાં ચોખા-
 નિયા આપણને હેઝખાતે
 “સુલેહનો મહેલ”
 વિસમી સદીના એક
 અમર ખનાવ.

નિયા આપણને હેઝખાતે
 of Peace ની રસીલી બીના
 ઉપર અજવાળું પાડે છે.
 આ મહેલ હૉલિન્ડની રાણી
 વિલહેલમીનાએ ગયા ઑગસ્ટ માસની તા. ૨૮ મીએ
 ખુલ્લો મુક્યો હતો, જે દિવસ યાદગાર બનાવેલી દીપમાં
 સામેલગીરી કરશે. જાણીતા અમેરીકન અજળપતિ મી.
 એન. કારનેગીના ફલદુપ મગજે આનો ખ્યાલ કીધો અને
 તેઓનીજ મદદે આ મહેલ ઉભો થયો, જે દેશ દેશના
 બીજા બીજા લોકો અને પ્રજાઓની ધન્યજાનુસાર વાંધવામાં
 આવ્યો છે, જેથી દરેક જુદી જુદી પ્રજા તરફથી એ મહે-
 લને કંઈને કંઈ ભેટ મળતું જ રહ્યું છે. ઉદાહરણાર્થે; ચીન
 દેશે પોતાની ઉત્તમ કારીગરીઓમાંથી ‘વાઝીક’, જાપાને
 રેસમી કાપડ ઉપર હુનરમંદ ચીત્રો; ટર્કીએ ‘કારપેટસ’;
 સ્વીટ્ઝરલેંડે ધર્મીઆળો; ઓસ્ટ્રેલીઆએ પ્રયુખને જેસવાનું
 આસન અને બીજો સામાન; બ્રેઝીલે ‘કાઉન્સીલ હોલ’ને
 સજુગારી દીધી છે; અને ઓસ્ટ્રીઆએ બતીઆ પુરી પાડી
 છે. આ પ્રમાણે સર્વ રાજ્યકર્તા પ્રજાએ ભેટો મોકલી
 ‘સુલેહનીદેશ’ પાસે મુદ્રા છે ને સર્વેએ પોતાની એકતતા
 બતાવી છે.

ઈ. સ. ૧૮૯૯માં રસીઆના કારના વડાપણુ નિચે ડચ
 રાજ્ય સંસ્થાન હેઝ ખાતે પહેલ વહેલી ‘સુલેહની સભા’
 Peace conference ભરાઈ હતી જેના પરિણામે આ
 મહેલ ઉભો થયો ને તેના પાંચો નાંખવાને તબુ લાખ પાંડ
 કહેતાં પીસતાળીસ લાખ રૂપિઆનો ખર્ચ મી. એન.
 કારનેગીએ ડચ સરકારને ભેટ કીધો. આ રકમમાં ડચ
 સરકાર સાઘ આઠ લાખ રૂપિઆ જેટલી રકમ ઉમેરી
 આ મહેલ ઉભો કીધો. કાચું શુભ છે ને આપણે ઇચ્છીશું
 તેવું શુભ પરિણામ આવે ને મમત ધર્મોના દાવો નાથ
 ામે ને દુનિયાને ધુજાવનાર ને પાયમાલ કરનાર ‘લગાધના
 વ’ નાથ થાય ! આમીન ! !

સાંભળવા મૂળ્ય કેનેડા ખાતેના ગવર્નર જેનરલ તરીકે
 પ્રિન્સ આર્થર ઑફ કોનાટને
 પ્રિન્સ આર્થર ઑફ કોનાટને
 મોકલવાની વાત ચાલે છે. જે
 આનું પગલું ભરવાની સર-
 કાર ખાયાસ રાખતી હોય તો
 ખુશી થવા જેવું છે, પણ ત્યારે નશીબ ગરીબ હિંદુસ્થાનનાંજ
 કે અને કાંઈ રાજ્યશી પુરૂષ ઓધધાર અર્ધ પોતાનો ચાહ
 અમલ નજ ચલાવે. પ્રિન્સ આર્થરને પરદેશ મોકલવા માટે
 તેના મા બાપ ડયુક અને ડચેસ ઓફ રોનાટ ખુશી
 નથી. કહે છે કે પ્રિન્સની ઉમર બહુ નહાની છે એટલે જો
 કે માન ત્રીસ વર્ષની છે છતાં તેઓ ધણાજ આકાંક્ષ છે !

ગયા ફેબ્રુવારી મહિનાની ૧ લી તારીખે લન્ડનમાં
 કવીન્સ હૉલ મધ્યે આજ અને
 કુદરત અને હુનરજીવનવાળાના ભજુકાની કવિતા
 જોડાયું.

સંભળાવનાર એલેકઝાન્ડર રહી બાઈનનું કહેવું એમ છે કે
 જવાળાના કુદરતી તેની રંગો પ્રકટાયા પાદ ખુશીનું વર્ણન
 ગાઈ સંભળાવવામાં આવશે. કુદરતની મદદથી ખરેખરા
 રંગો ઉત્તમ કરવા સાથેનું ગાણું ત્યાં સંભળાવવામાં આવ્યું
 અકબર રાજની દરબારમાં તાનસેને મહાર ગાઈ વર્ગદ
 વર્ગોએ હતો અને દિપક ગાય દિવાનો દિપક કીધો હતો તે
 શું હવે અસંભવિત લાગે છે !

હમણાજ જરૂરેસ્તીઓના “શરવદેશાનના દીવસો”
 પસાર થયા છે. દરેક ભતમાં
 અને કોમમાં વહામાં શુભેલા
 ઓની યાદના દિવસો મુકરર
 કરવામાં આવ્યા છે જે કાંઈક

ધાર્મિક ઉત્સાહથી સહ કોઈ લોક પાળતાં માલમ પડે છે
 અને આપણને એક ખુશી થવા જોગ બાબત છે કે પારસી-
 જરૂરેસ્તી કોમમાં દીનની દાઝ હાઈકે ધરી કેટલાક દીન
 આસીદાર દસતુરે તેમજ લગા બેહદીનો વાંધો અને
 લાખણો આપવા અપાવવા ને આ દિવસો ઉપર બાહેર પડે

છે. પણ એકની એક જાતની ચલાઈ ચલેલી બાબતો ઉપર વાચકો કરવા કે ભાષણો અથવા એકના એકજ પ્રકૃતિના પુરુષો વારંવાર એકની એક જગ્યા ઉપર બાહેર આવ્યા કરે છે તેનાં કરતાં શેઠરના બુદ્ધ વિભાગોમાં જુદી જુદી આગીઆરીઓ અને આતશ બેહરામોમાં મહજબની મોતે બગી કે જંગલીની જુલદી વાળી દીલપસંદ બાબતો ઉપરાંત આજની આગલ વધતી વિધાની નવી નવી શોધ ઓળો અને જંગલીની ખરી જરૂરીઆતો ઉપર અજવાળ નાખતી ધણી ઘણી બીજી ત્રીજી રસીલી બાબતો ઉપર જુદા જુદા અભ્યાસીયો પાસે વ્યાખ્યાનો આપવા અપાવવાની જરૂર છે. વળી એઉપરાંત જેમહિન્દુઓમાં હરિ-કીરતન, રામ-ભજન અને કથાઓ કરવામાં આવે છે તેમ પારસીઓમાં શાહ-નામાના વાંચનો ઇરાની શુરવીરપણાના વિષયો, અને મુંદર લકિતભાવના ખ્યાલ આપતા અવસ્તાના નામાંકિત ફકરાઓ ઉપર વિધ્વતા ભરી સહરેઓ અગી-આરી-અગીઆરીઓ અને આતશ-બેહરામોના જુદા જુદા મથકે આપવી અપાવવી સભ્યવાર છે તેથી ધાર્મિક ભેદો ઉપરની ઓલાદમાં કાયમ-દાયમ રહે અને આવતી ઓલાદ વધારે દીનદાર, નીતીવાન અને વિધ્વાન બને, બાકી કાયા અભ્યાસથી ઉત્પન્ન કાષિલાં શાહનામીનાં વાંચનો એક મુકીને એકસા કરે કે એક એક કલાકને મદલે એકસા કલાકના લાંબા ભાષણો આપે કે એ મુકીને ચાર ચાર જશનો કરે તેથી આખી પારસી કોમમાં રહેલું નબળું ધાર્મિક તત્વ એકદમ મજબુત થઈ જશે એ

તો હમારા માનવામાં કાંઈ આવતું નથી. “ ધલમે ફરુમ ” ની શ્રેષ્ઠતાઈ ત્યાંજ પુરવાર થાય છે કે જ્યાં માનવી પોતાનો “ અંદકાર ” તજીનેજ માનવીપણ સાચવી રાખે છે, અને માત્ર જશન કે ભાષણ વાંકે કરવાનીજ કહાલિજ નહિ પણ સઢે કાષે પોતાની હસ્તીના દર કલાકે જર-થોસ્તી જંગલી શુભરવાની કે પાળવાની જરૂર છે. બાકી તો ખીજુ નહિ યોત્સા ના વન ગૂણ કહેવાય છે. “ હમો જરથોસ્તી ” “ હમો જરથોસ્તી ” પોકાયાંથીજ બે જરથોસ્તી થવાતું હોય તો પછી બેકથોજ શું?

✖ ✖ ✖ ✖

આજકાલ મડમોના નાચોતું જોર બહુજ પ્રબળ થતું

જમાનો મુધરે છે. જાય છે. આવતા નવેખર મહિનામાં મુંબઈ શહેરમાં નાચકરવા પધારનાર મેડમ

ઓઝ એલન માટે ઘણું ઠેકાણુંથી જુઓ પાડવામાં આવી છે. કારણ કે તેના નાચો એવા કપડામાં સજ થઈને કરતામાં આવે છે કે શરીરના દરેક અવ્યવે દેખાય છે. આજકાલ શરીરનો ગૂણ ભાગ દેખાડવો તેમાંજ નાચનારની અને ચિત્ર કળાની પ્રુષી આવી ગયેલી હોય એમ જણાય છે. કલકત્તા ખાતેની ઘણી નાટ્ય શાળામાં આખરદાર માણસોને ન જા જે એવા નાટકો કરવામાં આવે છે. જેને માટે ત્યાં બહુજ જુમોટો ઉંચો છે. આવા નાચો અને દેખાવો સુવાન વર્ગને ખરાબ રસ્તે દોરવે છે.

કોણ કહે છે કે આ જમાનો મુધરેલાઓનો છે?

અરે તું ક્યાં પધારી!

સખતાર : હરમીસ

કેવા હૃદય નહિ કાંઈ લાડ ભારી!
આજે હું ક્યાં તું ક્યાં પધારી!
નથી ભાન તુને! નથી ભણ મારી
બદતનીથી વાને નથી ગજ ધારી,
અગર ચાહુ જ્યારે મળું છું ઘડીમાં,
ઘડી ચાહ જાયે ન ભુલું સદીમાં,
ભલે પહાડપર હો યા હો નહીંમાં!
ક્યાંથી તું પોવાઈ હશે બી કડીમાં
શીતળ શાંત વાયુથી કાસદ બને છે
કેમ કાને આડી કેમ ગણ ગણે છે,
પાતાળમાં પોહોચી ત્યાંથી ભલે છે
ભુકંપ હૃદય કંપ ની ગણતી ગણે છે,
જ્યાં પગલે ચાલી ત્યાં ચાલત મળું છું
ધાંભાને નીરખીને લાલન બહુ છું
પાલન તે ખ્યાલનને ખીલવી કશું છું,
અસલ બીમબની આલખમાં પુરામન રહું છું,
ભલે તું મલે! યા નાહિબી મલે ભે,
મેથી ન અટક્યું, ન કંઈથી વળે તો
પવન વાને વેગે ભલે દોડી જા તું
આખેર તે 'આવર' ના ઘરમાં મળીશું.

દેખાવ અને આચરણમાં ફેર.

સખતાર:—બી. એન. મહીશેરી.

રંગે કંઈ વસ્ત્ર નિજ ભગવા, શીરવે માળ જગ કમવા;
રંગામા આપ પર રંગવા, કરે છે દેગ કહ લોકા.
વળી કંઈ છે નહીં ચોગી, છતાં છે શુધ્ધ નહીં રોગી;
ભલે ગુહસ્થી અને ભોગી, છતાં છે નેક એ લોકા.
દેખાએ બહાર જે ધોળા, બીતર કંઈ તેવોનાં કાળા;
પુત્રી પણ ફેરવે માળા, એવા પણ છે કંઈ લોકા.
દીપકના તેજને નિરખી, પતંગે જાય ત્યાં દરખી;
પુત્રે છે પ્રાણ, તે સરખી,—ધરો નહીં રીત રે લોકા.

આર્યાવૃતના વિર રત્નો.

વિદેશી વિદુષી પરોપકારી બાલુ.

[૨] મીસીસ એની બિસાંટ.

(લખનાર: મી૦ જી. એલ. ડી. બારબાયા.)

“ Little deeds of Kindness,
Little words of love :
Make this earth into Eaden,
Like the Heaven above. ”

(R. R.)

“ કરેથી બનતાં પરોપકારી કાર્યો,
બોલેથી થોડાંક નમ્ર-ત્રેમાળ શબ્દો;
બનાવશે જીવંતી સુખમય જીવી,
(કે) સ્વર્ગ પહોંચવાની સીડી જેવી. ”

(જેકીસન.)

આ માસિકના ગયો આંક સપ્ટેમ્બર મહિનાના ગયો અને તે માસમાં મહર્ષિ દાદાભાઈ નવરોજીની સાક્ષગીરી પડતી હોવાથી જેમ મેં તેમની જીવંતી જન્મ જ્ઞાતિ લખ્યું હતું, તેમ આજ માસમાં જાત પરજાતની લાગણી ન હોવાથી જન સમાજની સેવા કરવામાં જોતાં સાર્થક માનનારી વિદુષી વિદેશી બાલુ એની બિસાંટની જન્મ તિથી પડતી હોવાથી મેં તેની જીવંતી જ્ઞાતિ લખવાનું ઉચ્ચત ધાર્યું છે. આ બિના વાંચનાર, સુગ્રવાંચકને મહાર કહેવું બેઠેથી કે માત્ર તે બાઈના અગત પરોપકારી કાર્યો તરફ દ્રષ્ટિપાત કીધા બાદ જ વિષયની મહત્વતા મેં આંકેલી છે જે અત્યુક્ત લક્ષમાં લેવાશે.

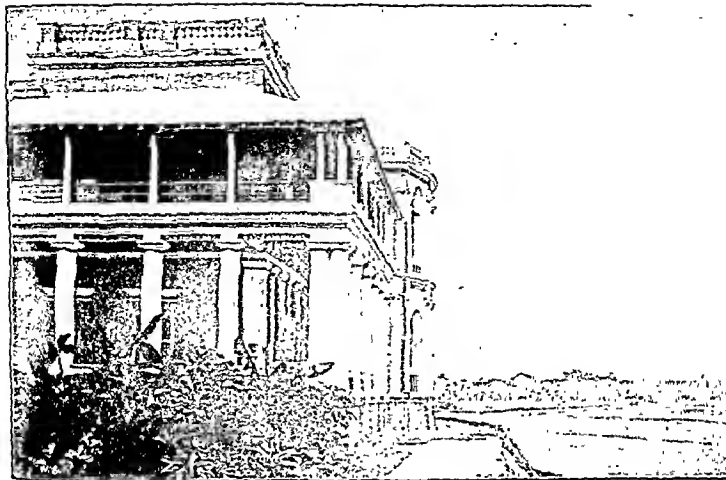
આ બાઈના જન્મ આશ-રીશ માત પિતાને પેટ અખ્યાત શહેર લંડનમાં ઇ. સ. ૧૮૪૭ ના અક્ટોબર માસની ૧ લી તારીએ થયો હતો. તેના પિતા એક મહોટા નામાંકીત ગણીત શાસ્ત્ર વેતા હતા. પ્રાચીન અને અર્વાચીન પુસ્તકોમાંથી ઉતાર કરવાનો શોખ ધરાવનાર એક એક વિદ્યાન પુરુષ તેઓ હતા, જેઓ પોતાની આ પુત્રીને માત્ર પાંચ વર્ષની મુદ્દા ગુજરી ગયા હતા. તેની માયાજી માતાએ મિસીબાબ ‘એની’ને ઉછેરી મહોટી કીધી હતી. પ્રથમમાં મિસીસ બિસાંટ દેશની પાઠશાળામાં મુખ્ય શિક્ષકને ત્યાં અભ્યાસ કીધો હતો,

Annie Besant

અને અગ્રાર વર્ષની ઉંમર બાદ પ્રસિદ્ધ કાઉન્સિલર કેપ્ટન મોરીઅટની પાસે વધુ અભ્યાસ કરી કેલવર્થી લીધી હતી.

મનુષ્ય માત્રના સંસ્કારો જન્મથી જ એવા ગુહ યદ રહે છે કે અત્યુક્ત વ્યક્તિને અત્યુક્ત વિષય ઉપર પસંદગી કુદરતી લાગે છે, અને તેજ સુગ્રાવ મિસીસ બિસાંટનો સ્વભાવ નહાનપણથી સ્પુલ દેહ (શરીર) અને વાસના દેહ (હવ) જુદાં જુદાં છે એવી કલ્પના તેના મગજમાં તરંગો મચાવી રહી હતી અને તેથી જ નહાનપણમાં તેને ‘પિલગ્રીમ્સ ગ્રેગરેસ’; ‘પેરાડાઇઝ લૉસ્ટ’ વિગેરે પુસ્તકો ઉપર પ્રતીતિ થતી હતી,

‘निवास स्थान’ अड्या, भद्रास.

Mrs. Besant's residence at Adya

મીસ મારિઅટ જેઠે સાત મહિના તેણે પેરીસ ખાતેપણુ ગાળ્યા હતા. અને તે બાદ પોતાની માતા જેઠે તેણે થોડા સમય ઈંગ્લંડમાં ગાળ્યા હતા; જે વખતે સ્પેનસર, મીલ-ટન, મિસલ, ડોન્ડી વિગેરેના પુસ્તકો વાંચવામાંજ તેણે આનંદ લીધો હતો. ત્યાર બાદ અચાનક રોમન કેથોલીક પંથના જુના પુસ્તકો તેના વાંચવામાં આવ્યાં, અને પછી પ્રેડિક્ટર પંથના પુસ્તકો વાંચવાનું સ્વાભાવિક મન થયું. આના પરિણામે ક્રાઇષ્ણ પંથ ન સ્વિકારતાં તેઓએ 'હાર્ષ ચર્ચ' પંથ સ્વિકાર્યો.

ઈ. સ. ૧૮૬૭ માં વીચ વર્ષની ઉમરે મી. બિસાંટ નામના એક ધર્મ અધિકારી જેઠે તેના લગ્ન થયાં; પરંતુ એક (ધર્મ અધિકારી) નું મન ધર સંસારમાં હતું ત્યારે બીજા (મીસીસ બિસાંટ) નું મન ઇશ્વર વિચારમાં હતું. માટે જેઠા વિચારો વિરૂદ્ધ થતા. આ ગૃહસ્થાશ્રમમાં તેમને પ્રથમ એક પુત્ર અને પછી પુત્રી થયાં. પુત્રી જ્યારે સાત માસની થઈ ત્યારે તે ખાંસીના રોગથી પીડાતી અને તેને જે અત્યંત દુઃખ પડતું તે જોઈ મીસીસ બિસાંટને ધણુંજ શાંતી આવતું, એક વખત આ વિચારોએ તેના મન ઉપર એવી તો અસર કરી કે પોતાની ઊકડીને જોખામાં લઈ તે બોલી ઉઠી— "હે ! પરમેશ્વર આ ગરીબ બચ્ચાને કાં દુઃખ દેવ છે? આવું દુઃખ દીધા કરતાં મારી કાં નથી નાંખતો." કદી દુઃખ ન ખમી શકવાથી ક્રોડરોગેર્મની શીશી કહાડી અને તે સુધી આપવાત કરવાને વિચાર કીધો, પણ પોતાનાં બચ્ચાંઓ માટે તેમ ન કરવાનું ડહા-પણુ સુન્નું આ પછી ધર્મ ઉપરથી તેની શ્રદ્ધા ઉઠી ગઈ. અને બીજીની ધર્મ વાઙ્કો જેઠે વાદનિવાદ તેઓએ શરૂ કીધો.

ત્યાર બાદ તેની માતાનું મરણ નિપજ્યું અને નિઃશ-સર ખાવાનું મળતું કે નહિ પણ તેણે બ્રિટિશ મ્યુનિશિપ-માંનાં પુસ્તકો વાંચવામાં અને કાવ્યની શોધ જોગવામાં સમય વિતાવવા માંડ્યો. મિ. ચાર્લસ બ્રેડેના નામના એક પ્રસિદ્ધ અંગ્રેજ પુરુષ જેઠે મીસીસ બિસાંટે એક 'નેશનલ રિફોર્મર' નામનું વર્તમાનપત્ર કહાડવા માંડ્યું. તેમજ પોતાના સ્વતંત્ર વિચારોનુસાર છુટથી રહેવાના ધર્મને ઉપર ઉઠેકાણે લાખણે આપવાનું કાર્ય પણ મીસીસ બિસાંટે શરૂ કર્યું. ઇ. સ. ૧૮૭૫ માં તેણે પહેલું લખાણ "સાન્મકિય આખેતામાં સીએનેના હક" એ વિષય ઉપર લખ્યું હતું. આ પછી ૭૦ નોટરના પુસ્તક ઉપરથી "લોક સંખ્યાની વહિના નિર્ણય, તેનું પરિણામ, અને ચોક્કસ આચાર વિચાર સાથે તેના સંબંધ" આ પુસ્તક તેણે લખી પ્રકટ કીધું. આ પુસ્તકની એક લાખ

નકલો યુરોપ ખંડમાં અને એક લાખ દશ હજાર નકલો અમેરિકા ખંડમાં ખપી ગઈ. અને જણાવવું જોઈએ કે મિસીસ બિસાંટે ઇ. સ. ૧૮૭૩ માં પોતાના ધણી જેઠે છુટા છોડ મેળવ્યા હતા. અને હિંદુસ્થાનના લગ્ન માટે તે કડક લેખો લખતી હતી, અનેક વિષયોમાં પ્રવિણ અને શાસ્ત્રવેતા ડૉ. બ્રાન્હેલીંગ જેઠે તેને ઇ. સ. ૧૮૭૬ માં મૂલાકાત થઈ જેથી તેને ધણી જનનું નવું જાન મળ્યું. જે બાદ ઈંગ્લાંડના રાજકિય વિષયોમાં તેણે રેડિકલ પક્ષનો સ્વિકાર કર્યો. ૧૮૮૨ માં આઈરીશ લોકો ઉપર પડતા જીલમ વિષે ધણી સખત લેખો લખ્યા.

૧૮૮૫ માં ગરીબ લોકોની ખરાબ હાલત અને તેઓને મળતા અન્યાય ઉપર ટીકા કરવા પછી ૧૮૮૬ માં તેઓના લગ્ન કાંઈ મીસીસ બિસાંટ "લો એન્ડ લીવરટી લીગ" નામની સંસ્થા સ્થાપી.

ઈ. સ. ૧૮૭૫ માં મેડમ બ્લેવેટસ્કી અને કર્નલ આલકોટના અંગ્રેસરપણું નીચે ન્યુયોર્કમાં પ્રથમ 'ચીઆ-સંપીકલ સોસાયટી' સ્થાપી તેના ઉપર મીસીસ બિસાંટનું લઘુ ઝેંચાયું. જગજગદર ઘણાં અંગ્રેજ માસિક 'રિવ્યુ ઓફ રિવ્યુઝ' ના સ્થાપક અને નામચીન મી. રોડેન્ટી મદદથી મેડમ બ્લેવેટસ્કી સાથે મીસીસ બિસાંટની જોગબ થઈ અને ઇ. સ. ૧૮૮૬ ના મે માસની ૧૦ મીએ મીસીસ બિસાંટે ઉપરી સંસ્થામાં જોડાઈ કાપેના આરંભ કીધો. ૧૮૯૧ માં મેડમ બ્લેવેટસ્કીનું મૃત્યુ થતાં મીસીસ બિસાંટે હિંદુસ્થાન લાઈ પોતાના પત્ર લંબાવ્યા અને તે બાદ અંગ્રેજ મુકામ કરી એજ સંસ્થાનું કામ તે કરતી રહે છે. તેનું રહેવાનું મુખ્ય સ્થળ બી.આર. (મદરાસમાં) છે. (જુઓ આ જેઠે આપેલું ચિત્ર). થીઆસંપીકલ સોસાયટી તરફ કેટલાકોની વિચિત્ર લાગણી છે અને તે બીના બાળ્યે મે રાખતાં આપણે જોશું કે તેણે આવીને શાં શાં લગાઈનાં કર્યો કીધાં છે. હિંદુઓમાં વિધવાની પ્રાપ્તિ અર્થે અતિ માનનિય ગણાએનું કાશી-સેત્ર છે કે જ્યાં હિંદુઓને માટે એક વિશ્વવિધ્યાલય (કોલેજ) સ્થાપવા માટે મીસીસ બિસાંટે પ્રયાસ કીધો હતો અને આજે અમે જે બનાવસની હિંદુ સંદ્રષ કોલેજના જન્મ મંદાનનું ચિત્ર આ જેઠે આપ્યું છે તે સ્થાપવામાં મીસીસ બિસાંટનું મુખ્ય છે એમ મ્હણે કલા વિના ચાલે એમ નથી. વિશ્વવત્તા લાઈ કોલેજના સ્થળ તરીકે જેમ 'ઓકસફર્ડ' માનનિય પવરી લોગરી છે તેમ શ્રી કાશી સેત્રને આ પવરી પુનઃઆરોપણ કરવામાં આવ્યું વિદુશી બાદના મુખ્ય હાથ હતો. થીઆસંપીકલ સોસાયટીની કેટલીક કહેવાતી ગેરવર્તણૂકને અંગે આ બાદના નામને ખરાબ લાગ્યું છે

ને તેથી ઉપલી વિધ્યાસપનો કારભાર બદલાયો છે, છતાં તેને ઉભી કરવામાં જે મહેનત આ બાઈએ લીધી છે તે તરફ નજર કરતાં આપણને તે બાઈનો શ્રમ જુડી જવો અયોગ્ય દેખાય એ અસંભવિત છે. એટલાં માટેજ આ મહારાં ઉદભવેલાં લખાણનો ઉછેર અને લાંબી એટલું

છાછીજીં કે થીઓસોફીકલ સોસાયટીનાં આ પ્રમુખ મિસીસ મિસાંટ જેઓ આ માસની પહેલી તારીએ ૬૬ વર્ષની પૂર્ણાવુતિ બાદ ૬૭ માં વર્ષનું મંગલમય 'પ્રભાત' લેવા પામ્યાં છે તે તેમને યશ અને કિર્તિ આપે. કલ્યાણ મવતુ.

ચારિત્રો શું શિખવે છે ?

(લાખનાર :- મીઠો જે. એલેઠ ડી. આરલાયા).

“Precept teacheth but example draweth” — “ઉપદેશ શિક્ષણ આપે છે, પરંતુ દ્રષ્ટાંત આકર્ષણ કરે છે. માત્ર નીતિશાસ્ત્રના અધ્યયનથી નીતિમાન થવાનું નથી, તેમ શાસ્ત્રિ નિયમના વાંચનથી માત્ર દુષ્ટ મજબૂત નથી. મનુષ્યના હૃદય ઉદયનુ સદ્વર્તન થવાને માટે નીતિશાસ્ત્રના પવિત્ર નિયમ, જે પુરૂષના જીવનમાં દ્રષ્ટાનીરૂપે અવિરૂપિત યજ્ઞેશા હોય, તેવા નર રત્નોના ચરિત્રોના અવલોકનની આવશ્યકતા સમાજોલી છે. મહાન જનોના ચરિત્રોનું અનુસીતન કર્યાથી મનુષ્યનું હૃદય મહાનપણામાં પૂર્ણ થાય છે, અને મહત્વનો દેવભાવ હૃદયના અંતઃસ્થાનમાં વિકાસ પામે છે. મહાન અંગ્રેજ લેખક બેકનના બોલોમાં કહ્યું તો — ઇતિહાસ એ દ્રષ્ટાંત વ્હારાંએ બોધ આપનારું તત્વ જ્ઞાન છે, એ વાત એક સત્ય છે, છતાં મહાન રાજ્યોના સામાન્ય ઇતિહાસ કરતાં પશુ પૃથક — પૃથક નર રત્નોના દ્રષ્ટાંત રૂપ ચારિત્રો ધણું તિવ્ર બોધકારક, અમુર્ત બોધથી લુધ્ધીને સંસ્કાર આપનારા યજ્ઞ પડે છે. સદાચારના અધિષ્ઠાન પૂરૂષોત્તમના સાચિત્રની ગણના અને વર્ણનનું ન્યારે સચોટ દર્શન થાય, ત્યારેજ આપણું અંતઃકરણ ચિત્તશૌભ તથા સાનંદાશ્વર્થથી દેહોપમાન થાય, ધર્મરૂતિના ઉત્તર્કપણાની સત્ય લાગણી પ્રદિપ્ત થાય અને તેમાંજ દેશોત્તિના સંચારોનું બીજ વધાય.

(લાવણી)

નહિ બ્રાહ્મણ, નહિ ક્ષત્રિય, વૈશ્ય ન શૂદ્ર, આર્થ આપજો તો;
“एवमादयि गरीयसी” જનની, ભારત જમિ બાળક હો !

વીરા ભગી ઉઠા!

અરજી ઉદય અજવાળો.

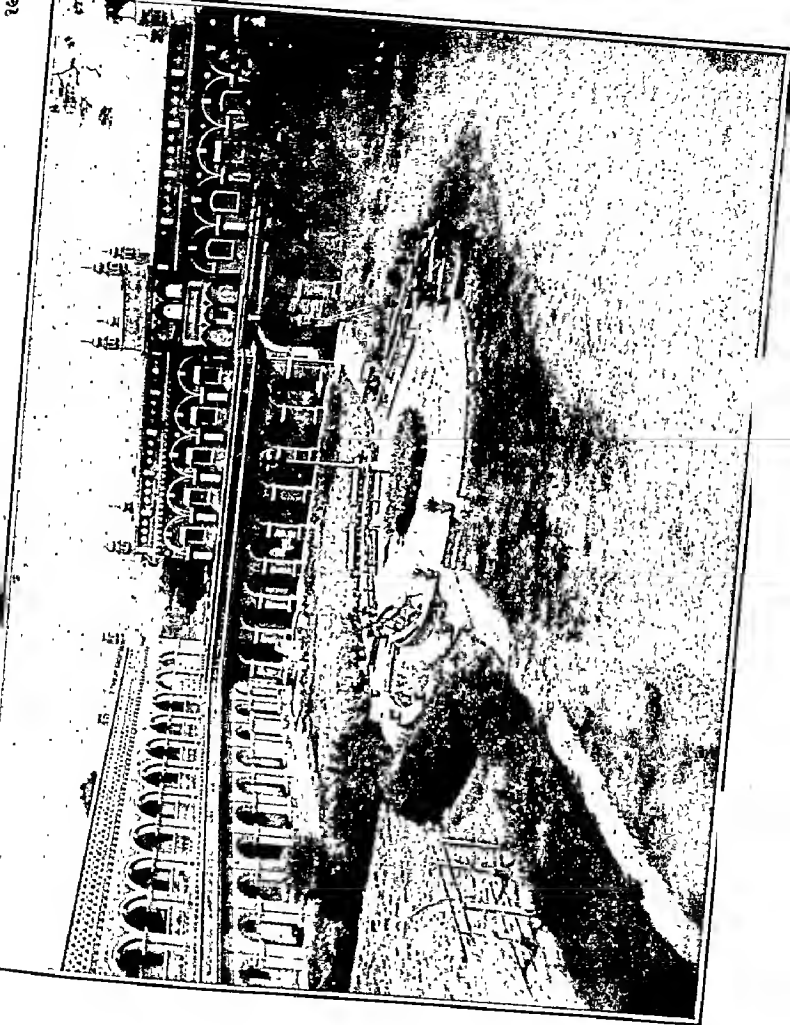
વીરા ગાજ ઉઠા!

બાહુ પ્રેમ ધૈર્યમજવાળો ! વીરા.

* * * * *

ઉંચ નિતિથી, ઉંચ રીતિથી, મુશ્કેલ સદય આત્માથી
પ્રકાશતા પરિપૂર્ણ સુખાસુ શું તમ મસાઓ ? ક્યાંથી ?

(દ. દ. મુવ-કૃત).

રંગમાં-ભંગ.

લખનાર : “હરમીસ”

(પારસી સંસારી ચાહુ વાર્તા)

(સર્વ હક કર્તાને સ્વાધિન.)

[ગયા પ્રકરણનો હુંકે સાર :—પારસી તાલુકાના ગામડાનો દેખાવ, તેના અપંગ માલિક તથા તેમની દીકરી દીનુબાઈ, તાડીના દુકાનની વીગત-સાંજનો વખત, એક ધામ્યેલ ચપેલા પુરુષને એનું તો ઉચ્ચ લાગ્યું તેની સારવાર-તેના કારભારીની આમદ, જહાંગીર અને ભીખાનો ધામો-પ્યારની પવનચુ જહાંગીરની માગણી, દીનુનું દાખાલપણું ભીખાનો ગભરાત, જહાંગીર, પેસુબા અને દીનુબાઈની મસલત-લગનની પરવાનગી-જહાંગીરનો હરખ-અને સમજાની વગાસણ.]

પ્રકરણ ૪ થું.

જહાંગીર આગળથી પુર ખીલેલા હરખના ખહારની સાથે દીનુ ધરમાં ગઈ અને સહાજ પડી, એટલે સધલું કામ ઉલટમાં આવેલા ખીલેલા ખદનની જેતમાં ઝડપથી આતોષી નાખ્યું. સધળું ઠીક ઠીક કરી દઈરાતનું ખાણું સઘળને માટે તૈયાર કરી બધું બરોબર ભીખીની મદદ સાથે વગે સંગે કરી પોતાના બાવાજ આગળ રાખેલા પ્રમાણે ગઈ અને થોડી વાર પાસે બેસી એકદમ બાવાજને પોતાને ગળે લગાડી લણાજ વાહાલ સાથે જહાંગીરે કાઢેલી પોતાના હાથની માગણીની વાત છેડી. જે સધળું બન્યું હતું તથા વાત ચીત થઈ હતી તે વીસ્તારીને કરી. પેસુબા અરધા હરખ, અરધી જહાંગીર સાથ વીચાર કરતા કેટલી વાર મુંઝા બેસી રહ્યા. તેવણ પોતે બાણુતાજ હતા કે કોઈ વાર દીનુને સાસરીઆમાં સીધારવું પડશે. અને પોતાની હીજાભાગ્ય સ્થિતિ માટે દીનુ તેવણ પાસે પડી રહે એ વિચાર વતીકજ મતલબ્યો હતો પણ તેવા પરીણામની કસડી વધુ પીકર કરવા વગર તેવણે દીનુને પુછ્યું—“ દીનુ મને તો જોવા બવા કસા સાધણુ નથી. પણ તાહારી ખાતરી અને રાજ હોય તો પછી મને જરાખી વધી નથી જેમાં છું” અને રાજ હોય તો પછી મને જરાખી વધી નથી જેમાં છું” સુખી રહેશે એમ ખાતરી કરીતું” મને જણાવશે તેમાજ હું ખુશાકી માની લેવશ. મોહાની મરજી મને આ હાલ તમાં કેટલી વધુ રાખવાની છે તે કોઈને ખબર નથી છતાં મારો વીશવાસ હાખમન મને તો હાલમા પુરતો છે અને છું માહફે એકપુરું બન્યું સુખી છે એ સાંલકવાનોજ સતોષ મને મગશે કે ખુદાના શુકર કરીશ. તાહરી બેસતન

મા આ મેળા હતો તો એ બધું જાણવા જોવાની ચીંતા માથી હું બચતો. તારે ગમે તો આસપાસનાઓના વીચાર લે અને તુને જેમ સાફ લાગે તે કર.”

“પણ બાવાજ હું તમને કહેતા બૂઝી” દીનુએ જવાબ દીધો “જે જહાંગીરજી તો આ ગામમાંજ રહેવાના છે અને મને તમારી આગલથી જરાખી ખસાડવાના સાફ ના પાડે છે. અને મે પણ પહેલાં એમને કહ્યું હતું જે માહારી મરજીનુ ધર મલે અને સાથે માહારા બાવાજખી સચવાય તોજ મારે કરવું જે માટે એઓળી મને હા પાડે છે. ન્યારે શું એમ સમજતા હતા બાવાજ કે હું તમને બ્યાની હાલતમા થડતા મુકી ચાલી જવશ. ખીજા હજી દશ બાર વરસ પણ વહી જતે તે છતાં બી માહારા વહાલા બાવાજને એકલા મુકી જતેજ નહી. ન્યારે માખાપની એવી હાલત થાય અને બન્યાં તેઓની દરકાર નહી કરે તો દાદરજ કેવો શુરસો કરે અને આપરા માખાપને જરાખી દુખ દઈએ તો આપરા બન્યાંઓળીખી તેમજ દુખ લોગતીએ.”

પેસુબા બોલ્યા “પણ દીકરા એમ સમજ કે થોડા મહીના ગયા પછી તાહારા ધણી સાથ જવુંજ પડ્યું તો પછી કોઈને કહેવાઈ શકાય એમ છે ?”

“કહીજર તેમખી બન્યું” તો હું બ્યાં ગઈ ત્યાં સાથે કાંય નહી લઈ જાનું.” દીનુએ જવાબ દીધો “નહી બાવાજ એવું કઈ થશે નહી. માહારી પહેલાંથીજ આશા ફળી છે અને જહાંગીરનુ હેત માહારી ઉપર થણુંજ છે એવી માહારી ખાતરી કરી રાખી છે. તે કદીખી તમને દુખ દેશે નહી

અને તમોને છુટા પારશે નહી. તેવનના માથાપાખી નથી અને એકજાળ છે. પછી આપુને શીકર કાઢે?"

એટલામાં જાણે શરમાતો હોય તેમ ધીમે ધીમે જહાંગીર આવ્યો, અને દીનુની પોશમાં બેસી પેસુખાને હાથ પોતાના હાથમાં લઇ દાખ્યો અને તેના ઉપર એક ચુખી લીધી. દીનુથી જહાંગીરજીની હાજરીથી ગુરતજ વારંક થયેલા પેસુખા બોલ્યા "દીકરા જહાંગીર તું થોડા દીવસ પર અકસમાતથી પડી મારે ત્યાં આવી ઉતારે લીધા અને ત્યારપછી આવા નેક સગનવંતા કામનું મંડાણ થયું એમાં ખુદરતને શો બેદ ભરમ હોશે! કઈ નહીં બા એ સધલું સરજત પણ માદરી દીકરી તમારી બહુજ તારીક કરેછે. અને તમારી મમતા ધણી છે. એ સાંભરી મારા કુખમાં મને સુખ જેવું કાંઈ લાગે છે અને જોદાના શુકર કડ્ય કે તમો બન્ને જન સુખી થાવો. માહાફ એક પુરં બચ્ચુ તમારાથી મુખ પામશે તો વધારાના આરીસ માદરી બહેસનન તે જહાનથી નાપશે અને જે વિના કારણે કાઈ કુખ દેશે તો કદીમી તે સુખી થવાનું નથી અને માદરી તેમજ બહેસનની કડુસથી એક ઘડી પણ તેને ચેન થશે નહીં. હમારી આતરી હમારા પરવરેશાર ઉપરના આખખા ભરમા ઉપર હમેશ છે આપી તમો કેવા છેઓ તે બાણુ-વાની મારી દીકરીએ કનવાર કીધી નથી જેથી હુ માણુ-કે તેની તમારા બોલ ઉપર ખાતરી કરી ચુકી છે."

જહાંગીરે આંત્રિ પ્રેમ દેખાડતા તથા પેસુખાના બરડા પસ-વારતા દીકરા દીધા "બાણુજ તમોએ વીશે દીવસ જતા સાંભર્યો. આવી પરી સમાન બોરી દીનુ મને મળી છે તે માટે હુ શુકરાના કફું અને ખાગમાં જઈ પડી ગાયેલ થવા પછી આ સેવક એ ભાગ્યજાળી બતાવ લેજુ છું. જે લોવી ગયેલું હતું અને જેથી નાતવાની થઈ હતી તે સધલી તમારી દીકરી દીનુના મારા હાથ કચલ રાખવાથી પાણું મર્યું એમ હું ખાર છું. પણ મારી એકજ માંગણી છે તે એજ કે મારા એક પજાજ પેસાદાર સમા કાઢા છે. જેવ-નને દમગા વાન જગાવવા માગેનાર નથી. કારણ કે જે કે મને તેવનની કરી જરૂર નથી પણ જતા તેવનને પહે-લાખીન શુકરો આપવા માગેનો નથી. તેવન પાસે હું ગમે તે કર તેની રંગ માગવા બાંધવા નથી જતા આપણા મુરબ્બીએને માન આપવુજ નેહયો.

પેસુખા વચ્ચે પુરાયું "હા બા હા એમન દીકરા આપનું નેહએ" જહાંગીરે આગળ શરૂ કર્યું. "તેવન લગન થવા પછી જાણ્યું; એકસે પછી કાંઈ વધારે જોયશે નહીં અને જોયશે તો મને તેની કાંઈ પરજાળી નથી."

પેસુખાએ પુછ્યું, "પણ જહાંગીર તમાર કામ કાનું હું છે. કાઈ થઈને કોણે કે નોકરી"

"હમારા બાપ દાદાના વખતથી હમેા ધંધા કરતા આવ્યા છએ અને હું પણ એક ગામથી માલ બીજે ગામ તથા ત્યાંથી બીજે ગામને બરતો માલ એમ તેમ મોકલી ખરીદીએ પૈસા તમો મેહરખાનની હુવાથી કુટી કહાડું છું." જહાંગીરે આગળ ચલાવ્યું "માહારા કાકાજ ઘણાજ લક્ષાપતી છે. બીજા કાકાજ મીનમા છે. અને તેઓને કસાપણુ ઊકારા નથીજ. માહારા બાવાજીનુ નામ પેસતનજ હતું" આ પછી બીજી તીજ વાત કરી વર વડુ તથા પેસુખા ખાતા માટે છુટા પડ્યા.

તે રાત્રે લણે જણે સાથે ખાનું ખાધું અને માહે માહે એકમેકની સલામતી લીધી. બીખી જે સધલું જાણતી હતી તે બેલુ માલ લઈ જવ કરતા હસી હસી પડતી હતી. પોતાની બાઈને ખુશાળ જોઈ બીખી બહુજ મગન થઈ રહી હતી.

ખાનું ખાધું—સધલું ઘરનું બરાબર-ગોઠવ ગાલવ કરી પેસુખાને તેઓના ઓરડામાં સુવાડી—ફૂકાન વધારી..... ઈલાદી પછી દરેક જણુ પોતાને ઝિજાને ગયા.

દીનુબાઈ પોતાના ઓરડામાં સુવા ગઈ. ગુરતજ તન બદનની ભારે ખુશાલીમાં પોતાના હવે પછી થનાર ઘણીના ખ્યાલમાં નિરાવશ થઈ અને ચમન ચમનના ભારે ખુશાલીથી ઉજળતા મોજના મોજનઓમા વમજ કરતી રહી. બ્યારે બીજી ગમથી જહાંગીર પોતાનાં ઓરડામાં પોતાના નેક નામ જોધ્યા સાથે શુસ શુસ કરી છુટા થયો હતો તે બીજાનામાં હજરેલા વીચાર કરતો વમાસણમાં પડ્યો હતો. આ નાતરસ નશુજો એટલેા તો દીનુની ખુશખરતીથી ચક્રભ્રમ થયો હતો કે પોતે શું કરવા માટે છે તેનુ લાન વતીક બી જોડી દેવા જેની હાલતમા હોતો અને પોતાના ઓરડાની બતી જુગની હલવે રહીને બારણું ઉઘારી, ચાલમા ધીમે જઈ લાગી અને ત્યાંની પણ ધીમી બતી જુગની નાખી કાઈ આસપાસ જોતો હોય તેમ નજર કરવા લાગ્યો. વધાર લખમન જે એક ખુતામાં સુતો સુતો સધલું જોતો હતો તેને આ દયાજોર શું કરેછે. તે શોધી તજની કરવા બદલ નિરોધાપણુ ઉડી જહાંગીર જે લગભગ દીનુના ઓરડાના બારણુ આગળ ગયો હતો ત્યાં આવી, બરડા ઉપર હલથેથી હાથ રાખી પુછ્યું.

"જહાંગીર શેક કાંઈ નેહનુ છે?"

"ના લખમન મને કશું નેહનુ નથી. જતા મકુજે મારા મથામાં વધારે દુખાડો થાય છે. તેથી જરા દીનુબાઈને

વધિકે કરે.” જહાંગીરે વાત ઉઘાડી જવાબ કીધો “પણ તું છે એટલે કાંઈ નહીં” એમ કહી પાછો પોતાના ખીજાને લઈ જવાને લખમનને કહ્યું અને ત્યાં જઈ એમ તેમ લખમનને પછાડા ખાવાની તેને જવાની રજા આપી. આ ચંગડા આ વખતસરની ખુદાઈ નડતલથી પોતાની નેમમા કાઢ્યો હતો નહીં. તેમ લખમનને ઉઘાડી ઘાપ આપી હતી તેથી મગન થયો પણ ખીજા બાલુએ લખમનને ચતપત થઈ હતી અને આ એક વાણીતર ઉપર તેને કાંઈ પહેલાથીજ શક હતો હતો અને વખત જવે તેને વધારે સાવધ રહેવાની નેમ આંધી અને પોતાના આઈ શેકના હકના આ ચગારાઓથી છાપ નહીં તેની સંભાલ પોતે સુપસુપ લેવા ધારી હતી, એકે વખતસરની ચેતવણી દેતા તે એમ બુલ્બો કે રખે કાંઈ ઉપર નાહક થકે લઈ જઈ આઈ શેકને શેકત શલરાથી મારવામાં આવે.

હુંકમા રાત નિરંદોષને માટે ખુશીથી પસાર થઈ અને હસી લાવના ઉપર ગઈન કરનારાઓ એમ તેમ તરફ-ડીઆ મારી સૂતા નહીં સૂતા તેમ ચીંતાતુર પાછા ઉઠ્યા.

બીડી આમદાદમાં દીનુઆઈ સજીવ સધનવંતુ કરી નાખ્યું હતુ. તથા પોતાના વહાલાને સીધારતી વખતે મીઠું મોહકુ દહી તેમજ સેવથી કરાવ્યું હતુ. પેશા નામદારો ખતી થતી પોતાના મનના સખસા હથોં સાથે સજીને ખાં મેટી પોતાને મકાને જવા બહાર પડ્યા અને થોડા દીવસમાં પાછા ફરી કમળથી દીનુને બાંધવાના મવખના બેવા લાગ્યા. પેદલી સાકર તપકાની કીયા કરશે, એમ વાત થઈ હતી.

જહાંગીરના જવા પછી દીનુના દીકરા જે સુસ્તી પેદા થઈ હતી તે શીશોના દરખ અને હોંસની વાતનો વીસતાર કરના એક નાના ચોપનિયા જેટલો સમાવેશ થાય, પણ આ ભડી ગામડીયનના પત્ની ઉપરનો આગ્રહ જે છંદગીને સેવટનો સાધીજ હતો, અને કુલે જગતમા-હેથી આ એકજ-છવ ઉપર કુરબાન કુરબાન થઈ હતી. પોતાની પ્રીતી પોતાના હૃદયમાજ સમાવી રહી હતી. કાંઈ ધતરાજ કે અકરાટ કરવાનું તે બાલુતીજ ન હતી. ન દોડું તેણીની પાસે કોઈ મુશ્કેલીથી આપનાર, ન તેણીની પાસે તેણીના આવા પ્રસંગ ઉપર રોંગી મુશ-લીમાં ભાગ લેનાર હતુ. ત્યા કાંઈ તેણીની તેમજ તેણીના થના ધણીની આવા ચાવી કરનાર બસ પોટે પોતાના ગામડીઅન આગમમા ખીસતી મનમાજ અખંડ મનહ માનતી હતી. અને દીરતારનું નામ મનમાં લેવા કરતી હતી. આ ભડી આખને હાસમા લાંજ છોડી બાંધે અને વખત અને સમયે સંભાલવા ખાતર તેઓને હમણા

પડતા મેટી પેશા મહેરમાન સાહેબો ક્યાં પધારીઆ છે. તથા તેઓને કાણુ સાથે સંબધ છે. કાંઈ બુરા રસતો લેવાય તેટલા હુવા ગુમરીયે કે તે કરી મે કારસાજ આ નિરંદોષ ગામડીઅન આપ બેટીને દરેક સંકટમાંથી બચાવે !

પ્રકરણ પાંચમું.

પારસી સંગીત કલખ.

મુંબઈની એક કુશાદે જગ્યા ઉપર ઉપડી કલખ બધા સંગીતના એકાદ દેશજ તરફવાર બળતના રંગીત રંગસાથા હતા, ત્યાં પેશા મામમા કાંઈ નવું છુંતું બનતી આવેલા નેકનામ સાહેબ જહાંગીરજીને પ્રવેશ થતા હાલમાં બેઈછું. કલખની અંદરના દેખાવ વીશે વાચનારને કાંઈ વાંકે કરવાની જરૂર નથી પણ ત્યાં રમુજના સાધેનાતો સાથી ખીસીયર્ ટેમજ પણ હતી. સંગીત શીખાડનાર ઉસનાદ એકાદ બાંકડા ઉપર અવાની ખાતો એક પારસી જવાનને સારે-ગમ- શીખાડતો હતો. ખીસારા સરગમ શીખતા તે એટલો ઉસડમાં આવી મથેલા જાણતો હતો કે બસ થોડા વખતમા તે ખાં થઈ જશે-અસૈસ એવા દેટલા જવાનો પહેલા આંકા ફાંકા બની દોડ દોડ કરી થોડાજ વખતમાં શીખવાનું પડતું નાખી ધરાઈ બધાં. ખીજા બાલુએ ટેમજ ઉપર ખીસીયર્ની બાજુ ચાલતી હતી અને બાલુ કેરીક માહાભારત ફેલેટ તથા જંગી છત મેજવવાના હોય તેમ એક “ પીકમી અપ ”ના સાટા ઉપર આતુરતાઈ થી રમનારા તેમજ બેનારા મોજ મારતા હતા.

બ્યારે આખીકા વખતમા આપદાદ દેશપરદેશની આવત ના સંબધમાં રાત સુધી મસલતને વખત ગુમરી જમવાન બનતા હતા ત્યારે આ તેઓના ઘીરંછનીઓ પાંચ પંદરના પગારની નોકરીમણી સાંજને છેડે કાદિય થઈ એકાદ જે આનાની રસાકસી ઉપર કેવોક કીર્તિના સ્થંભ ઉભો કરનાર હોય તેમ આતુરતાઈથી મંડ્યા હતા. આ મંડળ આસતી હતી તે વેલા જહાંગીર દાખેય થયો અને તેના બહારના આય ઉપરથી તેના ગોદમાઓ તુરત ચેતી ગયેલા હતા કે ભાદરે આજે કાંઈ નવી ચલ્લી હાથ લાગી હતી.

તેઓ માહેસા એક બોલ્યો, “કેમ જહાંગીર આજે કાંઈ ખુબ લહેરમા છે. બધા કાંઈ છકકા પડ્યા બરા કે અરે આએ સાથા ઉપર ધસાડો શાનો ? કેમ બધા કોઈની કોટરી તો નથી છડી આગ્યો ? હમારી તો આ પેડલાથીજ ખાતરી હતી કે કોઈખી દીવસે કાંઈ દોડર કરશે ખરે.”

“અરે મુગે મર અને કોણ કોઈરી આપતુ હતુ. એતો જરાજહારગામ ગયેલો હતો ત્યાં અધારામાં ખાડામાં પડતા માયામા લાગુ.” જહાંગીરે જવાબ દીધો.

“બીજો દોસ્ત-એ એમ નહી કહે તો કેમ કહે કોઈ ચોરી કરી કહેતુ હશે તે” કોઈ કહે? થીક છે કે ખાડામા પડ્યો પછુ રમે કોઈને નાખી આવ્યો હોય.

“કેમ અચ્ચા, કમખખતી આવીય કે હમે કહીયે જોડું અને તાહરી તરક ખરી.” જહાંગીરે ચીરડાને જવાબ દીધો.

“નારે બા, હુ કોઈતેમ કહેતો નથી. જે તુ પડી ગયો હોય તો ખરેજ હુ દલગીર છુ અને તાહરા દુખમા લાગ લેઉછુ.” ખાડી તાહરી ચાથ કેવી છે. તે શુ હમે લાજતા નથી. અને તેટલાજ માટે જરા હમેને રાક ગયો” પેલો બીજા દોસ્ત બોલ્યો. હમાં સોરાખજી સુનાવાલા બચ્ચે પુરા થો “ને બા તમે બધુ એક બોલોય તે ખર. પછુ જે થવાનુ તે તો થવાનુ. એતો જેવુ જેનુ કર્મ—કર્મ.”

“કેમ સોરાખજીયા પાછું તાર થીઓસોશીકમ ચાલુ ફા” જહાંગીરે તણાઈને બોલ્યો.

સોરાખજીએ જવાબ દીધો “લાઈ જહાંગીર, જયતનો કાપડો રાકઆતથીજ ચાલ્યો છે, અને ચાથશે સરજત તો કપાળે લકશેલો છે. અમે થીઓસોશીસમે શું કીધુ”?

“કારણ કે મારે ત્યાં સજાસદ છે અને જ્યારે ત્યારે તેઓની પકડનું માટે બોલો છે કે એકાદ બે જણા તે પંચ માં બતલાવે” જહાંગીરે જવાબ દીધો.

“લાઈ હું ત્યાં સજાસદથી નથી અને તે પંચમાં મોકલવાની મારી ઉમેદથી નથી તથા કોઈને લવામજુ કીધી નથી અને કરીચાની નહી.”

સોરાખજીએ જવાબ દીધો “લાઈ હું તમારે માટે કશુ બોલોજ નથી અને મદારા બોલવાથી તમને ચુકો ને ઉત્પન થયો તો લગાર ખાતરી ચાથ છે કે બાદરના દેખાવ કરતાં બીતર કાંઈ જુદીજ રીતથી કામ કરવુ હોય. જે માલુસ ખાતેનમાં કોઈથી અપવાદથી લેરેલો હોય તે તેમજ પોતા માટે લજુ બોલાવવાનીજ કોશિસ કરે છે. આપ શું એમ સમજેછો કે તમે કરીચી ખખી રહીત છો! શું તમારા અંતઃકરણ ઉપર હાય જુકી મને ખુસ્તો એકરાર કરી કહેલો કે આપે કશી કુતીઆમાં જોડું કાપુજ નથી! અને કાપું હોય તોજ તે કર્મના ભાવથીજ થયેલું, માટે સાધરણ વાન ઉપરથી તમારે પોતાને માટે કરોળી વડેમ લઈ જવો મુનાસીબ નથી અને આપ ઉકેરાતમાં આવી જઈ બીજામાં બધી એક ખાવન

એવા તલબગાર થાવો તે આગમજ તમારી પોતાની જુઝ કેટલી છે તે મુધારવા કોશિસ કરો છો.”

જહાંગીરે નીશાસ નાખી જવાબ દીધો “સોરાખજી શેઠ મને દલગીરી લાગે છે કે આપ ચુસ્ત જરથોસ્તી થઈ એવા એજ લગાડનારા કટવાઓને આંધી બચાવ કરો છો.”

સોરાખજી બોલ્યો “જે એજ લગાડનારા કટવા તમને લાગ્યા હોય તો તે તમારી અકલતુજ માપ છે અને જે બીજામાં લવાઈ કીધી હોય એમ અનુમાન માહારાથી સાંભટ્યું હોય તો જરથોસ્તી ધરમની તરીકટ છે. કોઈને માટે લજુ બોલવું નહી જે જુડું માલમ પડ્યું તો તેથી દુર રહેવું કારણ કે આખેરત સધલું સુધારનાર ગણેક છે.”

કલબના મસિક કેમસર જેવણ થોડુકના આવ્યા હતા તેઓ બનેની વચ્ચે પડ્યા અને કહ્યું “શેઠા આ રમજનું મકાન છે હાં કોઈ લાશન આપવાની જગ્યા નથી અને ધર્મની કર્મની વાત હમને જોઈતી નથી. તમને જેરી તકરાર કરવી હોય તો બીજ જગ્યા શોધી લેઓ.”

સોરાખજીએ ધણીજ નમનતાઈ સાથ જવાબ આપ્યો, “ના ભાઈ હું એવી તકરાર કરવા માગતોજ નથી પણ એકાદ નસીહતની વાત કરવા માંડી તેટલા જહાંગીરજ ઉકેરાઈ ગયા અને એક મંડલની ગીબત કરવા લાગ્યા. આપણા જરથોસ્તીની ફરજ છે અને ધર્મની પણ ફરજ છે, કે બીજાઓની તેમજ બીજા ધર્મ વાળાઓની નિંદા બીબત નહી કરરી.”

કેમસરે લગાર થેરા પડી સોરાખજીને બાલુ લઈ જઈ કહેવા લાગે “કે તમે શું કામ એ નાદાન પોરીઆ સાથી મોહડુ લગાડો છો. એ પોરીઆ હુનિઆમા કાઈ નામ કાદશે ખરો—”

“હું કર્મને માલુ છું અને આખરે ઇનસાન કોઈથી ન સમજશે તો સરજતથી અને ઠેકરથી સમજશે એમ હું જાણુ છું” સોરાખજીએ વધુ સમજ આપી.

“વાઈ સોરાખજી” જહાંગીરે પુછ્યું “તમારું મંડલ માટે કેવું મત છે. શું તમે થીઓસોશીને વખાણો છો? શું એ મંડલ ને ધીકકારતા નથી!”

સોરાખજીએ જવાબ દીધો “અલખત જેમાં ખુદાઈની તાર્કિક મળે તે હું વખાણુ છું” પણ મંડલ માટે મને કોઈ કહેવું નથી કારણ કે મારા એકલા મનથી કોઈને હાસલ થવાની નથી.

જહાંગીરે તુચકારથી બોલ્યો “શું! જે મંડલમા પરજુવાની બધી!”

સૌરાષ્ટ્રએ શાન્તિથી જવાબ દીધો, “ભાઈ જહાંગીર આ તારો અનુભવ જાતે જોયેલો હોય એમ લાગતું નથી.” હું જેથી કાંઈ બોલ્યો તે માંહેણ ત્યાં કાંઈથી નહીં હોય થીલીયર તેવા ચસકેલા ત્યાં બીરાજમાનથી હોય તેથી જોયો ખુદાઈ મોટું જ્ઞાન સોંપવાની કાસેશ કરે છે, તેને કશું નીચાત નથી, એમતો જ્ઞેયોદ્ધતીને નામના આસરા હેઠળ કેવી બદમાશી ફરતી કરે તે શું ન માનવા જોગ વાત છે. તમે પોતે કેવા છો તે કેમ કહેવાય. આ મુધી તમારી બહારની ચાલ ચલન સંભાળો, ત્યાં મુધી તમે ભલા કહેવાય છો. બ્યારે કાંઈથી બાતેનની એજ ધાકવાનો રસ્તો રહેતો નથી એટલે કેમ પોતાનું કામ ખુલ્લું કરે છે.”

જહાંગીર લગાર ચીરગદને બોલ્યો “બસ બસ સૌરાષ્ટ્ર તમારી પતરાજ તમારી પાસે રાખો. તમે દાખલા દર્શાવ આપવા કયાથી શીખ્યા એકદમ પરસનારીતી ઉપર

હુમલો કરો છો.”

સૌરાષ્ટ્રએ જવાબ દીધો. “હું કાંઈ એવું ચાહતો નથી ખોદા એવું સાફ જ કરે અને વખતસરની ચેતવની થવાથી એ દરેક કામમાં સુખી રહે માહારી એવી હુવા છે” અત્યાર પછી મણે કશું બન્યું નહીં હોય તેમ સહ પોતાની તોલણીમાં મગ્નહ કરી કહેવાક દહાપણના કામ-માંથી કાઢેગ થયા હોય તેમ મોઢાં કરી પોતાને ઘેર ગયા.

હાલમાં બીજાઓ કયા જાય છે તે સાથે આપણને કામ નથી પણ આપણા વારતાના નખીરા નેક નામ સાહેબ જહાંગીર પેસતનહ દારવાલા કયા પાછા જાય છે તે પાછા જાય છે.

(અક્ટર).

“પ્રભાતનું” પતંગીઉં.

લખનાર:—ભાણેકળ દ્રશમળ સુનાવાલા

“પ્રભાત” નો પ્રભાતર પોતાનો પ્રાથમિક પ્રકાશ પવનમાં પ્રસારતો, પંદરાનીયાંનાં પંખેરાઓ, પતંગીઓ-ઓમાં પંથરાઈ, પ્રત્યેક પ્રાણીને પ્રાથનનો પ્રારંભ પ્રકટાવશે.

ગ્રેમ, મિતિનો પ્રવાસ, પોતાના પ્રભાતિર્વાંધી પોતે પ્રકુલ્લિત, પ્રથમના પ્રતિવચનથી પ્રાણીએ પામી, પવિત્ર પશુ પરસ્પર પડાધી પકારશે.

પંડીતાઈ, પ્રતાપ, પ્રવીણતા, પોતપોતાના પ્રવેશ પછી પ્રાનઃકાળ પ્રસંગને પુંકારશે.

પહેલાં પ્રણામ પછી, પોતાના પ્રવાસને પ્રતાપથી પ્રસિદ્ધતાએ પમાડશે.

પાપી પુરુષોને પ્રાન-ધર્મનો પુરેપુરો પાક પદાની પ્રસ્તાવે પીછાણી, પોતાની પ્રસનતાની પુરવારી પુરી પાડશે.

પરમાર્થી, પ્રાચારીક પેગામ પ્રથમમાંજ પચરંગી પતંગીઓએ જુધીપર પવનવેગે પાંથરશે.

પંચરંગ્યા પતંગીઓના પ્રણામ “પ્રભાત” નો પ્રભાતરને પુગે!

“અરે મુજો મર અને કોણ કોઢરી આપવું હતું. એતો જરાબહારનામ ગયેલો હતો ત્યાં અધારામાં ખાડામાં પડતા માથામા લાગ્યું.” જહાંગીરે જવાબ દીધો.

“ખીજે દોસ્ત—એ એમ નહીં કહે તો કેમ કહે કાઢ ચોરી કરી કહેવું હશે તે” કાઢ કહે? થીક છે કે ખાડામા પડ્યો પછી રજે કોઈને નાખી આંખો હોય.

“કેમ બચ્યા, કમળખતી આવીય કે હમો કહીયે જોડું અને તાહરી તરફ ખરી.” જહાંગીરે ચીરગાળને જવાબ દીધો.

“નારે બા, હું કાઈ તેમ કહેતો નથી. જે તું પડી ગયો હોય તો ખરેખર હું દલગીર છું અને તાહરા હું ખમા લાગ લેઉં છું.” બાપી તાહરી આસ કેરી છે. તે થું હમો નાણુતા નથી. અને તેટલાજ માટે જરા હમોને શક ગયો” પેલો ખીજ દોસ્ત બોલ્યો. હયાં સોરાખજી મુનાવાસા બચ્ચે પુરા થો “જે બા તમો બધુ એક બોલોય તે ખરૂં. પછી જે થવાનું તે તો થવાનું. એતો જેવું જેવું કર્મ—કર્મ.”

“કેમ સોરાખજીમા પાણું તારૂં થીઓસોશીકમ આણુ કે?” જહાંગીરે તણુધને બોલ્યો.

સોરાખજીએ જવાબ દીધો “ભાઈ જહાંગીર, જયતને કાપંદો શરૂઆતથીજ આલ્યો છે, અને આકશે સરજત તો કપાળે વલગેલી છે. અમો થીઓસોશીકમે થું કીયું?”

“કારણ કે મારે ત્યાં સભાસદ છે અને ન્યારે ત્યારે તેઓની પહાવું મારે ગોસો છે કે એકાદ બે જણા તે પંથ માં ખતલાવે” જહાંગીરે જવાબ દીધો.

“ભાઈ હું ત્યાં સભાસદથી નથી અને તે પંથમાં મોકલવાની મારી ઉમેળી નથી તથા ક્રેધને ભડામણ પ્રીધી નથી અને કરીધથી નહીં.”

સોરાખજીએ જવાબ દીધો “ભાઈ હું તમારે માટે કશું બોલોજ નથી અને મહારા બોલવાથી તમને ગુસ્સો જે ઉતપન થયો તો લગાર ખાતરી થાય છે કે બાહેરના દેખાવ કરતાં બીતર કાંઈ ભુલીજ રીતથી કામ કરવું હોય. જે માણસ ગાતેનમાં કાંઈથી અપવાદથી ભરેલો હોય તે દમેશ પોતા માટે બહુ બોલાવવાનીજ કોશિશ કરે છે. આપ થું એમ સમજેજ કે તમે કરીબી ખાતરી રહીત છો! થું તમારા અંતઃકરણ ઉપર દાય મુશ્કેલી અને મુશ્કેલ કરી કહેશે કે ત્યારે કશુંબી ફુનીઆમાં જોડું કીયુંજ નથી અને કીયું દોલ તોજ તે કર્મના લગરથીજ થયેલું, માટે સાધારણ વાત ઉપરથી તમારે પોતાને મારે કોશીબી વહેમ લઈ જવો મુનાસેબ નથી અને આપ ઉત્કેશતમાં આવી જઈ ખીજનાં બધી જોડ આપન

જેના તલખગાર થાયો તે આગમજ તમારી પોતાની જૂલ કેટલી છે તે સુધારવા કોશિશ કરો છો.”

જહાંગીરે નીશાસ નાખી જવાબ દીધો “સોરાખજી શેક મને દલગીરી લાગે છે કે આપ સુસ્ત જરથોસ્તી થઈ એના એજ લગાડનારા કટવાઓને ચાલી બચાવ કરો છો.”

સોરાખજી બોલ્યો “જે એજ લગાડનારા કટવા તમને લાગ્યા હોય તો તે તમારી અકલનુજ માપ છે અને જે ખીજનાં ભડાઈ કીધી હોય એમ અનુમાન મહારાષી સાંભણું હોય તો જરથોસ્તી ધરમની તરીકેટ છે. ક્રેધને માટે ભૂલું બોલવું નહીં જે ભુંડું માલમ પડયું” તો તેથી દુર રહેવું કારણ કે આખેરત સવલું સુધારનાર માત્રેક છે.”

કલખના માત્રેક કેખસર જેવણુ થોડુકના આલ્યા હતા તેઓ બનેની વચ્ચે પડ્યા અને કહ્યું “શેઠો આ રમુજનું મકાન છે ભાં કાંઈ ભાચન આપવાની જગ્યા નથી અને ધર્મની કર્મની વાત હમને જેઠતી નથી. તમને એવી તકરાર કરવી હોય તો ખીજ જગ્યા શોધી લેજો.”

સોરાખજીએ લણીજ નમનતાઈ સાથ જવાબ આપ્યો, “ના ભાઈ હું એવી તકરાર કરવા માગતોજ નથી પછી એકાદ નસીહતની વાત કરવા માંડી તેટલા જહાંગીરજ ઉત્કેશઈ ગયા અને એક મંડલની ગીખત કરવા લાગ્યા. આપણા જરથોસ્તીની ફરજ છે અને ધર્મની પછી ફરજ છે, કે ખીજઓની તેમજ ખીજ ધર્મ વાળાઓની નિંદા ગીખત નહીં કરવી.”

કેખસર લગાર થયો પડી સોરાખજીને બાલુ લઈ જઈ કહેવા લાગ્યો “કે તમે થું કામ એ નાદાન પોરીઆ સાથી મોહડું લગાડો છો. એ પોરીઆ હુનિઆમા કાંઈ નામ કાઢશે ખરા—”

“હું કર્મને માનુ છું” અને આખરે ધનસાન કેઈથી ન સમજશે તો સરજતથી અને ઠોકરથી સમજશે એમ હું જાણુ છું” સોરાખજીએ વધુ સમજ આપી.

“વારૂં સોરાખજી” જહાંગીરે પુછ્યું “તમારૂં મંડલ માટે કેવું મત છે. થું તમે થીઓસોશીને વખાણો છો? થું એ મંડલ ને ધીકકારતા નથી!”

સોરાખજીએ જવાબ દીધો “અલખત જેમાં ખુલાઈની તાસરીજ મળે તે હું વખાણુ છું” પછી મંડલ માટે મને કાંઈ કહેવું નથી કારણ કે મારા એકલા મનથી ક્રેધને દાસલ થવાની નથી.

જહાંગીરે મુઝકારથી બોલ્યો “થું! જે મંડલમા પડણવાની બધી!”

સોરાળએ શાન્તિથી જવાબ દીધો, “ભાઈ જહાંગીર આ તારો અતુલ્ય જાતે જોયેલો હોય એમ લાગતું નથી.” હું જોઈ કાઠ બોલ્યો તે મરિહું ત્યાં કાઠજી નહીં હોય થડીભર તેવા ચક્કેલા ત્યાં ખીરાગ્રમાનજી હોય તેથી જોયો ખુદાઈ મરિહું જ્ઞાન સોધવાની કારોય કરે છે, તેને કશું નીચળત નથી. એમતો જરૂરોસ્થીને નામના આસરા હેઠળ કેવી જદમારી ફરતી કરે તે શું ન માનવા જોય વાત છે. તમે પોતે કેવા છો તે કેમ કહેવાય. જ્યાં સુધી તમારી બહારની ચાક ચક્કન સંભાલો છો, ત્યાં સુધી તમે બહાર કહેવાય છો. જ્યારે કાઠજી જાતેનની એજ પાકવાને રહેતો રહેતો નથી એટલે કમ પોતાનું કામ ખુર્રું કરે છે.”

જહાંગીર લગાર ચીરગદને બોલ્યો “જસ જસ સોરાળજી તમારી પતરાજ તમારી પાસે રાખો. તમે દાખલા દલીલ આપના કપાથી દીખ્યા એકદમ પરસનાલીતી ઉપર

હુમસો કરો છો.”

સોરાળએ જવાબ દીધો. “હું કાંઈ એવું ચાહતો નથી ખોદા એવું સાફ કરે અને વખતસરની ચેતવની થવાથી એ દરેક કામમાં સુખી રહે માહારી એવી હુવાછે” અત્યાર પછી ગણે કશું બન્યું નહીં હોય તેમ સહ પોતાની તોલધીમાં મજાદ કરી કહેવાક દહાપણના કામ-માંથી ફરેજ થયા હોય તેમ મોઢાં કરી પોતાને ધરે ગયા.

હાલમાં બીજાઓ કયા જાય છે તે સાથે આપણને કામ નથી પણ આપણા વારતાના નબીરા નેક નામ સાહેબ જહાંગીર પેસતનજી દારવાસા કયા પાછા જામ છે તે પાછલ જાહે.

(અધુરું).

પ્રભાત, શારિરીક, રવાનીક અને બૌદ્ધિક.

સપ્તમાસ ૩૧, જાન્યુઆરી ૧૯૨૭ દા.અ.

૧ શારિરીક પ્રભાત.

રાત પછી દિવસ પડે છે. દિવસની પહેલી શરૂઆત અથવા દિવસ જોડી રીતે રણુ યવાની અગાડિના વખત પ્રભાતને તામે પિછાનવામાં આવે છે. પ્રભાતનો વખત બહુ અગત્યનો અને અર્થ સુચક છે. તેની પહેલી અગત્ય એ છે કે તે દિવસની આગાહી આપે છે. આ આગાહીને જાણે કુદરત આવકાર દેતી હોય અને વધાવી લેતી હોય તેમ પ્રભાતને વખતે કુદરત જાગૃત થઈને જાગૃતી દીઠામાં આવે છે. સારી તનદરસ્તી અને સારી તબેહનાં માણસો તે વેળા જાગૃત થઈને જોડાની જાંઘી કરે છે અને જેઓની ઉંચ્ચ લાગણી પામીતી હોય છે તેઓ કુદરતમાં વ્યાપી રહેલી ખુદાશીના સમાગમમાં આવી આવનું પામે છે; પ્રાણીઓ જાગૃત થઈને પોતાના સંસાર હવામાં ફેલાવે છે, અને ન્યાં આગળ કુલકુલ જેવાં સુંદર પક્ષીઓ રહેતાં હોય છે, ત્યાં આગળ તેઓના સુંદર સંસાર દિવસે ખુલ્લું કરે છે; વૃક્ષોની જગત પણ જાગૃત થઈને જાગૃત થઈને છે, અને ત્યાં આગળ સુંદર જાગૃત હોય છે ત્યાં આગળ તેઓની રીતિતરીને સુંદર દેખાવ આપેને તાજગી આપે છે અને જેઓના સુંદર સમસાર મગજને સાન્ત બક્ષે છે; ખજૂરીનાં લાઈ વરીક જાગૃત થઈને પ્રભાતને આવકાર દેતી હોય તેમ લાગે છે. પદાર્થ, હુન્નર, સામાન, સંસાર, નદી, પાગાંના સુંદર દેખાવો પ્રભાત વેળા વધુ સુંદર દેખે છે. જેઓ પ્રભાત વેળા સુષુપ્ત રહે છે તેઓ જાંઘીની મોટી મોઝ જોડે છે, જેઓ પ્રભાત વેળા દિવસ લગાડીને સાન્ત ને જાંઘી કરે છે તેઓ જાંઘીની મોટી મોઝ આપે છે.

રવાનીક અને બૌદ્ધિક પ્રભાત.

આખરે શારિરીક જાગૃતી ઉપરાંત રવાનીક અને બૌદ્ધિક જાગૃતી મટે સરખા ઈયે. રવાનીક જાગૃતીના સમો જે રવાનીક પ્રમાણ તરીકે પીછાળી શકાય તે રવાનીક સંસ્કૃતિવાળી મોટી જાંઘીની આગાહી આપે છે, જ્યારે બૌદ્ધિક જાગૃતીના સમો જે બૌદ્ધિક પ્રભાત તરીકે પિછાની શકાય તે અજોડાણીની રવાનીકવાળી ઉંચ્ચ જાંઘીની આગાહી આપે છે. કમનસીબે મજાનમાં અમાર તુલક રવાનીક અને બૌદ્ધિક જાગૃતી થયેલી નહીં હોવાને લીધે તેઓ એકબીજી શારિરીક જાંઘી ગુન્દે

છે, એટલું જ નહીં પણ વળી જે શારિરીક સાનને આધારે અધરીત અભિમાન ખીલવી, ધાર્મિક રીવાજ અને તરીકતને તુલક કરી, ધાર્મિક જાંઘી અને વિચારને દબાવ કરી, તેઓ પોતાની બૌદ્ધિક જાગૃતી થતી અટકાવે છે. જેઓની બૌદ્ધિક જાગૃતી થયેલી હોય છે, તેઓ શારિરીક જાંઘીની જોડે જોડે બૌદ્ધિક જાંઘી ગુન્દે છે, અને ઉંચ્ચ જાંઘીની રાશણી વડે દુન્યાઈ જાંઘીને સીધી વલણ આપીને ઉંચ્ચ પ્રકારની બનાવે છે. એ રીતે તેઓ બરની જાંઘી ગુન્દે છે કે જે મધ્યની શારિરીક જાંઘી બૌદ્ધિક જાંઘીની સંગત વડે વિચારવંત અને અજોડ પ્રકારની બને છે, વખત જતાં રવાનીક જાગૃતી બેઠાય છે, જ્યારે માનવી ત્રણી જાંઘી ગુન્દે છે, જે મધ્યની મોટી રવાનીક જાંઘી પણ તાની શારિરીક જાંઘી ની માફક ઉંચ્ચ બૌદ્ધિક જાંઘીની સંગત વડે ઉંચ્ચ પ્રકારની બને છે.

રવાનીક જાગૃતી અગાઉ બૌદ્ધિક જાગૃતી થવી જોઈએ.

કુદરતને કાપડે રવાનીક જાગૃતી અગાઉ બૌદ્ધિક જાગૃતી થાય છે, અને ઉંચ્ચ જાંઘીની સંગત વડે શારિરીક જાંઘી ચોક્કસ દરજ્જે સ્વચ્છ અને સીધી થવા પછી રવાનીક જાગૃતી થાય છે. કમનસીબે જોઈએ વેળા ચોક્કસ પ્રકારની શારિરીક નયલાઈને લીધે બૌદ્ધિક જાગૃતી થવા અગાઉ રવાનીક જાગૃતી થાય છે. અને તેવા બનાવને નયલાઈ તરીકે સ્વીકારી તેનો ઘટતો ઉપાય કરવાની જગ્યાએ વખતની રવાનીક જાગૃતીને અનઘટતી રીતે બોધવામાં આવે છે. તેમજ જોઈએ વેળા મીનોષ વૃધ્ધીની રાજ-રાદીમાં બૌદ્ધિક જાગૃતી કરીને ઉંચ્ચ જાંઘી ગુન્દવાની જગ્યાએ રવાનીક જાગૃતી કરીને રવાનીક શક્તિઓ ક વખતે ઉઘોડીને પ્રગટ કરવામાં આવે છે, એ રીતે કવખતે પ્રગટ થયેલી શક્તિઓના અસ્વચ્છ શારિરીક જાંઘીની સંગતમાં ગેરફોળાય થાય છે, અને તેમ થવાથી લાંમ થવાની જગ્યાએ નુકશાન થાય છે.

પિછાન અને સાહુચિતી.

ત્યારે આખરે રવાનીક પ્રમાણ અને બૌદ્ધિક પ્રમાણની પિછાન કરી જોઈએ છે, અને રવાનીક જાગૃતી કવખતે ઉઘોડવાથી સાહુચિત રહે, બૌદ્ધિક જાગૃતી ઉપર બાન

આપી, નાની શારીરીક હંદગીની સાથે ઉચ્ચ બૌદ્ધિક હંદગીનું નેદ્રણ કરવું નેદ્રણ છે; અને તેની સંગત વડે વિચાર સિદ્ધ થાય, લાગણી સ્વચ્છ થાય, અને ખાસીયત ઉચ્ચ પ્રકારની બને, ત્યાં તુલ્યીક રવાનીક પ્રભાતને અધરીત આવકાર દેઈ, તે પ્રભાત વેળા નીપજતી ખુશાલીને આનંદ સમજી, બૌદ્ધિક હંદગી પૂરતી ખીસત્યા અગાઉ, રવાનીક હંદગી અધરીત પ્રમાણમાં ખીસવવાની ભુલથી પહરેજ રહેવું નેદ્રણ છે. એટલા માટે આપણે રવાનીક પ્રભાત અને તે પ્રભાત વેળા રણ થતી ખુશાલીનું ખાસ લક્ષણ મું છે, તેમજ બૌદ્ધિક પ્રભાત અને તે પ્રભાત વેળા રણ થતી ખુશાલીનું ખાસ લક્ષણ મું છે, તે એવી રપટ રીતે સમજવું નેદ્રણ છે, કે એકની જગ્યાએ બીજાને સમજવાની ભુલ નહીં થવાપામે.

ખાસ લક્ષણ.

રવાનીક પ્રભાતનું ખાસ લક્ષણ શક્તિ છે, અને તેની ખુશાલીનું ખાસ લક્ષણ શુક્ષ્મ સ્વાર્થ સાથે નેદ્રણયો મનના સતોશ છે; બૌદ્ધિક પ્રભાતનું ખાસ લક્ષણ લક્ષણ છે અને તેની ખુશાલીનું ખાસ લક્ષણ પરમાર્થ સાથે નેદ્રણયો અંતકરણના સતોશ છે. શુક્ષ્મ સ્વાર્થ શરૂઆતમાં દેખાતો રણ થવાની જગ્યાએ અનદીક રૂપે અથવા પરજ પછવાડે છુપાઈને રણ થાય છે, એટલે તેને સારી નિખાનાં માણસો, ભુલાવામાં પડીને, ખીસવે છે. શુક્ષ્મ સ્વાર્થ મોટે ભાગે કામ, ક્રોધ, અથવા લોભ ને રૂપે નહીં, પણ અહંકાર, અભીમાન અથવા ગર્વને રૂપે રણ થાય છે. ગર્વના દુરચુને કવી 'અમીરી મગજોની છેલ્લી નજશા' (The last infirmity of noble minds) રીકે ઓગખાવે છે, તે બરહક છે. મીનોઈ હંદગીમાં ખાગજ વધવા પછી જેઓ પાછળ હટ્ટે છે તેઓ મોટે ભાગે

ગર્વને મારે હટ્ટે છે. પણ કોષક વેલા 'કામ' સ્વચ્છ પ્રીતી ના સાદયા તલે અને 'ક્રોધ' ઈનસારી કાલજના સાદયા તલે છુપાઈને ટક મલવે ખાડામાં ઉતારે છે. આ કારણે લીધે એક બાલુ મેડુ કહે છે કે 'જે કોષ રવાની શક્તિઓ અચુષ્ટતા પ્રમાણમાં ખીસવે તેની કમબખતી લાગેલી સમજની' (Woe to the man who unduly develops his psychic faculties.)

રવાનીક હંદગીની એકપુરી સલામતી.

રવાનીક હંદગીની એકપુરી સલામતી બૌદ્ધિક હંદગી ગુમરીને લાગણી સ્વચ્છ કરી, વિચાર સુધ્ધ કરી, ખાસીયત ઉચ્ચ પ્રકારની બતાવવામાંજ સમાયતી છે. કવી કહે છે કે 'માનવીની બે મોટી જરૂરીયાત છે, એક શક્તિની અને બીજી લક્ષાઈની, અને આ બે મધની બીજી જરૂરીયાત વધારે અગતની છે'. શક્તિની જરૂર છે ખરી, પણ શક્તિ બે ધારી તલવાર છે, કે જેનો સદ-ઉપોગ જેમ લાભ કરે છે, તેમ ગેર-ઉપોગ વડે નુકસાન થાય છે. ત્યારે તલવારને વધારે ચીંધારી બનાવવા અગાઉ તેના સદ-ઉપોગ થવા પામે અને ગેર-ઉપોગ થવા નહીં પામે તેની જામીનગીરી ઉભી કરવાની જરૂર છે, અને તેવી જામીનગીરી બૌદ્ધિક હંદગી પુરતો વખત, નેદ્રણી ખંતથી, મુન્નરવે ઉભી થાય છે. એટલા માટે આપણે હાલ તુરત બૌદ્ધિક પ્રભાતનેજ આવકારદાયક ગણવો નેદ્રણ છે, રવાનીક પ્રભાતને આવકારદાયક ગણવો નેદ્રણ નથી; નેક વિચાર વાચા-કર્મ વડે લલાઇ ખીસવવી નેદ્રણ છે, એક અથવા બીજા પ્રયોગ વડે કવખતે અને અધરીત દરનજે અદભુત શક્તી ખીસવવાની વાત બાલુએ મુકવી નેદ્રણ છે.

(અધુર)

પ્રભાત

હરિગીત છંદ.

પ્રભાત કેરો ઉદય નિરખિ,
પ્રભાતના ઉદય જ સંગે;
દણી ચોમરે ફેંકતા,
દિવ્યાકૃતિ મનહરણી મૃતિ;
પ્રભાતના પ્રકાશ પાસે,
પ્રભાતના નિત્યે સ્મરણથી;
વન રહેતી જીવન મૃગલી,
પણ દયા લાવી લહેકતી;

હૃદય મમ રણિયાત છે,
ઉદય પણ મુજ થાય છે,
પ્રકાશ દિવ્ય જણાય છે,
પ્રકટ પ્રભાત થાય છે,
તિમિર દૂર થઈ જાય છે,
મન પ્રસન્ન બનુ થાય છે,
જગ જીવન અપિતિ મહાપ છે,
વળી મુખ ગણતિ થાય છે.
મનહર

જાસુ મુસાફર.

અખનાર:—મી. ભગવાનદાસ વિકલદાસ

અર્ધ નારાયણ પૂર્વ દિશામાં પોતાના રથમાંથી આજીં શેતેરી કીરણો જગત ઉપર પ્રસરાવતો હતો. અંધકાર સપાટામંથ નાશ પામતો હતો. તારાઓ ધીમે ધીમે પોતાનું તેજ સૂર્યના કીરણો સમક્ષ ઓછું કરતા હતા. જગતના આશીર્વામાં કાંઈ નવીન જ્વલતી સ્ફુરતા પ્રકટતી હતી. આકાશમાં કોઈ કોઈ સ્થળે રંગ જેરંગીન વાદળાં છુટાં છવાયાં નજરે પડતાં હતાં. શીતળ, મધુર પવન આનંદમય વાતો હતો. પક્ષીઓ ધીમે ધીમે પોતાના માળા છોડતાં હતાં. તેઓએ પોતાના સુસ્વરથી સૂર્ય-નારાયણના રથને વધારી લેવાનું શરૂ કર્યું હતું. રથ જે પૈર્થ્વી હતો. સાત તેજસ્વી ત્રિધીત રંગના ઘોડાઓ તે રથને પવન કરતાં પછી વધારે વેગથી ખેંચતા હતા. રથ જેમ જેમ આગળ વધવા લાગ્યો, તેમ તેમ પક્ષીઓ પછી પોતાના ઉધ્ધમે વળગવા લાગ્યાં. An early bird catches the worm ની કહેવત પ્રમાણે વહેણે તે જેણે ઘટો હતો. ઝાડો નવાં કુમળાં પુટકાં પાંદડાંથી સજ્જિત દેખાતાં હતાં ખીલતી ફળીઓ અરબર અરબર સતા વરસાદને આવકાર દેતી હતી. તાત્કાલ જન્મેલાં જગતને જાણે કુદરત સ્વનપાન કરાવતી હોય, એવો આશાસ થતો હતો. જમીન તાત્કાલ ઉગેલા ધાસથી નીલી મખમલના માલીયા માફક આંખને સતેજ બનાવતી હતી. વચમાં કોઈ કોઈ ઠેકાણે રંગ જેરંગીન ટુસો કુદરતના ગતીયાની શોભામાં વધારો કરતા હતા. આ સમયે એક તરફથી વચ્ચેના મુસાફર એક પથરા ઉપર બેઠો બેઠો કુદરતની રચના નીહાડતો અને વિચારમાં એકદમ લીન બની ગયો હતો. ઉંચના સૂર્યના કિરણો તેના હૃદય આકાશમાં કાંઈ નવેજ પ્રકાશ પાડી રહ્યાં હતાં. સાચ શેતેરી રંગ આકાશમાં નીહાડતો હતો. વળી તે સાથે આકાશને સ્વસ્થ ભુદા રંગ પછી તેનાં મન પર અસર કરી રહ્યો હતો. તેને ઉપરના રંગો જોતાં નીચેની લીલી યાદ આવી:—

સાત પીંગો ને વાદળી મળ રંગ કદેનાય
આખીના ખીન બધા મેળવળીથી થાય.

આ વિચાર કરતાં કરતાં તેને Vibgyor શબ્દ યાદ આવ્યો, અને તેમાંના Violet, Indigo, Blue, Green, Yellow, Orange અને Red આ સાત

રંગો વિષે જ્ઞાન થયું અને ઉપદ્રા સાત રંગો એણે પ્રત્યક્ષ કુદરતમાં અનુભવ્યા. તેને એમ લાગ્યું કે શું માણસ જાતે આ કુદરતનાજ રંગોની નકલ કીધી છે! વળી તે વખતે તેને ધન્ય બાણુ (Rain-bow) ના રંગો પણ યાદ આવ્યા. અને એમાં પણ રંગો સાતજ છે, એમ ખાતરી થઈ. તે યવાની સાથે રંગોની સંખ્યા સાતનીજ કેમ હશે એ સવાલ ઉભો થયો. એમ યવાની સાથેજ એમ લાગ્યું કે અથવાડીઆના જુદા જુદા દીવસો પણ સાતજ છે. હવે આ સાતનો આંકડો એવો પવિત્ર છે કે જ્યાં જ્યાં આપણે નજર કરીએ, ત્યાંનાં સર્વે ઠેકાણે, આપણને સાતની સંખ્યા નજરે પડે છે. Solid, Liquid, Gaseous, અને ચાર જાતના Ether એ પણ સાતની સંખ્યાજ ધઈ. લોક પણ સાતજ છે, જેવકે ભુર, ભુવર, સ્વર, મહર, જન, તપ અને ક્ષલ લોક. પાતાળ પણ સાત છે—રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ, શબ્દ, સુદ્ધિ અને આત્મા. શરીરના કોષો પણ સાત છે. અવનમય, પ્રાણમય, મનોમય, જ્ઞાનમય, વિજ્ઞાનમય, આત્મકમય, અને દિશ્વમયમય. મુખ્ય ત્રણિઓ પણ સમક્રિયિને નામે ઓળખાય છે. પૃથ્વીના દિવો પણ સમ દિવને નામે પ્રખ્યાત છે. અને એવીજ રીતે આ જગતની અંદર સાતનો આંકડો પ્રવિત્ર ગણાય છે. હવર જાણ્યા પ્રમાણે સૂર્યના રથના તેજસ્વી ઘોડાઓની સંખ્યા પણ આજ કારણને લીધે સાતની અનૂસાન કીધી હશે, કે જેથી મનુષ્ય જાતીને તે રથના ચિત્ર ઉપરથી પણ જ્ઞાન થાય. એ સાતની ઉત્પત્તિ, ત્રણમાંથી થઈ, અને ત્રણની ઉત્પત્તિ, એકમાંથી થઈ. અને જ્યારે એ સાતનો લય થાય છે ત્યારે પાછો એકમાંજ થાય છે. સૂર્યના કિરણો સાત રંગના હોય છે, અને તે બેગા થવાથી સદૈવ પ્રકાશ પડે છે.

હવે આપણે પેલા મુસાફરના વિચારો તરફ પાછા ફર્યું. તેને સર્વે ઠેકાણે કુદરતમાં કાંઈ નવો જુસ્સો જોયો. પક્ષીઓમાં, જાડવાનમાં, અને વળી મનુષ્ય જાતમાં પણ આ સમયે કાંઈ નવો જુસ્સો આવે છે. દાકરેડને પણ માંદા માણસની સ્થિતિ આ વખતે સારી લાગે છે, મૃત્યુનું પ્રમાણ પણ આ વખતે કમી હોય છે. સરજનાર દેવદની પ્રાર્થના પણ મનુષ્ય જાત આ વખતે કરે છે. દેવાલયના ઘંટોને સ્વર પણ આ વખતે સંજાગાય છે.

જામડામાં આનાજ દળવાની ધંદીના આવાજ પણુ આ વખતે સંભળાય છે. અને સર્વ સ્થળે આ વખતે કંઈ અજાણ્ય જેવી જન્યુતિ આવે છે. શું મનુષ્ય જાતનો આ વખતે, તેના ઇશ્વરનું જ્ઞાન નથી કરાવતો? આવે વખતે ઇશ્વરમાં નહિ માનનાર માણસને પણ કુદરત પોતાનું ખરું સ્વરૂપ દેખાડે છે. આગલા વખતના, તેમજ આ સમયના મહાન પુરૂષો પણ પોતાના નિયતીત કર્મો આજ સમયે કરે છે.

વિચારોમાં લીન બનેલા પૈસા મુસાફર એક ગાંડ માણસની માફક ઉઠે, અને નવા સ્ટુડેલા બેશમાં આગળ વધે. આગળ વધતાં વધતાં એક નાની નદીએ તેનો પ્રયાસ થોભાવ્યો. એકાએક તે થોભ્યો અને જુએ છે તો પોતાને નદીના કીનારા આગળ આવી લાગેલો ભયે. સામે દ્રશી કરે છે તો, નદીની પેઠે પાર સુકાયેલાં ઝાડનાં પાંદડાંની એક નાની ઝૂંપડી અથવા પથ્થુકુડી નજરે પડી. નદી મંદ મંદ વહેતી હતી. પાણી સ્વચ્છ હતું. કીનારાં રૂપેરી રંગની રેતીવાળાં હતાં. કોઈ કોઈ ટુકડે પથ્થોએ પોતાની ચાંચથી નિર્મળ જળનું પાન કરતાં હતાં, કોઈ કોઈ ટુકડે ચોપડાં જનાવરા લીલા ધામને મારો કરીને પોતાની તૃપ્ત ઈષાવતા હતા. આ જોઈને આપણા મુસાફરને પણ જુખનું ને તરસનું જ્ઞાન થયું. એ મન કામના તૃપ્ત કરવા સામેની પથ્થુકુડીમાં જનાના વિચાર આવ્યો. સામે પાર જવાને નદી આજે આ સિવાય જવાય તેમ ન હતું. નદીનું જળ શિથિલ અને શાંત વહેતું હતું. પહેરેલાં કપડાં નદીની રેતીમાં સ્વચ્છ પાણીથી ધોઈને ઈનારે સુકાવા નાંખ્યાં, અને પછી શરીરની શુદ્ધિ માટે નદીના જળમાં ન્હાવા બેઠો. ન્હાતાં, ન્હાતાં, પનની હરેરેથી નદીમાં થતાં તરંગોને જોઈને, તે તરંગોને પોતાના મનના વિચારો સાથે સરખાવવા લાગ્યો. આહા! આ મંદ મંદ વાતો પન, નદીના પાણીમાં ધીમા તરંગો વાળીને, સઘળો તરંગો કચેરા કીનારા ઉપર ખસેડી કાઢે છે. શું એવીજ રીતે આ એકાંત પણ રમણીય સ્થળના આદિવાસીએ (vibrations) મારાં મનના કચરા રૂપિ કામ, ક્રોધ, લોભ, મેહ, મલ્લકાદિ વિચારોને આ સ્થળની બીજા અણુના પ્રદેશમાં ફેંકી દીધા હશે! આ નદીના તરંગોને ઉજળવનાર મંદ મંદ વાતો મધુર પન છે, તેમ આ મુસાફરના તરંગોને પેદા કરનાર કોઈ મહાન પુરૂષની શક્તિવાળા પવિત્ર વિચારો કેમ નહિ હોય? આ નદીમાંનો કચરો, ખીજા કચરા સાથે મળીને ખાનર રૂપ બનીને તેમાંથી સુંદર વનસ્પતી પેદા થાય છે તેવીજ રીતે આ મુસાફરના મનને આ વખતે ઉપોગી

નહિ થઈ પડે એવા વિચારો એ મુસાફરથી હિતરતી રેતીતીના પણ ઉત્તિ ક્રમના માર્ગે જનારા માણસોને ઉપોગી થઈ પડતા કેમ નહિ હોય? અને વળી તેવાજ માણસોમાંથી વાદ્યીક અને વિશ્વામિત્ર ઋષિ જેવાં રત્નો પેદા કેમ નહિ થતાં હોય? ચાંચનાર! કુદરત એ એક ઉચારી ચોપડી છે અને જેટલું કુદરત આપણને શિખવે છે, તેના કરતાં વધારે કાણ શિખતી રોકે એમ છે? માણસ જાત વિષે છે અને ભૂડી જાત છે, પણ કુદરત માણસ જાતને ફરી ફરીને શિખવે છે. મહેતાજી નિશાળમાં બાળકના પહેલા એક જ ગૂન્હાને માફ કરે છે તેમ જગત પણ કુદરતની એક નિશાળ છે અને તે નિશાળમાં બાળક-જીવોના એક જ પહેલા ગૂન્હાએને કુદરત પોતાનાં દયાજી પછે ક્ષમા બક્ષે છે. બાળક-જીવ ફરી એવાજ ગૂન્હો કરે છે. કરતી વખતે અંતરના હૃદયના અવાજથી એમ નહિ કરવાને ચેતવે છે, છતાં બે કરે છે તો થોડી ઘણી શિક્ષા રૂપી દુઃખનું પરિણામ આવે છે; છતાં બે ફરીવાર એવાજ ગૂન્હો કરે છે તો તે વધારે શિક્ષાને પાત્ર થાય છે, અને વધારે દુઃખ પ્રાપ્ત કરે છે. હવે એવી શિક્ષાને, એવા દુઃખને, કયો વિચારવાળો માણસ દુઃખ ગણે અને તે દુઃખને સાર કુદરતને નિંદે? મહેતાજી શિક્ષા કરે તો બાળકના કાલને માટેજ, કે જેથી તે બાળક સુધરે અને તે શિક્ષા પછી ધ્યાનની લાગણીથીજ; તો તેવીજ રીતે કુદરત પણ માણસ જાતના ઉત્તિક્રમ માટેજ દયા ભાવથી દુઃખ-રૂપી શિક્ષા આપે છે, અને એ દુઃખ, દુઃખ નથી પણ ભવિષ્યના સુખનું પ્રસાદ છે.

આવા વિચારોમાં આપણો મુસાફર નદીના જળની સ્તુતી કરતાં બોલ્યો હે આ જળના દેવ તમે કે જે આ જળને સ્વચ્છ બનાવો છો તે તમે આ તમારા સ્વચ્છ કેરલાં જળથી મારાં ઉત્તિ ક્રમમાં મદદ કરો, મારા સ્તુત શરીરને સ્વચ્છ કરવામાં, મારાં કામ-શરીરને (Desire body) ને પવિત્ર કરવામાં, અને મારાં મનના વિચારોને નિર્મળ બનાવવામાં મદદ કરો. આવા સંકલ્પ કરીને તે મુસાફર ત્રણ વખત સૂરને નમસ્કાર કરીને નદાવાનું શરૂ કર્યું. સૂરેલાં કપડાં તરફ નજર કરી તો તે તદ્દન સ્વચ્છ સફેદ દીધાં. મનમાં આશ્ચર્ય પામ્યો કે જે કપડાંને સાધુથી ધોવાથી આટલાં સ્વચ્છ નથી થતાં તેને શું આ રેતીએ અને પાણીએ આટલાં સ્વચ્છ બનાવ્યાં! કુદરત તારા કાલદા ઘણુજ શુભ છે. સુકાયેલાં કપડાં પહેરી ફરી સૂરને નમસ્કાર કરી પથ્થુકુડી તરફ વિચારમાં તે આગળ વધ્યો. પથ્થુકુડી નજીક ને નજીક આવતી જાય છે. રસ્તામાં તાના ને મોડાં ઝાડો પડેલાં દોહાંની લગી રહેલાં

નજરે પડતાં હતાં અને સુચવતાં હતાં કે આ મનુષ્ય જેમ, હમે ફળો આપવાથી વધારે લગી પડીએ છીએ તેમ તું પણ દુનિયામાં પૈસા, માન અને એવી બીજી સુખની ચીજો મળવાથી વધારે ને વધારે નમ્ર થઈ અને એજ નમ્રતાઈ (Humility) તારું હુપણ છે. કોઈ કોઈ સ્થળે પાકેલાં ફળો જમીન ઉપર પડેલાં નજરે પડતાં હતાં, જેમને જોતાં મનમાં વિચાર આવ્યો કે આવાં સારાં પાકેલાં ફળો શું આ સ્થળે નકામો થઈ પડ્યા હશે, કે શું આ સ્થળે માણસનો રહેવાસ નહિ હોય? કારણ કે જે રહેવાસ હોય તો આવાં ફળો આમ રજળતાં ન રહે. વળી વિચાર આવ્યો કે શું આ ફળો જેવાં દેખાય છે તેવાં ખાવામાં તુકસાનકારક હશે? આ વિચારો સાથે એના ગાંઠો ભૂખથી નરમ થતાં હતાં. ધીરે ધીરે ફળોને જોઈને ભૂખ વધારે તિમ્મ થઈ. અને મુસાફરને તે ફળો ખાવાનું મન થયું. નીચે વળીને ફળ ઉચકવા ભય છે કે તરતજ લગી રહેલાં ઝાડોના પાંદડાંમાંથી યુક્તતા પવને (rustling noise) આવવાનું લાગે, તે સાથે ઝાડોના આમ તેમ સરતા પડ-છાયાથી તેને તે ફળો ઉચકતાં ધારતી લાગી. મનમાં વિચાર આવ્યો કે શું આ ઝાડો મને ફળ ઉચકતાં અટકાવે છે. મધ્યાનનો સમય હતો છતાં આપણા મુસાફરને એમજ લાગ્યું કે ખચ્ચીત આ ઝાડમાં વસતાં વનચરો (Nature spirits) મને ફળ ઉચકતાં કેમ અટકાવે છે. જે હું આ ફળો ખાઈશ તો એમાં કોઈ ખોટું છે? હા ખોટું ખરજ તારે માટે તે ખોટુંજ થશે કારણ કે એક તો તે સામે પર્ણકુટિ જોઈ છે, અને એ પર્ણકુટિ છે તો ત્યાં કોઈ વસતું હશેજ ને જે કોઈ હોય તો ખચ્ચીતજ આ ઝાડોનો ને ફળોનો તે માત્રીક હોવાજ જોઈએ અને જે તું તે માત્રીકની રત્ન વગર ખાઈશ તો તું ચેરીના અપરાધી થઈશ. સાધારણ માણસો આવા કામને ચોરી નથી ગણતાં પણ વાંચનાર વિચાર કરીને કે અપરાધ દરેક માણસને સારું જુદી જુદી પ્રકારનો બને છે.

એક માણસનું ટોળું ખીખ માણસના ટોળાં ઉપર હુમસો કરે તો તે શું-હો ગણાય છે. પણ તેજ ટોળું પોતાના ઉપરીની દેખરેખ દેકાગના ટોળાં ઉપર હુમસો કરે તો તે શું-હો નથી ગણાતો.

એક જગદી માણસ કે જે માણસ જ્ઞાનના શરીરના ભક્ષ ઉપર જીવે છે તે જે પણ પક્ષીનો વધ કરે તો તે પણ પક્ષીનો વધ તે જગદી માણસને સારું તેનો ધર્મ ગણાય છે. પણ જે સાધારણ માણસ કે જેને ખાવાને દૈવરે પુરવું

અન્ન પેદા કરીશું છે તેવો માણસ જે પણ પક્ષીનો પોતાના આહારને સારું વધ કરે તો તે સાધારણ માણસને સારું અપરાધ થઈ પડે છે.

અન્નાજ ખાવું એ આપણો ધર્મ છે પણ આપણાથી ઉચ્ચ પદ્ધતિના માણસો (શ્રીએ) ને માટે ફળ અને કંઈ મૂળ ખાવા એ તેમનો ધર્મ છે અને અન્નાજ ખાવું એ તેમને માટે અધર્મ છે.

ઉપલા દાખલાથી વાંચનાર વિચાર કરી જે કે જે ચીજ એક માણસને સારું ધર્મ છે તેજ ચીજ ખીખ માણસને સારું અધર્મ થઈ પડે છે. એને માટેજ દરેક માણસનો ધર્મ જુદો છે તે માટે આવા અનેક દાખલાઓ પુરવાર કરી આપે છે. One's meat is another's food એ કહેવત પણ આને અનુસરતીજ છે. અને તે સુજબજ આપણા મુસાફરને જમીનપર પડેલાં ફળો ખાવાં એ અધર્મ ગણી શકાય.

લોલ, મોહ, મત્સરાદિ વિષયો સાધારણ માણસને સારું અધર્મ ગણાય, પણ જે તદન બાળક-જીવ કે જેણે દુનિયાનો વણો અનુભવ લીધો નથી તેવા જીવોને સારું તેજ વિષયો તેમના ઉન્નતિક્રમના માર્ગમાં મદદ કરતાં થઈ પડે છે અને માટેજ તેમને સારું ધર્મ ગણાય છે. ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે:—

સ્વધર્મે નિધનં શ્રેય પરધર્મે ભયા વહનં

માણસને પોતાનો ધર્મજ સુખરૂપ છે, પણ પારકાનો ધર્મ ભય રૂપ છે. દરેક માણસનો ધર્મ જુદો છે.

ઉપલા મુસાફરને ફળો ખાતાં આ સ્થળે કેમ વાંધો લાગ્યો હશે? જે એજ મુસાફર સાધારણ સ્થળે હોત તો જરૂર સંકોચ વિના આવાં ફળોનું ભક્ષણ કરત. પણ આ સવાલનો જવાબ ફક્ત પવિત્ર સ્થળના, મહાન પૂરુષોના સદવિચારોના અદિલનો (vibrations) શિવાય બીજું કંઈ નથી. મુસાફરે ફળોને એમ ને એમ જમીન પર રહેલા દીધાં, ભૂખના ઉપર સ્થીર મનથી કાણુ રાખ્યો અને આગળ વધ્યો.

(અપૂર્ણ.)

અને

લખનાર:—મી. ફ્રેડુન કે. દાદાયાનજી. ખીઝે, એલએલ. ખી. સોલીસીટર.

નળવણી, અને તે કાલદાતાં ઉત્કલધનને સગ્ન કરી દાદ આપણે, અને તેમ કરીને સુદિને આડે મળેજો જતાં અટકાવણે. તે આતણ ઉપર મુલકકલ છે. અને તેથી આપણી પત્રીત્ર ગાધાવાણીમાં આતણને મળજીત 'સગ્ન કરનાર' તરીકે આગળપણ છે. તે આણ છે, એટલે કે એક રૂપમાંથી ફેરવી આતણની માફક દરેક સીજને પ્રવાહી બનાવી તેતુ રૂપ જીવંત બનાવીને, કુદરતમાં બીજા આકારો બનાવવામાં મટે જગ્યા કરે છે, અને તેવા જીવંત પાટી આપે છે. તેથી તે 'આરનારા તરીકે જણાય છે. તે હિન્દુ ધર્મમાં 'શીવ' તરીકે આગળપણ છે. તે ઘણાજ ખેડિક અને ઝલકાટવાણી અને પવિત્ર કરનાર છે. ચોથાથી તે સાતમાં અમેશાસપદથી ધાતુ, જમીન, પાણી અને ઝાડપાન એ જીવંત જીવો પેદાશીમાં ઉપર મુલકકલ છે. પચમે એ ઈ) પહેલા ૩) કરતાં કાંઈક અતરવી પંક્તીના લેખાય છે. તેમનામાં અમરકદા અને અમરકદા અમેશી બને છે. તેથી તે ખાસ નોંધને લાયક છે.

હવે એ મીસાલના દૈનિક અમેશાસ્પદો જેઓ ખુદ યજ્ઞોદાના સરદારો ગણાય છે, તેઓમાંનો એકમન અમેશાસ્પદ બીજો છે. દરેક માણસનું ઉંચ શરીર જેનું નામ અવસ્તતામાં 'અઓધંગ' આપાયું છે, (અને જેમાં પત્તીર કંપની ને અબુરમજદ પોતાનું એક કીરણ છે, તે રહે છે.) તે શરીર બનાવવાને માટે એકમન અમેશાસ્પદ પોતાની શક્તિને એક ભાગ માણસને આપ્યો છે. જેમ અબુરમજદ આપણને પોતાની ચીંગાંરી 'ફૂપા' આપી છે. તેમ એકમને પોતાનો ભાગ અઓધંગ અપ્યો છે. તોજ માણસ એક માનવી બની શક્યો છે આપણે તે અમેશાસ્પદોના, ખુદ આપણુ દરેકની હસ્તીને માટે ત્યારે આભારી છીએ.

હવે એ બે હુમનના હાથમાં 'દાદીસ્તાને દીનીમાં' કહ્યું છે કે માનવીઓના સંપર્ગો વિચાર, ઉચ્ચાર અને આચારોની નોંધ કરવાનું કૌંપવામાં આવ્યું છે. તેની મદદ ચાહનારને તેથી તે ષરોખર ઓળખે છે, અને મદદને લાયક હોય છે,

તેને તે અચુક રીતે લગતું મીનાઈ જ્ઞાન બક્ષે છે, અને નીચ મદદ કરે છે.

તે અમેશાશર્પદ, આપણા વહાલા અપો અને ગેતીના યજ્ઞ તરીકે યોગજ્ઞાવધા, પપગમજર, ત્રિપતમાનજરથોસ્તને જન્મવાને ટાંકણેથી તે તેઓ અહુરને, પુકધાર્ય બતલાવી ભેટવા પામ્યા, ત્યાં મુખી હમેશ સહાય કરતા રહ્યા. પ્રથમનો તેઓના જન્મ થયો ત્યારે બેહમને તેમનો કળબે લીધો. તેથી બીજા આળકા જન્મતાં રહે છે તેને બદલે તેઓ હસ્યા, અને અહુનવર પણ અચુક રીતે લાણી ગયા.

ત્યાર બાદ આપણે જાણ્યું છીએ કે જ્યારે તેમના પીતા પોઉકશરપે નાપાક કરપોની ઉશકિરણીથી પોતાના જનન તે અપો આળકના હાથે જશે એવી ધાસ્તી કરપોએ આપી હતી, તેમાંથી બચવાને માટે, જ્યારે તે આળકને એક જંગ લમાં વડનાચુકમાં, વડનાં બચ્ચાંઓને મારી નાખ્યા પછી, મુકી આવ્યો, અને ઈચ્છ્યું કે વડ આવીને પોતાના બચ્ચાંઓ મરેલાં અને લોહી છુટાન જોઇ, કહેરથી તે આળકને ચીરી નાખી, બેળન કરશે, ત્યારે પણ યું ચમત્કાર બન્યો? સરેશ અને બેહમને તે આળકના રક્ષણ માટે ઈલાએ શોધ્યા. તેઓ તે ચુકમાં જ્યાં જરથોસ્તને મેળ્યા હતો, ત્યાં એક મેહુ લઇ ગયા, અને તેનું દુધ તે આળકે ધાવીને રાત્રી કાઢી. વળી તેજ મહાન શક્તિઓએ વડેઓ ત્યાં આવ્યા ત્યારે તેનું મોંકું ચીપટાવી દીધું, જેથી આળકને તેઓ ઇન કરી શક્યાં નહિ.

વળી ફરીથી જ્યારે અપો જરથોસ્તસાહેબ ૧૫ વર્ષના થઇ, એકાંતવાસમાં જઇ, અહુરની ભેટ માટે જનન અને જીવનથી પોષકાર કરવા લાગ્યા ત્યારે બેહમન અમેશાશર્પદ તેમની મહેનત, તેમની પ્રતિભા અને તેમની એકચીત્તની દેહગી જોઇ, જરથોસ્તની નમદીક આવ્યા. તેઓએ તે વેળા એકેનું રૂપધારણ કર્યું હતું આપણે વાંચ્યું છીએ કે તેઓ માનવીના શરીરમાં આવ્યા, પણ સાધારણ માણસ કરતાં તેમનું કદ ૬ ઘણું લાંબું હતું. એટલે આશરે ૫૫૫ કુટનું હતું. વળી તેઓ ખેરિહવાળા, ચળકતા, યુગસરત, રેસળી સાથામાં સજ્જ થયેલા હતા, અને એક સુવાળી ડાંબણી તેઓના હાથમાં હતી. હવે બેહમન જરથોસ્તની આજળ આવ્યા ત્યારે જરથોસ્તે તેમને નમસકાર કર્યો. બેહમને તેને પૂછ્યું કે 'તારી સર્વથી મોટી ચીંતા અને કાશેશ શામાટેની છે તે જાહેર કર.' ત્યારે જરથોસ્તે જવાબ દીધો કે 'અધોધની બદલની મારી સર્વથી મોટી ચીંતા અને કાશેશ આવી રહી છે.'

ત્યારે બેહમને આ યાદગાર શબ્દો ઉચ્ચાર્યા 'હસ્તી એકજ ચીજમાં છે. સર્વ બીજું નીસ્ત, નાશુદ અને નાપાવશ ગણાય છે. ફક્ત રાસ્તી અથવા અપોઈજ હસ્તી છે. માટે જે પણ અપોઇ ધરાવે છે તે અને ફક્ત તેજ હસ્તીમાં છે.'

ત્યારે જરથોસ્તે પૂછ્યું કે 'હસ્તી અધોધમાં છે ખરી પણ સંપૂર્ણ હસ્તી યોગજ્ઞવાને માટે, તે રાશની, તે ઉચ દૈવીક અહુરને પીછાણી શકનાર અકકલ, જે બેહમનની મારફતે મળે છે, તે કયાં અને કેમ મેળવાય છે?'

ત્યારે બેહમન જોત્યા 'ઓ જરથોસ્ત આ તારું શરીર એક બહારના કોટની ચીસાત છે. તે તું આ ધર્મી ઉપર મુકી દે. એટલે કે ખરેખર યા, અને ચાલ મારી સાથ, આપણે તે શક્તિ જેણે તને તેમજ મને પેદા કર્યા છે, તે સર્વથી વધુ આપાદી કરનાર હસ્તી છે, જેની હસ્તી બદલ હું જે બેહમન પોતે છું તે ગવાહિ તને આપું છું, તેની સાથે તને મેળવીશ. ત્યારે તારા દરેક સવાલની સંપૂર્ણ સમાધાની તને થશે. એ પ્રમાણે અહુર પાસે બેહમન જરથોસ્તને લઇ ગયા અને જરથોસ્ત સાહેબે તેમની સાથે મળી, પોતાને જોઇતી સઘળી આજ્ઞાનું જ્ઞાન મેળવ્યું ત્યારે મજદહસતી દીન પુરેપુરી તેઓ અહુરની માફકજે શીખ્યા, અને તેના ફળ આપણે આખે છીએ.

વળી જ્યારે આ ટાંકણું પછી દસ, બાર વર્ષ બીજાં ગુજ્યાં, અને શાહ યુસતાસ્પની દરબારમાં જરથોસ્ત સાહેબ એકજ ચેલા મેદયોમાહ સાથે જઇ ચઢ્યા, ત્યારે તેઓએ યુસતાસ્પને દીન ઉપર ઇમાન લાવવા ઘણાં મોજબજ્યાં કર્યાં. તો પણ યુસતાસ્પનો યકીન પૂરો તેમની ઉપર જોડો નહિ. તે ઉપરથી અહુરે તેની ખાત્રી કરવાને બેહમન અમેશાશર્પદ, અરદીજેહસ્ત અમેશાશર્પદ અને આતર જુરઝીન મહેરને ઇનસાનનું રૂપ ધારણ કરાવીને યુસતાસ્પની દરબારમાં મોકલ્યા જ્યારે તેઓ યુસતાસ્પનાં મહેલના છાપરાની અંદરથી નીચે ઉતરતા યુસતાસ્પને અને તેના દરબારીઓને જણાયા ત્યારે આખો મહેલ એક સુશોભીત ચલકાટમાં ઘેરાઇ ગયો. આ અચ્યુત, દબદબા ભર્યો આંખને ઝાખી કરી નાખનાર દેખાવ, અને દૈવીક રોશની જોઇ યુસતાસ્પ અને તેના સઘળા દરબારીઓ બુજ્યા અને કંપવા મંડ્યા. ત્યારે તેમને વૈષ્ણ આપવાને ખાતર આતર જુરઝીન મહેરજોત્યા, યુસતાસ્પ ડરમાં, અમે બેહમન, અપ, અને આતર જુરજનમેહર છીએ. અહુર તરફથી તારે માટે અમે પેગામ લાવ્યા છીએ કે દુનિયામાં મજદની લકતી, અને આરાધનાની અતીશય અગાસ છે. જરથોસ્ત જે દીન

લાગ્યો છે તે અત્યુત્તર તરફનો પેગામ છે અને નેક છે, અને અત્યુત્તર અને ખીજી સાથેવાણીની બંદગી જે તે શીખારે તે બેનું કશું રાખશે તો તેના બદલામાં તને લાંબી ૧૦ વર્ષની છંદગી, અને કીર્તિવંત પાદશાહી, અને પવિત્રાર્થ હાંસલ થશે અને તારે પેટ એક છેકેર જે અમરગીને પહેાંચી શકે તેવા પેદા થશે. તું દીન એમ ત્યાર ન કરશે તો તારો દાહ મહિા થશે અને તું કંગાસ બની તારા જલદીથી નારા ચઇ જશે.’ આ ખાતીપૂર્વક પુરાવા મળ્યા ત્યારે યુસત્તાસે જરથેસ્ત્ર ની દીન કશું રાખી, અને તેને આ મહાન શક્તિઓએ આગાહિ કરી હતી તે સચવા ફાયદાએ તેજ છંદગીમાં મેળવ્યા.

હવે પશ્ચિમ ગાથાવાણીમાં બેહમનની જગેજગ સાદ અપો જરથેસ્ત્રે કીધી છે. વોહુમન એટલે ભલાં મનની મારફતેજ સર્વથી મોટું સાહસ જે અત્યુત્તરની દોસ્તીએ પહેાંચવાનું છે તે બનવાની શકાય છે એવું ત્યાં જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. વળી તે બેહમન અમેશાસ્પદની સાથે, પોતાની આદીસ પાદશાહીને લીધે અત્યુત્તર એકજ મુકામમાં રહે છે, એમ આપણે શીખ્યા છીએ. બેહમન જે સુખ, નમનતા, અને તેહચ શુધિ જેની મારફતે મિત્રાર્થ જ્ઞાન મળે છે, તે આપનારને, હું ક્યારે ભેટું એમ જરથેસ્ત્ર સાહેબ અને તેના મેલાઓ માથામાં આદેશ કરતા જણાય છે. તેઓ કેકાણે કેકાણે આરજુદેખારે છે કે ‘એ અત્યુત્તર અમારી પવિત્રાણી મારફતે અમને બેહમનના માર્ગે શીખાડ.’ અને જરથેસ્ત્ર સાહેબ હકમા હાનાં લગભગ દરેક ફકરામાં અત્યુત્તરના હજારો શુકરાના કરી તેના શુભ ગાય છે કે ‘એ અત્યુત્તર મેં તને ખરેખર સુહિના ઘેરખાદ તરીકે પીજાણ્યો, ન્યારે બેહમન મારી નહકી આવ્યો અને પુછ્યું તુ કેકાણે છે, તું કેકાણી સફરો છે’ અને ત્યાર બાદ મારા ફજાન ફજાન સવાલિના જગ્યાએ આપતોજ આર્યો.”

વળી બેહમન અમેશાસ્પદ અક્ષયનો બહુનાર અને વધારનાર છે. હવે આપણા ધર્મ પ્રમાણે અક્ષય બે જાનની છે. એઓશો સુત જેરદ અને આન્દીદ જેરદ. એઓશો સુત તે અક્ષય છે, જે આપણે દુન્યામાં સાંભળી સાંભળીને અથવા જાહેર ધર્મજોની અને ભેજાની મારફતે મેળવે છીએ. હવે તે અક્ષય ઉત્તરની વડતી છે. પણ તે અક્ષય જે સર્વથી ગ્રેહ છે તે આન્દીદ જેરદ તરીકે ઓળખાય છે. તે આપણી ફવળીની જાતી અક્ષય છે, જે ભકિત, એકાંત અને પવિત્રાણી, ફરજે વ્યદા કરવાથી, અને એકચોત ધરાવાથી, આપોઆપ આપણાં હૈયામાં, વખત આવે પેગમી નીકળે છે એ સાંભળવાથી અથવા બાધ

ધર્મિઓ મારફતે મળતી નથી. મારે આપણા ધણા આજગ વધેલા દસ્તુર દાવરો “માયુસ” “મયવ” કહેવાતા હતા જેનો અર્થ એ છે કે તેઓએ દુન્યામાં કાન વીગેરે મારફતે પોતાનું જ્ઞાન સંપાદન કર્યું ન હતું. આન્દીદ અક્ષય મેળવવા આજના જમાનામાં જરથેસ્ત્રીઓ કેશીશ કરતા જગેજગ જણાય છે, અને તેથી તે મેળવવાતી નથી; પણ વખતના વહેવા સાથે આપણા પાક ધર્મ પ્રતી આપણે ઉમાન અને ચાહ વધેતા જશે, ત્યારે આપણે આશા રાખે છીએ, કે આજરેજવાન અને આદરવાદ મારેસ્પદ જેવા શુરા વીરદાઓ આપણી વચમાં પેદા પડશે. અને તેઓ આસનીદિહ જેરદની મારફતે બેહમનસાથે ભેટશે. અને તે આની બજવાન શક્તિની મદદથી અત્યુત્તર અમેશાસ્પદને ચરણે પહેાંચશે અને તેમની બક્ષીસ અને આશીસથી અપોહિરગીમ અત્યુત્તરજદની ભેટ કરશે. વળી બેહમન આપણે બેનું તેમ સર્વે જાનદાર ઉપર યુવક્ષય છે અને તેમનું રક્ષણ અને પોપણ કરે છે. હસ્તીઓ તેથી ન્યારે પણ આપણે તેના હાથ હેઠળની પેદાશને દુઃખ દીધીએ, માર્યે છીએ, અથવા કતલ કર્યે છીએ ત્યારે બેહમન અમેશાસ્પદને રક્ષણ કર્યે છીએ. તેની મદદ મેળવવાથી જનસીખ બને છીએ. તેના પોતાના આપણે બેજાન કર્યે તો તે આપણને કેમ માહે, અને આપણે તેનાં બચ્ચાઓ છીએ તેમની ઉપર પણ દયા કેમ કરે ? અને તમે દરેક જાણો છો કે છંદગીમાં હજારો ટાંકણાંઓ દુઃખ અને વ્યાક્રાંતનાં આવી આપણી આજગ ઉભાં રહે છે, ન્યારે આપણે બે હાથો બેટી, દયા તે બેહમન અમેશાસ્પદ અને અત્યુત્તર પાસે ચાલિએ છીએ. પણ જે દયા બતાવતો નથી તેને કહી દયા દેખાડવામાં આવશે નહિ એ ડુરરતનો અચુક નીયમ છે. મારે ખુબ ચેતીને ચાલજો.”

સાચત લાશાચતમાં બેહમનને કેમ ખુશી કરવો તે બધાન કરવામાં આવ્યું છે. અને જાનવરોને બેહમનના Counterparts, એટલે આ ધર્મની ઉપરના બેટાં, ના કલે અથવા પ્રતીબિંબી તરીકે ઓળખાવી, તેમના સુખમાં વધારો કરી તેમની ઉપર આપણુ અને લુલમ ગારીથી સીતમ સુજરતો હોય, તે અટકાવી, તેમના જોરાક, અને રેકડાણ બાળે કાળજ રાખી, તેમનાં બચ્ચાંઓને તેમની માનાં કુધર્થી દુર કરવાથી પરહેઠ રહીને બેહમનને ખુશી કરવો ભીધએ એવું ફરમાન છે. આપણા ધર્મ પ્રમાણે અને તેમને મારવાનું પ્રેરતું ભયંકર છે તે જાણ્યું છે. જેર કાપદાસર પ્રાણીને મારવાનું ચુનાલ ભયું લેખ્યું છે, તે હસવાની વાત નથી. જ્યે કીધેલાં પ્રાણીનો દરેક બાક એક ખંજરની મીસાલ તે માનવીકે કીશ તરીકે મરણબાદ બોકાય છે, અને તેને અસહ્ય દુખ અને વેદના કરે છે. મારે ચેતજો. ખાસ કરીને

મેંદા, અકરાં, ઘોઘા, સસલાં, મરધા, વાગોળ્યાં, સોડી, ગરૂં અને ચકલીને માર્યાં નહિ એવા હુકમ છે.

મરધા એ બેહમનનું ખાસ પ્રાણી છે. પત્ની માનવીના સદરાને વોહુમન, 'બેહમન' ગણે છે. જુદીનાં સફેદ સુગં-

ધીયુલને બેહમનનું ખાસ ફુલ ગણ્યું છે. એવી સીકાતવાળા હરવેસ્થા આગાહી ધરાવનાર, અને કરાવનાર, દયાના ભંડાર બેહમન ને આપણે નેમાજ કરીએ છીએ. સદા આપણા ટોળાકિપર તેની પવિત્ર નીગેહયાની રહે. યથ જન્મમાદ યથ આફીનાગી.

શિવાજીની પિતૃભક્તિ.

લખનાર: મી. પરશોત્તમ વિશ્રામ માવજી, જે. પી.,

જગમાં જે જે રાજ્ય સંસ્થાપક અને લેખિતર પુરુષ અવતીર્ણ થયા, તેઓમાં પિતૃભક્તિ અને માતૃભક્તિ એ શુભ હતા એમ ઇતિહાસો ઉપરથી દેખાય છે. મરાઠા રાજ્ય સ્થાપન કરનાર જીવંત શીવિવાજી મહારાજ માતૃપિતાને અતિ પ્રુભ્ય માતી, તેમની ભક્તિ કરવામાં ધણાજ તત્પર રહેતા. એમના પિતા શહાજીરાજ બીજાપૂરના બાદશાહની પદરમાં હોઇ તેમના હાથમાં કર્નાટકની સુબેદારી હતી. તે કર્નાટક પ્રાંતના બરોબરત માટે બેંગ્લોરમાં રહેતા હતા. તેમની અને શિવાજીની બેટ ઈ. સ. ૧૬૫૦ થી ઈ. સ. ૧૬૬૨ સુધી યદ્દ ન હોતી.

શિવાજી મહારાજે મહાપરાક્રમથી મહારાષ્ટ્રમાં નવી રાજ્યસત્તા સંસ્થાપિત કરી ઘણું ધેલવ પ્રાપ્ત કર્યો. તેના ઉદ્ધર્ષના વર્તમાન શહાજી રાજાને કર્નાટકમાં મળ્યા. તેને પલ્લુ પુત્રને મળવા ઉદ્ધર્ષકા હતી. તે બાદશાહની પરાવાનગી લઇ કર્નાટકમાંથી મહારાષ્ટ્ર આવવા નીકળ્યા. તેઓ પોતા સાથે પોતાની બીજી પત્ની ગુફાગ્રાહ અને કનિષ્ઠ પુત્ર બ્યેટાજી રાજાને લઇ આવ્યા. પ્રથમ ગુળગપર આવ્યાં ત્યા કુળ દેવીના દર્શન કરી, બોંસલેતું મૂળ ગામ સિંગણાપુર ત્યાં આવ્યા. ત્યાં રાંજી મહાદેવના દર્શન લઇ પંડરપૂર ગયા. ત્યાં શ્રી વિદ્યાપ્રાના દર્શન લઇ શિવાજી મહારાજને મળવા પૂજા પ્રાંતમાં આવવા નીકળ્યા. શિવાજી મહારાજે પિતાની બેટ શ્રી જેજુરી સુકાને 'સેવાતુ' દરારી તેમના સ્વાગત માટે ઉત્કૃષ્ઠ તૈયારી કરી. તેઓ કેટલાક કોશ સુધી પોતાના પિતાને લેવા સાઝ સામે પડે ચાલીને ગયા. પછી તેમણે મોરોપતંત પેથાને આગળ મોકલી, બેટનું સુહૃત દરારી,

જેજુરીમાં શીના મંદીરમાં બેટને બેટ દરાવ્યા. શહાજી રાજા અને શિવાજી મહારાજની ઘણા વર્ષો સુધી બેટ નહીં થયલી હોવાથી પ્રથમ તેમની દેવાલયમાં રાસોકિત વિધિ-પૂર્વક બેટ ધણી પછી શહાજી રાજાના ચરણમાં શિવાજીએ મસ્તક રાખી, ઉભય પિતાપુત્ર પ્રેમપુર્વક બેટયા. પછી શહાજીરાજને પાલખીમાં બેસાડી શિવાજી મહારાજ પોતે પાલખીની તથકડી પકડી પડે આલતા પોતાને ઉતારે તેમને લાવ્યા. આ શિવાજીની અલૌકિક પિતૃભક્તિ બેધ, સર્વને અતિશય આશ્ચર્ય અને કૌતુક લાગ્યું.

આ પછી શીવાજીએ પીતા પાસે હાથ બેડી પોતાના સર્વ અપરાધોની ક્ષમા માંગી. શિવાજીનું અતિશય નમ્ર ભાવણું સાંભળી શહાજી રાજા સદ્ગતિ થઈ શીવાજીને બાથમાં લઈ તેની ઘણી સ્તુતિ કરી, અને તેના કર્તૃત્વબદ્ધ તથા સદ્ગુણબદ્ધ ધર્મ-પ્રેમદર્શન કાઢ્યા. શીવાજીએ જ મહીના સુધી શહાજીરાજને પોતા પાસે રાખ્યા, અને તેમને અનેક રીતે સત્કાર કરી તેમની મરજી સુપ્રસન્ન કરી તેમને જવા દીધા. પછી શહાજીરાજ કર્નાટકમાં તબવર પ્રાંતમાં ગયા. આ પછી બે વર્ષે એટલે ઈ. સ. ૧૬૬૪ માં શહાજીરાજ બાસવા પદેણમાં ગુલબદ્દા કાઠે શીકારે ગયા હતા, ત્યાં ઘોડાપરથી પડી મૃત્યુ પામ્યા. આ સમાચારથી શિવાજીને અતિશય દુઃખ થયું. શિવાજીએ પોતાના પિતાનું મરણનું હળીમાં જ દેવાવ બાંધી તેના પ્રુભ અર્ચા માટે તે ગામ દયામ કરી આપ્યું છે. આ જ દેવાવ શિવાજીની પિતૃભક્તિ અગાધિ બ્યકત કરે છે.

ઉમ્મર હાલમાં ત્રીશ વર્ષની હતી. નિરાશામાં અંગ્રેજી ત્રીજી ચોપડી લખ્યા બાદ ઉડી ગયો હતો. ત્રણ વર્ષ થયાં શેરઅકારની દલાલી કરવા લાગ્યો હતો. દલાલી કરતાં જેમસલાવિક મૂખ્યત્વે બધા દલાલોને વિષે અને છે તેમ તે બેઠેલીઓના ઉપર અંધ શ્રદ્ધા રાખનારો અને થોડા થોડા સટો રમતાં શીખ્યો હતો, સટામાં જેમ કયાતો તેમ ખોટ પણ કરતો છતાં દલાલી વિગેરે મળી મહીને લગભગ સવાસોથી દોઢસો રૂપિયા સહેજ કુટી કહાડતા. દલાલોના સ્વભાવાનુસાર તે મોજલો શોખીયા અને સહેજ કુછંદી થયો હતો; અર્થાત તે એક વેશના પચાસ રૂપિયાનો દરમાયે રાખી રહ્યો હતો અને તેને પોતાની સ્ત્રી ઉપર પ્યાર નહોતો. તેની સ્ત્રી દમયંતી રૂપનોબંધાર અતિ ચતુર, ઝાંતી, સમજુ, પરગલુ તેમજ પતિપરાયણુ લાવણ્યવાન વીસ વર્ષની ભર જુવાનીમાં આવેલી સારાં ખાનદાનની બાળીકા હતી. જ્યારે રંગીલદાસ હામેનીતિઅમ ઉપર બેઠો દોડીઆની દશવાલી લીલા દાધાની બીડી ટુંકતો ‘આજ મોરો પારોકા લાલા જોળનવા બટવા ધુંબંદે’નું ગીત લલકારતો, ત્યારે રંગીલોના અસંખ્ય દુઃખની દરકાર કરતાં, ધણીના અપમાનો અને ગણેના વર્ષાદોને ટાળ કરનાર દમયંતી કુટુંબના સર્વ માણસો માટે સ્વારના પહેરામાં વહેલી ઉડી રસોઇ કરી આટપી તી તે પોતાના ઓરડામાં આવી ધણી પાસે જઈ ઉબી અને થોલી “અરે! પ્રાણુ આણુ આણુ તે શું ગાતાં હશે. ? મને બદલે “શિતલચંદ્ર જેવું વદન કાન્તી મળી કસતીતિયંદ્ર” ગાવની મને સંભાળવાનું મન થયું છે.”

“આજ ખસ! ઘંડ મહોડી બે સાંસળવા આવી છે.”

રંગીલદાસ દમયંતીને ધક્કા માર્યો અને પોતે જે ગાતા હોતો તે વધુ બેસમાં આવીને વધારે મહોરેથી ગાવા લાગ્યો. સ્વામકાર પોતાના ઓરડામાંથી ઉડી રસોડામાં ગઈ અને ત્યાં બધી રસોઇ કરી નાંખ્યા બાદ દમયંતી જતા આરામ લેવા ગઈ હશે, એવું કદખી મહોરેથી છુમ પાડી “દમયંતી! આ દમયંતી!!” ધણીના અપમાનથી જતા લાગી આવ્યું હતું, તેથી આખમાં ભરંમિયો જવળીઆં હુછી તે બહાર નિકળી તેને ભેટાજ સ્વામકારે ધક્કા ટીધો “ક્યા ગઈતી બધી રસોઇ ધંડી થશે તેનું કંઈ બાન છે. ધણીતો દલાલું કરે છે ને બાઈ સાહેબને તો મીનસ મહોડી શોધણી સરખો છે. એ તો આમે લક્ષા છીએ કે અમારા રાત્રીમાં સુખ છે નહિ તો કે ધણીએ ખજર પડે.”

વાંચકજી તને વિદિત યાથ કે સ્વામકારને પોતે સોસી-સીટરની સ્ત્રી છે તેવું ધણુજ અબીમાન હતું અને તે અભિમાનને અંગે તે કોઈ પણ સાથે સહેજ કે ઉતરતા દરજ્જાની સ્ત્રી બોડે વાત કરતાં અપમાન લેખતી.

તો પછી પોતાની દેરાણી બોડે થોલે એ તદન અસંવિતજ મિના હતી. દમયંતીએ કસોએ જવાથ લાગ્યો નહિ પણ મુંગે મહોરે સઘળું સાંભળી પાછી રસોડામાં બંધને બેઠી.

નરોતમ પોતાના ઓરડામાં બેઠો કંટાળ્યો તેથી પાતજીનના ખીસામાં હાથ નાંખી ફરતો ફરતો ધરની પછ-વાડેની બાજુની ગેલેરી જે એક નહાના બગીચામાં પડતી હતી ત્યાં આવીને ઉભો. નરોતમ હાલમાં ‘મેડીકલ કલેજ’માં રોકટરીનો અભ્યાસ કરતો હતો, પરંતુ સુદૃઢ પૂરી થવાને લીધે ત્યાં જવાની આવશ્યકતા નહોતી તેથી ‘હોતા હવ, ચલતા હવ’ની માફક અનિયમિત થઈ ગયો હતો. નરોતમને જૂદા જુદા છાપાઓમાં અને માર્ગશિક્ષામાં લખાણો કરવાનો અત્યંત શોખ હતો, અને બહુધા તેનું મગજ એક સાદુરસણુનેજ લાયક હતું એમ કહીયે તો અતિશોક્તિ ટીધેલી નજ કહેવાય. મનસુખસાથ બોડે ‘સીડી ઇમપરવેનન્ટ નસ્ટ’ને વિષે શયેલી વાતચીત ઉપરથી શું લખ્યું અને તે કયા પત્રમાં આપ્યું તેનો તે વિચાર કરતો તરતની કુટેલી ઝીણી મુજ ઉપર આંખળી ફેરવતો કંઠારને ટેકી વાકો વળી ઉભો હતો; એટલામાં એક સુંદર વદનની બહુ લાંબી નહિ તેમજ બહુ ઠીંકણી નહિ એવા બાંધાની પંદરથી સોળ વર્ષની જુવાનીના પુર બહારમાં ખીસી નિકળેલી બાલા વાડીમાં દાખલ થઈ તે બાળાની દ્રષ્ટી નરોતમ તરફ નહોતી, પણ તે દર શનિવારે તે વાડીમાં આવેલા વડના ઝાડની પુંગ કરવા આવતી હતી, તે સુજળ તે આવી હતી અને પછવાડે ચમસત ધારીત્ર હાથમાં સાસરીની ચણી હતી. તે આજ સીધી વડના ઝાડ આગળ ગઈ અને પોતાની રીત સુજળ પુંગ ટીધા બાધ, સુતરનો તાંતણો વડને વિરંગી, પોતાની પુંગ પૂર્ણ કરી ધારીને ચાળી પાછી આપી દીધી, (જુઓ ચીન) જે લઈ ધારી ચાલતો થયો જે બાદ પગે લાગી બાળા ત્યાંથી પાછી ફરતી હતી એટલામાં તેની દ્રષ્ટિ અચાનક તેના ઉપર ક્યારનો એક ટસે બેઠે રહેતા નરોતમ ઉપર પડી અને થોડી નજર એક ચતાં થોડાકવાર સૂધી બેઠે જતાં અન્યોઅન્ય પ્રયે નિહાળી રહ્યાં, જે બાદ બાળાને પોતાની ખરી સ્થિતિનું ભાન થતાંજ મુખ ઉપર ચઢી આવેલા કુદરતી રતાસને અંગે આંખમાં આવેલા હાંપકુંને બાળાની તે બાળા અસ્વસ્થ ક્ષિતિમાં ત્યાંથી નીચી દ્રષ્ટિ કરતી ચાલતી થઈ કિતું તે બાળા જ્યાંસુધી દ્રષ્ટિ મર્યાદાથી દુર ન થઈ ત્યાંસુધી નરોતમ તો તેના ભણી વાકો વળી વળીને બોધજ રહ્યો. જે બાદ પાંચેક કલાક તે બાળાના ઉપર અનેકાઅનેક તર્ક વિતર્ક કરતો તે પોતાના શયન ખંડમાં ગયો ને કપડાં સહિત એક આરામ ખુરશી ઉપર માથા ઉપર હાથ ફેરવતો વિચાર કરતો પડ્યો. (અપુષ્ટ.)

જ્ઞાનના પ્રકારો અને માર્ગો

લખનાર:-શમશુલભોલમાં એરવદ રા. જીવનજી જમશેદજી મોદી., બી.એ., પીએચ. ડી.

-----:o:-----

પૈહલવી. સવાલ—પવન યજ્ઞચુસ્તને એ તન વ બાળને એ રંગાન મન્દવમ મેમન શપીર વ પાહલુમતર?

જવાબ—મિન નીચોકીઅ જ.કીઅ વલ મદુમાન યામતુનેત, ખેરદ શપીર, મેમન ગેતીહા પવન નીર એ ખેરદ શાયદ રાઈનીદન, વ મીનોધવ પવન નીર એ ખેરદ પલ નરશમેન શાયદ કદીન. દે-મનય પચેતાક આધગ અહુરમજદ દે-મન દામ વ દેહરન ઇદ્યન ગેતીહા પવન આસ્તીદ ખેરદ ગેહુ-નત ઇકવીસુનેત, વ ગેતીહાવ વ મીનોઈ રાઈનીદારીઅ પવન ખેરદ (મીનો ખેરદ, બાળ ૧, ૧. જા થી ૪૬).

અર્થ. સવાલ—શરીરને ફરશત જાલવી રાખવા કાજે અને રવાનના છુટકારા કાજે કેઈ યીજ વધારે લાવી અને પેહલે પ્રકારે ગહડતી છે?

જવાબ—માણસ જાતને જે નેકાઓ પેહાયે છે, તેમાં અકલ્પ મા જ્ઞાન સર્વથી સરસ છે, સખ્ય કે જ્ઞાનનાં કૌવતથી આ દુન્યાઈ છ'ંદગી ચલાવી શકાય છે, અને વળી જ્ઞાનનાં કૌવતથી પોતા માટે મિનોઈ છ'ંદગી પણ અખતાર કરી શકાય છે (એટલે કે શારીરીક તેમ મિનોઈ બાબતમાં જ્ઞાન જરૂરનું છે). વળી આ જણાવેલું છે કે અહુરમજદે આ દુન્યાની પેદાયસ અને ઉત્પત્તી આસ્તીદ ખેરદથી કરી છે અને આ દુન્યાની તથા મિનોની પેદાયશોનું આજુ રેહવું પણ અકલ્પથીજ છે.

વિષયની બાબત—આ મકાન, આ ખાતું, આ ખાતું ચલાવનારી મંડળી, એ સર્વને વિદ્યા મા જ્ઞાન સંપાદન કરવા સાચ સંબંધ છે. આ ખાતાનાં એક સ્થાપકની પાદમાં ભેગી મેલેલી મીઠાવલ હલુર, "જાન સંપાદન કરવાનાં માર્ગો", એ બાબત, મારા આજ્ઞતા બોલવા માટે

એક લાપક બાબત ગણું છું. આ મકાનમાં અને આ ખાતાં હલુર આજે ઉભા રેહવાને મને કેટલેક સખ્યે ધણી ખુશી ઉપજે છે. એક તો આ કે, આ મકાનમાં તેના કારોબારી સાહેબોની મહેરબાની ભરી પરવાનગીથી, હા ઘણીકવાર ભાષણો અને વાંચણો આપવાને ઉભા રહેવા છું. એ મકાનમાં "જરથોસ્તી દીનની બોલ કરનારી મંડળી" ની બેઠકા કેટલાંક વર્ષો થયાં મલે છે. તેથી તે મંડળીનાં એક સલાસદ તરીકે આ મકાન મને ઘણુક જાણીતું અને માંનીતું છે. વળી આ મંડળીની નિશાળો મેં આજથી ૨૫ વર્ષ આગમય એકથી વધુ વખત એક પરીક્ષક તરીકે તપાસી હતી. સેવટે મરહુમ શેઠ સૌરાયજી શાપુરજી બંગાલી, જેવણની આ નિશાળનાં એક સ્થાપક તરીકેની પાદમાં આપણે ભેગા મદ્યા છિએ, તેવણ જેવા એક જાણીતા અને ભરા નરની પાદ તમે સાથે ભેગા મરી કરવાની તક માટે હું ખુશી છું.

જ્ઞાન એ તવંગરી યા શક્તિ બેલવવાનો એક માર્ગ—કહેવંત સમાન આ અંગ્રેજ શબ્દો છે કે, જ્ઞાન એ શક્તિ છે (Knowledge is Power). શક્તિવાન થવા માટે જ્ઞાનની જરૂર છે. 'શક્તિવાન' માટેના ફારસી શબ્દ "તવંગર" છે. આપણે પૈજાનાં સંબંધમાં બોલ્યે છિએ કે ફાનો શક્તિવાન છે, ફાનો તવંગર છે, પણ આ શબ્દો પૈસા ઉપરાંત જ્ઞાનને પણ લાગુ પડી શકે. શક્તિ અને તવંગરી ફક્ત પૈસાથી મલતી નથી, પણ જ્ઞાનથી પણ મલે છે. એક માણસ ફક્ત પૈસાથીજ શક્તિવાન થાતો નથી. તે પૈસાનો સદઉપેય કરે તોજ તે શક્તિવાન જણાય, નહિ તો તેનાં પૈસા કાંકરા સમાન છે. જ્ઞાન પણ ઉપથી કેદવત પ્રમાણે શક્તિ આણે છે. માટે એક જ્ઞાની આદમી પૈસા વગર પણ અને એક ગરીબ જ્ઞાનથી પણ શક્તિવાન યા તવંગર થાય શકે.

૧ જરથોસ્તી છોકરીઓની નિશાળ મંડળીએ, રાજ દીન માહ મેહર સને ૧૨૮૨ ય.બદશહરી, તા. ૩ છ એપ્રીલ ૧૯૧૩ ને વાર ભરેશપતનો દીન, તેની કાકાવાળી બાઈ બીખાઈજ બંગાલી કુટુંબના સ્થાપક, શેઠ સૌરાયજી શાપુરજી બંગાલીની પાદનાં એક દીન (Founder's day) તરીકે પારખો હતો. તે દિવસે આ બાબત ઉપર એ રહેલનાં મકાનમાં આ વિષય ઉપર સંજે ૫-૪૦ રટીન્ડ ટાઇમને અમસે એક વાજેજ આપી હતી.

એક બાબતનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન—એક બાબતનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન એક આસ્તી મીસાળ છે. જેમ એક આસ્તીમાં તમે તમારા ચેહરો જોઈ તે ઉપર કાંઈ બામી રહી હોય તે દૂર કરો છો, તેમ જ્ઞાન પણ આસ્તી સમાન છે. જ્ઞાન સંપાદન કરી તમે તે મારફતે ઘણું જોઈને તમારી બાંમીઓ દૂર કરી શકો છો. એ માટે એક આસ્તી લખનારનાં જાણપદા આ બરહક શબ્દો છે કે, એક ઘીજનું થા બાબતનું બરાબર સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેલવવાથી તે બાબતની આખી યોજનાં સમજ પડે છે. ૧

નીતિ (virtue) એક પ્રકારનું જ્ઞાન છે—જે કહેવામાં આવે છે કે નીતિ એ જ્ઞાન છે (virtue is knowledge), તે કેટલીક હદે બરાબર છે. ફક્ત શારીરીક બાબતનું જ જ્ઞાન નહિ પણ આત્મિક (spiritual) બાબતનું જ્ઞાન પણ માણસને નેક બનાવે છે. જે માણસ ને બરાબર જ્ઞાન નહિ હોય તે પુરો નેક (virtuous) નહિ બને. લલાં સેવટ માટે જ્ઞાન સાથે કામ કરવાની મરજી (will) જોઈએ. ધણકા જ્ઞાની બની સમજે છે કે “ફાણું કામ કરવું, એ નેક અને લડું છે.” પણ તેમ સમજ નેક અને લડાં બનતાં નથી. ત્યારે જ્ઞાન સાથે મરજી ઉપર કાણુની અગત છે. જ્ઞાન મેલથી તે પ્રમાણે કામ કરવા માટે મજબૂત મરજી જોઈએ.

જીંદગી જ્ઞાન માટે—ખુદતાલાએ જીંદગી શા માટે કરજી છે? એવા સવાલ માટે, જે થોડાક બરહક જવાબો આપાય, તેમાં એક જવાબ આ છે કે, “તે સાહેબની કુદરતનું જ્ઞાન મેલવવા માટે, તેમ જ્ઞાન મેલથી તે જ્ઞાન પાંચરવા માટે, તે જ્ઞાન મેલથી મરજી વાપરી લલાં થવા માટે, આપણે લલાં ઘણી બીજીને લલાં કરવા માટે, ખુદાએ જીંદગી આપી છે.” એક લખનારના આ લલાં શબ્દો છે કે “માણસ શિખવા માટે જીવે છે” ૨

જ્ઞાન બાબે બાળક બેહરાંમગારના શબ્દો—પાદશાહ બેહરાંમગાર, બ્યારે ઘણાં નાના બાળક હતા, ત્યારે તેનાં આપ યજ્ઞદેવે તેને આસ્તી સરદાર મોંધીરને સોંપી દેતા, કે તે તેને અજસ્તાનના યમના મુલકની તન્દસ્ત આળો હવામાં ઉધારે. મોંધીર તેને સારીપણે ઉધારવા માંડે. બેહરાંમગાર સાત વર્ષના થયો કે તેણે મોંધીર પાસે ઉસ્તાદીની માંગણી કરી કે તેઓ તેને હવે જુદા જુદા પ્રકારની ફેગવણી આપે. તેમ કરતાં તેણે જ્ઞાનને સર્વ

રાસ્તીનું સુખ જાણીલું. તેને જ્ઞાનની સીકતમાં કેટલુંક કેહતાં કહ્યું કે

સરે રાસ્તી દાનેશ આમદ નખુસ્ત
ખનક આન કે જ. આગાજ. ફર્જાંમ જુસ્ત.

એટલે—રાસ્તીનું સુખ શરૂઆતથી જ જ્ઞાન છે. સુખી તે આદમી કે જે (કામની) શરૂઆતથી જ તેનાં સેવટ ઉપર નેગાહ રાખે.

જ્ઞાનનાં બે પ્રકારો—આપણાં પુસ્તકો પ્રમાણે જ્ઞાન બે પ્રકારનું છે.

૧. આસ્તીદે ખેરદ એટલે જાતી જ્ઞાન.

૨. ગોશો સ્તુત ખેરદ, એટલે કાનથી સાંભળી મેલવેલું જ્ઞાન.

આસ્તીદે હેલ ખેરદ યાને જાતી જ્ઞાન—આસ્તીદે ખેરદ એટલે જાતી જ્ઞાન (Innate wisdom or knowledge) તે જ્ઞાન છે, કે જે એક બાળક પોતાના જન્મ સાથે જ લેતું આવતે છે. “આસ્તીદે” શબ્દ અવસ્તા જન પેહલથી ‘જા.તન’, ધ. જા.દન, લાટીન gignere, એટલે ‘જનમું’, ઉપરથી નિકળેલો છે. ત્યારે “આસ્તીદે ખેરદ” એટલે કે ‘જન્મથી મળેલું જ્ઞાન.’ અંગ્રેજી શબ્દ genius ઉપલાં ‘જન’ ને મેલતા લાટીન gignere ઉપરથી નિકળેલો છે. ‘જનીઅસ’ એટલે જાતી જ્ઞાન. એ ઉપરથી કોઈક બાબતમાં અદભુત રીતે કુશળ પુરવા માટે આપણે ‘જનીઅસ’ તરીકે બોલ્યે છીએ.

ગમોશ સ્તુત ખેરદ—ગમોશ સ્તુત ખેરદ, એટલે કાંન (ગમોશ) થી સાંભળી મેલવેલી અક્ષર (ખેરદ). આવાં જ્ઞાનમાં આપણી ઈરીજોના લાનથી મેળવેલું આપણું સર્વ જ્ઞાન સમાય છે. આપણે જનને જોઈ અવલોકન (observation) થી મેળવેલું જ્ઞાન, દાનાવેલું ડહાપણ સાંભળી મેલવેલું જ્ઞાન, આગળા પુર્વજોથી ઉતરી આવેલું સહીસમાં જલવાઈ રહેલું થા આપ દાદેથી ઉતરી આવેલું દંત કથાનું જ્ઞાન, આપણાં જાતી અનુભવ થા અખતરાથી મેળવેલું જ્ઞાન અને એવાં સર્વ જ્ઞાન આ વર્ગમાં આવે છે.

આસ્તીદે ખેરદ માટે, આપણાં પોતા કાંને આપણો કાણુ નહિ, પણ ફરજ દાની નજરે

1 In any existing thing, if it is thoroughly known, we possess a mirror which may behold the entire scheme of things (Al Kadi).

2 “One lives but to learn.”

જોતાં કાણુ—હવે આ બે પ્રકારની અક્ષર યા જ્ઞાનનાં સમ્બંધમાં પેદાશ પ્રકારના જ્ઞાન ઉપર એટલે જાતી સ્વભાવીક કુદરતી જ્ઞાન ઉપર આપણે કાણુ હોતો નથી. જન્મ વળતે આપણામાં જે જાતી જ્ઞાન અક્ષર યા હુસારી હોય તે ખરી. તેથી હુસારી યા જ્ઞાન કોઈ બાળકમાં વધારે તો કાંઈમાં આપણું. તે પ્રમાણમાં તે બાળક મોટું થતાં તેનો થોડો ઘણો લાભ ભોગવતું રહે.

હવે એ જાતી જ્ઞાન એક બાળકમાં બીજા કરતાં વધુ શા સમયે? તેના જવાબ મુશ્કેલ છે, અને તે બાબે મત ફેર પડ્યો છે. કોઈ કહેશે કે “આ બાળક આમણા ભવમાં ફલાણું હશે અને ફલાણી રીતે હશે, અને પેલું બાળક ફલાણું હશે અને ફલાણી રીતે હશે.” હવે ભવની બાજતમાં આપણે આપણું જરથેસ્તી પુસ્તકો પ્રમાણે, અને જેમ તે પુસ્તકોને આધારે તેમ સામાન્ય જ્ઞાનને આધારે, જે કહી શકાય તે આજ કે, આ દુનિયામાં કોઈપણ હસ્તી તત્વનું જન્મનું, એ કાંઈ નવો બનાવ નથી. એક ઝાડનું ફળનું યા બાળકનું જન્મનું, કાંઈ એકાએક નવો બનતો બનાવ (spontaneous generation) નથી, પણ એક પ્રકારનાં પ્રગતિકરણ (evolution) નો બનાવ છે. આજે એક બાળક જન્મનું, તેના આ દુનિયાના જન્મનો બનાવ આપણને નવો દિસે છે, પણ તે બાળકનું હસ્તી તત્વ, આ દુનિયામાં નહિ તો આ જગતમાં કેટલું દૈયાત હવું.

આપણું પુસ્તકોમાં ફોહરો બાળે જે કહે છે કે ફોહરો જન્મેલાંનાં, ન જન્મેલાંનાં, અને ગુનરેલાં (જાત નામ, અજાતનામ, ધરીસ્તનામ) નાં છે, તે આ મતસપથી છે. દરેક કુદરતી પેદાવશનું, (હસ્ત કૃત પેદાવશનું નહિ) અને તેમાં દરેક જનદાર પેદાવશનું, અને વળી જનદાર પેદાવશમાં દરેક પ્રાણીનું, અને પ્રાણીમાં દરેક માણસનું ભુલું ફોહર છે. એક આદમીના જન્મ આગમય તે ફોહર (અજાતનામ) કેટલું દૈયાત હવું. જન્મ બાદ તે (જાતનામ) તે દૈયાત અને ચાલુ છે. અને મરણ (ધરીસ્ત નામ) બાદ પણ તે દૈયાત અને ચાલુ રહેશે. આપણું ધર્મ ની ફોહરની શીઘ્રસૂરી પ્રમાણે ત્યારે કીરતારની આ બોદોલી પોણોલી અને ચોદોલી જાતમાં એક બાળકનું ફોહર, તેનું બિદેહ આત્મિક રૂઢ, તે આ દુનિયામાં જન્મ લે તેની આગમય, કેટલું દૈયાત હવું. તે કયાં અને કેમ અને કેવી રીતે દૈયાત હવું તે આપણે જાણતા નથી. આ ૨૦ મી સદીની ગમે તેવી સાધ જોળા છતાં, અદુરમજબના જે બેદ ભર્યો કહેવાય છે, તેવા બેદ ભર્યોના આ સવાલ

છે. આ બાજત નહિ જાણાયતી જમીન (terra-incognita)ની માફક નહિ જાણાયતી રહી છે અને રહેશે.

એક બાળક જાતી સ્વભાવીક કુદરતી અક્ષર બીજા બાળક કરતાં જન્મથીજ વધુ શા સમયે ધરાવે છે, તે બાબેના મુશ્કેલ સવાલમાં આપણે વધુ દાખલ થઈશું નહિ. પણ એમ દાખલ થવાવિના, તે બાબે જે સામાન્ય જલદીથી સમજ શકાય તેવો થોડોક પુરાસો મળે છે, તે માન્ય કરી તે બાબે વિચાર કરીશું. તે પુરાસો આ છે કે, એક બાળક, જે કેટલુંક કુદરતી સ્વભાવીક જ્ઞાન ધરાવે છે, તે વારસામાં મેલવેલું (inherited) જ્ઞાન છે. જ્ઞાની માતાપિતા ફરજદે જ્ઞાની નિવડવાનો વધારે સંભવ છે. અજ્ઞાની મા બાપના ફરજદે અજ્ઞાની નિવડવાનો સંભવ છે. અજ્ઞાત આ નિયમમાં, કેટલાક સપાતી ઉપરથી તદ્દિ સમજ પડે એવા, અપવાદો આપણને મળે છે. પણ તે અપવાદો ને આપણે આપણી બાજતમાં હાલ બાળુ મેલીશું, એવું કહીને કે, તે અપવાદો છે અને તે અપવાદો તે નિયમને ખોતા પાડવાને બદલે સામા કેટલીક હદે ટેકા આપે.

બીજા કોઈ નહિ જાણાયતા અને સેહલાધથી નહિ સમજ પડતા સમય યા સમયો હોય, પણ તે બાળુ મેલતાં આ સમય મોટે ભાગે આપણે બરો જોઈએ છીએ અને તે સમજ પડે તેવા જોઈએ છીએ, કે એક બાળક કેટલુંક જ્ઞાન, અને તે જ્ઞાન સાથ કેટલાક સદચુણો વારસામાં પોતાના મા બાપથી પોતાના બાપદાદાઓથી મેલવે છે.

વળી બીલું આ, કે જન્મતાં ને વાર તે જ્ઞાન મેલવવું શરૂ કરે છે અને જ્ઞાન મેલવતું રહે છે. મરે તેની આલુ બાલુની હાલતો (surroundings or environment) પણ તેનાં તે જ્ઞાન ઉપર વધુ આઘી યા સારી માયી અસર કરે છે.

આસ્તીદે ખેરદ થાને જાતી જ્ઞાન યા અક્ષર બાબે આ સીધાંત કે દરેક બાળક તે વારસામાં મેલવતું જન્મે છે તે કશુલ રાખતાં—અને તે કશુલ રાખતું સેહલું છે—આપણુ સર્વએ ધરો સેધ જે ધ્યાનમાં રાખવાનું છે તે આકે, આપણી હવે પછીની આસાદનાં ફરજદે વધુ આસ્તીદે ખેરદ સાથે જન્મે તે મરિના આપણે ઉપાય લેવા.

આતશની નીઆએશમાં એક માત પિતા આતશ હલુર ખુદ પાસે દુઆ ગુનરે છે કે “મને જાતી અક્ષર વાણું ફરજદે બખ્શ” (દાયાઓ મે આનર્સ પુથ અદૂરદે

મનદાઓ.....આસ્તામ ક્ષન્તીમ) એજ પ્રમાણે
 “અદ્યાદ રમેસ્વ”ની બંધીમાં “આસ્તામ ક્ષન્તીમ”
 માગવામાં આવે છે. ત્યારે જે પરણેલું બેઠું ભત્તી
 અક્ષત્વનાં દરજ્જા માટે દુઝા યુગ્મરતું હોય અને આરા
 રાખતું હોય, તેણે પોતાને ત્યાં તેવાં દરજ્જા અવતરે તે
 માટે પોતા તરફથી હિસ્સો આપવો જોઈએ. જ્યારે આ
 એક નિયમ છે કે બચ્ચું કેટલુંક જ્ઞાન, કેટલાક
 સદગુણો વારસામાં મેલવે છે, ત્યારે તે જ્ઞાન વારસામાં
 બચ્ચાને આપવા માટે મા આપે જ્ઞાની થવું, સદગુણી થવું,
 એ જરૂરનું છે.

એક જવાન બેઠું પરણવા આગમ્ય અને પરણ્યા
 બાદ પણ કેટલીક વાર વિચાર કરે છે—અને તે વાળખી
 રીતે કરે છે—કે તેઓએ કાંઈ પુંછ એકઠી કરવી કે તે
 પુંછથી તેઓ પોતે શારીરિક સુખ અને રાહત ભોગવે,
 અને તેજ મુજબ, પોતાનાં દરજ્જાને સુખ અને રાહત
 જેમ પોતાની છંદગીમાં તેમ છંદગી બાદ આપે. પૈસાને,
 માલ મતાને, મીલકતને એમ વારસો આપવા માટે
 આપણે ઘણી કાળજી રાખ્યે છીએ, પણ જ્ઞાન યા સદ-
 ગુણોના વારસો આપવા માટે થોડી કાળજી રાખ્યે છીએ.
 ખરું જોતાં તો પાછલા પ્રકારના વારસાની પહેલા પ્રકાર
 નાં વારસા કરતાં વધારે અગત છે.

ત્યારે એવો વારસો આપવા માટે આપણે જ્ઞાનની,
 વધુ અને વધુ જ્ઞાનની, વધુ અને વધુ સદગુણોની પુંછ
 એકઠી કરવી જોઈએ, કે જે આપણે બચ્ચાંઓને વાર-
 સામાં આપી. જ્યારે આપણાં બચ્ચાં વધુ ભત્તીજ્ઞાન અને
 અક્ષત્વનાં જન્મે એવી આપણુ મળાપોની મોરાર છે,
 ત્યારે તે ભત્તીજ્ઞાન વારસામાં આપવા માટે આપણે જ્ઞાની
 થવું જોઈએ, આપણે સદગુણી થવું જોઈએ. “કુલામાં
 દરો તે અભારમાં આવરો,” તેમ માળાપમાં જ્ઞાન અને
 સદગુણ દરો તે બાળકોમાં વારસામાં આવરો.

બચ્ચાંની આસ્તીદહ ખેરદ માટે તેનાં
 જન્મની ૧૦૦ વર્ષ આગમગ પાંચે નાખવો—
 એક લખનાર કહે છે કે, એક બચ્ચાંની કેળવણી તેનાં
 જન્મથી ૧૦૦ વર્ષ આગમય શરૂ થવી જોઈએ. એમ
 કહેવું આપણને યા ધણુકોને નહિ સમજ પડે એવું, યા
 ગુચવણુ ભયું લાગે, કે “હજુર બચ્ચું જન્મલેલું નહિ
 તેલ્લો, અને વળી તેનાં જન્મથી ૧૦૦ વર્ષ આગમય
 તેની કેળવણી કેમ શરૂ થાય ?” પણ આપણાં “અજ્ઞત
 નામ,” એટલે નહિ જન્મેલાં કોઈદરો માટે જે કેદવામાં
 આવે છે, તે ઉપરથી અને એક બાળક વારસામાં ભત્તી

જ્ઞાન (આસ્તીદે ખેરદ) કેમ મેળવે છે, તેના દુરંદેશ
 વિચાર ઉપરથી અને તે જ્ઞાન આણુ બાણુનાં સંમેલો અને
 સાંધેનો (environment) થી કેમ વધે છે તે બાબે ઉપર
 આપણે જે થોડાક વિચાર કર્યો છે તે ઉપરથી, આ
 વિધ્વાનના આ ઠુંકા પણ ભાવાર્થથી ભરપુર સુંદર શબ્દો
 આપણને સમજ પડે છે. જે તમે માંગતાં હોય, જે
 તમે ઈચ્છતાં હોય કે તમારાં દરજ્જા, તમારાં દરજ્જાનાં
 દરજ્જા, તમારાં આજથી ૧૦૦ વર્ષ પછીનાં દરજ્જાનાં
 દરજ્જા, ભત્તી અક્ષત (આસ્તીદે ખેરદ) નાં, ચરુર,
 જ્ઞાની, ભલાં, સદગુણી, નેક નિવડે, અને તેમ નિવડી
 તમારા નામને જોય આપે, તો તે માટે આજથી તમે
 પાંચે નાખો. તે પાંચે તમે તમારા શરીરમાં, તમારાં
 મગજમાં, તમારાં જીવર (body, head and heart)માં
 નાંખો. તમે પોતે શરીરે તનદસ્ત બનો. તમે વધુ અને
 વધુ જ્ઞાન સંપાદન કરી વધુ અને વધુ જ્ઞાની બનો. તમે
 વધુ અને વધુ નેકી અપભાર કરી વધુ અને વધુ ભલાં
 અને નેક બનો. ત્યારે તમારે ત્યાં વધારે તંદસ્ત, વધારે
 જ્ઞાની અને વધારે નેક દરજ્જા અવતરવાનો સંભવ છે.
 તે દરજ્જા તમારી માફકજ કોશિશ ચાલુ રાખો તો તે-
 યોને ત્યાં વધુ તંદસ્ત, ચાલાક અને નેક દરજ્જા અવતરશે.
 તે દરજ્જા પોતાનાં બાપ બપાવા, માએ મમાઈઓ માફક
 કોશિશ ચાલુ રાખશે તો તેઓનાં દરજ્જા હજુર વધારે તને
 દસ્ત, મને ચાલાક અને હીસે સદગુણી નિવડશે. આ મુજબ
 તમારાં ૧૦૦ વર્ષ પછીનાં દરજ્જાને દરજ્જાનાં ભણી
 જ્ઞાનને અને સદગુણી છંદગીને પાંચે તમે આજથી નાખી
 શકશો. “માબાપના પુત્ર બચ્ચાંને ખાડાં આવે,” “બુદ્ધિવાન
 પુત્ર તેઓની ઓલાદનાં આરે આવે,” એવાં એવા સુંદર
 શબ્દો આપણુ વારે ધરીએ સાંભળ્યે છીએ. તે શબ્દો
 આવા અચ્ચાલથી જોતાં ધણુ બરહક છે.

જ્ઞાનીઓ જ્ઞાનીઓને ત્યાંજ અવતરવાનો વધારે સંભવ
 છે. ઉત્તર ધ્રુવ તરફ અસલી (primitive) હાલતમાં
 રહેતા એસ્કીમોસ (Eskimos) વર્ગના લોકોએ કાંઈ
 ન્યુટન યા ગેલીલીઓ, કાંઈ ફેરેર યા એડીસન ઉપત્ત કર્યો
 નથી. પણ કાંઈ જ્ઞાની પ્રતજ્ઞે, વધુ ઓછાં જ્ઞાની માળા-
 પોએ, વધુ ઓછાં જ્ઞાની સાંધેનો અને સંમેલો
 એ એવા માદ જ્ઞાની નરો ઉત્પત્ત કર્યો છે. એ
 બાળત દેખાડે છે કે જ્ઞાન ધણેક દરજ્જા વારસામાં પસાર
 થાય છે અને વધે છે.

કદાચ આપણને એમ લાગે કે ૧૦૦ વર્ષ બાદના આ-
 પણ દરજ્જાને દરજ્જા માટે અત્યારથી કાળજી રાખવી,
 અને તેઓ માટે આપણે હાલ ૧૦૦ વર્ષ આગમયથી

જાની થાવું, મા કહ્યું એમી સદ્યુણી થવું, એવો “મીચા મરેજે અને બેથ ખાતેજે” થા “થઈ ખેતમાં અને ખેટા પેટમાં,” થા “ભેંસ નહિ તેટલાં છોડે,” જેવી બાજત યાદી પછુ એમ નહિ સમજવું નેહ્યે. આપણા પૂર્વજોએ જે એમ વિચાર કરી કામ કયું હતે તે આજે આપણે જેવા વાજતાં ગાજતાં છિએ તેવાં નહિ નિવડતે અને નહિ દેહતે. આપણું વડિલો તેા પોતાની પેઢેલીનાં લઘાં માટે, એકસો બેસો વર્ષ પછીની પેઢેલીનાં લઘાં માટે પણ, લઘા અને નેક વિચાર ધરાવતા. તેઓ ધર બાંધતા તેા, ખચ્ચાનાં ખચ્ચાં કચ્ચાં વાપરે એવા મજબુત બાંધતા, આજે મુંબઈ અને મુરત જેવાં શહેરોમાં પણ કોઈક ધર્મારોએ એવા વિચારથી બંધાવથી તમેા નેજો. તેઓ પોતા માટેજ નહિ પણ ભવિષ્યની એવાદ માટે વિચાર બાંધી ઉધરતા અને કામ કરતા. પોતાનેજ માટેના, પોતાનાજ જમાના માટેના વિચાર તેઓ નહિ કરતા, પણ ભવિષ્યની એવાદ માટેના કરતા. એવા વિચારથી છંદગી ગુજરાતમાં એક પ્રકારની રોજ છે, એક પ્રકારના પર્માઈ છે, એક પ્રકારની નેડી છે, એક પ્રકારના સવાય છે.

એવાજ ખ્યાલથી ક્રોડેરેટીના લઘો વિચાર—
આપણામાં ક્રોડેરેટી, ક્રોડેકન્ટ, ક્રોડાઈનો અથવા એક પ્રકારની તેને મક્કની રસ્તાખેજોના ખ્યાલ એવાજ સુખ વિચારોથી છે. આપણુ સર્વ માણસની ફરજ છે કે આપણે એક એવા જમાને લાવવાની કોશિસ કરવામાં આપણો હિસ્સો આપણો નેહ્યે કે, જે જમાનો તનની-દક્ષીમાં, મનનાં જ્ઞાનમાં, દેહનાં સદ્યુણોમાં, સર્વથી વધારે દક્ષત, જાની અને સદ્યુણી ગણાય. તે માટેની કોશિસ તે છંદગીને સદ્ગ કરવાની કોશિસ છે. જ્ઞાનનાં ખેતરમાં હાલનાં હાખસો-હવાઈ વિમાનો. (Airships)—દુન્યામાં થયુંકે લઘા કામો આવા ભવિષ્યના

જમાનાનાં જ્ઞાનમાં વૃદ્ધી કરવાનાં ખ્યાલથી થાય છે. અદ્યતને તેમાં એક પ્રકારની પોતાની નામનાના ખ્યાલ છે ખરો. પણ તેમાં સેવટની નેમ દુન્યાના જ્ઞાનના જથ્થા (World's stock of knowledge) માં વધારો કરવાની છે. આજે દળન અને કુરીબદે બજકે મોંઢો ખાસ જાની આપણુ માણસ જાતનું જ્ઞાન વધારવાની કોશિસમાં વ્યય છે. નજીક દર અઠવાડીએ આપણે સાંભળ્યે છિએ કે “ફાલો સદાસીક પુરુષ હવાઈ મુસાફરી કરતાં મરણ પામ્યો.” ભવિષ્યનાં જમાનાને ક્યારે કરનારા કામો માટે અને તે કામોનું જ્ઞાન વધારવા માટેની આ સુલ કોશિસ છે.

તારે આપણુ સર્વએ આ સ્વજનક દુનિઆઈ કામમાં આપણો હિસ્સો આપવા કાજે, આપણી એવાદને વધુ તનદક્ષત, વધુ મન દક્ષત, વધુ દેહ દક્ષત, નિવાડવા માટે કોશિસ કરવી નેહ્યે. આપણે તને દક્ષત, મને જ્ઞાની, અને દેહ સદ્યુણી થવું નેહ્યે, કે તેથી ભવિષ્યની એવાદ પણ તેવી બને, તેથી બને એટલુંજ નહિ, પણ તેથી પણ વધુ અને વધુ તેવી બને.

ભવિષ્ય કાળનું આસનીદે ખેરક વધારવા કાજે
વર્તમાન કાળનું ગચ્છોશ સુન જ્ઞાન વધારવું—તારે આપણાં ફરજદોની, ૧૦૦ વર્ષ પછીનાં ફરજદોની ભવિષ્યની એવાદનું આસનીદે ખેરક વધારવા કાજે, મા બાંધીએ. આપણુ હાલના જમાનાના નર નારીઓએ આપણું “ગચ્છોશ સુતો ખેરક” વધારવું નેહ્યે, એ પાછળ જેમ આપણે વધારીશું તેમ બચ્ચાંઓનાં બાળમાં પેઢેલું એરસે જાની જ્ઞાન આપણે વધારીશું. આ જ્ઞાન આપણે કેમ વધારવું તે એક મોટી બાબત છે. તે ઉપર આપણુ હવે પછી કોઈ પ્રસંગે વિચાર કરીશું અને નેહ્યું કે, કુદરતનું અવસોકન તવારીખનો અવ્યાસ વિગેરે એ તે કેમ વધારી શકે.

“છંદગી” એક વાજન છે.

મનુષ્ય જાતનો છવ એક નમુનેદાર વાજન માફક છે. જેમ વાજન કુશળ અને ચાલક હોયતી નાચુકાઈ નાચુક પંચીમાં કુટ રહે છે, તેમ છવ મુઠ્ઠ લાવતી યુદતખેમાં રાજ થઈ શાલુ રહે છે. જ્યાં મુઠ્ઠી વખડનાર વાજનના સાજના ભર અને તદ્દર્શનો મહેનત લઈ મીઠાવત કરતો નથી. તેમ તેનામાંથી મીઠા સરોડનો સવાદ નિકળવાનો નથી. તેમજ મનુષ્ય પોતાની આર્થિક ખીલવણી અર્થે પ્રાની ગુણવંત યુદની કરતો નથી, ત્યાં મુઠ્ઠી પડકાને તેો નદીજ પણ પોતાને પણ આગળ વધારી

શક્તો નથી. એક બેતાસ પડેલું સાજ (વાજન) કોઈ કમાવત કારસાહના હાથ વડે એકરસ મેલાપમાં મળી મધુરીપતાના અવાજ આપે છે, તેમ છવ આત્માને ઉઠ્યા સિદ્ધાણથી છવન મળી જગતને મોટા ટેકા સમાન થઈ પડે છે. સાજ કોઈ પહેલાથીજ મધુર વાગતો નથી. તે પાછળ જેમ રજ અને મેદનતની જરૂર છે તેમ ઉત્તમ ભાન અખત્યાર કરવા દુરબંદેશ સદ્બંધનો સદ્બંધનો સાધની પણ જરૂર છે.

હરમીસ.

બે ગુનાહની પુરવારી.

એક દુકે વાર્તા.

લાખનાર:—મિસીસ મહેરબાણુ ફિરોજશાહ એડનવાળા.

“તું જાણેજ જન, તારે ખાતર હું કાંઈથી કરી શકીશ. તું મને કેહવા શું કામ અચકાવજ? મને તારું ખાનગી કામ શું છે તે કંઈ ને સોંપી બે. પછી તારી ખાતી યશે,” જેનના અદરાયલા જવાન ધણી ડાકટર રોજરે તે રડતી અને કળવાતી છોકરીને ખરા આશ્વસની કહ્યું.

“હું તુને જોગણુંજ, રોજર, તું એક કામ કરવા પાછજ મડેજ તો તારા જીવનોથી ડર ક્યાં વના તું તે સર-જનમ ઉતારેજ, પણ મને મારા ભરમ કહેતાં બહુજ આંચકી લાગેજ, છતાં મારા જનન કરતાંની વાદલા મારા પપાજ ને દુઃખી થતા બેઈ મારા જીવ તમામ સુખ કરાર સાથે ઉડી જાયજ,” નવેસરથી તે અખલા નવધાર આપુંએ રડી પડી બોલી.

“કેહ, મને કેહ, મને સોંપ તારું કામ, તુને રડતી બેઈ મારા જીવ કેવો બગેજ તે તું જાણતી નથી. તુને મેજવવા ખાતર બે તું મારા જીવથી માગશે તો તેને પણ બેખમમાં નાખવા હું તૈયાર છું.”

“ઓ, મને એજ વચન બેઈથેય. પણ દુન્યામાં તુને બીજી કંઈથી વાદલી સીજ હોય, તેને મારું કામ જાનવવા જતાં બાહલી પડે તો?” જેને આંખોએ તુજતાં પૂછ્યું.

“ભણે, કેમકે તારા સિવાય બીજી કંઈથી સીજ મને આ દુન્યામાં વાદલી નથી. વાસ્તે તારીદ કર. મને કેહ;” ડાકટર રોજરે જેમને પડારી.

“વાદલા રોજર, તું ધરડા વાસ્તનને જોગણેજ?” તેણીએ પૂછ્યું.

“કાણુ, પેલો બાજખાઉ તે તો તલન અથાતથા ઘણું રહેજો.”

“હા, તેજ! એ બાજખાઉ પાસેથી મારા વાદલા પપા એ બાજને કૃપાએ કહડારી રજરના વેપારને સતો કયો અને તેમાં એ ધરડાના સત્તા લાખ રૂપા દુન્યાજ. મારા પપાને હાથની સીડીએ એ શેતાન પાસે છે. તે બાજ મેજવવાને બાજ સુધી મારા વાદલા બાપનો જન તોડી

ખાતો, બ્યારે હવે તો તે મુદલ રકમ મેજવવાને પપાની પૂઠ પકડી બેઠોજ. રાત ને દહાડો એવણુને કરાર નથી. અને તે વિચારથી એવનની તખિયત એટલી બધી બીગડી ગઈજ કે હું એવણુને એટલાં દુઃખમાં બેઈ શકતી નથી. તેને ત્યાં જઈને તેની પાસેથી તે કાગળોએ મેજવી બાળી નાખવા જોઈએ, એટલુંજ હું માંગુજ,” જેન કરગરીને બોલી, “એ મારી માંગણી ઘણીજ કઠોરી છે,” ડાકટરને હાથ મારતાં બેઈ જેન આગળ બોલી, “પણ તે કળવીજ બેઈથે, નહીં તો મારા તમામ સુખ ને છેલ્લી સલામ! મારા જનન કરતાં વધુ વાદલા મારા અદરાયલા ને છેલ્લી સલામ. આ જગતમાં મારે મારે કરુંજ સુખ બાધી રહેતું હું બેઈશ યા જાણીશ નહીં. છેલ્લી સલામ!”

“ધીરી યા, જેન, એમ ના જાણતી કે તારી પાસેથી મેં તારાં અથાગ દુખને ફેકડમાં જાણી લીધુંજ. બાજ સાંજે તારાં એ દુઃખનો છેડો આથેલો જાણુજે. કાલે પાછાં મળે તેટલાં સલામ.”

તેઓ છુટાં પડ્યાં.

ડાકટર રોજર અને જેન એડીશામ બચપણનાં સાથી એ હતાં. તેઓ એકબીજામાં પોતાની દુન્યાં જાણતાં. જેનના બાપે સતામાં રુઆવેથી રકમને લીધે તેની આખર પેલો બાજખાઉ ધરડો વાસ્તન લેશે તેની હેબક ધસકે જેન અને તેણીનો પિતા એડીશામ રાંતો દીન બેકરાર રહેતાં.

તેજ રાત્રે નવ વાગતાં કંડીથી બચવાને મોડો આવરકોટ તથા કપાળવેરની ટોપી પેડી લઈ ડાકટર રોજર બાજ ખાઉ વાસ્તનને ત્યાં જઈ લાગ્યો. ડાકટરને બારણું ફેકડતાં વાસ્તનની ધરડી કારભારણુ નામે એરથર દોડતી આવી.

“પણ તમે બાજે તેને મરી શકશો નહીં.” એરથરે ડાકટરની માંગણીને અરિવકાર કરતાં કહ્યું, “ધણી દીવસ યપા મારા રોડની તખિયત બરાબર નથી, ને બાજે તો હમણુંજ જમી લઈ મને હેડેજ રહેવા કહયુંજ, અને સખત તારીદ આપીજકે મારે કોઈનેથી અંદર દાખલ કરવું નહીં.”

તે બેઠાંથી ઊઠી તો પરવડે, દમભૂં ને દમભૂં
તેની ઉંચે કરી તે રોનાન્નનખ્યાં ઘરગને પોતાનો
છવ આવા માટે ઉઠવાનું તેનું મન થયું નહીં.

તે શુષ્ક પડ્યો. હું ઉતર્યો, દરવાજા ખોલી તે બહાર
પડ્યો. તેણે ધરતી કારબારબુને પાનું ઉઠાડી નહીં.

તેનું અંતકરણ તેને ડંખવા લાગ્યું. રસ્તેથી ચાલનાં
તે જમણામાં જમણે કે ઝાઝા ન કરે તે એ ઘરેલો જલન
પિના દમભૂં મરીત જાય તો તેનું કામ શું કરવાય? તે
પાણીનું કરવાય, કેમ કે તેની જલનથી વખતે તેનાં
આકાશો નરમ પડી તેને શુદ્ધી વધેલી આવતે. તે પોતાનો
દોષ કર્યો અને જેને ખુશી અને શુખી કરવાનો ખ્યાલ
મનમાં રાખવા માદતો. મજબુત કાટ લેખેલી આગળ
એ દમભૂં ભરે તેટલાં તેનું મોદસાનું આરણ્ય ઉઘડી ગયું
અને એક અકળાવણી ધમરાવણી ચોરતને તેણે બાહાર
આવનાં બેઠું.

“ઓરો!” હજી તો ફક્ત દસને દસ થઈ છે. હું તો
બાણું કે કેટલુંક મોડું થયું હશે. તમારું ધડાગ તો
બરાબર છેની?”

“હાં હા, નહીં, હું નહીં બાણી ગાકટર પણ મારેથી
તમારે ઉપકાર.—”

“ફર નહીં, બાણ, હું હવે ઘર બાઉઝ, અને તમારા
ગાકટરને બુવાની હકીકત સવારમાં ફેલવાડી તેગવજે.”

સવામ કરી તે ઘર બાહાર નિકળ્યો, અને એક
કલાક પાણું પેકું બધું પાદ આપ્યું. તે કમકમ્યો, અને
પોતાને ધેર ગયો.

પેલાં દર્દી બાગકની માતા મીસીસ લેનદામ પોતાના
લખણી ધણીને કસબમાંથી આવનાં વાર ગાકટરની
સિદ્ધારસ કરવા બેઠી, અને તેની નાદર અખ્ય, અને દુસ્વા-
ડીથી પોતાનું બાગક બચવા પામ્યું તેની બધી વાતો કરવા
બેઠી. એ વખતે અસખનાં ગાકટર બચ્યાં ઉપર દોષાયેલો

કંઈમી વાંચવા દે તેનું હાવકું હતું નહીં. તે ફક્ત મથાળાંમાં ઉપર આંખ ફેરવી ગયો. એકાએક એક મથાળાં ઉપર તેની આંખો ગોળા માફક મોટી ઉઘડી ને ઘસારમરી જેની એક નાહતી બાબદ ઉપર ઉઠી કરતી કરવા લાગી. જે હાથોએ તે ન્યૂસ પકડેલું હતું તે હાથો સફેદ મારી જઈ થરથર કંપતા અને ન્યૂસ ‘ખરખર’ અવાજ કરતું. તેને દમ વૃધાઈ જતા તેને લાગ્યો. લખાણ તે ઝાપામાં નીચે સુજળ હતું :—

“વીમળસદન ખાતે અચાનક મરણ” —તેણે વાંચવા માંડ્યું, “આજે બડી આમદાદે કોમનસાઈમાં વસતા મી. વાસ્ટન પોતાના જમવાના ઓરડામાં મુલેલા મસી આબાજો: તેવણના નાનકડા પીલાનો કબજે એ બનાવે પોલીસે લીધો છે. હમોદા છાપાનો મલીનીધી તાંધી ખજર લાગ્યો છે કે મી. વાસ્ટનનાં મોતનો ભેદ શોધવાને ડીક્ટરીવો તેનાં નાહતાં મકાનમાં ફરી વલ્યાછે.”

ફેટસો વખત સુધી તે તે ન્યૂસ ધરીને ત્યાં પથર માફક જડ બની ગયો તેનો તેને સુધસો રહ્યો નહીં. ધારતીથી યુગો બની, આવતી આદતથી જડ બની હીલ્યા આલ્યા વિના તે સ્થિર થઈ ત્યાં લાંબો વખત બેસી રહ્યો.

એ શું થઈ ગયું? એના મરવાથી જન અને તેણીના પિતાનો છુટકો થયો. પણ તેનું પોતાનું કેમ? તેના ઉપર રમે કંઈ આજ આવે, રમે તે વિપતીમાં સપડાવે! તેનું અંતકરણ તેને ફારી ખાવા લાગ્યું.

આહા! એકજ પાપનું પગલું અને તેને પસ્તાવો તેને જન્મ સુધી કરવો પડવાનો. તે ભક્ષાં અંતકરણનો માણસ હતો તેથી તેને પસ્તાવો થતો કે તેની મદદથી જો ધરડો બચવા પામતે તો તેના જીવ ગયો ન હોત.

તે દોડ્યો. જોવા તે દરામણ ખ્યાલમાંથી જરાક છુટ્યો કે દોડીને તે પોતાના સુવાના કમમાં ભરાયો. ત્યાં ઉઘે મરતક પડી તેણે અંતકરણના પસ્તાવાના આંસુઓ ખેર્યાં.

જેન અને તેણીના પિતાએ પોતાની વાતને આજ દન તુલીક એની છુપાવી રાખી હતી કે હવે તેનું નિર્દોષ પણ પૂરવાર કરવા જતાં ખરી વાત જાહેરમાં આજુવાની તેને ફરજી થઈ પડશે કે કેમ? તે વધુ કંઈજ ખ્યાલ કરી શક્યો નહીં.

એ તેનેથી થયું તે શું? વગર વિચારે ભડક કરવા જતાં જે અગાધ પાપ થયલું તે જોતા તેથી ઘસારાને તે પસ્તાવામાં પડ્યો.

વાહલી જનની નાદાન અરજ કણ્ણ કરવા જતાં તેને પોતાને તદન ફસી પડેલાં જોયો. પાઠજથી ઉપજતા લખાણ વિચારથી હવે તેને કડવો પસ્તાવો થવા લાગ્યો. જરા વાર-માં તેણે આંસુઓ ખેંચી નાખ્યાં અને બન્ને હાથમાં માથું ઝુમાવી તે વિચારમાં લીન થઈ બેસી રહ્યો.

લગભગ એવી હાલતમાં એક કલાક વહી ગયો. આ વળાએ એકાએક જિરમાં વાગતા ટેલીફોનના ધંદથી તેની ઉડી ગયેલી સુધ્ધ સુધ્ધ નમકાને જોરથી પાછી ફરી, તે ધડકતાં છગરે અને લથડતે પગલે વા વેગે ઉડતો ટેલીફોન આગળ ગયો.

“અરે પણ, એવડી તાકીદ કાણુ કરે?”

“મહેરબાની કરીને કોમનસાઈ ખાતે વાસ્ટન સાહેબને ત્યાં વહેલા આવો. ધરની કારભારણુ એસ્યર કેદલ કે વાસ્ટન સાહેબ આગળ તેમ અગ્યાર વાગતાં તુલીક રાત્રે હતા. વાસ્ટે તમો વચ્ચે ઉશ્કાં શું વાત થઈ હોય તે હમે જાણવા માંગ્યો.” ડીક્ટરીવો ઝકટરને તે ધરડાને ત્યાં ટેલીફોનથી તેણો.

“ઓ, આનું, મોતનું તેનું આનું.” ટેલીફોન છોડી દેતાં જ ઝકટરે ફાળ બાંધી. તે ગયો, એક ગાડી મેળવી તેમાં નખારી ઈઈ શોકાતુર અને લખાણના મહેરાએ તે ત્યાં ગયો.

તે તે ધર તરફ એક યુન્હેગારનાં ફાંસીના લાકડાં તરફ જુલે તે મિસાલ જોતો અંદર ગયો. તેને લાગ્યું કે એકે એક જાણુ તેનાં ભણી શંકાથીય નજરે જોતું હતું. ધરમાં ડીક્ટરીવો અને બાહાર પોલીસમેનો તરેહવાર ગપાટા ઉઘ વતા હતા. વળી મીઠાં પુલ ઉપર મધ્યાખ ભમભમે તેમ જુદાં જુદાં રોડદાં પેપરવાળાઓનાં માણસો પોલીસનું અને ડીક્ટરીવોનું માથું ફાળી ખાતા. તેને જોતાંવાર વડો ડીક્ટરીવો જોતો :—

“આવો, સાહેબ, હમે તમારી રાહ ઘણીજ આતુર-તાથી જોએ છીએ. ધરની ધરડી કારભારણુ એસ્યર કેદલ કે ગઈ કાલે રાત્રે દસ વાગે તેણીએ પોતાના શેકને છેલ્લે જોયો જ્યારે તેણીએ તમને અંદર દાખલ કાધા. તેણીએ તમને રાત્રે લગભગ અગ્યાર વાગતાં ધર છોડીને જતાં સાંભળ્યા.”

“બિલકુલ જોડું!” હવે ઝકટરે જવપદ આવી જઈ શાંત થતાં કહ્યું. “ગઈ કાલે રાત્રે દસ વાગેને દુ” મેસીસ લીનહામનાં મરવા સુતેલાં જોખી આગળ હતા.”

ડીક્ટરીવો ખભાં ચઢવાની અને શકતી દસી પડ્યો.

“ ઠીક ! ઠીક ! ગકટર, જુવેશી હું તે તમારું કશું માનુછ. પણ કમચખત આ જુદીની સાક્ષી તમારી વાનની વિરુદ્ધ નબળી,” તે બોલ્યો. “એમ તો તમારી પાસે અંતીજી પૂરવાર—”

“એહ ! ખચીત !” ખરી ખુશાલીથી ચમકી ઉઠતાં તેણે જવાબ દીધો. “મીસીસ લીનહામને તેડતી પુછી જુઓ.”

એટલામાં એચર ઝીંચવાઇને ચીરડાતી ત્યાં આની. તેણીએ રીડી તોફાન કરીને બસ ગકટર રોજરને ચુંદેચારજ પૂરવાર કરવા માંગ્યો. તેણીએ બાર મેલીને ખરી ખાત્રી આપતાં કહ્યું કે રોજર અગ્યારમાં થોડો વખત કમ હતો પારે ગયો અને તેને જતાં સાંભળી તે ઉપર ગઇ, અને કોનાના કોઠને રોજરખર માથું ઝુમાવી પડેલાં જોયો. તેણીએ ઠીક મરતાં શેઠ ચીરડાઇને તેણીને જુમ પાડી બાહર તડકી મૂકી. પાછું તેના ચીરડાનું બારણું બંધ કરી હેઠે ગઇ, પણ તેણીને કંઈ એન નહીં પડ્યું તેથી એક વાગે પાછી ઉપર ગઇ અને ત્યારે તેણીને ખાત્રીથી માત્રમ પડ્યું કે તે ખૂંચેલાં હતાં.”

“બાઈ, રોકટર કેટલે વાગે તમારે ત્યાં આવ્યા હતા ? મારા સમાજને જવાબ આપો કે કોથી વાત તદ્દન સીદક થાય.”

“લગભગ નવ ઉપર થાં કલાક ઉપર થયેલી,” એચર દોડનાં દોડનાં બોલી.

“ઠીક, જ્યારે તમે એજણને ધર છોડીને જતાં સાંભળ્યા ત્યારે કેટલા વાગ્યા હતા, વાર ?”

“અગ્યારમાં પંચેક કમ હતી,” એચર બોલી.

“ઠીક, હવે ગકટર નવ અને અગ્યાર વેર તમે અહીં નહીં હતા અને દસ વાગે બીજી ઠેકાણે કેં હતા એમ પૂર વાર કરી શકશો ?”

ગકટરના કેલપથી મીસીસ લીનહામને તેડી લાવવા પોલીસનું એક માણસ રોડનું, પણ મીસીસ લીનહામને બદલે તેણીને ધણી આવ્યો તેણે એમને ઉપર જુમાવી આપી કે ગઇ કાલે રાતે દસમાં થોડીક મીનીટ કમ હતી ત્યારથી ગકટર રોજર હમણે ત્યાં હમારા જુલ્યા આગળ રોકાયા હતા. તેઓ લગભગ સવા દસે ઉઠીને ધર ગયા.”

ડીકટરીવની ખાત્રી થઇ.

“કાલ ગકટરે લાસને તપાસી કે નહીં ?” રોજરે ત્યારબાદ વધુ નિરાંત બની પૂછ્યું

“આહરિ સાહેબ, ડોન લીનહામ લાસને તપાસીજ. મને લાગેજ કે ગકટરનું બી કેલવું એમજ છે કે હાઈ બધ થનાથી એકએક મરણ નિપજાયુંજ. કારભારણ એચર કેલજ કે વારડનને આકરો આવવાની કુખી આવડત પડી ગઈ હતી તેણે બરાડ પાડીને તેણીને ‘નીકર’ એટલા શબ્દો કહ્યા, તે પણ ધણીજ શુંગડાતા અને દુરેલા અવાજમાં હતા.” ડીકટરીવે કહ્યું.

રોજરનું અંતકરણ તેને ડાખવા લાગ્યું. તે ત્યાં જા કારણે આવ્યો હતો તે કેલવાની તેને ફરજ થઈ પડી એમ તેને લાગ્યું. પણ પોતાની વાલ્કીના આખરફાર પિતાએ આવજ સુધી પોતાની લાજ રાખવાને એ કુખ ખચ્યું હતું તેના લીધાર કરી તેને એક દયકું ખાધું.

તેઓ મરડમને જે ચીરડામાં મુકેલાં હતાં તે ચીરડામાં ગયા. રોજરે એક ઉતાવળી નજર ત્યાં ફેંકી, બધું જેમનું તેમ હતું. “માફે કહેવું એમ છે, ડીકટરીવ,”—

“અરે, ગકટર, એ આ શું !” આટલું બોલી ડીકટરીવ શુંકણે પડી રેખમ હેઠે ભરાયો અને એક કાગળનું ઉઘાડી લાગ્યો.

રોજરના હાથ પગ ડાંગ બઈ થઇ ગયા. તેનું જીગર જોશથી ધપકો તેના હોઠાને ઉઠળા સપ કરી મેલ્યા. તેનાં આંગપર ના બાલ તેને ખુંચવા લાગ્યા. હવે તેને યાદ આવ્યું કે જ્યારે બારણું આગળ કોઇ નથી એવી ખાત્રી કરવા જતાં અંદર જે પવનને સુસવાડો સપાટામાં આવ્યો હતો, તે પવને શું કંઈ મીઠું એડીસામનાં ફરજની પૂરવારી આપતું એકાદ કાગળનું ઉઠાડી તેા નથી મેલ્યું?

“જુલો સાહેબ, આ દસ્કત તમે પીછાંજોજ ?” ડીકટરીવે તેને તે કાગળનું દેખાડતાં પૂછ્યું.

“હાં, સાહેબ, એ મરડમ વારડનના હાથનું લખેલું નજીવજ, તેના એ હર્ફ છે.” તેણે જુરી જતાં જવાબ કર્યો.

“એહો! સાંભળો, બધા લામ ખુલ્લો થયો છે.” ડીકટરીવે એમ કહીને વાંચવા માંડ્યું. તે શું લખે છે તે સાંભળવા પહેલાં રોજરે ધડકતાં જીગર ઉપર હાથ દાંખ્યો.

“આ કાગળનું લખીને હું જતરે કહ્યું કે આકરનાં નાપાક દર્દ સંભ ન કરી શકવાને લીધે મેં કાતીસ ગેરથી મારી હાંકીને અંત આણ્યોજ. મારાં મોતનો રોજ કોઇ ને સર રેહ નહીં તે વસ્તે અર ખુલાસો લખી જાઉંજ. વળી આ પાસે પડેલી દેક્ટોરીમોના તમામ કાગળો—”

આટલું અધુરું તે લખાણ હતું. પણ તે વાસ્તવના હાથેજ લખાયેલું હતું, એમાં શક કાઢીનેજ રહ્યો નહીં.

“પાસે પડેલી છટકાત્રીમાંનાં કાગળમાં—એટલા સખ્તો અધુરા છે પણ મને લાગે છે કે તે બાળી નાંખવાની ઇચ્છા રાખી તો હશેજ ને તે તેણે બાળી નાંખ્યાં. કાગળમાંની રાખ બધી જોઈ કેની?” ડીટેક્ટીવ બોલ્યો.

“હા, બરાબર, તદનવાજબી,” એક મહુનો બોનો છાતી ઉપરથી ઉતર્યો હોય તેમ રોજર બોલ્યો. “નકકી થયું” કે વાસ્તવ પોતાની ખાનગી છટકાત્રીમાંનાં કાગળમાંથી બાળી નાંખી કાઢીય એર પી મરી ગયો.”

ઝકટર રોજર અને મીંડલીનહામ ત્યાંથી થર જવા સાથે નિકળ્યા. રસ્તે ચાલતાં આસ્તેથી મીંડલીનહામે કહ્યું:— “ઝકટર, ફીક થયું” કે ડોસાની હાથે લખેલી ચીટી મળી, નહીં તો એંલીબી પુરવાર કરતાં તમે બેંગોનાહ છતાં થયું” ખમતું પડતે ને.”

“જરકાબી નહીં. મેં” તમારે ત્યાંથી બાહાર પડતાં તમારાં ધાખાણીલું” બ્યાન ઘડ્યાજ ઉપર ખેંચ્યું” કે જેમાં ફક્ત સવા દસની નજીકનો દાખમ હતો,” રોજરે નબર વસ બની કહ્યું.

“તે બધું” ખરું, તમે હમારાં વાહલ્યાં બાળકને બચાવ્યું” તે માટે હમે હમારો જીવબી તમને બચાવવા આપ્યે તો થોડું” છે. ઝકટર, પણ તમે બાળતા નથી, હું દરરોજ મારી બાપડીને કમવા વાસ્તે ઘડ્યાજનો કાટો એક કલાક ખસાડી મુકુજ, જ્યારે તમે દસને દસ જોઈ ત્યારે ખડું તો

અગ્યારને દસ થયેલી. ઝકટર, કલબમાંથી આવતાં મને મોડું” થાય છે તેથી મારી બેરીને છેતરવા હું એમ કહું” છ.” મીંડલીનહામ શરમાઈને બોલ્યો.

ઝકટર રોજરે બોધાને પાડ ત્યાં ને ત્યાંજ માન્યો કે ડોસા દોડીમાં એક લુડું કામ કરવા જતાં તેણે જન્મની જરૂર ખતાં તેણે બચારી લીધી. વળી તેણે બોધાને પાડ માન્યો કે ડોસાદોડીમાં ખીમનાં કાગળમાંથી લેયુ વાસ્તવને હાથે છેલ્લું લખાયેલું કાગળખી ફીક થયું કે બળી જતાં બચી પવનને ઝપાટે ટેપલ હેઠે છુપાઈ પડ્યું. નહીં તો તે જીવતે ત્યાં તુલીક ધરડા વાસ્તવને મદદ નહીં કરવા માટે પસ્તાતે. તેણે પોતાના માટે એટલેકે તો સધિપારો માની લીધી કે ધરડો કાતીલ એર આંગમાં પચવાથીજ મુતો હતો. તેને કાઢખી જીતની મદદ ના ઇલાજ થઈ પડતે.

“ચોવીસ કલાકમાં વાહલી,” તેજ સાંજે બધી વાત જીનને કહી તે હાથથી બોલ્યો, ચોવીસ કલાકમાં તમારા તમામ કુખ અને ધાસ્તીના છેડા મેં લાવી નાંખ્યોજ કેમ ?

જીન અને તેણીના પિતાએ પોતાના માંગનારને રસ્તામાંથી દુર થયેલો” જોઈ રોજરને પાડ માન્યો.

“કેડું” સાઈ છે કે ધરડા વાસ્તવની પાછળ તેના પૈસા ખાનાઈ કોઈ નથી, નહીં તો આપણને તેવું” કુખ ખમતું” પડતે,” જીનનો પિતા બોલ્યો.

“વાહલા રોજર, હું” ચાહું” છે તારા જેવો પ્રમાણિક અને મજબુત મનનાં અંતકરણનો પછી મારી બીજો બેનપણી—એબી મેળવવા પામે.”

પ્રેમ આદર્શ.

લખનાર:—ધિમાનપ્રસાદ રાંબપ્રસાદ મેહેતા.

ચાલો હેતને હિંદોએ હીંચીએ રે લોલ—(૨)
રનેહે ધુડી અમિતુરસ સુડીએરે લોલ—ચાલો
પ્રેમધવજ હહેવે ધરી, હાવલાવ ઉરભાત,
પીતાં પાન, પિયૂનાં, લચંકતાં મગકાત,
પ્રેમ લક્ષણ પ્રતીતિ પ્રસારીએ રે લોલ—ચાલો.

વિનીમય રસની એકતા, હેતુ લગ્ન પ્રમાણ,
રસ સિંચન રસમાં કરી, લેણું વિવક્ષણ હાણ.
ઉર ભાવના ઉરમાં જગાવશું રેલોલ—ચાલો.
કૃત્રિમ લગ્નો દાળીને, પાશવ વૃત્તિ બધે,
પ્રેમ નિદાન રસાદિ હો, બાળ લગ્ન પ્રતિબધ.
વિલસવ વિગરિ, દેશ ઉન્નતિ રે લોલ—ચાલો.

બાનુમોનો બાગ.

લખનાર:—“સદનરોલ સખી.”

અમીશ યાદમાં!

“પ્રભાત”નું પહેલું પુસ્તક પ્રગટ

તાજ તેના પ્રકાશક પર એક અચ્ચતક વાદળ ઘેરાઈ બાવી તેનાં તેજને ઝાંખું કરી નાખ્યું છે, એ શોકજનક છે. ડાન ફેરોગારીક સ્ટુડીઓવાળા મી. હોરમસણ મીસ્ત્રીનાં બહાવાં, બુલાન યેડીના કવખતના સર્વવાસ માટે અતિપથ એક ઉત્પન્ન થાય છે, કે જે દિકરીએ પોતાના પ્રેમપૂર્વક પિતાના પ્રયાસનો “પ્રભાત”નો પહેલો અંક બેવા ધણી ઉત્તર અને કાળજી દેખાડી હતી. “જેણે આપ્યું” તેણે લીધું.” એ સર્વમાન્ય નિર્માણ ચપલો કુદરતને કાપદો મી. હોરમસણ મીસ્ત્રી માટે માત્ર એકસો દીવાસો છે; બાકી ધનસાન મારને દિવાસો, મારા પોતાના અનુભવ પરથી કહું છું કે નિર્ચક છે. તે સર્વેશ્વર પરનો વિશ્વાસ સર્વોત્તમ છે; તેની મદદ મોતેજર છે; તેના સુખ દિવાસો ને તેની મુગી દિલસીજી જનમી છગરને રૂઝ લાવનારો રામબાણ મન્નમ છે. સખૂરી અને સદનરોલ પણુથી તે મહાતાની મઝદાને યાદ કરવામાં, તેની મદદ માલવામાં અને ચાલુ કાર્યમાં રગડાધને ચુંતાઈ જવામાં દુઃખી દિલને ધણી રાહત, ધણી શાંતિ: મળે છે. બાઇ હોરમસણને આ મારી નમ સૂચના સિવાય વધુ હું લખી શકિત નથી; અને તે જાતી-અનુભવનું પરિણામ છે. આ અસલ સંકટ ધીરજથી સહન કરવાની શકિત તે સાહેબ આપે અને તે કિસ્તાર મરદુમના અરોહને અમર શાંતિ: બહે એવી મારી પ્રાપ્તિ છે!

પાથરણાં પર બેરાંઓની ચાલવાની રીત. આજે લાંબા વખત થયાં ઘણા ક્યવાટ સાથે હું જેણે હું કે પારસીના બેરાંઓ ન્યારે કાંઈ યુગરી નબ છે, ત્યારે “બેસવા નબ છે,” તે વેળા પોતાની બેક લેવા અગાઉ તેઓ કરારે રસ્તા પરનાં કાલવ-કચરાથી ખરાબવાં છુટ-સપાટ સાથેજ પાંથરેલી સેવંજ કે કપડાંપર ચાલે છે. આ તેઓની રીતભાત અને ચાલચલણ ધણી કડંગી, તેમજ વાંધા ઉઠાવવા બેગ અને વખોડી કાઢવા જોગ છે. આ બેદરકાર રીતભાત હમણાં થોડાં વર્ષો થયાંજ જોવામાં આવે છે ને મને અન્યથા લાગે છે કે તે તરફ કાંઈ તિરસ્કાર દેખાડ્યું નથી. અગાઉ બાનુઓ બેસવા જતાં હતાં, ત્યારે સપાટ બાલુએ મુંકીને પછી રવાનને સેઝડા કરવા જતાં હતાં, અને તે પછી, પોતાને બાં જગ્યા મળે ત્યાં જવા

થોડાંક પગલાં સપાટને હાથમાં લઈને જતાં. એક જગ્યા કે બાં સથળાં શુભ નેમથી તેમ કરે તો બીજાઓને તેમ કરવામાં શરમાવા જેવું મું છે; મારા વિચાર પ્રમાણે તો ઘણું ઉદાપણ બહુ અને સમજદારીનું કાર્ય છે; કારણ કે ખરાબવાં છુટ સપાટનો લાખ પાંથરેલાં કપડાંપર પડે છે; તેથી બીજાં યોતી કિમતી રેસમી સાડીઓ ખરડાય છે; તે ઉપરાંત એવા ખરાબવાં કપડાંપર બેસતાં તેઓ કચવાય છે, બધકે મુગાય છે. એ દેખાવ ને રીતજ ના પસંદ કરવા બેગ છે. સમજી સખીઓને મારી સલાહ છે કે છુટ-સપાટ એક બાલુએ મુંકીને અથવા થોડાંક ડાલાં હાથમાં લઈને ચાલવામાં બોલું કે શરમાવા જેવું કંઈ નથી, બધકે આપણા જરોસ્તી ધર્મને અનુસરતી સફાઈ-સુધાઈ અને પતિવારની બાબત છે.

“દિકરા હોજો તો એવાજ થજો!” “કહે જે દિકરા જોજો કે પાછળે દહાડે કામ આવે.” આ અસલ. કહેવત આજના જમાનામાં ફેટલી ખરી પડે છે? આજ કાલના ફેટલા દિકરાઓ પોતાની માતાને ખરા સાચ્યા પ્યારથી ચાહે છે? ફેટલા દિકરાઓ માતાને ખાતર પોતાના સૂખનો, ભવિષ્યનો અને ધધા-નોકરીની મારી આશાનો બેગ આપે છે? પરણેતરની પદામણીથી ફેટલા બહાલા (એક વખતના) બેટાઓ માવતરને તજીને જૂદા રહેલા છે; ને તેથી વળી એકજ દેશમાં ને એકજ શહેરમાં, બધકે કહો કે એકજ મોહલામાં! નિરાધાર વિધવા-માતાને તરોડી ને છોડી જતાં, અને કાંઈ પણ રીતે તેણીને ઘડપણમાં મદદ કે આશરો આપવાના અખાડા કરવાનાં ફૂર દાખલાઓ ફેટલા બધા આપણી નજર સામે પડેલા છે? આહા! પારસીઓ માટે એક શ્રેષ્ઠ દ્રષ્ટાંત જો હોય તો તે એક ઇટાલ્યન ઉત્તાહ મોદેસર સ્કી-ઝીનો છે; કે જે એક બહાલાં માનુથી તરફત અસાગ પ્રેમને ખાતર અને તેમની તંદરેસતી અને સુખ સગવડ ખાતર પોતાની ભવિષ્યની ધણી ખિલતી, ઉગતી સારી આશાઓને ઠોકર મારીને ચેરીસથી પાછા મુંબઈ આવ્યા છે. એ તે દિકરો! દિકરા એવા જોજો કે જે ઘડપણમાં પાછળે દહાડે કામ લાગે. લેવો મી. સ્કી-ઝીનો દાખલો! બધા પારસીઓ માટે નહિ; પણ થોડા ઘાતકી દિકરાઓ માટે આ ધડો લેવા જોગ દાખલો છે. પારસીઓમાં એવા બીજા ધણા સ્કી-ઝીઓ ઉત્પન્ન થવા જોઈએ! વાર છે વાર છે!

દયાળુ દીકરી.

પ્રાય સખી વહાણી બેઠનીઓ—

જાપામાં આવતાં દરેક બિનાવાંચતાં ઓચિંતો “અભાત” ચોપાનિયા મધે નો કાંઈ ભાસ થયો.

આ નવું ચોપાનિયું જે માંહે “આનુઓને બરનું લખાણું” વિષેનું વાચતાં મારા મનમાં કાંઈ સહજ ભાન થઈ આવ્યું કે “મરે કાંઈની લખીને ચોપાનિયામાં રૂડાનામની “લલી અભાત”ને વધારી લઉં.”

આમ તેમ વિચાર કરતાં દરેક જાણદ ઉપર ફરી વલ્લતાં એકાદ બે કાગળો ઉપર તપકવિહું ફારી નાખતાં એક વિચાર આવ્યો સુજ પડ્યો. અને તુરત વેળા તે ઉપર ચિતરી કાઢવું. જે કાંઈ ફાપદો થતો હોય તે બહેન રાખજે, નહિ તો મનમાંથી કાઢી નાખજે.

પણ આગમજથી કહી દઉં છું કે એ માંહે સમાવેલી કવિતાની રચના માહરી પોતાની નથી. કાંઈ અજબ સંભેજે માહરી ટેખર ઉપર પરચૂટણ કાગળોમાં ભરાઈ રહેલું એકાદું કાગળ માહરા હાથમાં આવતાં મને અનુપેક્ષી લાગી કે “હાં કેમ આવી પડ્યું?” વધુ તલાસની કાંઈ અગત જણ્યું નહિ. માંહે લખેલી કવિતામાં દયાળુ દીકરીની કવિતાની લીટીઓ એવી આનંદ આપનારી હતી, કે તે માંહેથી જે સાર મેં કાઢ્યો છે તે હવે પછી સાંભળજો. સાર માહરી પોતાની કમતાકાટ વચ્ચલવું રૂજ છે.

“દયાળુ દીકરી”

દીકરી દયાની, છે પુર મમાની,

ભલે ક્યાં સિધારે પણ ‘મા’ (માતા)ના કહ્યાંની—દીકરી.

વાહરે રાખે રચના “હું” પણ દીકરી છું અને સાથે લાગી દીકરીની “મા” પણ છું. લખનારની ઉંડી સમજ પુરૂંથી માલમ પડે છે. “દયાની દીકરી” થઈ કેમ? તો લલી અને નેક માતાનાં નેક શિક્ષણ ઉપરના આધારથીજ જે આધારના સંબંધમા “માતા” દીકરી ગમે ત્યાં સિધારે તો પણ તેણીની માયાની ગણતરીમાં નિયત બેઠી છે, અને પોતેજ આપેલી નેક સલાહ અને શિખામણ પ્રમાણે ચાલશે એવી તેણીની આશામાં બેઠોરો રાખ્યો છે. ધન્ય એવી માતા અને તેણીની એવી દયાળુ દીકરીને.

“જન્મ સમયથી જે લક્ષ્મી દરી છે, ઝુણો મુનીને બની ઝુણી રાની—દીકરી”.

લોકોને સાધારણ બોલ છે કે પરણવા પછી દીકરી પેદા થઈ તે “લક્ષ્મી” આવી, પણ તેમતો ગરીબ ઘરમાં પણ દીકરી પહેલી જન્મે છે અને બ્યાં ખાવા પીવાના પણ અવકાશ હોય છે, ત્યારે લક્ષ્મી કેમ થઈ?

સંસારના મોટા કુટુંબમાં બ્યાં પુરૂંથો બણાં હોય, અને ગરીબ અવસ્થામાં હોય, બ્યાં લાડુતી મહેનત મેંઘી પડતી હોય, ત્યાં દીકરીની પેદાશ પરજી ‘લક્ષ્મી’ સમાન ગરજ સારે છે. જે કામ ધરનું દીકરી (કાંડી માતાની શિખામણમાં સજ થયેલી દીકરી) આટોપશે, તેની કીમતગ ન કરી શકાય. જે કામ પાર ઉતરતાં પૈસાનો ખચાવ માય તે આડકતી રીતે ‘લક્ષ્મી’ ને સાચવનારો લાંડારજ કહેવાય. માટે દીકરી જન્મથી ‘લક્ષ્મી’ રૂપ ધારણ કરે છે, તે ચોચ કહેવાય. તેમજ વહાલી, રાની, વિવેકી માતાનાં રૂડાં લક્ષણ મેળવી ઝુણી બની રહે છે.

“ભલે ભાઈ, બેઠન હો પાછળ તેની, મદદ ‘માને’ આપે છે કેમ પ્રેમ જળણી—દીકરી.”

પેહલી જન્મ પામી ‘લક્ષ્મી’ કહેવાય અને જેમ જેમ મોટી થતી જાય છે, તેમ માતા તરફનો મધ રસ ઉદ્ધાર વધતો જઈ, પોતા પાછળ પેદા થયેલાં નાનાં છુલકાંઓની કદરથી જતન કરી માતાને આરામ આપવામાં કેટલોક એ પ્રેમભાવ માની લેશે. “વાહરે દયાળુ દીકરી દીકરી, બ્યાં હોય ત્યાં જય પામી”

“દીકરી તો માય, બ્યાં બોલાવે જાય, કહી ‘મા’ ના હેત ઉપર દરેક ન પાણી—દીકરી.”

ગરીબ રાંક સાલેસ દીકરી જે માતા ફરમાવે તે કરી છૂટે છે. ગાય વાંછડો આપી ખેડુતાનાં કામમાં પડતા જાય છે, હળ ખેડે છે, ખેતીનાં કામમાં મદદ આપતાં ભેંષ મનમાં મગન થતી હોય તેમ ‘માતા’—દીકરી દીકરા ઉછેરી, સંસારમાં તરતા નાંખે છે. જેઓને ઉત્તમ બોધ દીધેલો હોવાથી દુનિયામાં નામદારી કાઢી. જન સમાજને કામોખોગી થઈ પરેલાં ભેંષ પુચી રહે છે, અને લલી અને કામળ દેહાંની દીકરીનાં દીલમાંથી ‘માતા’ મરેતો ખાર કદી મુકારી નહિ.

“જન્મ મહીરે લીધી, અંત સાસરે દીધી, વડુ વેશ કીધી, નથી કાંઈ અંજાણી—દીકરી.”

“માતાનાં લાડમાં કાંડી જન્મથી માતાની ગોદમાં ખેડી આજરે સાસરે જવાનો અને ત્યાં ભવ પૂરા કરવાનો પાઠ

‘માતાથીજ’ બાધ્યાવસ્થાથીજ ભણી છે. તે પકકું નભી ચુકી છે.

“વર થર કદી હોય દુઃખ સુખ ભારી,
ખગર ‘મા’ની રાખે છે, છુપી રાખી કદાચુ—દીકરી.”

સાસરીયા ઘરમાં સુખ યા દુઃખ કદાપી વધતું જોણું હોય તે ધીરજવંત દીકરી શાંતિથી ખમે છે, અને ‘માતા’ની હમેશ ખગર રાખતાં પોતાઉપર ચુનવતાં સુખ માટે હદ બહાર તારીફ સંભળાવે છે. પણ કદાપી અભાગ્યને લીધે દુઃખ હોય છે તો ‘માતા’ને તે બનતાં સુધી જીણવતી નથી, એવી દયાળુ દીકરીની રીત હોય છે. પણ ભોળી ગમે તેમ દુઃખ છુપાવે પણ મથાળુ, પ્રેમાળુ માતા પોતાની દીકરીનું સુખ અને દુઃખ તેણીની ચક્ષુ પરથી ચેતી નય છે. ‘આહા કુદરતની કરામત!’ આંખ ઉપરથી અંતરની લાગણી ફક્ત લાગણીવાળું જ પિછાને.

“ભક્ષે પરણી સાસરે સિંઘાર કરી લે,
રહે ભય ચુભરી પતિ સાથ ધાતી—દીકરી.”

ભક્ષે પનોતી દીકરી તારા સાસરે ભલે તું સિંધાર. ગમે એમ હોય પણ તારા પતિ સાથેતારા જીવની છેલી ધડી સુધિ મા પાસે રહે. એટલીજો આંખે તને ગમતું હોય તો રાખજે અગર નહિ તો નાહક કંટાળો આપ્યો હોય તો ફાંસા !

માતાનીજ કરકસરપર આવક અને જવકપર અસર રહે છે. માતાનીજ નિતીપર જગતની સ્વચ્છ રીતિનો આધાર છે. માતાનાંજ ભલા અને સંપીલા ગુણુપર કુસંપ દુષાધને જપ્તો રહે છે. શુરા સપુતો, ગણા દીકરાઓ ગુણી ગૌરીઓ જે જગમાં સુધાધની સાંકલ પાંથરી રહેલાં છે, તેનું અસલ જડ બેશો તો માતામાં મલશે. માતાનાજ ઉચ્ચ ભાવનામાં જગતના સ્વીધાતા પંદનો પાયો છે. કારણ કે,

“જે માતા છે દયાળુ હાલમાં,
તે હતી એકવાર દીકરી નેક ફાળમાં.

લા. તમારી નેક દુવાગીર,
મિનરવા.

રસુજ.

લાખતાર: “હરમોસ”

કાવસ—ખતલા! આપણને પરણવાને કેટલા વયે થયા?
ખતલા—“વરી તે શું બેન કેવલ.”

કાવસ—“અરે નહીરે. મને તો તેજ દિવસે એક બાબદ બની હતી તે નાંધ નભતી છે.”

ખતલા—“(વિચાર કરીને) આપણા રૂશીને તો અગીયારસ વરસ ચાલે છે. અને પરણ્યા પછી એક વરસે જન્મ થયો એટલે બાર થયા.”

રૂશી—(જે દાખલા કરવા રોકાયો હતો, તે બોલી ઉઠ્યો.) “મમા તમે ભુલો છો. બધા મમી પત્તર વરસ થયા હોયો.”

ખતલા—“હવે સુજો રહે ! ગરંધીઓ તું શું એમા સમજે છે.

રૂશી—જદ કરતાં “જે મમા હું તમને ગણી દેખાઈ ! માહરા અગીયાર વરસ અને મારી જરના ચાર વરં થયા કે ની પત્તર !”

મીથીઆઈ—(મનમાં) “બીખાઈની ભલાઈની તો શું વાત કરું. વરી રાતે મોડા આવે છે અને હું સુઈ ગયેલી હોઉંય તારે મનેજ કહેય કે તું તો સુતેલી હતી હું” તો સકરે આવુય.”

બીખાઈ રમીત! પ્રમાણે ધરથી બહાર રહ્યા અને મીથીઆઈએ એકડું રસ્તું હતું તેમા સપડાયા. બીખાઈજ આંખેને સૂઈ થયા. રાતે મંધરાતે હલવે રહીને બારણુ ઉઘાડી માટે પેલા અને બારણુ બંધ કરી આગસ સાલ્યા કે ઘસ દધને (મીથીઆઈએ જગ્યા ચીકણી કરી દીધી હતી) કીખાઈ બધા. અવાજ થતા મીથીઆઈ જગ્યા અને પુહડું “બીખાઈ જેવની જરા ધડીઆલમાં કેટલા વાળા ! થયાય ની સાડા બાર.”

બીખાઈ (નાખ કટા પણ લી તો ચટા વાલી શીમસૂરી થાદ કરી હાજર જવાબ હેતા) બોલ્યા. “અરે ! માહારા પડવાના ધપકારાથી ધડીઆલનો કંટો સરી પડ્યો” (ગરીબ બીખારા મીથીઆઈ.)

સુખની શોધ

લાખનાર:—“ સુરીદે ઇશક. ”

દરેક માણસ, યું મરીખ કે તવંગર, અલસુ કે ચીખેલો પાપી કે પરહજગાર સુખનો તત્ત્વખાર હોય છે. પણ તે કેમ અને ક્યાંથી મેળવવું એ બાબદમાં મોટા મતદેર હોય છે, તેથી દરેક સપ્સને કયા રસ્તાથી સુખ મેલવી શકાય તેનો નીચું ચરવાની જરૂર છે.

હવે માનવી શરીર તથા મન ધરાવતું હોવાથી તેનું સુખ એ પ્રકારનું હોઈ શકે. એક પ્રકારનું સુખ શરીરની ઈંદ્રિયા મારફતે મળતી મનન્યોથી, અને બીજા પ્રકારનું સુખ મનની ઉચી હાલત તથા શક્તિઓ ખિલવવાથી મળે છે. આ બેમાં મનનું સુખ તેજ ખરું સુખ છે. જ્યારે ઈંદ્રિયાનું સુખ તદન ઉતરતું છે. બે તેનેજ ખરું સમજીએ, તો માણસની હાલત જનાવર કરતાં વધુ કયા ઉપનવવા ભેગ ગણાય. કેમકે ઈંદ્રિયાથી મળતી મોજબત્તઝાહને ખાતર પૈસા એકતું સાધન હોવાને લીધે, દુન્યાનો મોટો ભાગ પૈસા કમાવા રાતદીન રંજ ખેરે છે અને અકલ તફીફ કરે છે. બીજું બે ઈંદ્રિયાનું સુખ ખરૂંજ સુખ હોય તો તે ધણું અપુર્ણ હલકું તથા દગાખોર છે. (કારણકે સુખ બે ખરું હોય તો એવું હોવું બેધણે કે ગમે એટલું ભોળાઈએ તો આપણને આંચી નહીં તામે અને પરીણામમાં દુખ નહીં લાવે.) પણ ઈંદ્રિયાથી મલતું સુખ તદનજ ઉલટું કરે છે. એક મઝાહ તમે પહેલીવાર ભોળાવા તો ધણીજ (સિદ્ધાંત) આપશે. ખીજી વાર તેથી ઓછી, પછી તેથી ને ઓછી, એ પ્રમાણે વારે ધણીએ ભોગવવાથી શીકી યદી જરો અને પરીણામમાં તમે તેના ગુલામ થઈ શરીરને તુકશાન કરશો. આ ઉપરથી એજ અનુમાનપર આવી શકાય તે ખરું સુખ તથીજ. ત્યારે કેવું દલગીરી લઈ છે જે આપણા માહેલા ધણાઓની નજર એ મોહ તરફજ ખેંચાલવી રહે છે. કવિ Dryden કહે છે તેમ,

“Men are but children of a larger growth
“Our appetites as apt to change as theirs
“And full as craving too and full as vain”

યાને “માણસો નાદાન બચ્ચાજ છે પણ ઉધરભાવે મોટાં આપણી ઇચ્છાઓમાં જમ બચ્ચાં એક પછી બીજી ચીજ ચીજ તર દીઠ લગારે છે તેમજ આપણું કરીએ છીએ. અને જેની તેઓની ઇચ્છા વખવખ કરાવનારી ને મિથ્યા છે બીજી આપણી પણ ઇચ્છા (દુન્યાહ ચીજ માટે) રહે છે.”

વળી ફરી Wordsworth બજાવો કરે છે કે,

“The world is too much with us, late and soon
Getting and spending, we lay waste our powers

Little we see in Nature that is ours
We have given our hearts away, a sordid boon”

એટલે, “દુન્યાની ખાકી ચીજ આપણું હદ ખહાર ધ્યાન ખેંચી રાખે છે. લુલાનીમાં તેમજ મોટી વશે પૈસા મેળવી તે મોજબત્તઝાહ પર ખરચી આપણી શક્તિઓ ફેકટમાં યુમાની દબાવે છીએ કુદરતની કાષપણ ચીજ આપણી પર અસર (ચટતી હાલતમાં લાવવાને) કરતી નથી. આપણું દીઠ સવળું દુન્યાનેજ આપી દીધું છે જે એક કંગાળ સાદું છે.”

હું એમ નથી કહેવા માગતો જે એ સુખનો તુચ્છકાર કરવો બેધણે! તે ઘટના પ્રમાણમાજ ભોગવતું ખુદાનું આહવું હોય એટલુંજ મજાશે વધુ માટે હદખહાર ફાંફા મારના તથા બજાવો કરવો ચોથી “મનનું સુખ જે દુઝાર દરજ્જે ચડીઆતું છે તેમાં નડતર નાખશો.” અત્રે ખાકી શરીરની મઝાહની બાબત ખતમ કરતાં તે પુરેપુરી ભોગવવા માટે મનની શુદ્ધ હાલત અવશ્યની છે તે બતાવીશ. નજરે પડતી ખુબસુરત ચીજ, કાને આવતા મીઠા સરોહો છલપર ચુકેલી સ્વાદીસ્ટ ચીજ, પોતાનો જાપ ચીજનીની ઝરપે મગજને પુગારે છે. પણ એ પેંગામ આલસો હોય તેવામા ધારે કે કોઈ તમને દુખદાયક ખબર પુગારે, તમારા પર કંઈ ધારતી આવી પડે, તમને ખબરસત લાગી હોય ઘાતે કાષ પણ સખણે તમારે મન ઉછળતું હોય તો તે મઝાહનો પેંગામ લેવા મન કજીસશે નહીં. મઝાહ એક બાલુ રહી જરો અને મનનું તોશાન તમારી પર અમલ કરશે. આ હદ પર ચુકેલો દાખલો છે. પણ એ પુરવાર કરે છે કે જેટલા પ્રમાણમા એક માણસની છંદગી ચોખ્ખી હોય તે પ્રમાણમાં ઈંદ્રિયાથી મલતાં સુખનો જાપ પ્રયજ હોય છે. ચોથી ઉલટી હાલત તપાસો. મનનો કાષિષ્ણ વીકાર જ્યારે પુર બેશમાં પ્રગતી નીકળે છે, ત્યારે માણસને શરીરનું યા શરીરને થતાં દુઃખનું ભાન રહેતું નથી. દાખલા તરીકે એક શુરો લગવડઓ ધાયસ થયા છતાં લરે છે, એક હેતવંતી માનવર પોતાનું બચ્ચું ધારતી લોકેલી હાલતમાં આવતાં જે હવતોડ રંજ ખેંચે છે, એક સત્ત્વવાદી માણસ પોતાના સત્ત્વને ખાતર છવ ખાહે છે. તે વખતે પોતાનો ભોગ આપવામાં તેઓ દુઃખ નહીં સમજતાં જ્યારે તેમાં પોતાનું સાધક માની લે છે. એ મનની સર્વરપરની સંપુર્ણ હત બતાવે છે અને બીજું એક જ્યારે મન નીરાંત હોય ત્યારેજ શરીરને નાણુક શવાનો વખત મહે છે. સાધન છે.

વિચારની અદ્ભુત શક્તિઓની નાણુવાલાયક શોધો

લખનાર:—મી. બહુમન સોરાબજી ના. બનાજી

—૨૦—

“Great men are they who see that mental force is stronger than material force that thought rules the world”—Emerson

જાણીતા એમરસન નામનો વિદ્વાન લખે છે કે “મહાન નરો તેઓ છે કે જેઓ મન શક્તિનું બળ સર્વ પદાર્થોના બળથી શ્રેષ્ઠ છે, અને વિચારજનુ દુન્યાપર રાજ ચલાવે છે એમ માને છે.”

આપણા અશો નરુચરે જે સર્વથી ઉમદા શિક્ષણ શિખવ્યું છે તે “હુમત” યાને નેક વિચાર વિષેનું છે. એ સાહેબે પોતાની અશોધના બળથી વિચાર શક્તિની અણુદઃ અસરોનું અવલોકન કરી આ ઉમદા શિક્ષણ શિખવ્યું છે. આ ઉમદા શિક્ષણ આપણે સારી રીતે સમજી શક્યે અને ઉમદા છાંદગી યુગ્મરી શક્યે તે માટે વિચાર શક્તિને લગતી કેટલીક નાણુવા લાયક શોધો તમારી સન મુખ રણુ કરવાની રજા લઉ છું.

વિચારશક્તિ કેમ ઉત્પન્ન થાય છે !

હાલની શાસ્ત્રવિદ્યા (Science) એમ પુરવાર કરે છે કે પદાર્થ અને બળ (Matter and Force) કાંઈ જુદાં નથી. પણ બન્નેમાં એકપતા સમાવશી છે. બને એક એકનાં જુદાં જુદાં સ્વરૂપ છે. જેમ પાણી પદાર્થ છે, જેનું બળ ઉપગમવનું હોય તો તેની વરાળ બનાવ્યે છીયે કે જે કેટલી બધી શક્તિ ધરાવે છે એથી વધારે શાસ્ત્રવિદ્યા પુરવાર કરે છે કે આ જગતમાં સર્વ દેકાણે ધુનરી અથવા હિલચાલ (motion) વ્યાપી રહી છે અને સઘળું જગત એકજ યીજ જે ether એટલે હવાથી પણ શુદ્ધ પદાર્થ નું બનેલું છે.

ધુનરીવિદ્યા (Science of Vibration) થી એમ પુરવાર થયું છે કે જગતમાં જુદાં જુદાં રૂપ, રંગ નેદષે ઊંચે તે જુદી જુદી ધુનરી યા ધ્વનનીની ગતી ઉપર આધાર રાખે છે.

વિચાર શક્તિ પણ એ ether અથવા શુદ્ધમાં શુદ્ધ પદાર્થની ચોક્કસ ધુનરીઓની બનેલી છે અને બહારની ચોક્કસ ધુનરીઓ આપણાં શરીરમાં ચોક્કસ ધુનરી ઉત્પન્ન કરે છે ત્યારે જુદી જુદી લાગણી આપણામાં થાય છે. ત્યારે એટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે જ્યારે આપણે વિચાર કર્યો છીયે ત્યારે આપણાં ભેદમાંથી ચોક્કસ ધુનરી ધર (ether) માં થાય છે.

વિચારના આકારના દ્રોષોઆદિક પુરાવા.

જ્યારે આપણે ખ્યાલ કરીયે છીયે અથવા વિચાર, અથવા કલ્પના (imagination) કર્યો છીયે ત્યારે હર વખત ચોક્કસ આકારો ઉત્પન્ન કર્યો છીયે, જે આપણી સાધારણ આંખની શક્તિથી જોઈ શકતા નથી. પેરીસનો એક વિદ્વાન નામે ડાન્ એડક એ વિચારોના હવાઈ આકારોની તસવીર લેવાને શક્તિવાન થયો છે.

એક છાકરી પોતાના પાળેલાં પક્ષીના મોતપર વીલાપ કરતી હતી, તેણીની તસવીર ઉતારી જેની ઉપર તે છાકરીની ગમગીન લાગણીને લીધે તે પક્ષી અને બચ્ચાંની આસપાસ એક અજબ જેવી શુદ્ધી જળી જેવો આકાર માલમ પડ્યો. બીજાં બે બચ્ચાંને એકદમ ગલરાવીને તુરત ફોટો લીધા, જેની ઉપર ધાભાં અને હીલચાલ કરતાં વાદળાં માલમ પડ્યાં. અપમાન કરવાથી જે ગુસ્સા ચડે છે તે ફોટોમાં નાની ભાંડી દુડી દડીના આકારણાં તે વિચારો જોહેર થયા.

એ ડાકટર આ તસવીર એક એરડામાં “કેમેરા” અથવા તો કેમેરા વગર dryplate system થી કાંઈપણ શરીરના સંબંધ વગર લે છે. એ પ્લેટ જે માલુસ પર પ્રયોગ કરવામાં આવે છે તેના માથા, હૃદય અથવા હાથ આગળ ધરવામાં આવે છે. એ ડાકટર કહે છે કે, જીવન. રસક શક્તિ (Vital force) ધણીજ નરમ અને માટી જેવી હોય છે, જેની ઉપર નહિ જણાય એવા હાથોથી આત્મિક ચિતારો (Spirit Sculptor) જેની કાંઈ આકાર બનાવે છે તે જીવતા હોય તેમ છાપ પડે છે, આવેા “ફોટોગ્રાફ” આવા ન દેખાય તેવાં દૂરથી અસર કરતી લાગણીનાં ચિત્ર, એકત્ર થયલા વિચારોથી બને છે. આવી રીતે એક લશ્કરી અમલદારે પોતાનાં મનમાં એક ગરૂડ પક્ષીનો વિચાર કીધો, જેથી પેલી પ્લેટપર તે પક્ષીનો સુંદર આકાર જોહેર થયો. એ ડાકટર વધુ જણાવે છે કે, એક માતા પોતાના મરણ પામેલાં બચ્ચાંના વિચાર કરતી હતી તે તસવીરમાં પડ્યું હતું. આપણે આવા ફોટોગ્રાફોના અખતરાથી સામેત કીધું છે કે જ્યારે પણ વિચાર કર્યો ત્યારે હવામાં આકારો અથવા ચિત્રો ઉત્પન્ન કર્યો છીયે.

(સાંધન છે.)

સાહિત્ય-સમુદય.

કે. એ. સેા (વજયાલદમી. હર્યદરાય (૫. ત્રિવેદી.

જન્મ સંવત ૧૯૪૪
અવસાન સંવત ૧૯૬૬.

To it the
tear-drop goes,
To Spread the
smiling form,
It is the Goal
of Life,
And peace its
only home!

(SWAMY VIVEKANAND)

મીઠી મોત્સીવદ
ગુર્જરીની આમુડી !
વિશ્વવિત્રાસ મુત્તાસ ભર્યા
પુઝવેણ જો!
રૂઝિ ગુર્જરગિરા
નદાર મનુધી!
નથને પહેની
અશ્રુઓની ધારનો!
(જેડીમન.)

નિઆની અન્ય પ્રચીન ભાષામાં અનિન્યુન
સમુદાય ગુર્જર ગિરાના છે; જેની વૃદ્ધી અર્થે
હુંકે સમય થયાં અમયસ ગાથી છે. આગકાસ
પોષ્ટ પડિતોની સંખ્યા, ઉભરાઈ જતી દ્રષ્ટિગોચર
થાય છે. પ્રાચીન વિશ્વતાની જ્ઞાનશક્તિ અને
શુદ્ધિમતા હાલની વિશિષ્ટિને જોઈ અફસોસ દરાવેછે,
આપણા ગુર્જરાતનાદિવ્ય પ્રકાશ પાછારા તારાઓ દિન પ્રતિ દિન ખરતા જાય છે, અને
તેમનું જ્ઞાન લેવા આજકાલ 'ગ્રેજ્યુએટ' અધિક સંખ્યામાં બહાર પડતાં જતાં, કોઈ
વિરલજ્ઞ ભાગ્યદાહી થતા દ્રષ્ટિએ આવે છે. પુરૂષ વર્ગની વતારે આવી સ્થિતિ છે
ને સ્ત્રી વર્ગની વાન-શી-કરતી? જ્યાં ગુર્જરગિરાના ભાગ્યદાયે એ સ્ત્રી રત્નો પાક્યાં
હતાં તેમાંથી એક સૌંદર્ય મુમતિ (ઓન- મીં લક્ષ્મીભાઈ સામળદાસનાં પુત્રી)
આ દુનિયાં તણ ગયાં, અને તે આદ્ય યુગ અને પદમાં નામના કદાવનાર
સૌંદર્ય વિજયાલદમીએ પણ પોતાની તરૂણ વયમાં ચિરસ્મરણ નામના મટ્ટી તેજ રસ્તો
લીધો. આ બહેનનો જન્મ સંવત ૧૯૪૪ ના વૈશાખ સુદ ૩ (અક્ષયતુલિયા) ને દિને થયો
હતો; અને તેર વર્ષની ઉંમરે તેનાં લગ્ન મહારા મિત્ર મીં હર્યદરાય ચિહ્નલદાસ ત્રિવેદી
જોડે સંવત ૧૯૫૭ ના માઘ સુદ ૧૦ એ થયાં હતાં. આજની લગભગ સાત વર્ષ ઉપર

ઐટલે ૫૦ સં ૧૯૦૬-૭ માં તેઓએ ત્રણેરમાં લખવા માંડ્યું હતુ, અને તેમની કવિતા અને લેખો દરેક વ્તણીના માસિકા જેવાં કે 'વસંત', 'સુન્દરી મુખોધ', 'લુહી પ્રકાશ', 'ધિ સુન્દરાતી' પણ; વિગેરેમાં દેખાવ દેતાં. ઐટલુંગ નદિ પણ 'કામી માસિકા' જેવા કે 'કપોળ મિત્ર' અને 'કપોળ' વિગેરેમાં પણ તેઓ લખતાં. તુલકમાં ઐટલુંગ કહેવાનું, કે જે કાલપિણ તેને લેખ મોકલવા આમંત્રણ કરતું તેનાશિવાશ થતું નહિ. સાદિત્ય લેખમાં આ રમઝવાણી બહેને પૂર્ણ પ્રકાશ પાડ્યો હતો, અને હાલ થોડાક સમય થયાં તેમની તબીબીઅન કીક ન ચાલતી હોવાથી, અને સગર્ભા સ્થિતિને લીધે, તેઓ અમદાવાદ જઈ રહ્યાં હતાં. જેવાં થોડા સમય ઉપર એક પુત્રને જન્મ આપી ગયા માસની તા. ૮ મી સંવત ૧૯૬૬ ના બાદરવા સુદ ૮ એ સોમવારે રાતના એક વાગા પછી દેદે ત્યાગ કરીશો. તેમની છેલ્લી પ્રસિદ્ધ થયેલી કવિતાઓમાં નિચે લખેલાં ચોપાનિઆમાં સામે ટાંકતી કવિતાઓ નાનરે પડે છે:—

'વસંત'	જ્યોત માસ	(કવિતા)	"આશુભ"
'સાદન્ય'	સપ્ટેમ્બર	(")	"અનાદર"
'લુહીપ્રકાશ'	ઓગસ્ટ	(")	"શંકા"
'સુન્દરી મુખોધ'	સપ્ટેમ્બર	(")	"શ્દાતાઓનું હૃદય"

આ વિદ્વાન લેખક સૌં વિજયાલક્ષ્મી, સૌં જ્ઞાનમણી અને 'એક દિન બાલિકા'ના સંજા નિચે લેખો લખતાં હતાં જે માંદેલાં ધણાં અપ્રસિદ્ધ 'સુન્દરી મુખોધ'ના અધિપતિ પાસે છે. ઐટલુંગ નદિ પણ તે માસિકાના અધિપતિ રા. રા. રામચોદનરાય પાસે તેનો લખેલો એક છેલ્લામાં છેલ્લો પત્ર ઓગસ્ટ માસની તા. ૨૮ મી નો છે. જે ઉપર કૃપા, હસી તે તેની જીવી પછાતી, ચિત્તપટાકાર (Block કરતી) માર્કે જનસમુદ પાસે મૂકીશ. મરનારને એક વ્તણીના કપોળ લેખક વર્ષ ૨૪૦ સૌં ગોદાવરી (ત્રીમુરત તનયા) જોડે સારો સંબંધ હતો જેને માટે હૃદય શોકાદગારથી ભરપુર તેણે એક કવિતા 'કપોળ' માસિકામાં ધણુ લ'ગાવ્યુંથી આપી હતી, જે અત્યંત મનન કરવા જેમ છે. તેમજ 'સાદિત્ય' માં પ્રસિદ્ધ થયેલી 'અનાદર' ની કવિતા અમુક સંજોગોને લીધે લખાઈ હતી એમ મ્હાંડે માનવું છે. જનન્યુઆરી, ફેબ્રુવારી અને માર્ચના 'સુન્દરી મુખોધ' માં હૃદય ચુંગત નિચે 'એક દિન બાલિકા' નો તેમનો લેખ અતિ પ્રસન્નતાને પાત્ર છે. મરનારે પોતાની પાછળ બે પુત્રી અને એક પુત્ર મુક્યાં છે. તેઓ 'પ્રભાત' માં લખાણ કરનાર હતાં પણ તેમ કરે તે પહેલાં તો આ હુનિઆ તણ થયાં, તો તેમનાં જ બેલોમાં આપણે નિચે તેમનું એક કવિત સચોટીશું. ઈશ્વર મરુ પામનાર બહેનને શાંતિ બક્ષો! જેવે સાદિત્ય માતાની ઇચ્છા!

"તુજ સદ્ગુણો સંભારતાં જે સ્નેહનાં અશુ બચ્યાં,
"બહેન! ત્હને ભેટો મીઠાં તે કુસુમ ખનીને સ્વર્ગમાં!"

જેકીસન લગ ૬૦ બારલાયા.

“ MATTHIAS.”

For “PRABHAT”

by Howard Edie.

His leaden heart sighs past repair, he
 lies and weeps with last despair
 “Courage, art thou coward, eh? Nay!”
 Then raising up his crazy head to lazy
 stars a blaze he read
 Of bristling creepy ghouls that lay
 in heaven’s starry bed bright red, with
 rays of scarlet floods of dread,
 That lay in heaven’s starry bed, in
 heaven’s starry bed bright red,
 Knells, knells, knells, knells—knelling
 his doom
 Bells! Yells! Yells! Bells!
 A-yelling, telling his brain to act, lifting
 stoutly strongly shifting,
 Consigning a corpse to lime, ahiding a
 crime in time,
 Poor brain! Poor brain!
 A crying, sighing, dying knell,
 A jangling, wrangling, twangling knell,
 The Bell from Hell.
 Down, down on his knees he fell, aloud
 he cried:
 “Oh stop the knell,
 The knell of the blood-red bell in the
 clouds;
 For God’s sake stop the pain, the loudly
 weirdly clanging in m’brain,
 My mad and morbid brain, the craning,
 stoutly straining, raining in m’brain.”
 (Those eyes—that look—that lies and
 cries from those eyes)

“Eyes! eyes! eyes!—eyes! glaring’staring
 ing
 Eyes! eyes! eyes! eyes!
 Piercing in m’brain, in m’sight, a blaring
 brightly, weirdly glaring,
 A flaring, blaring, glaring—blazing m’soul
 in Hell!
 My hands! My hands!
 A slipping, dripping, clinging clot,
 A ruddy, muddy, bloody lot,
 Of blood, of blood.”
 That night he slept, his brain quite dazed.
 He fell in slumber deep—amazed
 At seeing crouching things that smell,
 Of odours creepy, terrible to tell, and bells
 of fantasy dinging his knell,
 Dreaming of a dungeon cell—a yell
 From him broke, thinking his neck ahang-
 ing in rope—thinking his soul to sell—
 Telling the judge and jury a lie, so selling
 his soul by telling a lie!
 Condemned to be swung, he cried: “The
 rope, O! cut the rope!”
 Thus mentally hanged he fell,
 A’seeing from a tree a neck-rope swinging’
 a body clinging,
 A body throbbing, sobbing; strangling a
 soul to Hell—
 A soul to Hell—
 He fell, a corpse, weirdly staring,
 Staring, glaring, past repairing—
 A lost weary soul.

In thought entwined, in wrath enwrapped,
by ties tied by self-entrapped,
His soul in shroud to heaven sighs,
Lapped in a maelstorm's wild alarm, defies
itself, divine becalm,
Alarm at evil deed that lies
Deep in his soul, uprooting calm that flies
from him and rings alarm
That knells . . . That noise, that
noise of Bells.
Oh! hush he speaks:—

"Bells! Bells! Bells!—Bells echoing my
doom;
Yells, yells, yells, yells,
Ringing in m'ears, in m'conscience,
clanging, loudly weirdly banging,
A twanging, slamming, damming—cram-
ming m'soul in Hell!
A ringing, singing, dinging, dong,
A binging, banging, clanging, gong,
The Bell in Hell."

Prayers and The Vibration Theory.

By Mr. SHIAWAX R. JARIWALA. M.A., LL. B.

In this age of Materialism and Utilitarianism, this age in which the human soul is *matter* though subtler than either and the Divine Personality nothing more than the aggregate of material phenomena evolving in accordance with certain fixed principles, this age in which the distinction between the good and the useful is ignored and moral phraseology is identified with prudential,—it is but natural that the ordinary mind is directed to dwell exclusively on the *effect* and *utility* of prayer and to disregard its essentially emotional nature. The Vibration theory owes its origin to this one sided tendency of viewing everything from the utilitarian standpoint. That theory as it is requires very little if at all any appreciable amount of intellect for its comprehension. It is as easy to understand it as it is for a child to throw a ball against a wall and have it rebounded. It is proposed in this article

to adopt the vibration theory as a satisfactory explanation of why we pray and why we should pray and then to drive it to its logical absurdity.

First of all, the Vibration theory is a wrong answer to a wrong question, for the first and main query of the vibrationist, if we may so call him, is not "why do I pray" but "why *should* I pray." The fundamental fallacy lies in asking oneself the latter question. To the introspective psychologist prayer is not a bare feeling of duty but a vivid *emotion* higher in grade though very much akin to Wonder and Admiration. It is an emotion made up of Admiration and Reverence. It is not, as the Vibrationist supposes in putting to himself the question he does, that we pray *because* it is useful to do so, but that we pray because we cannot help doing so. The blunder therefore lies in

assuming that we pray with a purpose in view, for that is not prayer but beggary pure and simple. If the Vibration theory is offered as an explanation of beggary or as an ingenious method by which even the worst of human beings can mechanically compel his machine-like deity to yield what he wants, the present writer has nothing to say against it. But if it is sought to make us believe in it as the reason why we *pray* and should *pray* the mind rebels against it and laughs it away as totally absurd.

Coming to the theory itself we find our pseudo-philosophers maintaining that the prayers to be recited before the corpse leaves the house for the Tower of Silence called "Gehsarna" are so phonographically arranged that the recital thereof produces vibrations, which in turn produce what they call beneficial "Stote" or colours. These colours they further fancy at once make head against the so-called material shell which according to their fertile imagination or supposed spiritual vision whatever one cares to call it, is supposed to envelope the deadbody, the thickness of the shell varying directly with the number and quality of wicked acts of the deceased during his lifetime and they help in shattering this shell and thus make the road of the deceased to his determined place unthorny. It is these colours again which keep the soul of a Zoroastrian from turning into a ghost! Let us for a moment take all this as Gospel truth. What becomes of morality and man's responsibility for his own actions? A Zoroastrian may lie, steal, forge and murder with impunity; he need not be anxious about his fate after death for the venerable priests who perform

his "Gehsarna" for hire are sure to destroy the material crust of his crimes before the vultures venture to destroy his material body. He is at worst sure of one thing, that having been *born* a Zoroastrian, he will never have the misfortune of becoming a ghost! The inevitable conclusion of the Vibration theory is that however immoral a man may be, if he has the knowledge of "stote" and a sound throat with distinct articulation for muttering out certain prayers in a language the alphabet of which he scarcely knows how to write and read,—provided his voice is gigantic he can deceive God Himself during his lifetime and even defy Him after death with the aid of hirelings!

It is a matter of regret that our Vibrationists are so mystic and dogmatic that they are never able to read the phenomena of their own minds even with a slight degree of precision. If they can manage not to dogmatise but to "Introspect," they can wethink without very great difficulty come to perceive that prayer is nothing but an expression of man's emotions of *Admiration for Nature and Reverence for its Creator*. What are the Khorshed, Meher, Avan, Mah and Aatash Niasht but admiration and praise for the Sun, Moon, Water, Fire and the various objects of Nature and Reverence for their Author—Ahura Mazda? To love Nature and to admire it in any language and expression is the only real worship of the Almighty. Prayer is not a matter of calculations, vibrations or colours; it is only a *spontaneous* outpour of man's love of God, pure and disinterested. In the words of the poet :—

"He prayeth best, who loveth best
All things both great and small;
For the dear God who loveth us,
He made and loveth all."

In thought entwined, in wrath enwrapped,
by ties tied by self-entrapped,
His soul in shroud to heaven sighs,
Lapped in a maelstorm's wild alarm, defies
itself, divine becalm,
Alarm at evil deed that lies
Deep in his soul, uprooting calm that flies
from him and rings alarm
That knells . . . That noise, that
noise of Bells.
Oh! hush he speaks:—

"Bells! Bells! Bells!—Bells echoing my
doom;
Yells, yells, yells, yells,
Ringing in m'ears, in m'conscience,
clanging, loudly weirdly banging,
A twanging, slamming, damming—cram-
ming m'soul in Hell!
A ringing, singing, dinging, dong,
A binging, banging, clanging, gong,
The Bell in Hell."

Prayers and The Vibration Theory.

By Mr. SHIAWAX R. JARIWALA. M. A., LL. B.

In this age of Materialism and Utilitarianism, this age in which the human soul is *matter* though subtler than either and the Divine Personality nothing more than the aggregate of material phenomena evolving in accordance with certain fixed principles, this age in which the distinction between the good and the useful is ignored and moral phraseology is identified with prudential,—it is but natural that the ordinary mind is directed to dwell exclusively on the *effect* and *utility* of prayer and to disregard its essentially emotional nature. The Vibration theory owes its origin to this one sided tendency of viewing everything from the utilitarian standpoint. That theory as it is requires very little if at all any appreciable amount of intellect for its comprehension. It is as easy to understand it as it is for a child to throw a ball against a wall and have it rebounded. It is proposed in this article

to adopt the vibration theory as a satisfactory explanation of why we pray and why we should pray and then to drive it to its logical absurdity.

First of all, the Vibration theory is a wrong answer to a wrong question, for the first and main query of the vibrationist, if we may so call him, is not "why do I pray" but "why *should* I pray." The fundamental fallacy lies in asking oneself the latter question. To the introspective psychologist prayer is not a bare feeling of duty but a vivid *emotion* higher in grade though very much akin to Wonder and Admiration. It is an emotion made up of Admiration and Reverence. It is not, as the Vibrationist supposes in putting to himself the question he does, that we pray *because* it is useful to do so, but that we pray because we cannot help doing so. The blunder therefore lies in

assuming that we pray with a purpose in view, for that is not prayer but beggary pure and simple. If the Vibration theory is offered as an explanation of beggary or as an ingenious method by which even the worst of human beings can mechanically compel his machine-like deity to yield what he wants, the present writer has nothing to say against it. But if it is sought to make us believe in it as the reason why we pray and should pray, the mind rebels against it and laughs it away as totally absurd.

Coming to the theory itself we find our pseudo-philosophers maintaining that the prayers to be recited before the corpse leaves the house for the Tower of Silence called "Gehsarna" are so phonographically arranged that the recital thereof produces vibrations, which in turn produce what they call beneficial "Stote" or colours. These colours they further fancy at once make head against the so-called material shell which according to their fertile imagination or supposed spiritual vision whatever one cares to call it, is supposed to envelope the deadbody, the thickness of the shell varying directly with the number and quality of wicked acts of the deceased during his lifetime and they help in shattering this shell and thus make the road of the deceased to his determined place unthorny. It is these colours again which keep the soul of a Zoroastrian from turning into a ghost! Let us for a moment take all this as Gospel truth. What becomes of morality and man's responsibility for his own actions? A Zoroastrian may lie, steal, forge and murder with impunity; he need not be anxious about his fate after death for the venerable priests who perform

his "Gehsarna" for hire are sure to destroy the material crust of his crimes before the vultures venture to destroy his material body. He is at worst sure of one thing, that having been born a Zoroastrian, he will never have the misfortune of becoming a ghost! The inevitable conclusion of the Vibration theory is that however immoral a man may be, if he has the knowledge of "stote" and a sound throat with distinct articulation for muttering out certain prayers in a language the alphabet of which he scarcely knows how to write and read,—provided his voice is gigantic he can deceive God Himself during his lifetime and even defy Him after death with the aid of hirelings!

It is a matter of regret that our Vibrationists are so mystic and dogmatic that they are never able to read the phenomena of their own minds even with a slight degree of precision. If they can manage not to dogmatise but to "introspect," they can we think without very great difficulty come to perceive that prayer is nothing but an expression of man's emotions of Admiration for Nature and Reverence for its Creator. What are the Khorshed, Meher, Avan, Mah and Aatash Niaesh but admiration and praise for the Sun, Moon, Water, Fire and the various objects of Nature and Reverence for their Author—Ahura Mazda? To love Nature and to admire it in any language and expression is the only real worship of the Almighty. Prayer is not a matter of calculations, vibrations or colours; it is only a spontaneous outpour of man's love of God, pure and disinterested. In the words of the poet:—

"He prayeth best, who loveth best
All things both great and small;
For the dear God who loveth us,
He made and loveth all."

ZOROASTRIAN VIRTUES.

BY MR. K. E. PUNEGUR., B. A.,

Multiformity of monitions is a phrase aptly applied to the Avesta texts. The Avesta is replete with monitory precepts that forthwith appeal to all climes and all times. The maxims propounded in the sacred scriptures of the Zoroastrians render man a man in the right sense of the word. They cover a wide field of thought, applicable equally to the practical and moral aspect of human nature and appealing man to his sense of duty towards self, neighbour and God. Their manifold characteristic is worth being deeply inquired into, but for this monograph, however, a rapid inspection of the same will be deemed sufficient.

To begin with, *early rising* is an enjoinderment given to the Zoroastrians. This reminds one of the English adage "Early to bed and early to rise, makes a man healthy, wealthy and wise." As a monitor to remind the Zoroastrians to honour this enjoinderment, the cock typified in the Vendidad by the name "Paro-darsh" (lit., foresight) is paid high honour by the Zoroastrians and is designated as the priest of Sraosha in the same text. The cock is depicted there to speak as under :

"O ye men! get up praise, best Asha and shake off the demons; the long-armed Bushyaspa (demon of sloth) runs up to you; he forces down to sleep the people of the entire corporeal world

no sooner it is dawn and they get up. Long sleep does not befit thee, O man!"

Next in place, we come to the enjoinderment to pursue *good thoughts, good words and good deeds* and to forsake the reverse thereof (Vendidad XVIII—25), according to the Vispa Humata formula, all good thoughts, words and deeds lead to Paradise and all evil thoughts, words and deeds to Hell. Ahura Mazda, according to the Gathas, grants perfection and immortality to one who befriends Him through thoughts and deeds.

Diligence is the third enjoinderment. This trait was indispensable to the Zoroastrians of old principally with their agricultural pursuits, which were followed full diligently "with the right arm and the left, with the left arm and the right." "One should perform a good industry" says the Visparat.

With the enjoinderment of diligence is connected that of *vigilance*. The Zoroastrians are directed to "maintain (their) feet, hands and intelligence to perform lawful, timely and well-performed deeds and to do off unlawful untimely and ill-performed deeds." A Zoroastrian's aspiration is well shaded forth in a Gathic strophe as follows: "So long as I can wish and am capable I will continue on (to be) in the desire of Asha."

Altruism is the spirit advocated in the sacred lore of the Zoroastrians. The Vendidad directs the followers of the Zoroastrian faith to assist the coreligionist whenever he comes in quest of riches or a wife or knowledge. The Visparat advises us to render the needy without need. The Yasna Haptanghaitr asks all men and women to declare forth to work up and to teach others whatever they think as best. The Ushtavall Gatha sums up this idea in the pithy adage "Bliss unto this (one) by whom (accrues) bliss to anyone-whatsoever."

Honesty and *undecitfulness* are prominently set forward in the scripture. The Zoroastrians are called upon to respect the promise they give to any one whatsoever, may he be a coreligionist or a non-religionist, a holy man or a wicked. "Indeed either (of them) is a promise—(that given to) the wicked and (that given to) the pious" says the Meher Yasht. On the other hand, the violaters of promise are denounced bitterly in the scripture. Equally the cheats are spoken of detractingly. According to the Gatha Ahunavaiti, "whoso comes a-deceiving the pious, for him shall be eventually a long-durated sulfering".

The idea of economy is also urged upon the believers in Zoroastrianism, who are forbidden to make any degree of wastage. The clothes of a woman who has given birth to a still-born child are not enjoined to be thrown away but are to be utilized by a woman in menses or to be wrapt on a wounded part. In support of this injunction, the Vendidad adds that "Indeed Ahura Mazda has not produced worthless articles to be thrown

away." One who infringes this injunction and wastes even as much as what a spinster throws off while spinning is not reckoned as pious when alive, nor can he attain to heaven after death.

Economy, however, does not mean stinginess or miserliness in the Avesta, which breathes free in altruistic and *charity*-atmosphere. One needs be charitable to enjoy the best life in both the existences is the advice inculcated in the Yasna.

The saying "*cleanliness* is next to godliness" is echoed forth in the Avesta by a corresponding equally forcible maxim "Purification is best for mankind after birth."

Humility is likewise enjoined. Prayers are offered to God in full humble spirit. Whoso does not convey humbleness to one who deserves it is called in the Vendidad a thief thereof.

Obedience to the Prophet's commandments is an essential characteristic in the activity of a Zoroastrian. To follow the Prophet in his foot-steps must be his principal pursuit. The acceptance of this necessary trait is crowned with reward and non-compliance therewith is attended with grief. In the Ushtavall Gatha, Zarathushtra is depicted to say that "Whoever shall yield a hearing to me and attention to this (hymn) shall attain to Perfection and Immortality.....". On the other hand it is stated that "Whoever of you shall not work up the manthra in-the-manner as I even think and speak for them the end of the human-existence is in woe."

The west—winds blow, and, singing low
I hear the glad streams run;
The window of my soul I throw
Wide open to the sun".

Thus a cheerful spirit is kept up inspite of all the viccitudes of life.

"That more and more a Providence
Of love is understood,
Making the springs of time and sense
Sweet with eternal good;—
That death seems but a covered way
Which opens into light
Wherein no blinded child can stray
Beyond the Father's sight.

That care and trial seem at last,
Through Memory's sunset air,
Like mountain-ranges over past
In purple distance fair;—
That all the jarring notes of life
Seem bending in a psalm,
And all the angles of its strife
Slow rounding into calm.
And so the shadows fall apart,
And so the west winds play;
And all the windows of my heart
I open to the day."

Thus inspite of all our ills and woes
Great or small we the Earth—bound
Pilgrims have to pave our way up
d up till the "Life's solemn mystery"
solved and the noble goal of our
Destiny is reached. But the Deity whom we
seeking without can never be found
ess we look within.

"Lifting the Future's solemn veil;
The reaching of a mortal hand
To put aside the cold and pale
Cloud curtains of the Unseen Land;
In thoughts which answer to and to my own,
In words which reach my inward ear,
Like whispers from the void Unknown
I feel thy living presence here.
The waves which lull thy body's rest,
The dust thy pilgrim footsteps trod,
Unwaxed, through each change, attest
The fixed economy of God.
And only midst the gloom of death,
Its mournful doubts and haunting fears
Two pale, sweet angels, Hope and Faith,
Smile dimly on us through their tears."

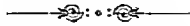
Along with the Angels of Hope and
Faith, our Poet introduces us to the Angel
of Patience and tells us

"To lay the storms of hope and fear,
And reconcile life's smile and tear;
The throbs of wounded pride to still,
And make our own our Father's will;
"O thou who mournest on thy way
With longings for the close of day;
He walks with thee, that Angel kind
And gently whispers, 'Be resigned;
Bear up bear on, the end shall tell
The dear Lord ordereth all things well!"

Thus with supreme Resignation, Life's
Noble Path is crossed, the End is reach-
ed and the Earth bound Pilgrim once
more rests in his heaven.

વોહરા કોમના વડા ધર્મગુરુ

એ નામદારનો માનમરતબો અને ચુંટણી.

—:—

લખનાર:—“કલમ”

એક પ્રદાપરસ્ત વેપારી, એકમાર્ગી અને રાંક કોમ તરીકે વોહરાકોમ આખા એશિયા અને આફ્રિકા ખંડમાં આવેલા દરેક મોટાં વેપારી શેઠદરમાં ફેલાવેા પામવાથી ભુદી ભુદી અસંખ્ય ન્યાત નતોના સમાગમમાં આવતી, બધકે પોતાની સાવેસાથ, પ્રમાણિકપણાં, અને વિશ્વાસ પાત્ર નીતિ રીતિના સજ્જથે, ધાડા સંબધમાં બેઠાએકી હોવાથી, તેને લગતી કાંઈપણ વિગત હોય છે, તો તે દરેક કોમને માટે એક બહુજ રસીકું વાચન થઈ પડે છે.

વોહરાએ ઇસલામી ધર્મ પાળનારાં છે, એમ સર્વ કોઈ જાણે છે, પણ એ કોમના કેટલાક રીતરિવાજો વાર તેહ-વારો અને સ્વભાવ રાંક હિન્દુઓને પણ વિસરાવે એવો હોવાથી અને પોતાના માનવંત વડા ધર્મગુરુ પ્રત્યે આખી કોમ અનહદ માન અને આસ્થા દેખાડતી હોવાથી, તેમના સાથે ધાડામાં ઘોડો સંબંધ ધરાવનારાં, બધકે તેમના તરફથી મુકરદમાઓમાં હાજર રહેનારા ધારાના હિમાયતીઓ કે જેઓને તેમના ધંધા અર્થે કેટલીક વખત ધર્મનાં ઉગ્ર-ણમાં ઉતરવાની વતીક ફરજ પડે છે તેઓ પણ ઘણીક વખત સમજ શકતા નથી કે વોહરા કોમ પોતાના વડા ધર્મગુરુને જે માન આપે છે તે જૂજ નેતાં તેમના દર-જાની હદ ક્યાં જઈને અટકે છે ?

બીજી કોમનો બોટો ખ્યાલ શો છે ?

સાધારણ રીતે ધણકાનું માનવું એ છે કે વોહરા કોમના વડા મુસ્લાજી સાહેબો મરતબો, તેમની પુર્વે થઈ ગયલા તમામ ઇસલામી ધર્મોપાધ્યાયો કરતાં શ્રેષ્ઠ છે અને ધર્મનાં તમામ ફરમાનો તેમની મરજ મુજબજ ધડાયા છે. ગયર કોમોનું તો એટલી હદ સુધી માનવું છે કે વોહરાએમાં ધર્મ પુસ્તકો જેવું કાંઈપણ નથી. યાને તેઓ નામના ઇસલામી છે અને વડા મુસ્લાજી સાહેબની જાનના અને ઇજ્જા એજ વોહરાએનો ધર્મ કે ધર્મનાં ફરમાનો છે, પણ ગયર કોમની આ માન્યતા કેવી ભુલ ભરેલી છે તે પોતાની મેળે માલમ પડી આવે છે.

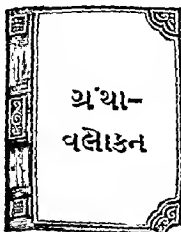
વળી કેટલાકા તેા વોહરા કોમ ઉપર એવો આક્ષેપ મુકે છે કે એ કોમ પોતાના વડા મુસ્લાજી સાહેબને “હાજર ખુલ” ગણે છે. પણ એમ કહેવું એ રાંક કોમ ઉપર એક હાહાડતું ભુલું તોહમત મુકવા જેવું છે. આ

રીતે બોતાં ગયર કોમો જેમ પોતાને સુજે છે તેમ વિચારે છે અને યોલે છે પણ ખરી રીતે બોતાં ઉપલી ખીનાનું અંદર ખાનું સમુગ્રજી ભુલુંજ છે.

વડા મુસ્લાજી સાહેબ.

વડા મુસ્લાજી સાહેબ પોતે પોતા માટે જે કહે છે અને જે આખી વોહરા કોમ અસંખ્ય માનતી આવી છે અને માને છે, તથા જે ખર્ચ, યોલે યોલ ખર્ચ છે, તે એ છે કે, અલાહ એક છે, નખી મોહમ્મદ (સં) તેના રસુલ બરહક છે, હજરત અલી (અં) તેના રસુલના વસી છે, પ્રદાના વસી છે. નખી સાહેબના ફરજદો “બની ફતેમા” હકના ઇમામો છે, જેમાંના કેટલાકને કુલ ઇસલામી આલમ માને છે. કેટલાક પરદે થયા હતા અને “જેમાના કેટલાક ઇમામો “બની ફતેમા”ના વંશ તરીકે હિન્દવી સને ૩૦૦ થી પરક ઇસવી સને ૯૧૪ થી ૧૧૨૬ સુધી, ટરકી અને ઇટલી વચ્ચે છેલ્લી લડાઈમાં ટીપોલી અને મિસરના યોદ્ધા અને તે વખતના ઘણા આગળ વર્ગેશા દેશો ઉપર ઘણી જાહેા જવાબી સાથે રાજ્ય કરી ગયા છે. વળી ખ્રિસ્તી ૧૨ મી સદીમાં આખા યુરોપનાં ખ્રિસ્તી રાજ્યોનાં સામટાં બળ સાથે ઇસલામીઓના હાથમાંથી “બેતુલ મુકદ્દસ” એટલે “જેરુસલમ” જિનવી લેવા માટે “અલીબ” અથવા “ક્રુઝેડ”ના નામે જે સાત લડાઈઓ લડવામાં આવી હતી, તે તમામ લડાઈમાં બહાદુરી દેખાડી આખી મુધેલેલી આલમની તવારીખના સદાએ ઇસલામી કીર્તિ શોભાવી જનારા એજ સાહેબો હતા. છેલ્લે ક્રુઝેડની લડાઈના પુરરા તરીકે પ્રખ્યા થયેલા સુલતાન સલાહુદ્દીન આહમદ ખીન યુસુફ પણ બની ફતેમાના છેલા રાજ્ય કર્તાનો એક સિપેહ સાધારજ હતો. ક્રુઝેડની લડાઈમાં મેળવેલી ફતેદથી પુલેલા સલાહુદ્દીને “બુ અખ્યાસીઓ” સાથે મળી જઈ બની ફતેમાને પરદે થરાની ફરજ પાડી કે જેમાંના એક પછી એક સાહેબ દરેક જમાનામાં આ યોદ્ધાની ધરતીની પીઠપર હમિશ (પરદામાં) કાયમજ રહે છે, જેની હાજરીમાં, હુજત, બાશુલ અબવાબ. દાઇલ બલાગ, દાઇઓ અને હુઆતુલ મુતલક છે. એવા બાર દરજ્જા છે.

(સાધન છે.)

અર્થા- વલોકન

“સાહિત્ય” માસિક સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૩ પ્રસ્તુત
૧ હું અંક ૧ હોયો.

અધિપતિ મી. મગન હરગોવિન્દલાલ કાંટાવાળા-નવસારી.

સાહિત્યની સેવા બનતી સાહિત્યની ઉત્કર્ષિતા અર્થે
ઉત્તમ લેખો પ્રસિદ્ધિમાં આણવા એજ આ માસિકનો
હેતુ છે, અને તે વિષયમાં ન્યારથી તે જહાર પડ્યું ત્યાર-
થીજ ઉત્તમ સેવા બનવતું રહ્યું છે. માસિકના અગ્ર
ભાગમાં પ્રથમ લેખ “અર્ષણુ પત્રિકાઓનું અસત્ય”
વાળો છે જે અત્યંત મનન કરવા લાયક, અત્યારના સાક્ષ
રોની ખરી સ્થિતિ બતાવનારો ધણોજ હસમુખો છે.
ત્યારબાદ “અનાદર” ની કવિતા, મહાન પુરુષોના ટુક
જીવન ચરિત્રો વિગેરે ઘણા મનન કરવા લાયક લેખો
અને કાર્યોથી ભરપૂર છે. પ્રેમાનંદકૃત શામળશાનો મોટો
નિવાદવાળું અપ્રસિદ્ધ પદ રા. બ. હરગોવિન્દલાલ
દારકાંદાસ કાંટાવાળા તરફથી આપા પ્રસિદ્ધિ થતું રહે
છે તે ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે.

સૌ હિલોપદેશ શુદ્ધતા હિંદુ સ્ત્રી મંડળ તરફથી
પ્રકટ કરાવનાર સૌ. જમનાબાઈ નગીનદાસ સક્કઠ
મંડળના સ્ત્રી સભાસદો માટે અત્યંત ઉપયોગી લેખો
અને લાખોનું દર્શન કરાવતું આ પત્રક (ભાગ ૧ થી
૩) અમને મળ્યું છે. વિષયોની શ્રેષ્ઠતા બેતાં દરેક સ્ત્રીઓ
ને આ પત્રક અવશ્ય વાંચવાની અમને લગામણુ કરીએ
છીએ.

વિશેષતઃ મંડળનો બે વર્ષનો વાર્ષિક રિપોર્ટ અને દેશ
ભક્ત દાદાભાઈ નવરોજીની જીમી સાધનો પત્ર મળ્યો છે
જેમાં ગત વર્ષની વેળા સૌ, જમનાબાઈનું મનન કરવા
બેગ લાખણુ અને તેના મહર્ષિ દાદાભાઈએ આપેલો
જવાબ જાપવામાં આવ્યો છે. આ મંડળને અમુલ્યસેવા
બનવતું રહે છે અને જોતેના મુદલિખ દેશી-નતીનું મૂળ
સ્ત્રી કેળવણી અનુસાર કાર્ય કરે છે તે બેતાં અમને
અતઃકરણુ પૂર્વક ઉચ્છ્રીયું કે દરેક શુદ્ધતા હિંદુઓની સ્ત્રી
વર્ગ આ મંડળનો અમુલ્ય લાભ લેતાં શિખે.

“શુલશન” (અધિપતિ મી. ભાગલા-નવસારી)

પ્રસ્તુત ૫ અંક-અંક ૯ થો.

આ માસિકનો સપ્ટેમ્બર મહિનાનો અંક મળ્યો છે.
અસત્ય જે “શુલશન”-એ-હમ” નામનું ચોપાનિયું હતું
તેજ આ છે. અંદરના લખાણોમાં તારાપેરવાળાની કવિતા
અને મી. પાલજીજી દેશાઈનું લખાણ ખાસ ધ્યાન ખેંચે
છે. અધિપતિના હસ્તે લખાવતી “લાખ કૃપાનો લેખ”
નામની વાર્તા (એ અગ્રેષ્ઠ ઉપરથી લખાંતર કરીને)
પ્રકટ કરવામાં આવી છે. “ધી લક્ષ્મી વ્યાર્ટ વર્કસ” પાસે
જે મુંદર મિત્રપટકારી (Books) અને પાણુબધો
(Borders) છે તેમાંથી મુંદર રીતે બાંધુની ગોલેબરી
પાણુબધમાં એક પ્રાર્થનાકરતા નિર્દોષ ભાગજી
નીરંગી ચિત્રપ્રકટ પુરું મુંદરજી આણવાળું ઉપદેશન
ચોપાનિઆને શણગારવામાં સારી સેવા બનવે છે.

(૪) “કુરુમુદ” આ પુરાણા માસિકનો આગ્રેષ્ઠ અને
સપ્ટેમ્બર બે માસનો સામંત્ર અંક મળ્યો છે. વાર્તા અને
કવિતા બોધી તે ભરપૂર છે. વાર્તાના શોખીનો માટે હમેશ
“કુરુમુદ” સાહે વાંચન પુરું પારે છે. આરા બહુ લુભા માસિક
માટે વધુ શું લખવાનું હોય?

(૫) “સુદંદી મુખેધ” હિંદુ કુટુંબમાં સ્ત્રીઓમાં
અત્યંત માન પામેલા આ અમદાવાદના માસિકનો અંક
વધારા સાબંને મળ્યો છે. અમુલ્ય સ્ત્રી લેખકો આ માસિક
માં લખતાં હોવાથી વધુ લખતું એ સોનાને ટોળ સહવાવવા
જેવુંજ છે. પ્રયાસ સારો છે અને આ માસિકને અમે
દરેક ક્ષેત્રે ઉચ્છ્રીએ છીએ.

બીજાં ઘણાં પ્રસ્તુતો મળ્યાં છે જેનું અવલોકન આગળ જતાં આવતું રહેશે.

સપ્ટેમ્બરના અંકમાં આપેલાં ઉચ્છ્રીઆણાં જવાબો.

૧. સરસવતી.

૩. ચાર.

૪. સાન અથવા જ્ઞાન તથા ધર્મ.

૨. ૫૩.

= ૨૦૨.

૫. કાગળ.

અગાઉ જણાવ્યા મુજબ હાલમ નવેમ્બરના અંકમાં બહાર કરવામાં આવશે.

પ્રભાતનું પંચાંગ

અક્ટોબર ૧૯૧૩.

રવિ	આ મહિનાનો મુદ્દા લેખ : “સત્ય”	૭૬ ૫ દીન.	તેરસ ૧૨ અહુરમઝદ મોહ અરદીબહેસ્ત.	ચોથ ૧૯ દેવાદર.	વાધ બારસ ૨૬ દપમેહર.
સોમ		સાતમ ૬ અરસીસંગ.	ચૌદશ ૧૩ બેહમન.	પાંચમ ૨૦ આદર.	ધન તેરસ ૨૭ મેહર.
મંગળ		આઠમ ૭ આસતાદ.	પુનેમ ૧૪ અરદીબહેસ્ત.	૭૬ ૨૧ આવાં.	ચૌદશ ૨૮ સરોશ. બેકા બધ.
બુધ		એકમ ૧ બેહેરાંમ મોહ ફરવરદીન.	નોમ ૮ આસમાન.	સાતમ ૨૨ બોરશેદ.	દિવાળી બેકા ૨૯ બધ રક્ત. અમાવસ્યા
ગુરુ	ત્રીજ ૨ રાંમ.	દસેરા ૯ જામીઆદ બેકા બધ.	બીજ ૧૬ અસફંદારમંદ.	આઠમ ૨૩ મોહર.	એકમ ૩૦ ફરવરદીન બેકા બધ.
શુક્ર	ચોથ ૩ ગોવાદ.	એકાદશી ૧૦ મારેસપંદ.	ત્રીજ ૧૭ ગોરદાદ.	નોમ ૨૪ તીર.	બીજ ૩૧ બેહરામ.
શનિ	પાંચમ ૪ દેપદીન.	બારસ ૧૧ અદેરાન.	ચોથ ૧૮ અમરદાદ.	દશમ એકાદશી ૨૫ ગોશ.	આસિ ૧૯૬૯ કાર્તિક ૧૯૭૦.

અક્ટોબરનું આચરણ: અભાસ, આસ્થા, આશા, એખલાસ ઐક્યતા.

“સુવાળી શર્ટીંગ્સ”

આ ઉંચ પ્રકારનું અને ટકાઉ કાપડ સફાઈમાં દુધાળું અને પહેરવામાં રેશમ જેવું મોલાયમ ખાસ ખમીસ તથા બદીઆન માટે વેલાયતમાં આરકર આપીને નિઝામ સરકારના છાપનું **Superior Quality**નું બનાવી હમોએ મંગાવ્યું છે. એ રેશમ જેવા નરમ કાપડની ચદ ઉતર પાત્ર બાત છે. જે દરેકને પોષાય તેમ છે.

જથ્થાબંધ માલ આયાત કરનારા વેપારી.

ભુખણદાસ ગોવિંદજી

સ્ટેશન ગલી, મુળજી જેઠા મારકીટ, મુંબઈ.

ગોવાલીયા તજાવપર અવેલી મેસર્સ એ. કુરામરોજની કંપનીમાં નીચલા પ્રકારનું કામ લણીજ ઉચી સફાઈથી થાય છે. હમારું ફરનીયર કામ એકેકે અવાળે આરીસામાં તેમજ વરે વરે બણીતુ અને પસંદગી પામેલું છે. હમારે ત્યાં પીકચરની ફ્રેમ માટે તરેહવાર જાતના ચોકની લાકડીઓ તૈયાર છે.

હારમોનીમા ખાસ ચોરડીથી ટેમેરીકના મુર સાથે બનાવી આપવામાં આવે છે. ફેટાબાઈક સીટીંગ તથા એનલાન્ડમેન્ટો કુદાળ આડીરુટથી તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

માલિકા:—

એ. કુરામરોજની કંપની,
ગોવાળીઆ તલાવ, મુંબઈ.

કલોરો નેશ્વેલીન.

ખગરમાં વેચાતાં સઘલાં શીનાઈલો કરતાં ‘કલોરો નેશ્વેલીન’ અતી ઉત્તમ છે. ફક્ત એક બાટલી કલોરો નેશ્વેલીનમાંથી નવ બાટલી બનાવી. બગદ શીનાઈલ કરતાં અતી સારું મેલવણ.

ક્રીમત બાટલી એકના ૧૪ આના.

લીન્ડુસ્થાનમાં એકલા આપ્તીયા—થી બ્રીટીશ ઇન્ડીયા ટ્રેડિંગ કું

એલ્લીસ બીટ્લીંગસ, હોર્નબી રોડ મુંબઈ.

Importers and Dealers
IN
WHITE OIL—MACHINERY OIL
AND
PAINT ETC.
Messrs. E. MANECKJI & Co.,
Edward Building,
Grant Road.

GRESHAM LIFE OFFICE.

A Profitable Assurance.

SPECIAL COMBINATION securing in return for a Limited Number of Premiums a Fixed Sum at Death, Whenever it may happen, and a Large Guaranteed Bonus During Lifetime, together with valuable options and additional benefits.

Example:—Age 25. Sum Assured Rs. 5,000.

Annual Premium (payable for 20 years only) Rs. 283-12-0.

Guaranteed Results.

- (a) In case of death during the term, Profit varying from Rs. 1,216 to Rs. 4,808.
- (b) In case of survival

Ultimate Profit of Rs. 1,825 in addition to 20 years' accumulated Bonuses.

Apply for further particulars to **Croft., Mody & Co.,**

Chief Agents for **INDIA, BURMA and CEYLON, Gresham Buildings, BOMBAY.**

ADERJI D. CHOKSEY,

High Class Jeweller and Gold Smith Seller of various patterns of Gold and Gem-Set-Ornaments.

FASHIONS-UP-TO-DATE.

Jewellery of Esquisite design and latest style, always in Stock.

This is an Old established firm where expert workmen are employed

AND

HAS GAINED GREAT POPULARITY AMONG PARSIS, EUROPEANS, AND HINDU FAMILIES.

Complete satisfaction guaranteed. Grant Road, BOMBAY.

આતુઓ તેમજ અહર્યોને બરતુ ઉચ્ચ કાપડ આણુ તરાહતુ હમેશ હમારે ત્યાં મળે છે,

હમારે ત્યાંની ઉચ્ચી તેલરીંગ કાપડને શુંસ્તામા કેમ સજ કરે છે.

તરેહવાર જાતના કાપડનો મોટો જથ્થો સીલેક્શન માટે તૈયાર છે. એક ત્રાયલથી ખાતરી કરી

લુગો. નાના જુલકાઓના ફેક તથા આતુઓના પતલાકેજ જનારવા હમારી ખાસ રતડી છે.

વખતસર કોટ પાટલુન શર્ટ તૈયાર કરી આપીએ છીએ.

P. Karani & Co.

348-50, Grant Road, BOMBAY No. 7.

આંદરોડના કુસાદે તથા બોહોલી વસ્તીવાળા રસ્તા ઉપર

હોમો
સોજ બોરાણી પુરી પાડવા એક દુકાન ખોલી છે.

જ્યાં
મોખખો માલ મળશે. બાવ મારકેટનાજ જેવા કાફાપટ

હમારે ત્યાંની પેટન્ટ દવા, પરફ્યુમરી, બીસકીટ, સ્વાદીસ્ત ચોકલેટ, વગર બેલની ચા સોરમ દાર કેરી
વાપરી ને. સાબુ સેંટ નમ તથા બીજી પરચુટન ચીજો હોમો પુરી પાડીશું. ખરીદીને ખાત્રી કરો.

ગમે એના ઓરડર ઉપર તુરતજ ધ્યાન પુગાડવામાં આવશે.

પીરોજશાહ નશરવાનજીની કુંપની.

શેઠના ચાલ, આંદરોડ, વામ દરમીનસ, મુંબઈ.

હમારે ત્યાંના તાજ કરીઆનાનો સ્વાદ ચાખો.

ધાણા છર. દળેલો તથા ગરમ મસાલો હલદ મરી બધી જાતના મેવો, ચીનાર સાકર, ખાંડ,
વગર ભેલનું ઘી, મલબારી સુખડ, લોખન, અગર સેરડીનો સરકો, ગોલાળ, છુટી ગાસતેલની
ખાતલી, તથા અકબંધ બાકસ તથા વિવિધ પ્રકારના મુરંગા તથા ગુલકંદ તથા બેલકુટ. હરદમ
તૈયાર મલશે રતેશનરી તથા ઘર સંસારને જરૂરી સઘલી ચીજો તથા ઈજીજ બોરાણી.

જાનર લાવે અને મોટા જથથામાં તૈયાર મલશે.

સાલેડો.—નવરોજ અને કુંપની.

ખલકેલીના તેરસ.

ગોવાલીયા તલાવ, મુંબઈ.

વગર ભેળનું ગ્યારન્ટીડ !

પસંદ ન પડવે ઉખેડેલી બાટલી

પાણી લઈ પુરા વૈસા પાછા

આપી શું.

ફીમિત
બાટલી છ નો

રૂ. ૫

ચાકયું

પહોડી મધ.

બેલ પુટનો,

મનેનાસને આમળાનો અને

આદુનો મુરખો પછી કાફાપટે મળશે.

બીઆરબી એન્ડ કું

જનરલ મરચંડસ અને કમીશન એજન્ટ્સ.

શેઠના બીલડીંગ, મુંબઈ.

નાના ઉછળતા તેમજ નિશાળ જતા બાળકોને નાસતા ઉપર મુખ્ય અગત શાની છે ?

સ્વચ્છ દુધ અને વગર ભેળનું માખણ. કાંઈ લખી એક નાલ લેશો.

હોટસના તથા સ્ટીમરના સ્ટુઅરોને મોટા જથ્થામાં ગમે તે વેળા મુંબઈ તેમજ બાહરેગમ માખણ પુરપાડી સપ્લાઈ.

લાવ ઘણા કીફાવત.

મીલસેકસ ડેરી કુંપની

ના. ૬ અલેક્સાન્દ્રા બીલડીંગ, લાયબલા.

Manufacturers and Suppliers of Fresh Milk and Pure Butter. 15 years
Standing Firm.

Apply : MIDDLESEX DAIRY Co. BYCULLA.

Trial Desired

RATES VERY MODERATE.

પ્રજાસાહાર કુલોથી લગ્ની પડતાં દરખાસો.

ઈરાની આગળાનની તારીફલાયક હુંગમંદી—જે માટે ૧૯૦૬ નાં પ્રદર્શનમાં ચાર, તથા ૧૯૦૭ માં આઠ મોટા છનામો મળ્યાં છે. સુકાષ ગમલા બગીચાએને તાએતર લીલાતરીયા ભરપુર—અને કુલ કુલોથી ખેંચાણુ કારક બનાવી આપવાનું માથે લખ્યે છીયે. કેટલાક મોટા હોદી રાજવંશીઓ ઉપી સકરીશીકેટા મોલુદ છે.

આંખા, મોસંબી, ઇત્યાદી દરેક જાત બદામ, વતરાએ ગાંડા તથા રંગરંગનાં રટેનડરડ ચુલાખ, ગાંડા ને સરસ પામસ ડરેસીનાં કોલનસ, વતરાએ બીજા તરેહવાર રોપાઓ અને છોડવાઓ અતી કીકાયત લાવે પુરા પાડીએછીયે. આહારગામનાં આરડર V. P. ચી મોકલવામાં આવશે. તાજા કુલના તુરા, હાર, ખાસેકીઃ બતનસ કુલનું દેકારેશન વરદી પ્રમાણે મનપસંદ કારીગીરીથી બનાવી આપવામાં આવશે.

સોરાખજી અંબ મેંઈ ઈરાની,
એડલેશી હોટલ કંમપાઉનડ, કલેરેરોડ, ભાએખલા.

NOTICE.

We request the Public to visit our Studio, where first Class work is executed.
Portraits in Black and White, Oil and Water Colours finished Artistically—
Amateurs Work—Developing—Retouching, printing, and out lines from old photos
done at special reduced rates.

Up country orders are promptly attended to

MESSRS TRILOKEKER & KIRTIKER,

Artists & Photographers,

Telephone No.
2220

30 Kolbhat St.

Kalbadevi Post,

BOMBAY.

DENTAL SURGEON.

ખાસ

દાંતના ડોકિતર.

દાંતને લગતુ દરેક પ્રકારનુ કામ આજ ૧૫ વરસ થયા ખાતરીપૂરવક અને કીકાયતે કરી આપવામાં આવેછે. શરિરની આરોગ્યતા ચામાં છે. પ્રથમમાંજ દાંતની સફાઈ ઉપર. તેનીજ સફાઈથી ખુબસુરતીની દીવાલ છે. ૫૫ તંદુરસ્તી ખીલવે છે.

દાંતના ડોકિતર,

જહાગીર દી. નરીમાન,

આંટરોડ, તામ તરખીન્સ, પુલની આગળ.

હીડુસ્થાનનો નવો સાહસ.

હુમારી કુઈનાનની “ટીકલીઓ” તાજ, ગુલમા ઉત્તમ અને શુભા ફેરફાર સમિ વેલાતી માલની મીસાલજ ટકી સકે છે. એ દેશી બનાવત છે જેમા. ગોળો પીંડાલો ચાલતો હરી એમ સમજતા ના. વરસોના જાતી ભોગ અને શ્રમે એક મુશકેલ કામ હશેએ ફેરફાર દીથી પાર પાડ્યું છે.

કેહારતીક કંમપાઉન્ડ—પેટમાં ફુખાવે દુધી વના સાફ દસત લાવે છે. કી. નાન્
એનડી દાયરીયા ટીકલી—નાના બચ્ચાને દાંત થા કરમને લીધે થતા ગાંડા ઉપર અક્સીર નિપાયછે.
તેમજ જવાન માનસોને બજારુ થા સરદીથી થતા ગાંડા ઉપર રામખાણુ કલાજ છે. કી. ના

ડી. ડી. રાઈડર એન્ડ કું૦

ટીકલી બનાવનાર.

ખેતવાડી ૧૧ મી ગલી નં. ૪ મુંબઈ.

५ गि ७

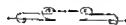

બે અને ત્રણ અક્ષરના મોનોગ્રામો.

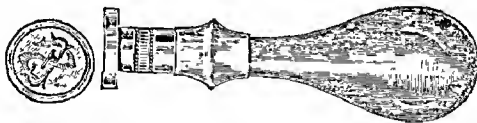
દરેક મોનોગ્રામ જુદાજુદા બ્રાન્ડોમાં સાહિતી વડી (સિલ્કનકીંગ પેડ)
સાથે બે અથવા ત્રણ અક્ષરનાં મળે છે.

કોઈપણ અક્ષરના મોનોગ્રામો મળે છે. બે અક્ષરના મોનોગ્રામના દરેકના
આના છ; અને ત્રણ અક્ષરનો રૂ. ૧૫ ટપાલનો એક આનો વધુ.

બે અક્ષરના પિત્તળના સીલ્સ.

આ સીલ્સ કોઈપણ બે અક્ષરના પિત્તળ ઉપર કોતરેલા સુંદર પૌલીસ
વાળા લાકડાના હાથામાં બેસાડેલા હોય છે.

કિંમત રૂ. ૧૭ દરેકનો ચોસ્ટેજ ૧ આનો વધુ.

લખો.—

એન. બરબોરની હા.

૯૧૧ ગઝદર હાઉસ,

હકિર દ્વાર, મુંબઈ. (પોસ્ટ નં. ૨.)

પુષ્પક: ૧ હુ.

નવેમ્બર ૧૯૧૩.

અંક: ૩૭૦.

અજ્ઞાને રાત, જ્ઞાને પ્રભાત,
નિરંદાપ નવિન એ કરશે બે વાત;
મુર્ખ ઉદય ને લાવી સંગાત,
ખુશી સરખી દેશે જાત પરજાત.

અજ્ઞાન નિર્વાધિત કંઈક પડ્યા,
શુભ જ્ઞાન વીના ન એ ઉચે ચડ્યા;
ચડું પડું સૌ જ્ઞાન થકી,
શુભ જ્ઞાન ખરે છે પ્રભાત નદી.

The Spirit of Truth shall guide us unto all Truth.

આ માસિક દર મહિનાની શરૂઆતમાં જ નિયમિત પ્રકટ થાય છે. અગ્રે કાઉન ઓફિસે સાધકમાં ખીસો ખીસી
જાપેસો બીજ બીજ વિષયોથી ભરપૂર સચિત અંક બહાર પાડવામાં આવે છે. પોસ્ટેજ મુદ્દા વાર્ષિક લવાજમ માત્ર
રૂ. ૩-૮-૦, હિંદુસ્તાનની બહિરનાઓ માટે રૂ. ૪-૮-૦, છુટક નકલના આના જ, પોસ્ટેજ સાથે આના સાત.

“પ્રભાત” માં પ્રકટ થતાં નામો સાધના લેખો માટે માસિક લેખનદાર નથી.

“પ્રભાત”—ઓફીસ

Co. તુતોરીયલ પ્રેસ

નં. ૩, ચર્નિશ-ગીરગામ મુબંબ.

પ્રભાત

અનુક્રમણિકા.

નવેમ્બર	અંક	વિષય	પૃષ્ઠ	અંક.	વિષય	પૃષ્ઠ.
			આનંદ.			૧૯૧૩.
૧		દિવાળીની " પ્રભાતે " ઉપજ્ઞતો	૧૦૯	૧૯	અણ્ણકટતી કન્યા-કેળવણી	૧૪૮
૨		પ્રભાતનો પ્રકાશ ...	૧૧૦	૨૦	બાલકોને બરતુ' ...	૧૫૦
૩		પ્રભુ પ્રાથના (કવિતા) ...	૧૧૦	૨૧	નવું વર્ષ (કવિતા) ...	૧૫૧
૪		કુરખીનમાંથી બહાર ...	૧૧૧	૨૨	વિચારની અદ્ભુત શક્તિઓ ...	૧૫૨
૫		આર્પણરતના વિર રત્નો (ચરિત્ર) ...	૧૧૩	૨૩	મેતાને (કવિતા) ...	૧૫૩
૬		ધર્મ (કવિતા) ...	૧૧૪	૨૪	Lallji's song to his discarded Beloved Yasmini.	} ૧૫૪
૭		મનમાં ગણગણતો મનનનો શુન્દર ...	૧૧૫	૨૫	The great Quest ...	
૮		નાટ્ય કળા ...	૧૧૭	૨૬	મંધાવસોકન ...	૧૫૭
૯		રંગમંડલંગ (ચાલુ વાર્તા) ...	૧૨૧	૨૭	ઉખીઆણના ઇનામો ...	૧૫૭
૧૦		સાચું ઝવાહરી અને તે ક્યાં છે. ...	૧૨૭	૨૮	પ્રભાતનું પંચાંગ ...	૧૫૮
૧૧		સોનાવરના તડ ઊપર અર્ધે તર્ધે (કવિતા)	૧૨૯	આ અંકમાં આઈ-પેપર ઉપર પ્રકટ થએલાં ચિત્રો.		
૧૨		તખીખી નિર્મળા ...	૧૩૦	૧	તર્ધે કઠોથી બનાવસનો રૂખાવ.	
૧૩		આર્થ ધર્મભાગ્યા ...	૧૩૨	૨	બનાવસના મહારાગ્ન.	
૧૪		ખરી બનેલી એક દુખદાયક કહાણી...	૧૩૪	૩	ધી કાશી-શિવ-મંદિર).	
૧૫		કુલકમાગત-કુવાદીની (ચાલુ વાર્તા)	૧૪૦	૪	વાર્તા ચિત્ર.	
૧૬		નુતન વર્ષાભિનન્દન ...	૧૪૪	૫	નુતન વર્ષના રૂચિતા આશિર્વાદ.	
૧૭		વોદોરા જામના વડા ધર્મચુર ...	૧૪૫	૬	કવિ રબિન્દ્રનાથ ટાગોર.	
૧૮		આનુષંગિક બાગ. ...	૧૪૭	૭	૧૦ રાસબિહારી ઘોસ.	

ખુલાસો

આ દિવાળીનો નવા વર્ષનો ખાસ અંક પ્રસંગોપાત્તે બેસનાં વર્ષને દિવસે બહાર પાડનાર હતો. પરંતુ હાલખાનાને આવેલી નવાદેરી અગત્યજીને અંગે અમો તેમ કરી શક્યા નથી.

દિવાળીની “ પ્રભાતે. ” ઉપજતો આનંદ

સખનાર:—વૈદ્ય કવિ કૃપાળુકર ઝીણાભાઈ પંડ્યા. (અમરેલીવાળા)

ઉઠે સજ્જનો, સત્વેરે યે “ પ્રભાત ”
નમે ધ્યેને પ્રેમથી આ “ પ્રભાત; ”
રમેરા જગતના સ્વામિને સૌ—“ પ્રભાત, ”
દિવાળી દિને ઉજવળો આ—“ પ્રભાત. ” ૧

દિશા પૂર્વમાં હર્ષવતો—“ પ્રભાત. ”
ખિલી છે હિવા, પ્રભા રંગરૂ—“ પ્રભાત; ”
પશુ પક્ષિ આનંદથી આ—“ પ્રભાત, ”
પુલ્યાં વૃક્ષવાડી ભુલ્યા આ—“ પ્રભાત. ” ૨

સક્તિ સાગરે શાંતિએ આ—“ પ્રભાત, ”
દિશા ઉજવળી શોભતી રાજતી રી—“ પ્રભાત; ”
નગો નિર્ઝરો શોભતોશાં—“ પ્રભાત, ”
દિશે છે અહા શાંતિમાં ભે—“ પ્રભાત. ” ૩

વહે વાયુ સુગંધી શીળો—“ પ્રભાત, ”
કરે દિલપુશી તાજગીધી—“ પ્રભાત; ”
સહુ સ્થાનમાં કુદતિ ભે—“ પ્રભાત, ”
વધારે અતિહર્ષને આ—“ પ્રભાત. ” ૪

નવા વસ્ત્ર આભૂષણો—સૌ “ પ્રભાત, ”
ધરો અંગ ઉમંગથી—આ “ પ્રભાત, ”
નરો નારીઓ બાળ વૃદ્ધો—“ પ્રભાત, ”
મળી મંડળી સાથમાં આ—“ પ્રભાત. ” ૫

જામે મીઠા પકવાન મેવા—“ પ્રભાત, ”
રમે રંગમાં હર્ષથી આ—“ પ્રભાત; ”
પુણ ધજને પ્રેમથી સૌ—“ પ્રભાત, ”
મળો મિત્રને રનેહથી ભે—“ પ્રભાત. ” ૬

નમે વૃંધને ભાવથી સૌ—“ પ્રભાત, ”
કુળાચારને ધર્મથી ભે—“ પ્રભાત; ”
દીનેને કરો દાન સૌએ—“ પ્રભાત, ”
યશો ધનના ગાન ગાએ—“ પ્રભાત. ” ૭

પદો પારસી પ્રેમથી આ—“ પ્રભાત, ”
લહે હિંદુઓ હોરાથી આ—“ પ્રભાત; ”
સહુ મુસ્લીમો ફીસ્તનો—“ આ-પ્રભાત, ”
લહી વાંચએ ભાવથી—આ “ પ્રભાત. ” ૮

કરી છે કૃપા હૃદયે શી “ પ્રભાત; ”
સુખે સામટાં ભોગવે સૌ—“ પ્રભાત; ”
ભણે સદ્ગુણો જ્યોત્સ્ના આ—“ પ્રભાત. ”
મગ મેળવા હર્ષ સાથે “ પ્રભાત. ” ૯

પ્રભાતનો પ્રકાશ.

પારસીઓની પતેલીને અંગે સુબંધ શહેરમાં સપ્ટે-
મ્બર મહિનામાં મિન્નમિન્ન પ્રકારનાં પુસ્તકોનું વાળ
ફરે છે એનું આજ કાંઈક વર્ષના અનુભવ ઉપરથી ચિત્ર
યદ ચુક્યું છે. સાહિત્ય વાનાવરણમાં આ વધારો-ને તેનો
ફેરા ઉપયોગ થતો હેય તે-સ્વતંત્ર પાત્ર છે. પ્રભાતના
આ પહેલા પ્રવાહ નો પ્રથમ અંક પણ સપ્ટેમ્બર
માસમાં જ જન્મ પામ્યો હતો અને પ્રસંગોપાત ચિત્રો
થી તે અંકે વાંચક વર્ગનું સાદું લક્ષ પોતા તરફ
જેઝું હતું. ખીજા અંક અકરોબર મદિનાનો દિવ્યા-
દશમિથી આરંભ કરી દિવાળીના દિવસોમાં પૂર્ણ થયો,
તેની ખુલાસીમાં અમારા વાંચકો પાસે, આ અંક આપે
અર્થા, વિષયો અને ચિત્રોથી ભરપૂર મુકવાનો અમેએ
ખાસ પ્રયાસ કરીયા અને આ રીતે અંક તેની સાદી
પુરવણી સમર્થ થશે તો પરમેશ્વરના આભાર માનીશું.

સમવાનુસાર વિષયો અને ચિત્રો લેવા માટે અમે
પૂર્ણ કાળજી રાખીએ છીએ, અને દિન પ્રતિ દિન
પ્રભાત ને વધુ અને વધુ આકર્ષક કરવાનો અમારો
પ્રયાસ અંદરમાંની ચઢતી કળાનુસાર આગળ વધતો જ
શે. આવતો અંક ડીસેમ્બર માસનો નિકળશે જે
યે બની શકવું નહીં અવલગણું પાડવા વાંચકવર્ગ

પહેર્યાની કરશે તો આ માસિક વિશેષ એ ચાલુકારક થશે
એવી આશા છે જેકે ઉપરની કૃપાવિના મનુષ્ય કર્તવ્ય
અર્થ છે. છતાં મરદમ મહાવારના શબ્દોમાં કહીએ તો:-

“લગ્નવાનની દુકાન એમા માનવી મુનીમ છે,
સદુ બાળની સલાહ લેવી એ કૃપાળુનીમ છે.

આ સુદિ એજ તે કિરતારની દુકાન છે જેમા
મનુષ્યને કાર્ય કરનાર મુનીમ તરીકે બ્યારે મુકવામાં
આવ્યા છે ત્યારે સર્વ બાદિ (જાત-જાત રાખ્યા વિના
સર્વ પ્રાણી) ની પ્રયોજની મળી રહેવું એજ એક મુદ્દા
ત્રેખ હોયો બોધ્યો. જે અનુસાર દરેક કોમને મનમમતું
થઈ પડે એવાં આ બાળકોના અમેએ બ્યારે જન્મ
આપ્યો છે તો તેને મોહાડું કરવામાં તન મન અને ધનથી
અમે અમારી ફરજ અદા કરીશું; ને ધાડ વિના વેચો
ન વધે એમ રૂત વાંચકોના મનમાં ફસાવી તેઓની ચોગ્ય
મદદ માટે સાહિત્ય દેવિના પ્રેમને અંગે વાચના કરીશું !

શ્રેણ ક્ષણે યજ્ઞવત્તા મુગેતિદેવહર્ષ રમણીયતાયા ॥

[રમણીયતાનું તેજ અર્થે રૂપ છે કે જે શણે શણે
નવિનતા ધારણ કરે]

તો હમ્મીશું પ્રભાત દર માસે નવિનતા મેળવી
વધુ રમણીયતાનું અસૈદ્ધિક સાધન થઈ પડે ! અસ્તુ. ! !

પ્રભુ માર્યના.

લખનાર—દા. એ. તાંત્રીપાંચવાળા.

જગતપતિ એ જગના સ્વામી ! નમન કરું આ શિશુ નામી,

તુજ અંકે નવકે ખામી જાણે અંતર જામી.

એ મતિ પાતક ! તું સખિ માતક, પાતક બલક, વિરપતિ બ્રહ્મક ;

જડ મતિ ભ્રમક, મમ ભવ ભાતક, શૂન્ય મતિ આતક, દુઃખ સદુ દાતક.

તન મન ધંતર, વિશ્વ વિરંતર, દિણમતિ દંતર, જગપતિ જંતર.

નાથ નિરંતર, નાદિ તુજ અંતર, તું સત તત્ત્વે સત્ય સ્વતંતર.

દરે દરે દરે દુઃખ, સુખદ જખમ મુખ, સરપર નિત સુખ, ભર ભવ જશભુખ;

ભગતવધામાં કુખ, દાળ બધી ઉખ, મુખ જગે રૂપ કરગર સનમુખ.

એ જન્મ સ્વામી ! અંતર જામી ! શિશુ મુજ નામી, સત્ય વિરામી;

બદુ બદુ ખામી, જડ થવ હદામી, પાક દલામી, કરમતિ ખામી.

સકળ સુખદપર, અમલ વિમલ દર, અમલ સગલ દર, અકળ વિકળ યર;

અનળ સુધિન દર, આદમ જગતર, નેક નિરંતર, દામિ દિગંતર.

તુજને નમિયા, તે સદુ જમિયા, જગને ગમિયા, આકત અમિયા

શુદ જનમિયા, ભવ નાદિ જમિયા. સદુ દર સમિયા, રતિપતિ રમિયા;

દિણ રતિ દરંગે, ભસિ મતિ ભરંગે ધરિ ધરિ ધરંગે, થઈ તુજ શરંગે;

વિષ વિષ વરંગે, પરી તુજ ચરંગે. કરગર કરંગે, સુખ દર, મરંગે,

તુજ દર કરંગે, તે ભવ તરંગે, દિલમાં કરંગે, જન ઉતરંગે,

એ જન્મ કરંગે, જન્મ થઈ કરંગે, સુખથી મરંગે, પાર ઉતરંગે, સાંખી.

જગપતિ એ જગના સ્વામી ! નમન કરું આ શિશુ નામી;

તુજ અંકે નવ કે ખામી, તું જાણે અંતર જામી.

દુરબીનમાંથી બહાર

અને

દર્શને દુનિયા.

મહા પ્રતાપી રાજ્ય જ્યોત્ષ્ણ પંચમાના, જુઓર્ગે
ભક્ષા અને માયાણ કાકાજી,
પ્રીસ આરથરની ડ્યુક બોક્ કોનાટના એકપુરા
સાગવારી, બેટા, પ્રીન્સ આરથરના લગન
નો સુખ પ્રસંગ ગઈ તા. ૧૫

મી બોક્કોટરે, અતિ ધામધુમથી અને બાદશાહી માનના
દબદબાથી, પસાર થયો છે-ઈશ્વર આ જુઓર્ગે પિતાને,
તથા તેમના પતિન ડ્યેસ બોક્ કોનેટને, તેમના બાલકોના
સુખથી ધણીક વર્ષો સુધી પુરાણ રાખે, તેઓના બાક
ગોપાલને ત્યાં, બાલકોની વૃદ્ધી થાઓ. ભગ્ન અને નેક
ખવાસના આ વૃધનર હજી રાજકિય બધારણમાં કામ
કરતા રહે એવી તાકાત અને ભેર પરમ કૃપાથી એમને
અક્ષ-બુદ્ધા, સદા ધીરશી રાજ્યના વડલા અને વસંતેને
ડ્યેસ હસતા, અને પુરાણ રાખે. એજ હમારી પ્રાર્થના છે.

✕ ✕ ✕

માયાણ, અંતીસા અને દાજવંત, ભક્ષા લોર્ડ હાર-
ડીંગને ભગાડેને પક્ષી લે-
ll. હારડીંગ. વાનો એક વધુ પ્રસંગ મુખ્યારક
થયો. પોતાના હાથ તલેતી દિદી
આસત માંહેલા મુસકમીન ભાઈએ, પજરતી લાગણી
પોતાની હમેશની મમતાનુ વજણથી એ નામદરે નરમ
ડી, અને કાતપુંરની મસહદને લગતી, ઉભી થયેલી ખટ-
નો નીચેલા લાવી નાખ્યો. આવી દયાહુ રાજનિતીના દા-
ત્રા દિંદી તગારીખમાં ધણેજ લંચે વખતે જનતા આગ્યા
પણ લોર્ડ હારડીંગના વખતમાંના સાચુ બનતાજ બંધ
આવી વજણથીજ રાજ્ય અને પ્રજામાં હેનનો વધારો
। રહે છે એ સરદે નથી.

✕ ✕ ✕

ધર્મના મકાન આગલ, હિંદોદવારપર ગલીની જ-
મવ કરનાર જે બાંધકામ કર-
ના મકાન આગલ વામાં આવનાર હતુ તેનો કુડ-
ગલીની, એ યદગયો છે. અને જેઓએ
તે ત્યાંથી ખસેડવાની કારોય
છે, તે માટે તેજ કામના સધાજાની તેમને આ

શીય છે. દાદી શેઠના આતશબહેરામ આગલથી પણ
એ સુધારો જલદીથી થાય તે ભેવાને હમે આતુર જઇયે

✕ ✕ ✕

હવેજ પ્રસંગ આગ્યો છે, બ્યારે સરકાર માથાપે
બે-કના કારોબારમાં વચ્ચે આ
“ બેન્ક ” ની કાંઈ પગલાં ભરવા ભેદબે,
જેથી ગરીબ રૂંતના નાણાનો
બદોખસત રહે, અને કચાળીઅતમા રીબાળી ગરીબ
રૂંતનો કાંઈ બચાવ થાય. કરકસરે થોડું યા ઘણું એકદુ
કરી માથાપુજી, જે બ્યાજ માટે મુકે છે, જેના ગેર
વહિવટથી તેઓનું ધસણજ નજ બિચારા ભાસાર ઘઈ
જાય છે, તેવાએનો હવે કાંઈની બધારણથી બચાવ
થાય, એવુ પગલું સરકાર લે, એ ભેવાની હમારી
ખજી છે,

✕ ✕ ✕

આ નામનું ખાતું જરથોસ્તીએ વચ્ચે તે શું પણ
પરસાતીએ વચ્ચે પણ એટલું
ડા. માસીના બધું તે નળીનું છે કે
ઓરપીટલ, તે માટે વધુ બોલવાની કરી
જર નથી. પણ આ
તકે અમે એ ખાતાની સિક્કારસમાં એટલા કાંઈ
બોલવા માંગીએ છીએ કે ગયાજ માસમાં એ નામાંકીત
ખાતાના વહિવટનો હિસાબ પ્રજા આગળ રજુ કર-
વામાં આવ્યો હતો. આ રિપોર્ટ એટલા માટે
આવકદરવાક થઈ પડે છે કે અગાઉના ભાડેના
મકાનમાંથી ખાલી કરી લાયખે આવીસાન
મકાન પોતાનું બનાવ્યું છે યા ખરી રીતે બદલે-
રની રીકાએ જનારી આધુ છે. જે દરદીઓએ આ
ખાતાનો લાભ લીધો છે અને જે દિલસોજ મિત્રોએ
આ ખાતાને નીસાળી રાખવાને પોતાના વન-મન અને
અને ધનનો હિસ્સો આપ્યો છે તે સ્વધર્મની કાયે
ઢાકટર હોરમસજ માસીનાનો પોતાનો પરમાર્થ કાંઈ
છુપો નથી. જરથોસ્તી કામમાંથી દુઃખ દર્દ દે કરી

નાખનાઈ આ ખાતું વધુ લોકપિય થઈ પડે અને હાસ છે તેના કરતાંની વધારે ઉપયોગી નીવડે તેટલા માટે આપણે દુવા ગુનરીયું કે એવું નીલાવ હું ૩ દિન પર દિન વધતું જાય અને પ્રત્યક્ષ દિલસોજીનેા ઝરો કાપમ રહે. અત્રે અમારા વાંચકાંતું લક્ષ એક બીના ઉપર ખાસ યેચવાને હમેને ખુશી ઉપજે છે તે એ છે કે કંઈપણ ગઢેરમાં ઘેંધાટ કર્યા વગર મી. ખરોટજી બીખાજી ચીનાઇ નામના મધ્યમ સ્થિતિના એક જરથોસ્તી દરોજ બોશીસે બોશીસ અને દુકાને દુકાન કરી યા. મારીના એસપીટલના લાભ અર્થે ગમે તેવી નજીવી રકમો પછુ એકઠી કરી દર મહિને સારી રકમ એ એસપીટલના ભંડારમાં ભરપાઈ કરી આપે છે. યોગ એવા પરમાર્થી પુરૂષોની વધુ જરૂર છે.

તા. ૩૦ મી સપ્ટેમ્બરના સાંજ વર્તમાનમાં નવ-

સારી કસખામાં આવેલી
નવસારી પારસી "ધી રનનજી ફામજી દાથુ.
એસપીટલ. પારસી જનરલ હોસપીટલના

રીપોર્ટ વાંચતાં, હમેને સતેષ

સાથ નેંધ લેવાની ઉમંગ, એ માટે થાય છે કે, આવા નાના કસખામાં પછુ જરથોસ્તી બહાદુરોએ પોતાના મરીય કામીએ વાસ્તે, મોટા નહિ પછુ એક નાના પાયાપર આપું પરમાર્થી ખાતુ ચાલુ કર્યું-જે માટે એવોને ધન્યવાદ થતે છે. ગમે તેવીની નાની, ભસાઈ ખાતરની લીલચાલ પુરવાર કરી આપે છે, જે જેએને કીરતરે આપું છે, તેએને મરીય માટે કેટલી દીક્સોજી તથા દાઝ છે. જરથોસ્તી કામને હમારી વિનંતી છે જે જેવા આશ્રે તેએએ આપ્યો છે, તેવા બીજાઓની સમિલમરી લઈ મદદ કરતાં રહે મરીયાઈ સાથે કંગાલ માંદગી, ધન્યાનને કેવું બેદામ બતાવે છે, તેવે સમયે તેએને મક્કલી મદદથી તેએને કેવી રાહત મળે છે, તથા તેઓની મુંબી આંતરડીની દુવા એના મદદગાર ખાસ સ્થાપનાએએ, મુખ આપવા વિના રહેતી નથી-હમે આવીયે હઈએ જે એવાજ ભલાઈના કામ કરવા, જરથોસ્તી કામના પુરો પુરી હમેચ નમાર રહે-જે અવિચ્છની આપણી કામને, સખક

સિખાડવા સથે, દયાળુ બતાવવાને દીક કામ લાગે, -હમે દાથુ માએકોને ધન્યવાદ આવીયે હઈએ.

✖ ✖ ✖

૧૧ મી ઓક્ટોબરના વિલાપતના ગ્રેશીક પત્રમાં

જાપાનીસ બાળકો-છોકરાઓ

જાપાનીસ આસાદી, અને છોકરીઓના નેચિતો

આપવામાં આવ્યાં છે અને

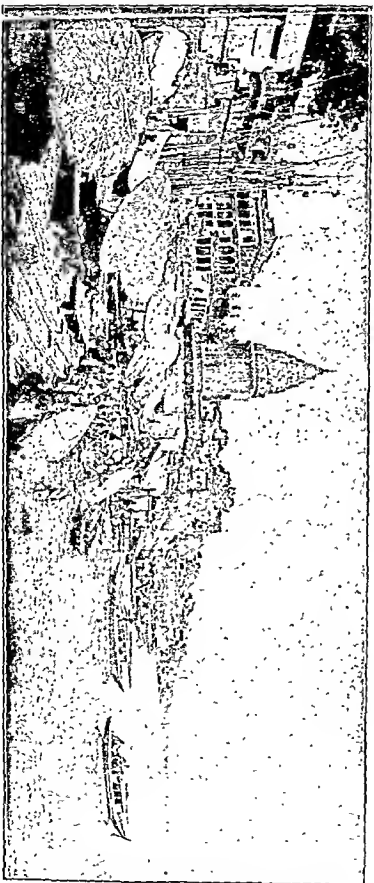
જાપાનમાં લેવાતીદિસાખી પરીક્ષાના વારસીક બનાવતુ જે બ્યાન આપવામાં આવ્યું છે તે ખરેખર હેરત કરનાર છે ચારથી તે દસ આંકડા મુખીના પંદરથી વીસ લાખનના સરવાળાની ગણતરી માત્ર એક જે ધૂરીમાં કરી આપવાની હરીફાઈમાં મીસ મીડી શીમીકુ નામની એક બાઈ પહેલું ધનામ છતી ગઈ હતી. માત્ર ત્રણ મિનીટમાં ૨૫૦ કવરો ઉપર પોસ્ટેજ સ્ટેમ્પ સફાઈ અને સુધડતાઈથી મીટકાવી દેવાતું કામ કાંઈ સહેલું નથી. તે કામની હરીફાઈમાં મીસ કીમ ઉગીશીમાએ પહેલું ધનામ મેળવ્યું હતું. ૨૦૦ જુદી જુદી કાગળની કાપડીઓ ઉપર મુકેલા આંકડાઓના સામરો સરવાલો ચીનાઈ રૂઢી મુજબ ગણતરી કરવાના પત્ર ઉપર ચાર મીનીટ અને વીસ સેકન્ડમાં કરી આપવાનો પ્રયોગ ખરેખર અગમ્યથી છે. આ હરીફાઈમાં ૩૦૦૦ જણાએ બાહેર પડ્યાં હતા તેમાંથી મી. ફેનગ્રીસ બોશીમા નામના જવાને માત્ર સાડી ત્રણ મિનીટમાં બેઠતા જવાય આપી પહેલું ધનામ છતી ગયો હતો. પછુ સહથી વધારે ઉલટભરી હરીફાઈ તે ત્યાં યઈ હતી કે જ્યારે દસ દસ આંકડાની પંદર લીટીઓના સામરો સરવાલો કાગલ પેન કે ગણતરીના કાઈથી ચંચની મદદ વિના માત્ર મનની ગણતરીથી જવાય વાગવાનો હતો જે જવાબનો નીચલો એક અખંડ આંકડા ૬૧૫૪૬૧૪૩૦૬ તો જવાય માત્ર ૪૫ સેકન્ડમાં મીસ કુમી નીશીકુમીએ લાવી આપી હતો, અને વળી ઉપકીમાંની કેટલી હરીફાઈ તે આંખે પાડા બાંધીને કરાવવામાં આવી હતી ધન્ય છે એવા જાપાનીસ બેન-એને!

नदिरूपः.

प्रभात.

General view of Benaras.

१८१३.

नदि कीर्षी श्री कश्यप-क्षेत्रना दम्भा.

प्रभात.

नवम्बर.

१९१३

H. H. Maharaja Sir Prabhu Narayan Sing, G.C.I.E.
MAHARAJA OF BENARAS.

प्रभात-प्रकाशक
श्री प्रभु नारायण सिंह, ए. सी. प्रभात.

આર્યાવૃતનાં વિર રત્નો.

[૩]

હિઝ હાઇનેસ સર પ્રભુ નારાયણ સીંઘ જી.સી. આઈ ઇ.

બનારસના મહારાજા.

(લખનાર: મીં જે. એલ. સી. બારબાયા.)

You open the eastern windows,
That look towards the sun;
Where thoughts are singing swallows,
And the brooks of morning run.
(Longfellow)

પૂર્વ તરફી બારી ખોલિને,
ભાતું* તણું દર્શન કરે;
મંગળમય 'પ્રભાત' નેઈ,
શુભીચરોતું ધ્યાન ધરે.

(જેકીસન.)

આર્યાવૃતમાં નવેખ્ખર મહીનામાં અનેક ભાતના શુભ
ખનાવો બની ગયા હશે, અનેક મંગળમય કાષોં થયાં હશે,
અનેક ભોંકા-ઉંચર્યાન પામ્યા હશે, પરંતુ ભરતખંડમાં દેશી
જાતીમાં નવેખ્ખર મહિના અનેક રીતે વધુ ફળદાયક થવા
શક્યો છે. ખુદ મુંબઈ ઇલાકામાંજ કચ્છના નરેશને નવે
ખ્ખર માસમાંજ સરકાર તરફથી ગાદીએ ખસોડવાની ક્રિયા
બને રાજસત્તા આપવામાં આવી હતી. મહારા ઇતિહાસીક
ફૂક શાનાતુસાર મને. રત્નગુણગીતી બાજતમાં નવેખ્ખર
માસ અતિ લાભકારક હોયો છે, છતાં એ સર્વેશ બીના-
ઓતું ત્રતાંત આ પ્રસંગે હાથ ન ધરતાં બનારસ-કાશીના
નરેશતું જતાંત અમે હાથ ધરવાનું વધુ ઉચીત ધાયું છે.
તેનાં મુખ્ય કારણોમાં, એક એ છે કે કાશી ક્ષેત્ર દિલ્હીમાં
બનાના સ્થળરૂપે અતિ પૂજ્યમાન છે, અને બીજું
હાલના રાજ્યકર્તા અને તેમના પાટલી કુંવર અને ભવિ-
ષ્યના તેજ ગાદીના વારસ ભેટીના જન્મ નવેખ્ખર માસમાં
થયો હતો. ત્રીજું દીવાળીના, શુભ પ્રસંગે આ જતાંત
પ્રસંગોપાત થઈ પડ્યો.

હાલમાં બનારસ અને કાશીને જુદાં પાડવામાં આવ્યાં
છે છતાં પૂર્વે તે એકજ ગણતાંં હતાં. પવિત્ર ગણાતી
ગંગા નદીના મુખ આગળ આવેલા કુગર પક્ષે બનારસ
સહેર અને મુકક મંળી ૧૦,૪૦૪ ચોરસ માંડલના વિસ્તાર
સાથે ૪૦૦,૦૦૦ મનુષ્યની વસ્તી ધરાવતો મુકક છે. આ
પ્રાંત અંધકાવ અપનાને તણે હતો; જે બાદ મોગલ રાજ્યો
પછી ત્યાં સત્તા બોગવી ગયાં છે. આ મોગલ રાજ્ય સત્તા-

ધીકારીએ તરફથી ખુદ બનારસમાં અમલ ચલાવનાર
દિલ્હીએજ હતા જે માહિલા એક મનસારામે પ્રાંતને અત્ય
ત આગાહ બનાવી રહ્યા લાખ રૂપીઆની આમદાની
આપતો મુકક બનાવ્યો હતો. ત્યાંના અમલો આર્થ રાજ્યો
જે ઈ. સ. પૂર્વે ૧૦૦૦ થી રાજ થાય છે ત્યારથી ઈ. સ.
૧૭૭૫ સુધીના ઇતિહાસ અત્યંત ચંચળ કરવા ભેગ છે
છતાં સ્થળ સંક્રાંત્યને અંગે અત્રેથીજ મહારા પ્રવાસમાં
આગળ પ્રયાણ કરવું વધારે સુગમ કરતાં છે.

આંધના નરજામ અસહકારાના હાથમાંથી બનારસ
પ્રાંત લઈ અંગ્રેજ સરકારે રાજ ચેતસીધને આપ્યો ને
તેના બદલારૂપે બારીસ લાખ રૂપીઆ સરકારે લેવા ફરામ્યા.
ત્યારબાદ રાજ ચેતસિધને ચંચળ નેમરસ વાંત હુસ્તીસ
વચ્ચે પાંચ લાખ રૂપીઆનો વાંધો પડ્યો અને તેના લગ્નોજ
મહિષનારાયણે પ્રાંતના કારોબાર ચલાવ્યો. તે બાદ ઉદીત
નારાયણસીંધ અને પ્રસાદ નારાયણસીંધ બે જણાએ ગાદી
ઉપર આવી ગયા. જે માહિલા છેલ્લા રાંભકીપ્રસાદ નારા-
યણ સીંધે ચુમાલીસ વર્ષ જેટલા લાંબા વખત સુધી રાજ્ય
કીધું હતું. આ નરેશ બનારસ પ્રાંતમાં પ્રજા સુધારા વધારા
કીધા. તેની કામગીરીપત ભેષ અંગ્રેજ સરકારે તેને 'મહા-
રાજા બહાદુર' અને 'ગ્રાંટ કમાન્ડર ઓફ ધી ઓર્ડર ઓફ
સ્ટાર ઓફ ઇન્ડીઆ'ના ખેતાવ્યો. આખ્યા હતા. તેમના
મરણ બાદ હાલના રાજા સર પ્રભુ નારાયણ સીંધ ઈ. સ.
૧૮૮૯ ના જુનની ૨૬ થી એ ગાદીએ આવ્યાં. સર પ્રભુ
નારાયણ સીંધના જન્મ ઈ. સ. ૧૮૫૫ ના નવેખ્ખરની ૨૬

મીચિ થયો હતો. તેને ગાદીએ બેસતાં વારજ સરકાર તરફથી 'દીઝ હાઇનેસ' અને 'મહારાજા બહાદુર' ના એક-કાગિર્જાઓમાં આપ્યા હતા. એટલુંજ નહિ પણ કોર્ટ પલ્લુ 'કોર્ટ'માં તેને ઘસડી ન શકાય અને ગમે તેને પોતાની ગાદી ઉપર બેસાડવાની સત્તાવાસી તેને સરકાર તરફથી સર્નદ પણ આપાઇ છે. ૧૮૯૮ ના જાનેવારીની ૧ લીએ તેને પોતાના પિતાની માફકજ છ. સી. આર્થ. ઇ. નો એનાય મળ્યો હતો. હિંદુસ્તાનના હિંદુ રાજાઓમાં તેને એક આગેવાન રાજા લેખવામાં આવે છે કે જેને આગે દિલ્લી દરબારે વેળાએ તેને નામચીન રાજાઓની દરે-ળમાં દાખી ઉપર જગ્યા આપવામાં આવી હતી. આગલી દિલ્લી દરબાર વેળા સોડ કરીને જનારસંના રાજાનાજ દાખી વાપર્યો હતો કે જે માટે લગ્નના 'ધી ટાઇમિસ' નિચે મુજબ લખ્યું હતું :—

"There is scarcely time to take in the splendour of the trappings of the Vice-regal elephant lent by the Maharaja of Benaras, which is the same magnificent beast of Lord Lytton rode at the Proclamation Darbar of 1877"

મહારાજા સર પ્રમુ નારાયણસિંહની ઉમર હાલમાં ૫૭ વર્ષની છે અને તેનાં ગાદી વારસ પુત્ર કુમાર આદિત્ય નારાયણસિંહ જેઓ ઇ. સ. ૧૮૭૫ ના નવેમ્બરની ૬ દી એ જન્મ્યા હતા તેની ઉમર ૩૮ વર્ષની છે. કે જેઓ એક કુશીઆર પુત્ર હોઈ થોડા સમય સુધી બેઠીઆ પ્રતિ, એકાદ અને એરિસાની કોનસીડમાં અમાત્ય ૫૬ ઉપર બીરાજમાન થયા હતા. જનારસંના મહારાજાને ૧૩ તોપેલું માન મળે છે. આપણે ઇચ્છીશું કે તેમના માનમાં શ્રદ્ધિ થયાં કરે !

“ધર્મ.”

લખનાર : સોરભ પટેલ.

ધર્મ બાલવો શબ્દ સહેજ છે, પણ કહે છે પાલવો મુશ્કેલ છે; તો શું એ કંઈક એવો મહેલ છે, જેમાં “પેસવું નહીં” એવું લખેલ છે? હું હું જનમ્યો જરવોસ્તી દીનમાં, બીજો એજાખાય છે મુસલમાનમાં, હિંદુ વદેચાયા ભાત સિતમાં, દીક્રી ખીસ્તીનું દોરે પેચેસ્તીનમાં. શું ધર્મ સધળાના જુદા હશે? જાન અનેકના જુદા જુદા હશે? એકને કાર્ય માટે બે સમ હશે? તો બીજાને તે કરવાની રજા હશે? બાવડી એક પરજુવાનો મોટો ધર્મ છે? બીજો કહે છે બે એમાં શું ધર્મ છે?

વળી પુછે છે નેકાદ કરવામાં શું ધર્મ છે. પણ શું માને છે એ જુનાદનું કર્મ છે? સવાસ એકને બીજાને શિક્ષા મળશે? ઇનસાફમાં ખુદા શું એક તરફ વળશે? લાજરો શ્રાપ ને શું દુઆજ ફળશે? કહેા ગરીબનાં દુઃખો કેમ કરી ટળશે? ધર્મ છે! કુદરતના કાવદાનું જ્ઞાન સમજવનારને બધું આપીએ બી માન, પયગમખોજી થયા જગત દરમ્યાન, તેથી બેદ બચ ના દીધાં ફરમાન. કરને ધર્મબાસ નવરાસી રાતમાં, બેજાએ ભણું કરવા જાત પરજાતમાં; વખત રહયોછે થોડો આપના દાખમાં, અને આનંદ વાંચીવિષયો “મહાત્મામાં.”

“મનમાં ગણગણતો ગનનનો ગુંજ.”

લખનાર:—હરશીસ.

“પ્રજ્ઞાત” ના પહેલા અંકમાં ‘માહફ-મનન’ એ વિષયમાં જેમ શરૂઆતમાં પાણીના ઉછાળા મારતા મોઢાઓનાં દર્શન ભેટાં ખ્યાલમાં ઉભા થયા હતા, તેમ આજ વખતે લાંબા વેળા સાથે ભેટાં રહ્યા છું કે ‘પ્રજ્ઞાત’ ને બે માસની વર્ષાવધી નીચા અંકની આમદ સાથે પાછળ પડેલી બેઠાં અહિંમાં પણ જાણે પહેલીએ બીજાથી મોજા મિસાલ લપેટ ખાધી છે અને વિચારના મોજા ની મગહ ઉછળ ઉછળ કરતી મગમગાટ કરી રહી છે. જ્યારે જ્યોત્સના ખીસી રહેયે છે ત્યારે પાસે પડેલું શેતરંજનું પાટીયું અને તેના મોહારાં ઉપર ટ્રટી ઉડી રહી. આ પાટીયા ઉપર મોહારાં ગોઠવી બાજુબાજુ રમે છે. ગોપા બે ચોદાઓ એક એક ઉપર સરસાઈ કરવા મંડી નવ છે. ત્યાં પણ મોજાની માફક એક એકને દાખવાનીજ વાત અને તેમ કરતાં બિચારાં મોહારાંએના કચડાણાં! જાણે દેહ તરફથી સાચી લક્ષ્મી લડતો હજારે જીવેના નાથ થતાં ભેટાં બાહાદુર સોપેસાહાર કથીળી દરકાર રાખ્યા વગર પોતાની ટોલકીની છત માટે ફક્ત એકલી છત મારેજ હજારે જન બરબાદ કરવા ઉપર મન ગ્રમી રહ્યા હોય. આ બાજુ રમનાર નાજુ છે કે દરેક રમનારને ફક્ત સાંજ સાંજ મોહારાં જેવલા માટે મળે છે. અલખત જેવે આવે છે. દરેક મોહારાંને જ્યારે મરવાના કાલ આગમજથી નીમી આપેયો છે અને સરજત રમનારની સમજ ઉપર આધાર રાખે છે, પણ એ મોહારામાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ મોહારું ‘રાજ’ નું કહેવાય છે; જેને ફક્ત ઘેરી લઈ બાજુ હાથ કરતી જ્યોત નિયમ આવે છે, ત્યારે શું આ ‘રાજ’ માટે હારજીત ચાલવાની. બાજુ હરાયા. ‘રાજ’ પોતેજ હારે ૩૫ સમાન રમનારને એક રમીડી જ્યારે એકને છતમાં ત્યારે બીજાને હારમાં પાલખાલ કરતો હશે.

એ તેમ હોય પણ સાંજ સાંજ મોહારાંની રમત નિકાળતો આ મનની છત એમ વિચારે છે કે એક ચાલન ચલાવવામાં એક મોહારું પેચવવા વિચાર કરવાની બીજા વિચારે તે મોહારું અસલ વિચાર પ્રમાણે ન પેચવના બીજા ગમ પેચવા ધ્યાન યાય છે, તે વખતે આખી બાજુમાં કેવો મોટો ફેરફાર થઈ રહે છે. નામ ત્યારે સાંજ સાંજ

મોહારાં તેમને ચોસક ધર ફેરવવાનું પણ વિચાર કરે. પ્રિય વાંચક! એક પેચવન કળને બે ફેરવી તો એમ સમજે છે કે વલન એકજ વધી ના. ત્યારે શું ચોસક ધરતો ફેર પડ્યો? ના. તેમ પણ કહેવાય નહિ. બજાર ચોસકને ચોસ-હથી ચોસકવાર ગુણો તેટલો ફેર પડ્યો. અરે? એકજ ચાલનમાં, જ્યારે આખો ફેર ત્યારે દુનિયા દર્શનમાં ફરતા હરતા આદમીઓ-હજારો-લાખો-કરોડો આદમીના સહેજ વલનમાં અપરંપાર, કાર્ષિ ગણતરી નહિ થઈ રહે એમ ફેરફાર થતોજ હશે.

દુનિયા વહેવારમાં પડેલાં હજારો વિચારના વમલમાં શું ચલાવમાં ધનસાને આમ તેમ દોડા દોડી કરી રહ્યાં છે, ત્યારે તેઓનાં કામમાં થતા જરા પણ ફેરફારથી કેવો મસ મોટો ફેરફાર થઈ રહેતો હશે એ કેવળ ધારણું અશક્ય વાત છે—પણ ત્યારે શું તે મહા પ્રતાપી બાપ બેટા બેટા બાજુ રમતો હશે! તેમ હોય તો વાંક કાણુને? અને પછી દાવ ખતમ ક્યારે ફરશે? અરે ખતમ થવાની વાત તો બાણુએ રહી પણ એ દાવ મંડાણો ક્યારે ફરશે? શું ત્રણ હજાર વર્ષ? શું પાંચ? શું દસ? ના! જવાબ કશો ખાતરી. યુવક મળતો નથી. એ ક્યારે શરૂ થયો અને ખતમ થશે ક્યારે! તેનો જવાબ આખી શકનાર કાંઈ હોય તો આ સાદી છુદ્દિના લખનાર પોતે તો શું પણ દુનિયાના સઘળા એ તેને આભારી થશે.

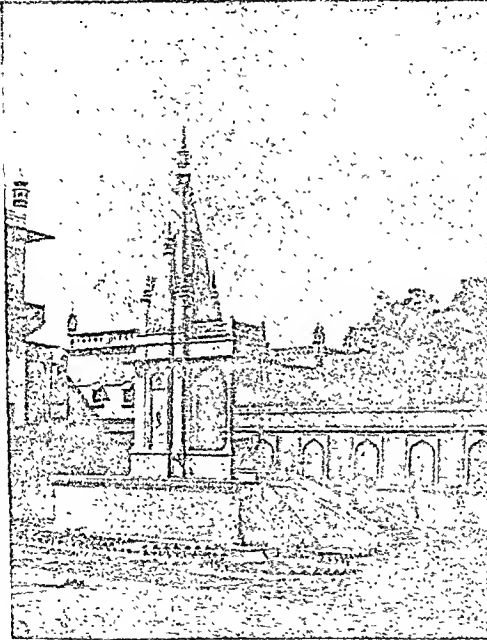
જ્યાં મોહારાં સાંજ અને સાંજ બજીશ ત્યાં મગજમાં શું ચલાવ યાય એવી ભાંગડા! જ્યાં મોહારાં અખતે ઉપર ત્યાં પછી ચાલ કયાંથી સગવડ? ત્યારે એ અગવડ ક્યારે ખતમ થશે? બોલાશો કેમે કરી મળતો નથી.

બાજુબાજુ રમતાં રમતાં એક ચલનની ચાપ ખાય છે, ત્યાં તે સુધારવા ખતથી કોશીશ કરી રહેલા છે, ત્યારે દુનિયાઈ દર્શનમાં જરા રતી જુલ યાય છે, તો સામે કેવો લાગ લઈ સમુજગો લાલ લેવા તેવારી કરતો હશે! મનમાં કેવો આરંભ રચતો હશે, અને પોતાની બાજુ છતવા જે આથા રાખી મેસે છે તે ખોવા તે કદી પણ હા પાડશે કે? ના! હાલતો તેમ દીસતું નથી જ્યારે એમજ છે તો જીવથી જીવ કેમ મળશે, કેમ સાથે લલશે અને સંપત્તી સૌ હળશે? કેમ કોકના દુઃખ ત્યારે ટલશે! માલમ તો યાય છે કે લલતેલી લલિત છતાં હજી લાખોના જીવો જલશે!

ત્યારે આનો ભેદ શો? હવરજ માન બાજુ રમતો હોય તો કશું એ વલવાનું છે! એ તેમજ હોય તો પરસપર થતી પીડા માટે ફરીવાદ કાંય? ફરીવાદ કરી ગીફા કાંય! એ બધું શું કામ થાય! શા માટે પછે કાર્ષિ?

શ્રી કાશી દેવ.

ઔષ્ધ અને શૈલિદ્રવ્યોની રેશ્વે માર્ફતે મુશાકરી કરનાર કેશપલ્લુ મુસાફર મોખસરગત તરફ જતાં અવશ્ય બનાવસ અને કાશીના મથકો પસાર કરેછે; હાલે કાશીની આગેઓમાંથી

Lakshmi Art.

Kashidhar's Block Exchange System

લોનાં અનેકાનેકે મંદિરો નેતો બાવછે. હ. સ. પૂર્વે હજારો વર્ષે અગાઉથી કાશીનું સ્થળ અત્યંત પુન્યમાન મણાવું આવ્યું છે. કાશીને જેતું આપું ધર્મનું પવિત્ર શહેર ગણવામાં આવેછે, તેથી વિશેષ તેની મહત્તા પિયા પ્રાપ્ત કરવાના મથકરૂપે પ્રસિદ્ધ છે. કેશપલ્લુ પ્રાજ્ઞાળુ કાશીમાં શિખી આન્યા વિના પડિન કે વિહાન થઇ શકતો નહોતો. અને તેથીજ - હાલમાં

વિદ્વાના સ્થળરૂપે હવેડમાં જેમ ઓકસફેડે નામના કદાહી છે. તેથી વધુ ઉચ્ચતર કદરવને શ્રી કાશીક્ષેત્ર ધરાવી રહ્યું છે. આપનોના ત્યાં વ્રજાં મંદિરો છે, જે માહેલા એક મંદીરનું ચિત્ર અમેએ અત્રે આપ્યું છે. ત્યારે પવિત્ર ગંગા નદિના કાંઠા ઉપરથી ગતારતનો કેવો રમણ દેખાવ દ્રષ્ટી ગોચર થાય છે તેનું અને ગતારતના સમનમાં ચિત્રો બીજાં ચિત્ર પૃષ્ઠ ઉપર આપનેડે વાંચક જોઈ શકશે. તેમજ ગતારત પ્રાંતના સક્ષિપ્ત ઇતિહાસ અને મહારાજાનું ચરિત્ર પણ વાંચશે.

શ્રી કાશી ક્ષેત્રની મહત્વના એટલી બધી છે કે રાજ્ય ભર્તુદરી પોતાના ધંરાગ્ય સતકમાં નિચે મુજબ કહેછે:—

(શાંકુરુ વિક્રાંકિત વૃત.)

ઉચ્ચાનેષુ વિચિત્ર મોજન વિધિસ્તિવાતિતમિં તપઃ
કોપી નાચરણં સુલ્લખમમિતં મિશ્નાટનં મણ્ડનમ્ ।
અસાનં મરણં ધમજ્જલસમં યસ્યાં સમુત્પધતે,
તાં કાર્યાં પરિકૃત્ય હન્ત વિવુર્ધન્યપકિસ્ત્યોયતે ॥

જ્યાં ઉધાનમાં ગતગતનાં ભાગન હોય,
નિત્ર કુચ્છ ચંદ્રાપલ્લવિ તપ નગરમાં હોય;
મુલ્લસ્યાન ટાંકયા કાજે જે વસ્ત્રપાત્ર હોય.
અપરિમિત મિશ્નાટન વંડ શોભા ધતી હોય;
અને ત્યાં આવેલું મૃત્યુ પણ જે મંગળ થાય,
તો શિક્ષે વિદ્વાનો કાશી તથા અન્યે દેર.

અર્થાત:—શ્રી કાશીક્ષેત્ર એક પરમ શાન્તિનું જે સ્થળ છે તે છાડીને બીજો કેકાણે શા માટે જવું?

આ ઉપરથી સદગ્ગ કદાહી શકાય કે શ્રી કાશીક્ષેત્ર કેવિ માનનિય પદી ધરાવતું હશે!

J. B.

નાટ્યકલા

લખનાર:—ધિમાન એસ. મહેતા.

—૦૦—

નાટ્યકલાનું અસ્તિત્વ પુરાણ, ગૌરવ દર્શક, વિષ્ણુતિ વાણ, હાસ્ય ઉપજનનાર, સમજ શક્તિ વધારનાર, ભારતમાં પ્રાચીન કાળમાં મહત્તા નિભાવી, વિજ્ઞાન, કળા, સાહિત્યમાં પ્રગતિ કરી, અતિશય ઉચ્ચ પ્રતિષ્ઠાએ પહોંચાડનાર હતું, જેની પ્રખ્યાતિ સાંભળી, યુરોપ આદિ દેશોમાં અવલોકનથી અનુકરણ થયાં, પરંતુ પૂર્વની ધૂન કદાચિ પશ્ચિમમાં તેવીજ ફેલાણી નહિ અને જે ઉત્કૃષ્ટ સંકળનામાં આપણી પ્રાચીન પ્રવૃત્તિ હતી તેની પ્રભા આરજ કપટી હતી. નાટ્ય શાસ્ત્ર પંચમ વેદ તરિકે લેખાઈ ઉઠી પર્યેષણ, હિતાપદેશ, અભિનયાત્મક રસ સંપૂર્ણ અને વિશેષ આત્મા તેમજ સંસારની ખિલવણી માટે વધારે ભાવ ઉપજનનારો. જેમ વેદ આદિ અને સ્વયંભૂ મનાય છે તેમ પાંચમો પણ પૂરાતન પછું દાખવે એ સહજ છે. કાવ્યના ગ્રન્થ અને દ્રશ્ય એ બે વિભાગ સન્માન પામેલા ગ્રન્થ પ્રણાલિકાથી પ્રસાર પાત્ર થયેલા, તે બંને ઉપરથી નાટકમાં પણ ઉતરેલા, જેને પરિણામ, હાવભાવ, અભિનય વેશ, ભૂપાપા વિગેરે ચિત્રીત ઉભરાઓ, કલ્પનામય સૃષ્ટિના પ્રેક્ષક ભાવો સાથે ભાવત્મક રસ સંચયની પ્રત્યક્ષ કરી, નાટક શાળા બનાવી, અને પાંચમા વેદની નિર્માણ કૌશલ વાળી કીર્તિ ઉઠાણી, સમવાયથી સમજાણી.

ભરતમુનિ નાટકના પ્રથમ ઉદ્ધારક, ઉત્પાદક અને પ્રકાશક ગણાય છે, જેણે ચારે વેદનું તારણ, પાઠ્ય, સંગીત, અભિનય અને રસ એમ પૃથકપૃથક બેદ ઉપાડી રસધે નાટ્ય શાસ્ત્ર બનાવી, પાંચમાં વેદની પ્રસાદી અર્પી. હવે ભરતમુનિ પહેલા નાટ્ય શાસ્ત્ર બનાવનાર કે તે પહેલાં પણ એકલા સંજવની હતી એ વિષે, વિચાર કરતાં માણસ પડે છે કે ભરતમુનિનાં નાટ્ય શાસ્ત્રમાં અન્ય નિપુણ નાટકકારોના ઉતારા તથા વખણો દાખિલા છે તો નાટ્યકળા વેદની જેમ સ્વયંભૂ છે કે ગ્રન્થ કાવ્ય માત્ર બન સમાજને, કર્ણદ્વારા સુણાવી રસ સાગરમાં ન્દહરાવી, તે પરત્વે પ્રેમ અને આદર પ્રક્રિયા પેદા કરી કાવ્ય ખુબી દર્શાવવાની છે, ન્યારે દ્રશ્યથી રંગભૂમિ ઉપર વસ્ત્ર શબ્દથી સજ્જ, પ્રેક્ષા મુદ્દમાં, પ્રેક્ષક સમુદાય સમક્ષ, પ્રેક્ષક માટે અલગ જગ્યા બંધાવી, અભિનયથી કળા દર્શન કરાવતું એ મહત્તા હોવી આવશ્યક છે. પ્રાચીન કાળમાં નાટક શાળાની રીત પ્રચલિત હશે કે માત્ર અધુનિક કળામાં શાળામાં શોણસલ હોદ્દરિય થાય છે તેવી રીતે ચાલતી હશે એ માટે

એવું સમજાય છે કે વસ્તુ દર્શન પ્રેક્ષક માટે, તેમનું મનોરંજન કરવા માટે નાટકનું ભજવતું થતું એમ નહિ પરંતુ રાજા મહારાજની ખુશામત માટે, દરબારકે રાજ્ય ગૃહમાં નાટ્યવિધિનું પરિચાલન થતું હતું; રાજા મહેલમાં પણ દરબાર ઉપરજ રાજાની તથા સભાની નજર બરાબર પડે તેમ નાટક ભજવાતું, જે નાચ્ય શાલાવ કરત્યાદ્વાર દેસે સમાજયા થી ઉકેલાય છે. શું પ્રાચીન કાળમાં આજના જેવા પરદા તથા દેખાવો હતા? પ્રાચીન કાળમાં નાટક શાળામાં, યોગ્ય જગ્યા તથા આસન નિયત કરી રંગભૂમિના રંગદ્વાર યવનીકાથી પરિવૃત્ત અને અભિનયર રંગમાં પ્રેક્ષકને કુતુહલ ઉપજાવનારા હતાં. ન્યારે અર્વાચીન પદ્ધતિ અનુકરણ પુરાણી શૈલિ ઉપરથી અટકળમાં આવે છે ત્યારે નટના કાર્યો અને કર્તવ્યો પણ સામાન્યતઃ પુરાણી રીતે હોવી સંભવિત છે. એકજ એવારી એકજ વખતે આવી, કાર્ય, દર્શાવી રંગમથાની ચાલો નાચ એવું ન હતું પરંતુ અનેક નટો જુદી જુદી ભાષામાં અર્થાત કાર્ય પરત્વે જવાણિમાં, કર્તવ્ય બજાવતા અને રંગભૂમિપણ તિરસુરણિની મદદથી, બિન બિન પ્રદેશનું ભાન અર્પતી, તેમ નાટ્ય હાવભાવમાં પણ પ્રાચીન રીતીજ આપણે અસરે અનુભવીએ છીએ. આધુનિક કાળમાં સૂત્રધારની જે પ્રથમ પૂર્તી દેખાવે છે તેવું કઈ પહેલાં હશે? એ સિવાય નાટક ન ભજવાય? એ જુની રીતી છે? રાસધારીના ગાના રંભાથી જેમ રાસ લીલા શરૂ થઈ કહેવાય છે તે પણ નાટક ઉપરથી, કારણ કે એ ભાગને પૂર્વ રંગ કહી, પ્રથમ વસ્તુ, રિથિત દર્શન કરાવી, નાટકનો હેતુ સાર સમક્ષ કરી, ધીતિહાસ વિગેરે પ્રતાવિક રૂપાંતરે પ્રકટ કરે છે. કાષ્ટ એવી દલિલ કરે કે એવો પૂર્વરંગ હાલમાં કયા છે? સંસ્કૃત નાટકમાં પણ જાણીતો નથી, તો મુચ્છકટિક જ્ઞેતાં એ શંકા દૂર થાય છે પરંતુ અતિશય કંઈશતા તથા પ્રેક્ષકની અધીરને લીધે પૂર્વરંગનું પ્રતાવિકા રૂપ થતું આ ઉપરથી અનેરિ બિના એ સિદ્ધ થઈ કે મુચ્છકટિક નાટક બહુ જુનું છે. પૂર્વરંગમાં નાંદિતો પાક ચાણુ હતો, તાનથી ગવાતો, જે સૂત્રધારના કતવ્ય પક્ષી તરિકે લેખાતું પછી અન્ય નટ રથાપક સૂત્રના પ્રતાવના આદર કરી નાટક સંકલના પ્રારંભ કરે છે. કાષ્ટ પણ હજુ નિર્ણય કરી શકતું નથી કે નાંદિકયા પાઠકથી ગવાય, એ પ્રશ્ન હજુ રમણે લેખ્ય નાટ્ય આવશ્યક છે. ઉપરોક્ત શંકા માટે એતિહાસિક પુરાવા જરૂરના છે કારણ કે ભરત મુનિએ

દુઃકમાં પતાવવા, સૂત્રકાર પાસે નાદિ ગાન કરાવે છે, જે નિયમ અવગણિત રીતે સ્વીકાર પામ્યો, વળી આદેશ, ઉદ્દેશ પણ વખતની અસિદ્ધિરિધી સૂત્રધાર પાસેજ કરાવે છે. નાટક ગાન, હાલ ભાવ, ચેતનાયાળા વિગેરે શિખવવા જેમ આધુનિક coaching master હોય છે તેમ પ્રાચીન કાળમાં નાટયાચાર્યના ઉપનામથી અભિનય શિક્ષક યોગપાતો, જેમાં લક્ષણ બુદ્ધિ અને શક્તિથી પ્રસાદી પામિલોજ કાર્ય બળની શકે, પછી ભલે તે સૂત્રધાર હોય અગર અન્ય સુપરિત સૂત્રધાર તે સમયે સમજી, વિદ્વાન, અને સુપરિત હતો, તેથી નાટયચાર્યની પદવી પ્રાપ્ત કરવાને યોગ્ય ગણ્યોતો. નરના ઉપરિ લેખાતો અને નાટકમાં પણ ધારણા પ્રમાણે કાર્ય બળવતો. આધુનિક કાળના નાટયાચાર્યો હિલુપરિત પદોંઆનારા, અને તે વખતના ગીત, વાદ્ય, નૃત્ય, અભિનયમાં એટલા કુશળ હતા કે સ્ત્રી પુરુષ બન્નેને તાલિમ આપતા. હવે પાત્ર વિધે વિચારતાંજ, નાટયાચાર્યની ખુશીની પરિક્ષા, બુદ્ધિની નિયંત્રતા અને રસમય સુંદરછીની બહીહારિ સમાપ્તિ હતી. વિદ્વત્ સંસારણ નદ હોવા અસંભવિત કારણ ભરત મુનિના કથા પ્રમાણે.

વામનો વંશઃ કૃષ્ણઃ દ્વિજન્મા વિકૃતાનનઃ।

ચલતિ વિંગલાદ્યથ, સચિષ્ણો વિદુરકલા।

આવો વિચિત્ર વેપધારિ હસવા યોગ્ય આધૂતિ વાળો અભિનય કુશળ, કાલણ પાત્ર યોજવા એ અતિ કદિન મગજની ગ્રેહમતનું ઉત્કૃષ્ટસ્વરૂપ અને બુદ્ધિનું સુરમ્ય ચિત્ર સાક્ષિ અર્પતું હતું. અનન્ય ટોપણુ એવીજ બારીણથી નિરીક્ષા અને અનન્ય બદ્ધિત કેકથી, સ્મરણીય વસ્તુચિતિ નિહાળી સુંદી કદાતા, ભરિ હાલમાં તેથી, કવળ ઉચ્ચંજ હિષ્ટોચર થાય છે એ વિલખનિય હકીકતનું આગળ ઉપર અવલોકન કરાશે. પ્રાધાન્યપણે, મહત્વદર્શી નાટયનું અવલોકન ઉપવકીર્ણ થયું, ગૌણ પક્ષી, વસ્ત્ર, અગ્રકાર, શસ્ત્ર વિગેરે કેવાં હોવાં જોઇએ, એ વાતનું સ્મરણ, હમણાના કાળમાં કેટલું જળવાય છે એ તપાસનું જરૂરનું છે. દેશ, કાળ, પ્રમાણે વસ્ત્ર, શસ્ત્ર, આભુષણની ઘટના કરવી જોઇએ, એ પદ્ધતિ આધુનિક કાળમાં તદન નષ્ટ થઈ છે.

નાટકો પ્રાચીન કાળમાં માત્ર મહોત્સવ પ્રસંગેજ રચાતાં, બજવાતાં રાષ્ટ્રવિપ્લવમાં રાગનું પાલિત સુકુમ્બર નાટય-કલા, તણાઈ ગઈ. સંસ્કૃત સાહિત્યપુરાણ, તિરોણાવ જોડે થવાની ભાષામાં રાસધારી, ભવાઈ-વિગેરની ઉત્પત્તિ થઈ અને પ્રાચીન નાટય કળા, હુમ થઈ. પુનરોદાર અસંભવિત

આવશ્યક પરંતુ, ઐતિહાસિક પુરાણી કેવી ઉપર કોણુ પરવરે અને ગુપ્ત થયેલી, અતંહિત થયેલી, મંગળસ્મૃતિ કયાં, રજી છે, રગદામ છે તેની પચાત કાણુ કરે? સૌસૌના સ્વાર્થમાં મચેલા જેથી કાળ વહેનમાં કાણુ નળ છે ગયું છે, એ પૂરું, જેમ વિનાશની હોલી નથી તેમ નાટય કળાનું પણ થવાતું.

પ્રાચીન નાટકોની ઉત્પત્તિ વિધે, તેનાં મનોગતલક્ષણો, સહેલુક દર્શાવી, યથાર્થ સમાચારનીય વિષય સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં, સર્વકાલે અને સ્થાને થઈ પડે છે, તેની ઉપચોગિ-તા નિસંશય રીતે જન સમાજને લાભપ્રદ છે એ ઉચ્ચાર્યથી પ્રાચીન પદ્ધતિ નાટય શાસ્ત્રની કળા, રસ પ્રેરિત પ્રક્રિયામાં આરંભિત તેમ પરિ પ્રેરિત વિહુપ્ત થઈ ગઈ પરંતુ આધુનિક નાટકોના ઇતિહાસ અવલોકતાં નાટકોનાં કર્તવ્ય ઉપર જરા વિરામ પામશું તો ખોટું નથી, નાટકોનું લક્ષ્ય, અતંકરણનું ઉચ્ચાર્યો સાથે સંયોજન, ભાવોનું ઉલ્લેખન, સંશોધન, અને વિમળ સંસ્કૃતિ સંસ્થેય, ને આકર્ષણ, ધર્મનીતિ, વિગેરે પરિ-મલ જનક વસ્તુમાંથી ગુણનાત્મક સિદ્ધિ સ્થાપત, અભિનયથી, શોક અને લય, ઉપાદેક ન બનાવવાં દુર્ગુણ દુર્થોજના પ્રતિધિકારિ પેદા કરી દેલ, અહંતા, મમતા, સુર્જતા સામે ઉપહાખ્યો સુંડો, ઉઠાવી, જનમ મચાવી ત્યાગરૂપિ ઉપજની, અને સામાજિક ભાવે, સત્કર્મનો જળ અને દુષ્ટિનો પરાજય દર્શાવી, મનોરથ સુધિમાં મનોગત ઉભાર ઉપસાવી, બ્રહ્મિત પરવરે, બ્રહ્મિમય ભાવનાનો રસો રેલાવવા એ ખરા નાટક કરાનું કર્તવ્ય પક્ષી ગણાય છે, પ્રાચીન કાળમાં નાટક ઉપર અભિરૂચિ અતિસમ પ્રમાણમાં હતી, તે મુસલમાનના વખતમાં અતંધાન થઈ ગઈ; જે કાળમાં અરબસ્તાન, ઇરાન આદિ પૂર્વના પ્રદેશમાં માહિતિ નહતી તે કાળે આ દેશ વિભૂતિ-વાળો લેખાતે. જેથી નાટયકળાની સ્વતંત્ર ઉત્પત્તિ આ દેશમાં ઉભાવેલી લેખી શકાય. સંસ્કૃત નાટકો પછી ગ્રેમાં-નદે મુગ્ધાતીમાં લખ્યાં છે. એવું જાણતું હોયો ગેસાંધુ પરંતુ કોઈ રસમય સાક્ષરિ શૈલીની એ બાબે છે એવું આધુનિક શૈલિપરથી ઉલ્લેખાય છે. અવાં ઉચી પ્રતિતા નાટકો, આવા માનનીય પાત્ર વર્ગ; આવી ઉચ કવિત મય-સ્વનાવાળી ઉત્તતદશા ઉપરથી હમણા કેવો અધપાત થયો છે તે સર્વે મુરિને સમજવા વિગર રહેશે નહિ. ભાષામાં હાલમાં નાટકોને કેવું સ્થાન અપવામાં આવ્યું છે; નાટકો-થી જનસમાજ ઉપર કેવી અને કેટલી અસર એક સીકા પડેલાં હતી અને હાલમાં કેવી વિપમ રીતે વિકરી છે; માટે અધોગતિથી ઉત્તત નીરાહ પકડવાની છે એ સાહિત્ય

વિદ્યાસી સાક્ષરને સમજવાનું છે. જ્યારે સાક્ષરણ સમૂહને લેખન વાંચન અવગચવણું અને ઘણું અંશે ખીલકુલ આવડતું નહિ ત્યારે અસંખ્યજન લાભાર્થે તેમજ ભણેલા અને અભણ સમાન સપાટીથી ઉત્તેજન સમજી શકે તે માટે, જન સ્વભાવનું, તેમની ભાવનાનું લક્ષણ સહિત ચીત્ર વસ્તુ આદર્શથી, વાર્તામય સંકલનામાં, નાટ્ય-કારમાં અર્પ્યું. લોકોમાં ઉત્સાહ અને શિક્ષણની સમજ રડવામાં આવી. જીવનની જીવન આશાની રૂચિ અધિકતર, વિવિધ શ્રેણીમાં પ્રસરવાથી, નાટકની રચી કમી થઇ

નાટકની ઘટના કરવી એ ટુંક ભરોળી કવિનું કર્તવ્ય નથી પરંતુ કુશળ કુશલ બુદ્ધિવાળા જગતના ઉદાપોહમાં મચેલા, શાનસરણીમાં સરેલા, અલૌકિક ભાવના ભરેલા, સાક્ષરનું, જન સ્વભાવનું, સમાજનું આલેખન કરવું, સમસ્તકાર્થની એક રૂપ કલ્પના કરી, નાટકનું ખીજ સ્થાપવું પછી તેના ઉકેલે બેઠે કરવો, અનેક અંગોની સંધિ કરવી અને રસનિર્ગપતિ કરવી. નાટ્યકળા સાહિત્યકળાનું અંગ છે, જેની નિષ્પ્રણયોના ધોષ ઉધ્યા અને તીના સાથે દ્રવ્યતા માણસ પડે છે. સાહિત્યકલામાં, સંગીત, કવિતા અને નાટ્ય, પરસ્પર સહોદર જેવા ગાઠ સંબંધી, ક્ષેત્ર વિશાળ છતાં, નાટકમાં જ ચોખ્ખું એકાગ્ર એકેન્ત દિગ્ગિરિ! ઉચ્ચ પ્રગતિનું, મતિની ધીરજવાળી ગતિનું નાટકમાં સ્થાન છે તે શુભાવવા એ હાનિકારક તેમજ રામવિનાઈ તેથીજ હમણામાં નાટકો નોવિનિષ્કાર માલૂમ પડે છે. પ્રેક્ષક વર્ગ નો પ્રકાર, સંભાષણો, અશ્લીલ પ્રેમ લક્ષણો વસ્તુ દર્શન પ્રેમાલ વાચાલ કૃત્યો, વિચારણીય અગર અવિચાર દીખળી બતાવી, હાસ્ય ઉપગમવારી સૌંદર્ય અને વિવિધ રસના પૌર્વા-વિર્ધીની ગેરહજરને લીધે જે દુર્ગંધકારિ સંસ્કારો નાટકો ભેગાથી મૂઠણ કરી લાંદારમાં ભરીયે છીએ તે બેતાં હાંસિ પાત્ર આજના નાટકો કાયજ. નાટક ભજનાથી સમવાયને સમાન લાભ મળે છે પરંતુ વ્યક્તિ એકજ હેતુવાળી હોય માટે કંઈ એકના લાભ અનેક ન લઈ શકે? સાધન સંપત્તિ, પ્રેક્ષક અને ગાયક ગણની વિપુલલક્ષતા પ્રમાણે નિયત થાય છે, એ માટે નાટકની પાસરે અધમતાનું પગ-રણ દર્શાવવા સમર્થ છે. આર્થિક સતેવણી યર્ષ, આત્મા પૂર-વા માટે, કર્તવ્યહીન થઈ, આત્મચ લાભને તથા પ્રેક્ષકની પ્રતિબ્ધામાં અંત રાપ હીન થવાથી અંત પોતે અંતરાયની સરણિમાં સરે છે. નાટક પ્રમુખ જીવન છે તો સમવાયની સંસ્થા કાયમ કરવા, પ્રગ દિતાર્થે સુધારણા કરવી જરૂરની છે કારણકે રંગભૂમિ ઉપરનું કૌશલ્ય ભૂલ કરાયે છે અને જે સુધારો થાય તોજ દોષ દુર થશે. રાજ્યની જવાબદારિ નાટ્યકળાના સુધારણા ઉપર હતી એ પ્રાચીન દરબારમાં

નાટકો થતાં એ ઉપરથી ધરો લેવાશે. પશ્ચિમમાં પણ એ પ્રકારની રચી શકે હતી એવું એવીજાણે જ્યારે માર્દો નથીન થઈ ત્યારે રોકરિપપરને નાટક ભજવવા યોજાઓ હતાં, તેમજ મરદુમ મહારાણીએ જેની ધરતી અને નવાજેશ કરી હતી એ ક્યાં અનુભવું છે? આધુનિક નાટક રચના પ્રણાલિકાના પ્રેમ પટ ઉપર સ્થાપ છે, પ્રેક્ષકની પ્રતીતિ મેળવે છે, કારણકે પ્રેમ લક્ષણો પાત્રોચો, લિભસ દાવ-ભાવથી મનરંજન કરી, વસ્તુ નિર્જીવ અને નિમલિય, નીતિ અને રીતિથી પાત્ર નિયમમાં નહિ રહેતાં, સુધારાથી દુર ઉધાડા સુંગરમાં મચે છે, માટે સુધારણા, વિચાર અને શક્તિનું ઉચ્ચ સાહિત્ય સર્વથા યડતી પડતી સાથે સંયુક્ત છે. પ્રાચીન નાટકોમાં રસ પ્રધાન, હાલમાં ક્ષતિ, વળી રસમાં પણ એકમાંથી ખીજમાં પરિવર્તન, વિચિત્ર પ્રકારે અજાણી રીતે અને સહજ હોય એવી ભાવના અર્પનાઈ માલૂમ પડે છે, એવું ઉચ્ચાર્ય રસ સિંચન, એવાજ રસ થી ભજવવું જોઈએ. આધુનિક નાટ્ય સૈલિમાં પણ પ્રાચીન વિષય હોય તોપણ પ્રેક્ષક વર્ગની મતિ શુદ્ધ અને કુલ્લક તેથી શક્તિ હીન, વાસના હીન જેવા જણાય છે તેથી રસની મોહાશ, માધુર્ય દુર રહે છે. રંગલા જેવા નટની આલસ્યકતો, સુખ્ય નાટકના ગૌણ અંગતરિક, અથવા અંતર્દિગ્ધતી તેવારિ ખુલ્લી નહિ પાડવામાં સમાયેલી છે. પરંતુ હાલમાં ત્રણે અર્થાત નાટકશાળા, વિદ્યુપક તેમજ નાટક હાસિપાત્ર ધરો ગદ્યાત્મક અતિશય લાંબાં ભાષણો, તેમજ પાત્ર વર્ગમાં પણ, સ્થાન, સમય, વય, શિક્ષણ, વગેરે વિચારણીય વસ્તુમાં બાધક લક્ષણ નજરે તરે છે તે માટે ચોખ્ખા કરવી આવશ્યક છે. નાનાં બાળકો, મૌઠ યુવાનો પણ એક સરખી ભાષામાં સરખા હાવ ભાવથી ભજવે, જેમાં જે કોઈ પણ શબ્દ ગ્રંથનો એક વળ બુલે તે બેઈકયો અપ્રાપ્તના રંગ, હાંસિ અને હા મરકરી, વળી સંગીતમાં ઉણપ અને કવિવતી કંઈપણ હાથા વગરની, રાગનું ભાન નહિ, કવિતાનો આદર નહિ, જનનું નામ નહિ અને ગા-વનમાં સર લંબાવી, સંગીત શોભાવે, કુલ્લક ગાયન વગ્ગનદાર ગણાય છે. અને તાર્કિક દેસે મરાય છે, કારણ ન્યાય પક્ષ કોઈ જણાતું નથી, પ્રેક્ષક વર્ગ અભણ કે ભણેલા, પ્રેમના છદ્દે વળગેલા તેથી એજ રદશુમાં રમણ કરતા, નજવાને ઉંચી પાસરે આપી, નાટકની અવનતી જાહર પાડે છે. નાટકનો દેહ કવિતા, સંગીત અને ચિત્ર-કળામાં સમાયેલો હોવાથી, કવિ, નાટ્યાધાર્મ્ય અને નટોની સંસ્કારિ શુદ્ધિ હોય તોજ નાટક વેત્રી પ્રફુલ્લ થાય બહેકે અને માનસિક દૃષ્ટિ પુરતી રીતે કસાય ત્યારેજ નાટક-શાળાનું સાદૃશ્ય સિધ્ધ કર્યું કહેવાય આ દેહની સંકલના માટે અનુકરણીય નાટકો રચના ન કરવી એ ઇષ્ટપ્રદ છે

પરંતુ યાચ છે ઉલટું અને જે પશ્ચિમના નાટકોની લેખિનિ નો વૈભવ, ચિત્ર, લાવણ્ય, વિસ્તૃત દશામાં હોય છે તે કેવી રીતે અહિં અવતરે તેથી અનુકરણ એ ઘડપટ્ટાં અને અ-સ્થાને માનુષ પડે છે. ભાષા જ્ઞાનમાં સંયોજકો પાવરધા ન હોવાથી ઉપલક્ષી આ સારાંશનું અવતરણ લે છે, અતઃ તર ભાગ તરફ દેખી દેવા વાંછના રાખે છે, જે પણ નિષ્ફલદાર નિવડે છે. નાટક ભજવવામાં પણ સાવધાનિ, સંભાળ અને સાવચેતી રાખવી; મંદસ્તુદિ, મુર્ખતા શોધે, કંઈક હલ્લેના કુરતા ત્યાંએ એવી હાંસિ લાવવી, અણલુકેતો આવિભવિ દર્શાવેલા એ વિશે પેપણુ અને શ્રમતા વ્યયનું પરિણામ છે. નાટ્યકળાને ઉન્નત બનાવવા સ્થિતિ જન સમાજમાં ઉંચી લેખાવા, ચોજક, પાત્ર અને વ્યસ્થાપક નો આશ્રય લઈ, ઉંચી શુદ્ધિનું વિચારશીલ, તાકકિ તાર તત્તમ એવી અતિ રંગ લઈ, અતિભાવ સાહિત, ભાવના ને ઉન્મેષી, નાટક સેવાનું ઉપકરણ છે જેથી જેમ સમવાય વધારે દોષાય, કાર્ય પ્રેરિત, લગ્નનિર્મા રેલાય એજ ધ્યાનમાં રાખી, કાર્ય પ્રવૃત્ત રહેવું જોઈએ જેથી એ સંસ્થા નામ-ચીન ગણાય તેમજ ખર્ચ, શ્રમ, ઉંચા આશયથી પ્રેરિત લેખાય. પ્રાચીન કાળમાં નાટક નિયમો કેવા પ્રકારના હતા તે સમગ્રનું નથી કારણકે મધ્ય કાળમાં વિલીન થઈ, તો આ કાળમાં તેની ઉદ્ભવ દશાનું બાન શાથી ઉકેલાય?

ઉત્તમકલાની અધમ સ્થિતિ અસ્તોદયના નિયમે ચાલુ હતી તેથી ભવાઈમાં રૂપાંતર પામી, પરંતુ આગળ ઉપર પાછી નાટક સ્થિતિ ચાલુ થઈ પરંતુ ઉદ્ભવ સમય પહેાંચ-વાની આશા નિરર્થક છે. ભવાઈ સાહિત્ય નથી. માત્ર જેમ સંસ્કૃત નાટકો માં સૂત્રધારને ભાવ કહેતા તેથી, ભવાઈ અને ભવૈયો ઉતરેલા અને કક્ષય રમવાની રીતિ પ્રસરેલી, જે કેવળ અશ્લીલ અને અધમ પ્રકારની નાટકનો મુખ્ય હાસ્તરસ, તેને ભવૈયા અતિમ સ્થિતિ એ પહેાંચાડી,

બિભત્સ બનાવે છે. વ્યક્તિની ખાસ્ત્ય પ્રમાણે ચારિત્ર્ય અનુસાર જાતિ સમસ્યા મંધાણો, તરગાળા કહેવાયા, ભવાઈ લેખાયા, પ્રયોગો શરૂ કરાયા જે સમયે નાટક કળા અંધારમાં હતી તે વખતે ભવાઈ લોકપ્રિય હતી. નાટક કળામાં અધમતાનો અંશ ત્રિતિજ્ઞાયા રૂપે પણ હોવો નહિ જોઈએ. શુજરાતીમાં નાટકો લખાયેલાં જેમાં ભાષા-તર તથા સ્વતઃ કલિયત બન્ને મોણુદ છે. કવિતા હલ્લની વિશેષતા ઢંકાયેલી રહે એવી રીતે, સાક્ષરતા સંતિય યાય કુશલતા પ્રમાણે ભૂત નિવડે, સંકલના સંસકારિ સંક્રાંતિ-વાળી ઉચ્ચેભાષ, જનસ્વભાવનું રસિક ચિત્ર, પાત્રોના ભાવથી પુર્ણ, અનુપમ રસ શ્રેણી વહાવતુ દ્વિ સંસ્કૃત્ય આવે એ ઉત્તમ નાટકકારની કૃતિમાંથી ઉકેલવું સરલ થશે. દૃષ્ટાંતસિદ્ધ આદર્શો, પ્રેક્ષકજીતિમાં ઉંચી જવા લેતો નાટ્યકલા ઉન્નત સ્થિતિ તરફ વલણ કરે. આપ્રાસંગીક વ-સંગારથી કૃત્રિમતાનો દોષ ઉતરે છે. શુજરાત કાઠિયા-વાડમાં નાટક મંડળી સ્થપાણી તે પહેલાં મરાઠી નાટકો ભજવાતાં, “જેમાં ઉદ્ભવ પ્રકારની રંગ ભૂમિ, પડદા અને બીજી Realistic સ્વના અને યુક્તિઓ ન હતાં પણ સંકલના પદ્ધતિસર, અને પ્રમાણમાં યોગ્ય લેવા લાયક હતા હાલના નાટકોમાં વસ્તુતઃ કંઈપણ યોગ્ય મળતું નથી; ગાયનો કહેસ્ય રેખાય પણ તે કુખડા રૂપમાં હઈને, ચર્ચિત શ્રવણ અશાળ માગે છે. નાટક ઉપર વિવેચનથી દુષણુ ભૂપણુ જણાય, માટે નાટકની ન્યાં સુધી જોગો ઉડતી નથી ત્યાં દીકા યાચ તો જે હુંક ભડોળી હાલતમાં રંગ-શિયાં માફક ચાગે છે તે પણ ભાંગી પડે. સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં નાટકના પુસ્તકો અતિશય રુદ્ધિગત થાય, નાટકોનો પ્રચાર પ્રમાણમાં વધે તોજ નાટ્યકલાની સુધારણાથી ઉદ્ભવ સ્થિતિ નળેજી જણાય, તોજ પ્રાચીન નાટ્યકલાનું અનુકરણ યથાસ્થિત ક્યું લેખાય તોજ સાહિત્યનો ઉદય પ્રજ્ઞાસિકા-થી પ્રમાણુ ભૂત થાય.

રંગમાં-ભંગ.

લખનાર: “હરમીસ”.

(પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા.)

(સર્વ હક સ્વાધીન.)

ગિયા પ્રકરણનો હુંક સાર—પારસી તાલુકાના ગામડાને દેખાવ, તેના અપંગ માણેક તથા તેમની દીકરી દીનુબાઈ, તાડીની દુકાનની વીગત-સંજ્ઞાનો વખત, એક ધામ્યેક ધ્યેસા પુરૂષને ખેડૂતો ઉચકી લાવ્યા તેની સારવાર-તેના કારભારીની આમદ, જહાંગીર અને બીખાનો ધામો-પ્યારની પજરણ, જહાંગીરની માગણી, દીનુનું દામાડોલપણું, બીખાનો ગભરાટ, જહાંગીર, પેસુઆ અને દીનુબાઈની મસજત, લગનની પરવાનગી-જહાંગીરનો દરખ અને સધાનાની વમાસણુ. પેસુઆ, દીનુ તથા જહાંગીરનો લગન બાથદનો ભવિષ્યનો ખુશરો, દીનુ, આપને છોડી નહી જશે તેની છકર-પેસુઆની જહાંગીર સત્યની વાતચીત, તેના ધંધા આકરીની તહેદીક, જહાંગીર પોતાના કાકાને લગનથી વાફે ન કરવા, તેની માગણી, પેસુઆએ દીધેલી દુખા, તથા દીનુને કાઈ દુખ દેએ તો મ્વાયી પડતી કડુવાના આપ-રાતનું બોળન માંદોમાયે સજામતી, નિંદાનો સમય-જહાંગીરનું અધારામાં કાંઈ સૌધનું-લખમનની ચતપત-જહાંગીરની ઉત્તથાપ-માથાના દુખાવાનું બહાનુ-લખમનનો શક-સહવારના સગન-શે-વાણોતરની ઉઠાગરી-ચોગ્ર વખતમાં લગનની તૈયારી મટી કણુલાત. મુંબઈમાં પારસી કલબ, દોરતોની ધમયકરી-બીલીમડની રમત-ઉત્તાદી ગાણું સિખવાની પારસી છોકરાની ઉચક-જહાંગીરની પધામણી-તેના માથાના ધા ઉપરથી દેકાર-ટકાર ઉપરથી કમ્-ધર્મની વાત-નાત ઉપરથી રીકજક-ટકારની સામસામી ગરમા ગરમી-માલેકનું વચ્ચે પડવું-પતાવત-સોરાજીની દુવા.]

પ્રકરણ ૬ હું.

વીલર વીલા.

આપણે આપણી વાર્તાને કલબમાંથી જહાંગીરના બહાર પડતા મુખી વાંચી આન્યા. હાલમાં આપણે મળ્યામ તરફ આવેલા એક બાદશાહી બંગલા તરફ નજર કરીશું. આ બંગલાની પેદલાઈ લખાઈને કાંઈ પાર હતોજ નહી. મસ મોટા દરવાજામાંથી અંદર પેસતાં, બગીચા તરફ નજર ફેંકતાં તુરતજ માલમ પડતું હતું જે હાલના શેઠને પૂલપાન ઉપર અંતિ શોખ હતો. બાગમાં સ્થલે સ્થલે કા-પારા તથા માંડા ઘણાજ દિલપક્ષી બનાવવામાં કરી ક્યાસ રાખવામાં આવી ન હતી. આ બંગલો અસલ

કાંઈ બીજા ધણી પાસે હતો, જેએ પાસથી હાલના માલેકના હાથમાં આન્યો હતો. આ બંગલા ઉપરથી અસલના પારસીઓનો તોર અને બેર કેવો માતખર અને મોલાદાર હતો, તે આસપાસની જાહોજલાલી ઉપરથી ખુણુ માલમ પડતું હતું. બંગલાના દરવાજા ઉપર વચ્ચો વચ્ચેથી ધણુંજ કીમતી ફાનસ આરાસના કરવામાં આન્યું હતું તેમજ અંદરથી જગે જગે તેવાજ દિલપક્ષી ધોલગાઓ ઉપર ફાનસ મુકવામાં આન્યાં હતાં. જગે જગે તાતા મોટા દુવારાઓ તેમજ તે આસપાસ શોભા-યમલ તથા સગવડાવી બેઠકા બનાવવામાં આવી હતી. હુંકમાં યકેલા મનને રાહત આપવા મટી આ બગ્યા હાથક હતી. બાગમાંથી અંદર જતા મસ મોટા આંટલા ઉપર જવાતું હતું. આ બંગલો નિસ્તાર સાથે સોસાયમન તથા ભપકા ભરેલો હતો.

ઉપરાંત મોટા ત્રણ બાજુએ ફરતો વરંડા બનાવવામાં આવ્યો હતો. આરણમાં દાખલ થતાંજ એક મોટો હોલ ઘણુંજ કીમતી કીસમના ઉચ્ચ કારીગરીના સર સામાનથી સજ્જ કરવામાં આવ્યો હતો. હોલમાં ઓછા પૈન્ડીંગ તેમજ બીજા ઉચ્ચ કીસમના ચિત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં, વચમાં મહારાણી વીક્ટોરિઆનું ખરડ પૈન્ડીંગ ટાંગવામાં આવ્યું હતું. આ બંગલો અસલ એક પારસી યુદ્ધસ્થળ હતો, તેમના હાથમાંથી હાલની માલકીમાં આવ્યો હતો. એ બંગલાના બહારના અને અંદરના તરેહવાર તોર ઉપરથી અસલના પારસીઓની ઉચ્ચ તોર અને જોર નો તે ભાસ આપી રહ્યો હતો. વળી વફાદારીની નિશાની પણ ઉપર ઉપર ચઢતાંજ બહા મહા પ્રતાપી મહારાણી વીક્ટોરિઆના ચિત્ર ઉપરથી માલમ પરી આવતી હતી. આ 'વીલર વીલા' અસલ કોઈ શેઠ ખાનદાનની માલીકી ધરાવતો હતો. હાલમાં મંચેરજી કાવસજી દારવાલાં (આપણા ઉસ્માદ નાયક જહાંગીરના કાકા)ના હાથમાં હતો. બહારના મોટા દરવાજા પર 'વીલર વીલાની તખતી કાચમાં રાખવામાં આવી હતી, કારણકે હાલના શેઠના અમાઈજીનું પણ એજ નામ હતું, પણ બીજા બાજુએ 'એમ કાવસજી' નું નામ નાના સંગેમરમરના પથ્થર ઉપર સોનેરી હરફમાં કોતરેલું હતું. એ શેઠને પોતાના આપથી માલગુ આવેલું નામ મંચેરજી કાવસજી દારવાલા પસંદ નહતું. આસપાસ તપાસ કરતાં પણ એમજ માલમ પડતું કે, તેઓના સામે કોઈ એમ. કાવસજી સિવાય બોલી શકતું નહતું અને કુંકમાં તેવજનું નામ મંચેરજી શેઠ કહીનેજ કહેવાતું હતું.

મોટા હોલમાંથી આગળ વધતાં, વચમાં મોટી ચાલમાંથી પસાર થતાં, બાજુની હારમાં ત્રણ ત્રણ સસ મોટા ઓરડાઓ હતા, જ્યાં ફરનીચરનો કાંઈ ખર્ચ હતોજ નહિ. આગળ વધતાં જમવા માટે ખુદ્દો બીજો હોલ હતો. ત્યાર પછી એવા બંગલાના દોરને પુણી વલવાને માટે, ગોડાઉન તેમજ એક વતરોજે કાંઈમી ક્યાસ વગર સઘળી ઝીંજેથી ભરપુર હતો. બંગલાના પાછલા ભાગમાં જાત-જાતના ઝાડખા સાથે તર તરકારી રેપવામાં આવી હતી. જેમાંથી પોતાથી અને તેટલો તેઓ ઉપયોગ કરતા અને બાકીની આસપાસના તરફ ભેટ મેળવતમાં જતી હતી. એ ઉપરાંત પાછલા ભાગનો વિસ્તાર બહુજ મોટો દીસતો હતો તે એટલા સુધી કે પાછળ એક નાનો કુંગર પણ તેની હદમાં આવી જતો હતો. આ કુંગરની ખાસ એક ઉડાણ બીજી જેવા મોટા ખાડો હતો જે બંગલાથી થોડે દૂર હતો. આ ખાડામાં પાણી ભરાઈ રહેતું હતું જેનો પાછલા

રસ્તેથી ગામના લોકો દોરોને પાણી પાવના ઉપયોગ કરતા હતા. પરંતુ દોરનાં ખરના આવવા જવાથી અડધણુ પડવાથી પાછળથી બંગલાના કમ્પાઉન્ડની હદ તારથી બાંધી લીધી હતી જેથી તે ખાડાનું પાણી વપરાયા વગર પડી રહેતું હતું. આ નાના તળાવ જેવી બીજી રૂપી જગ્યા ઉપર ત્રણ ખુણે ઘણા મોટાં ઝાડો નીચાણથી ઉગેલાં હતાં. આ કુંગર અને બંગલાની વચ્ચે વચ્ચે એક નાની બંગલો હતી જેપરથી માલમ પડતું હતું જે અગાઉના શેઠના વખતમાં પોતાના કારભારી માટે એ જગ્યા બનાવી હોય, પરંતુ હાલમાં તે પડતર પડેલી જણાતી હતી. ફક્ત એ જ વખત સાફ-સુદ્ધ કરવામાં આવતી હતી.

આ પ્રમાણે આપણે જ્યારે બંગલાની તપાસ લઈ ચુક્યા છીએ, ત્યારે હવે તે માંહે વસનારાની નોંધ લેવાની ખાસ જરૂર છે.

માલેકનું નામ આપણે સાંભળ્યું છે, તેમનાં ખવાસની પિઠાન જ્યારે અવસર આવશે ત્યારે લઈશું. માલેક ઉપરાંત આ બંગલામાં તેવજનાં બહેન તહેમીના અને તેમની એક છોકરી ખુરશેદ રહેતા હતા. ઘરમાં જમશેદ નામનો એક કારભારી હતો, તેના હાથ તળે એ પારસી બાગરની અને એક મોચિદ મીઠાકાગર હમેશ ત્યાં જાયુકનો રહેતો હતો. એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે શેઠ ગમે એવા સરભાવના હોવા છતાં અસલનાં ધાર્મિક રિવાજના, કાપડા અદિ રાજ કરતા હતા. આ કારભારી જમશેદના એક છોકરો પણ ત્યાંજ બંગલામાં રહેતો હતો અને કહેવામાં આવતું હતું કે તે શેઠની મહેરબાનીથી એક્ષીનસ્ટન કોલેજમાં તાલીમ લેતો હતો. જે નિમજ હોયતો શેઠના દિલ શુદ્ધાની ખરી પિઠાન ચરી નેહએ પરંતુ તે પાછળથી નેહધું. એ ઉપરાંત ખાસ ધ્યાન ખેંચાતું હતું તે એ હતું કે ત્યાં બરજેરજી નામનાં 'વૃધ' વયના એક મોચિદે હમેશાં ત્યાં પોતાનો આજુ વસવાટ રાખ્યો હતો. તેઓ માટે માલ ઉપર પાછલા ઓરડામાં હમેશ માટે સગવડ કરી આપવામાં આવી હતી. આ લલા બરજેરજી જેવજુ બરજેર દાર મોચિદનાં નામથી ઓલખાતા હતા. તેમની આસપાસના લોકોથી બહુજ તારીફ થતી હતી. તેઓ સર્વેના સલાહકારક હતા, એટલુંજ નહિ પણ તેઓ પોતાના ખરચના જોખનનો ભાર કદીપણ કોઈના શિર પડવા દેતા નહતા. એકજીને એ દિકરા હતા. એક દિકરા ત્રિવે વર્ષો સુધી કોઈપણ જાણતું ન હતું જ્યારે બીજો દિકરો આટલું કોલેજનો અભ્યાસ કરતો હતો, વળી તેને તેના અભ્યાસ ઉપરાંત ધાર્મિક ક્રીયાના કામથી તેના પિતાએ તેને સંપૂર્ણ માહિતગાર બનાવ્યો હતો, તે અવાર નવાર પોતા

ના બાવાજીને મલવા આવતો હતો, અને લોકોની નજરે સહેજ પડતાં તેના ઉત્તમ સુશુભી યાપ તુરતમાંજ તેઓ પર પડતી હતી.

એ ઉપરાંત ધરમાં માઘી, હમાલ, રામોતરી, લેલા અને ઘોડવાસાઓ ધનિયાદી વિગેરેની કાંઈ કયાસ હતી નહિ. આડી-મોડાની કાંઈ વાન-તાણુ પણ ન હતી. પરંતુ ખુસાલી ની વાત એ હતી કે ‘બુકાયું-ભોક્ષું’, (મોટાર) ત્યાં તે વેલા જન્મ પામેલું ન હતું. મોટારકાર જે દર દરજા કામ પડ્યું હોય ત્યાં ઝડપી આલથી સવારમાં મુસાફરી કરવા માટે કોમની સેવા બળવે છે. પરંતુ તેમાં બેસી રસ્તા-પરથી પસાર થવાથી કુદતી બક્ષોસોથી રચાયેલી રચનાઓ નિવાસવા માટે તે લાયકની નથી. વળી કાંઈ કાંઈકાર તો એ ‘ભોક્ષો-ભુક્ષુ’ એવું તું યાદ અટકી બેસે છે જે અથ વચ્ચે રખી પડ્યા સિવાય બીજી દાહ રહેતો નથી. દીકરા હવું કે આણું કથારત સાધન આપણા નાથક માટે તે વખતે જન્મ પામ્યું નહવું.

પ્રકરણ ૭ મું.

“કલ્યાણનો શરૂઆત.”

સહવારનાં, મનચેરજી શેઠના આરગમમાં જહાંગીર દાખ લ થયો, તે વેળા શેઠ મોટા સાક્ષ ઉપર અરેડી પડેલા હતા, અને હાથથી પગના ઝોજોડા ઉપર નજરના બેરના ઉભરાથી તાત્કાલીક કરતા, કાંઈ અલુભન્યું વાંચતા હતા, તેટલાં તેમની નજર જહાંગીર ઉપર પડી.

કેમ જહાંગીર, તું ક્યાંથી આવ્યો આજકાલ તું જેમ ગમે ત્યારે આપેલ અને બચેલ એ શું ! મનચેરજીએ આંખનાં ભરાં ચરાની સત્તા કાઢી. એમાં શું મોટી વાત છે ? મનેજી કાંઈ કામકાજ હોય કે નહીં ? જેમ જેમ હમારાં કામ કાજ વધતાં જાય તેમ નવરાસ પણ એટલી થતી જાય એમાં પુછવાયું તે શું ? જહાંગીર ખુરશી ઉપર બેસતાં જવાબ દીધો.

“આજે એવો તુંડો જવાબ કેમ આપેલ ? મનચેરજી સહેજ નીચેઘ બોલ્યા તામુને તો બીજાઓ પાસે હરદમ તામેદારી કરાવતી, તે બધાના જવાબ એવા તેજજ લાગે છે, જાણીપંચ લોકના દેખતા તમારો તાપ દેખાડો છો. ત્યારે તમને તેઓની નામોદારીની દયા આવતી નથી ? કેટલાક શેઠો એમજ સમજે છે કે તેઓ ફક્ત દુકમ કર-

વા જન્મ પામ્યા છે.” જહાંગીરે હેડ ઉપર કરચલી ચઢવી જવાબ તોલ્યો.

“કેમ તમને જરા લાડ લડાવ્યા, તે ઉપરથી હવે આ-સતે આસતે ભારખોજ છોડી દેવા માગો છો ?” મનચેરજી શેઠ લથાર કરડા સ્વભાવમાં બોલ્યા. લાડ ! સાને લાડ ? તમારી ધમકીને હંમેશા પંપાલીઆ કડું, તમને હરદમ હાથ હા ! કરું, એટલે બધુ માન સમાધ ચલું ? અને તમને સીધા જવાબ દીધા એટલે ભારખોજ છોડી દીધા, એ બી સારી વાત કહેવાય !” જહાંગીરે જવાબ દીધો.

જહાંગીર મારા ધરમાં બે કાંઈનું બી મેં સાંખ્યુ હોય, કામનીબી ઉપર મેં વધુ માયા રાખી હોય, તો તે જુલું છે એમ તું બળ્યું છે.” મનચેરજી કરચરીને બોલ્યા “અરે કાકાજી એ સઘળું તમારી પોતાનીજ મતલબ સાધવા કરેલો કાંઈ માહારી ઉપર ઉપકાર કરતા નથીતો નહીં.” જહાંગીરે નકરિથી જવાબ દીધો.

મનચેરજીએ પોતાના હેડ જરા કરડીઆ, અને ખીજ-વાટમાં એકદમ પગમાં દુખારો થવાથી મુપ પગ દાખતા બેસી રહ્યા. મનમાં દુખની યાદ કરતા કાંઈ ભારે વીચાર-માં મસ્ત થયા હોય, તેમ ઘોડાવાર મધ્ય નીચ્યુ નાખી એક નીશીસા નાખી પાણુ વાંચવામાં મન રોક્યું. જહાંગીરે હાથથી આંત્રી મચો દતો. જે વેલા બારણું બંધ થવા પછી મનચેરજી શેઠ મનમાં કાંઈ ઉભાવથી ઊઠી સાથે બખડી અફસોસ કરતા, એ ખ્યાલ બેસી રહ્યા. તેજ પછે બીજા-ગમથી બારણું ઉઘડ્યું, અને એક ખુમસુરત પરી સમાન, નાચુક સુસામની કળી સમાન ખીમતી નવચુરલ જાનુ દાખલ થઈ. અલગન ખાસ તેણીની ખાદેસ હશે નહીં પણ બારણું ઘિવાડતા કાંઈ સજ્દ કાને પડ્યા ઉપરથી તેની આ-વતા વાર પોતાના અત્યંત વડાકથી બાપ આગસ આપી, માયું પેટમાં આંખી, સ્વગત દલગીરી સાથે કાંઈ કંટા-લેતી જેવી રીતમાં બોલો. “બાદાજી શું કામ તમે એવરને કાંઈમી પુછો છો ? જે એવા જવાબથી તમને સંતોષ થાયે ! એવન એવનના કામસર જન આવ કરે તેમાં આપુને શું છે ?”

“ઝારોદ ! (આ ઝારોદ તેમની દીકરી હતી) મેં સાધારણ પરપુત્ર સીવાય બીજું કડું પુછ્યું પણ નથી. પણ હવે માહારી ખાનરી થાયે છે કે એની વચણુ તદ્દન જ ખલતી જાય છે. જે એમજ હોય જે બધાના દેખતા એ સામા જવાબ દે, તો માહારી આપર લી થાયે ? પણ એ બે કુંકરામાં રસ્તો થયો તો સાર. આપણા બરબેરદાર

ખી એને કહેતા, સમજનવતા થાકા, પણ એ સમજતો નથી મનચેરછ જોડ્યા.

“બાવાજી જેઓ સમજનવતા સમજતા નથી, તેઓ પોતાની મેળે અનુભવથી શીખશે. વખતસરથી ચેતવન લેતા નથી, તેઓ હોડડ ખાઇ પોતાની મેળે ટેકાએ આવશે. માટે એ બાપદ તમને બરાબે કરતા લેતા મોહારથી નથી ખમાતુ અને મીરગાઇ જઇ તમે તમારા કુખને વધારે કુખથી કુખી થામે છે” ખોરશેદ ધણીજ મમતાજી સહાદે જવાબ દીધે.

“પણ હું એ જાત્રો વખત ચાલવા દેવશ નહીં”. મનચેરછ મક્કમ પડે જોડ્યા. બાવાજી એમ ધરતી વાત બાહેર ફેલાવવામાં, સાચી ધરના વરીલને નામોશી લાગે. જેટલું આપરાથી બને તેટલું કરવું. પરી તેમણે સંતાપવું નહીં લેખિ. એવન જેટલા ખરાખ ખી રાપવાના થયે કરે છે, તેટલી ભરીશની યુગ-ફેલી એમનેજ નડશે.—માટે હું અજન્ન કરું છું” થપા ! કે તમારે એમને મોહોડે લગાડવાથી દુરજ રહેવું, ખોરશેદે જવાબ આપ્યો.

ત્યાર પછી મનચેરછ શેડને શાન્ત પડેલા જોઇ, પાસેથી ન્યુસ લઇ મુખ્ય બનાવો. બાંની પોતાના બાપને વડિક કીધા. જેટલું સાંભળતાં શેક ઉભાઈ ગયા. કારણ કે રાત્રે ખીસકૂમ તાસરીશમાં વખત કાયો હતો, પોતાના વડાલા પીતાને રોજ લોપનમાં આવેલા જોઇ; હજીવેથી ખોરગાની બાહેર ગઇ, અને જતી વખતે તેમના મહેરા ઉપર નજર કરતાં, આ માયાજી દીકરીને દીકરામાં કાંઈ ચીંતા પેદા થઇ. તેણીને કાંઈ બચાવત થતી હતી કે, કેાઈથી નહીં” પણ આ તેમના મરફૂમ ભાઈના દીકરા જહાંગીરથી તેવન કાંઈ ઝર ખાતા લાગતા હતા તેટલા માટે મનમાં અફસોસ કરી, ફીરતારથી તેમની કાંઈ ખી ચીંતા હોય તો તે દુર થવાને મદદ માંગી.

વાંચનાર ! પ્રોય વાંચનાર ? આ બાબને લેખી એ ખરે જ ભાગ્યેય બનાવ સમજવો. જોકે પોતાના પગલાં ખોરગાની બાહેર લઇ ગઈ હતા જોડે તે ખોરગામાંજ તેણીને મધુર અવાજ, તથા તેણીને ઉમદા નીમલ સ્વભાવનો પડ્યો, પાછળ મેંથી મઈ હતી. હું તેણીની અપસ પણ પુર નરમાય અને અદાથી ભરેલી પેશાની, જતે કા-શેર કરવા વગરની તેણીની મહેર ઘર ચાલ, જે તેણીનું અમમલ ચાલવા ઉપરાંત પાછળ જઈને રહી જતી દે થ, એમ ખ્યાલ આપતી હતી. પરવાસ સમાન હોય જોડે

હાથીદાંતની બનીસી ઉપર કમાત કરી રહ્યા હતા. કમાન દારલવાથી વગર આંજવે અજન્ના સમાન કાંસી આંખો ચમકતી જોડે લેનારના લીતરના કાંતે કાતામાંથી, ફોથ કરી અજવાગાને પ્રકાશ દેતી હતી. ગમે એવો પણ અદ ખસકત, તેણીની હાજરીથીજ દંગ થઇ એક ફરેસ્તાની હાજરીમાં હોય તેમ મનથી કરી માનના ખ્યાલમાં ખીદ-મતગાર બનતો હતો. તેણીના આવા ઉત્તમ બાંધા અને શોન્દર્ષ સ્વરૂપ સાથ, સાદા પોશાક પુનમમાં ખીસેલા ચંદ્ર સમાન દીપક આપતો હતો—તેણીના ચુલુનો ચુલુકાર કરવો હમણા પ્રસંગ નથી. તેણી, પીતાના ખોરગામાંથી જે રસ્તે જહાંગીર નીકળ્યો હતો, ત્યાંથી બહાર પડી અને વીચારમાં એમ તેમ જોતી હતી, તેટલામાં જહાંગીર તેણીની નજરે પડ્યો. નજરે પડતાં જહાંગીરે પુછ્યું કેમ ખોરશેદ કેમ છે ?”

“સારીકાની જહાંગીરછ” ખોરશેદે લગાર અચકી જવાબ આપ્યો.

કેમ કાંઈ ચુસ્ત છેઓ ?” જહાંગીરે ‘આમલ ચલાવ્યું’.

“શાને માટે ચુસ્ત થાઉં ? નહીં જહાંગીર ! ચુસ્ત કરતાં ફરજીરી વધારે લાગે છે તમે તમારા કાકાજી સાથે જે રીતે આસી છે, તે ખરેજ નાપસંદ કરવા જોગ છે. શાને કારણે તેવજીને વીના કારણે તોજાઇ વાપરી સંતાપો છે ! લગાર કપકાસમાન ખોરશેદે જોધી.

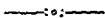
જે કામમાં ખોરશેદે બાબુ તમે સમજે નહીં, તેમાં વચ્ચે પડી તમારા મદારા વચ્ચે કદવાસ કરવો નહીં” જહાંગીરે ઉશકેરાઈને જવાબ દીધો.

“હું સમજું કે નહીં સમજું”, પણ ચાલજીતો બધા સમજે છે, કે તમારા મુરખીને તમે વારે વારે કેવા અપમાન ભરેલા તુંડ જવાબ આપે છે. કદવાસ માટે જોડ્યા, તો તેના જવાબમાં માટે એટલુંજ કહેવું છે કે મને કાંઈ સાથે ખી કદવાસ જેજ નહીં, પણ મારી સાથે માદસ સજા બાપને તમે સતાવો, તે માટે મને તમેને કહેવાની ફરજ પડી. અને એ ફરજની દદ વધારે લખાવું, તે કરતાં તમે ચાલ સુધારો તો સારું.” એટલું કરી જહાંગીર જ્યાં હતો ત્યાંજ મુઠી ખોરશેદ ચાલી ગયા. પોતાના ખોરગામાં ગયા અને પોતાની સ્ટડીમાં બ્યાન રોકવા લાગ્યા એટલામાં તેમના ખોરગાનું બારણું ખખડાવ્યું અને માટે એક કદાવર અને ઉચ પેશાની વાસો નવચુવાન ઊકેરે. દાખલ થયો.

પ્રકરણ ૮ મું.

“ખેરશેદ બાનુની રહડી.”

ખેરશેદ બાનુને તેમના ખેરડામાં એક જુવાન પુત્રની, માટે દાખલ થવાની વચન ઉપર નજર કરી રહ્યા હતા. આ જુવાન કોઈજ નહી, પણ આ મોટા અંગના માલિકના કારભારી જમશુઆનો એક પુરો દીકરો હતો. આ છોકરા વીશે એવું હાલમાં સંભવાતું હતું, જે નાનપણથી તે હયાં, પોતાના કારભારી આપ સાથે ઉછેરાયો હતો. પણ ચંચલ માત્રમ પડ્યાથી તેમજ વખતસર પરીક્ષાઓ પાસ કરી મેત્રીક ધણેવો હોવાથી, તેને કોલેજમાં દાખલ કરાવવામાં આવ્યો હતો. અને બી. એ. ની પરીક્ષામાં જવા બહુજ થોડો વીચંજ હતો. તથા એ સપ્તમી નવાજેસ એમ કહેવામાં આવતું હતું, જે શેકને લીધે થઈ હતી. નાનપણથીજ પેલા મોટાઈ મા ભરેલા શેકના તૈરથી આ ગરીબ મોટા ઉપર અંગજનો છાપ મારવામાં આવ્યો હતો. અને તે એક કારભારી નોકરનો છોકરો છે, તેટલીજ હદમાં તે રહ્યો હતો. પણ સરસવતી દેવી, તે ઉપર પ્રસન્ન થઈ હતી, અને જાતે રાંક અને સજુરીવતો હોવાથી, પોતાની ગરીબાઈ દીન પર દીન સમજતો થઈ, તેટલાજ અંગજમાં પોતાના શેકને અને ધરના સપ્તમને માન આપતા શીખ્યો હતો. જ્યારે ચપલતા વધી એટલે જ્ઞાન આગત ગમે એવી મોટાઈ પેસાની મોટાઈ ટકી રાખી નહી જતાં હાલમાં તે પોતાની ચતુરાઈથી, તુંડાઈમાં આવી જવાને બદલે પોતાની હાલત સંભાળી, સપ્તમને પોતાથી વધુ મોટા સમજી માન આપતો હતો. બીજે વખતે પોતાના આપને તેવનના કામમાં મદદ આપી રાહત આપતો હતો. જ્યારે કોલેજમાં અસધાસ માણુ થયો, અને પોતાની જાનની ફતેહમાં ફાવતા ગયા, ત્યારે એક શેજ માન તેના ઉપર બક્ષવામાં આવ્યું. તે એજ કે મનચેરજી શેકે પોતાની દીકરી ખેરશેદ બાનુને શીક્ષણ આપવા માટે તેને હુકમ દીધો હતો.

પોતાના ઉપર થયેલા અગણીત ઉપકારના અવેજમાં આ તક મચી છે, તેની હોશમાં એટલે તો હિલ્લમ્હદ થયો કે, જે કામ તેને સોંપવામાં આવ્યું હતું તે તતમનથી

ઉચકી લીધું, અને ધણીજ માનની અદાથી, ખેરશેદ બાનુને તાલીમ આપવા માંડી હતી. આ ચંચલ બાનુએ આવી ઉલટમંદ અને કાલજ ભરી મહેનતને પણ જશ આપ્યો. ગયા તે બાનુ પોતા તરફથી એમ સમજતી હતી, કે પોતાની મહેનતથી જે ચંચલાઈ મેલવશે, તેમાં આ ગરીબ આપના રાંક બેતાને ફતેહ અને સાધારણ મજશે, અને પારકાનું બહું બેતાની નીટાને માટે, વધુ ખંત અને હોંશથી પોતાનું શીક્ષણ બરાબર ઉલટથી લેતી હતી. આ ગરીબના દીકરાનું નામ, બાલપણથી હોરમજ હતું પણ તેને એકદમ હુક કરી નાખી “હોમી” ઉપર લાવી નાખ્યું હતું.

આ ચંચલ હોમી, ત્યારે જે ખેરડામાં દાખલ થયો હતો તે ખેરશેદ બાનુને શીક્ષક હતો. પણ શીક્ષક કરતા-એમ તાબેદાર ઉપર આભાર થતો હોય એવી ઉપમાજન મનમાં રાખી, ધણીજ અચ્છી રીતે ખેરશેદ બાનુને શિક્ષણ સમજાવતો હતો.

હાલમાં સાધારણ વાયન તરીકે “મીસીસ હેનરી બુદ” ના પુસ્તકો માટેનું એક “મેક” બુકબુકમારી તેઓ વાંચતા હતા અને પેગવન બુકમાંથી ધણીજ ઉંચ સાર કાઢી ધણીજ સહેલી અને સરગ જખાન સ્પષ્ટ સમજાવતો હતો અને જ્યાં જોઈએ ત્યાં ધણીક સમજણ સાથે નોંધ લેવાડતો હતો. આ વાતામાં ધણીઆણી ધણી માટે નાહકનો વહેમ રાખી પોતાની દશા કરતીની. જ્યારે ધણી એમ સમજતો હતો, જે જે હુખ તેની ઉપર પડતું હતું તેના ગમમાં તેણી ધણીજ ગમગીન હશે એવાજ નાહક ખોટા વહેમમાં વહેમાઈ, આખરે જ્યારે ધણીના ભાઈના, અચલુચ વાડી-માં થયેલા નેરણ પડીના મોહિમાહિના થયેલા ખુલાસા પછી ધણીઆણીએ પતી પાછલ દેવી ચંચીર બુલ કરી શકમંદ થઈ હતી, જે માટે અનીયંત પસતાઈ પોતાની સપ્તમી વહેમાવડી પાત ધણીથી કબુલ મારી ચાહી.

ખેરશેદ બાનું આજે કંટાલેલા હતા. એ હોમી ખુદજું બેઈ રકતો હતો પણ કંઈમી હોમીએ તેણીને એવા માટે કારણ યુજ પરજ કરવાની હીમત કરી હતી નહી. જતાં તે દરમિયાન પોતાના તાલીમ આપવાના વખતમાં એવી ઉંચ મતી ઉપર તુરત વચન લઈ જતો, કે ખેરશેદ બાનુ સપ્તમું આસપાસનું ભુલી જઈ, પોતાના શીક્ષકના જનન ઉપર ચીત ચોંટાડી રહેતી હતી. એક નાની કવીતા, તેની સમજ, તેમજ ચુન્યાતી લાપામંથી થોડા મુટેલા વાક્યના અંગેજ તરજુમાં તેમજ બીજી ત્રીજી પરચરજ બા-

બદ ધ્યાનમાં લેતાં વખત વધી ગયો હતો. અને રાખેતા પ્રમાણે “હોમી” પોતાના પુસ્તક લઈ, જવા ઉઠયો. જે વેલા ખોરશેદ બાનુએ કોઈ વાર નહીં અખતાર કીધી રીત, આજે કોઈ નવાજ બેઠામાં બહેર કીધી. તેણી એ જતી વખતે શેકહેન્દ માટે હાથ લંબાવ્યો. તેણી જાજાળ આ બસા ચુરના ઉદ્ગારમાં એટલી સતોષ પામી હતી, કે જે માટે આજે ધણી મોટી હોશમાં ગરકાવ થયેલી લાગી અને પોતાના શીશક એક બાખરચીના ખેડે છે, તે બુદ્ધી જઈ ખરા માનને લાયકના આ ચુરને પોતાના દસ્ત લંબાવી માન આપ્યું. તેણીના અંતઃકરણમાં કોઈ અવાજ થતો હતો. જે આ બચ્ચુ (હોમી) કોઈ ઉમદા કળાનું પરીણામ હતું અને જમશેદ તેનો બાપ છે એ ખ્યાલ તેણીને અચરત કરતો હતો.

આ માનથી હરખાવા બદલ, બીચારો હોમી પાણી પાણી ધઈ ગયો, અને પોતાની ઉપર કીરતારે કેવી લારી આજે બદલી કીધી, તેજ ખ્યાલમાં વલતો હાથ આપી શેકહેન્દ કરી છુટા પડ્યો. બાણુ આગલ આવતા પાછા ફરી અચાનક ભેતા, ખોરશેદ બાનુને ધણુજ ઉડા ખુરા ખ્યાલમાં તેબલ ઉપર એક હાથ ટેકવી બીજા હાથની આંગળી હોય ઉપર મુકેલી ભેષ, બન્ને એક ધડીલારના સમયમાં આ ભેતા છુટા પડ્યા.

આ પળની એક, એક ઉપરની રૂઝીમાં શું આકાંક્ષા હશે? સાધારણ રીતે એમાં કોઈ નવાઈ જેવું હતું જ નહીં પણ બન્નેના દીવમાં શા કારણ ધપકરેલા થતો હશે? એ લાગણી અસાધારણ કેમ માલમ પડી છે. બન્ને એક બીજાની બીજી ચીજનું ભેગાન કરતી વેલા, તેઓને બાંધવા

માટે વચ્ચે કાંઈની સાધન રહે છે, તે પ્રમાણે તેથીજ ઉચ્ચ ન દેખાય એવા સાધન છતાં તેઓને આજે છાતીમાં એમ કંઈ થયું હશે? કીરતારની કરામતને બાણુવા કેવા અગણીત કાંઈ મારતા રહ્યા છે. શું હંછમી કાંઈ એને બેદ બહેર કીધો છે! એનો બેદ બહેર કરવાની તાકાતજ નથી. જેવો અનુભવ છે તેઓ બહેર કેમ કર્યું તે ભતે બાણુતા પણ નથી.

જ્યારે એક ગમથી પોતાને મરેલા અનુપમ માન માટે બીચારો હોમી હરખાયો. (એક પલવારજ હરખાયો) ત્યારે પેલી બાણુએ ચોપડી ગોઠવતી ગોઠવતી, ખોરશેદ બાનુ એક નીશાસ નાખી, બંને જીવ ગલરાતો હોય, એમ તેથી રાહત લેવા બારી આગલ પવનમાં ગઈ શું પવન સાથ મનન કરી પોતાની વાત બહેર કરતી હતી. ? હા. તેમજ હતું. પણ તે મનની વાત પવનજ બંને! આપણા કાનની એટલી બારીક સમજણ શકતી નથી, જે વાત સાંભરી શે પણ જીવ જરા થોભ! પવનજ તે વાત ઉચકી લઈ. જ્યારે ભારે તોફાનમાં પોતાના શુશવાતા ધૂકશે, ત્યારે કદાપી આ ધીમો અવાજ મોટો ધઈ સંભાલશે. આવા વમાસણમાં હતી તે વેલા ખોરશેદ બાનુના ખોરડામાં તેણીના ધૂધિજી તેમના દાખલ થયા. આ ધૂધ બનીજીનો એક એક ઉપરનો દેત જવલેજ એવી સગાઈમાં બેવામાં આવે એવો સુસ્ત હતો. જે કે ધૂધ ધણી નાહતી ઉમરની હતી છતાં એક વૃદ્ધ બાઈના જેવો ખ્વારા ધરાવતા હતા અને ખોરશેદ બાનુ, જેઓને પોતાની માતા સમાન ગણી ધૂધમાયના નામથીજ યોશાવતી હતી. તેઓ સાથે વાત કરી નાસતા ઉપર ગયા.

(અધૂરું.)

જે પોતાની વાસનાને, ઇચ્છાને મોહને વશ કરે છે તે એક રીઆસતના રાજ્યવતી જેટલું સુખ હાંસલ કરે છે. દીવમાં ધારતી હોય તો તહારી પાસે રાખ પણ દીમ્મતમાં બીજાને લાગ્યો કર. આવાજ નીપમ ઉપર ચાલશે તો બદાહુરીના શરિસ્તો કહેવાશે અને લોક તને શીરદાર નેમશે.—હરમીસ.

બીજાની દેવાપસા દુઃખની આંકણી તું કદીખી કરવા બેસતોના કારણેજ જેમ જેમ તે ઉપર ધ્યાન આપશે તેમ તેમ કંઠાસવનને કાત તહારા પોતાના ઉપર વધ્યો જશે અને ધીમે ધીમે તાહાફ પોતાનું બદન ખવાઈ જશે, મહેરો નીમરાઈ જશે, હાથપગ નાસુસ બનશે.—હરમીસ.

ગુખમાં રહેવાની ચાવી તે નિર્મળ હેકુ છે. પ્રમાણીક પગાથી વરતતા રેખીતો કાપેલો નથી પણ આખરે કાપેલો થયો છે પણ ખોટી રહેવાની શણેરી સહન કરવી ભેષ. દરેકના દેહમાં પરમાતમાનો અવાજ સંભાલાઈ રહ્યો છે. જ્યાં સુધી પરમાતમાને ખુશી કરી રાક્યે નહીં ત્યાં સુધી ભતે સુખી રહીએ નહીં. દેહને ખુશાલીમાં હસવું રાખવું હોય તો “વીચાર સુધ્ધ, યોગમાં સચ્ચાઈ આપમાં વાજળીપણું સાચવવું.” પૈરાદાર થવા કરતા ઇન્સારી અને વાજળી થવામાં ધણું સુખ છે.—હરમીસ.

સાચું જવાહીર અને તે ક્યાં છે?

લખનાર:-સાકરલાલ છોરાલાલ ધરીયા.

જગતમાં ચારે તરફ નજર કરતાં જણાઈ આવે છે, કે મનુષ્ય માન, સાચું જવાહીર યાને સુખ મેળવવાને વાસ્તે અતિશય ક્રાંતિ માર્યાં જાય છે, અને તે મેળવવાને હજારો ઉપાયો કામે લગાડે છે. જેમ જેમ તેના પ્રત્યે વધારે વધારે આગુરતા વધે છે, તેમ તેમ તેની વધારે ને વધારે ખામી માત્રમ પડે છે. ઘણા એક ગરીબ માણસો ધન મેળવવાથી પરમ સુખ પ્રાપ્ત થશે એવા વિચારથી ધનનાજ સંચય કરવાને વાસ્તે રાત દિવસ અતિશય શ્રમ કર્યાં જાય છે, અને તેની પ્રાપ્તિને વાસ્તે કેટલાક દુઃખ અધીર કૃતોથી નહિ કરતાં તેની જાળમાં પાછામ કરી અપ્રસાવે છે. બીજી તરફ ધનવાન પુરુષો કે જેની વાંચનાઓ અને તૃષ્ણાઓ ધનથીજ પુરુષ બનેલી છે, તેઓ પણ હમેશા એવી જુએ મારે છે, કે જતાં ધને પણ ગરીબ કરતાં વધારે વધારે દુઃખી હોય.

વળી દુનિયામાં એવા માણસો પણ જોવામાં આવે છે, કે પોતાની પાસે અદ્યત્ત દોષત જતાં તેઓ તેનાજ લોભમાં હમેશાં તણાતા નજરે પડે છે, અને તેનાજ મદમાં ગર્વીષ બની સુકૃત-દુઃકૃતનો કંઈ પણ વિચાર કર્યાં સિવાય દુઃખીજનનો દુઃખનેજ વાસ્તે સરજેલા છે એમ ધારી તે તરફ જોઈ નજર પણ કરતા નથી. કેટલાક મનુષ્યો કે જેઓએ પોતાનું જીવન ધન મેળવવા પાછળ ગુમાવ્યું છે, અને તે મેળવ્યા પછી તેનો ઉપયોગ પોતાના સ્વાર્થ-વાસ્તેજ કર્યાથી તેઓએ પોતાના જીવનના ખરા સુખનો નાશ કર્યો છે એવું તેઓ તેઓ કહ્યું કરે છે, અને કહે છે કે અમે જ્યારે ગરીબ હતા ત્યારે આના કરતાં વધારે સુખી હતા.

જ્યારે સમગ્ર આમજ છે, ત્યારે સુખ ક્યાં છે? શું? ત્યારે મોજશોખ, વેલવ અને વિશય વાસનાઓ તૃપ્ત કરવામાં તેની પૂર્ણતા રહેતી નથી? શું? ત્યારે તે પહોંચી અને શુદ્ધિમાં દરેક પ્રત્યેક પોતાનું કર્તવ્ય છોડી કુદરતના કાયદાઓનો ભંગ કરી નિરંતર વાસો કરી દેહ દમન કરવામાં સમાયેલું છે? જો એવી ઉત્કૃષ્ટ હોય, ત્યારે તે શું

મીજ છે? તે ખાલી મોહ અથવા ભ્રમણા છે કે દુનિયામાં દુઃખજ શાસ્ત્રવું છે!

આના જવાબમાં જરા દીર્ઘ દષ્ટીથી વિચાર કરી જોઈશું, તો જણાશે કે “સુખ” જહારની વસ્તુઓની પ્રાપ્તિમાં અને વિશયોની તૃષ્ણાઓ તૃપ્ત કરવામાં સમાયેલું નથી, તેમજ તેઓની ગેરહાજરીથી ઉદ્ભવતું નથી, અને જો આ નિમમથી સમગ્ર વિશ્વ હોયતો સમગ્ર ગરીબ માણસો જગતમાં દુઃખી હોત, અને ધનવાન પુરુષો સુખી નજરે પડત. પણ આથી જુદાજ નિયમ કુદરતમાં નજર સમીપ ખડો થાય છે. જેઓ સદ્ જ્ઞાનના માર્ગની અંદર દાખલ થયા છે, તેઓ સિવાય સમગ્ર એમજ કષ્ટાલ કરશે, કે વાસનાઓ કે ઇચ્છાઓને તૃપ્ત કરવી તેમજ ખરા સુખ રહેવું છે. અત્યંતથી જડ ધારી બેઠેલી અને સ્વાર્થ વિચારોથી જાળવાન બનેલી આ માન્યતા એજ દુનિયામાં સુખ નહિ પણ ખરા દુઃખનું કારણ છે. આજ આમાની પરિવર્તના, આનંદ, સુખ અને સુદરતાને જડમૂળથી નાશ કરે છે, કે જેમાં સુખ યા આનંદ સમાયેલા છે. સ્વાર્થપણ એજ જગતમાં દુઃખનું કારણ છે. અગ્નિનો તણાવો જરા જટિલ હોય તો પણ આખા વનનો નાશ કરવાને શક્તિવાન છે, તેવી રીતે સ્વાર્થકીપી તૃષ્ણાને મૂળથી સંતોષકી દાલથી જાળવવામાં ન આવે, તો તેની ઝાળથી ખરા હલ્લના જવાહીરનો નાશ કરી, વિપરીત પરિણામ લાવે છે. સ્વાર્થ શબ્દ દુનિયામાં શું કરી શકતો નથી? વદાહ્યામાં વેર, મિત્રોમાં કુસંપ અને પોતાના નાશવંત સુખની તૃષ્ણા તૃપ્ત કરવાને વાસ્તે હજારો કાળો—ધાળો કરાવવાને મનુષ્ય જાતને લલચાવનાર તેજ છે. વળી બીજી તરફ કેટલાક એમ પણ જણાવે છે કે પોતાની નહિ પણ બીજાની સ્વાર્થ વૃત્તિને લીધે પોતાને દુઃખ મેળવવું પડે છે, પણ જ્યારે અનુભવ અને બારીક અવલોકન પછી કોઈ પણ મનુષ્ય કષ્ટાલ કરશે કે પોતાના સુખનો નાશ કરનાર પોતાનીજ સ્વાર્થ વૃત્તિ છે; ત્યારે એમ સમજવું, કે આત્મ પ્રકારના દ્વારનું તેને કંઈક અંશે લાભ થયું છે.

આ ઉપરથી જણાશે કે સુખ એ પૂર્ણ સંતોષની આંતરદશા છે, અને તેજ ખરે ખરા આનંદ અને મનની શાંતિ છે, કે જેમાં કોઈ પણ પ્રકારની હલકી વાંચના રહેતી નથી. પાણી પીવાથી જેમ પાણીની તરસ શાંત થાય છે, તેમ સંસારમાં ફણેલું સુખના પદાર્થો અને વિશયોની તૃષ્ણા (તરસ) તે મળવાથી શાંત થવાને બદલે વધે છે. પછી તેની પાછળ લોભ તણાવો આવે છે, કે જેની સાથે

હજારો ઇચ્છાઓનું સ્ફુરણ થાય છે, અને તેના ભોગ થઈ પડેલા, તેના ચુસ્ત બકતોને પોતાની સેવામાં વધારે ન વધા રે હાજર રહેવાને લલચાવે છે, અને ન્યાં સુધી તેઓ શારીરિક અને માનસિક વિપત્તિઓમાં ઝપલાઈ તેના સંપૂર્ણ કબજે સ્વાદ આપી મૂકત થાય છે; ત્યાંસુધી તેની સેવામાં મગ્ન રહે છે. આવી ઇચ્છાઓ એજ નર્કનું દાર છે, કે ન્યાં સઘળાં દુઃખોનું સાધાન્ય ચાલે છે; અને તેનાથી અલગ થયું તે સ્વર્ગનું દાર પુરુષ કરવું તે છે, કે ન્યાં સાચા સુખ અને આનંદની લહેરોનો મંદ અને શિતળ વાયુ વાયાં નામ છે. વળી વિદ્વાન પુરુષો પણ કહી ગયા છે, કે સ્વર્ગ અને નર્ક એ બંને ઉપન્યવેલી આંતર સ્થિતિઓ છે, અને તે મનુષ્યોનાં લોભી કૃત્યો ઉપર આધાર રાખે છે. હું પણામાં મગ્ન રહેવાથી અને સઘળી લોભી વિશય—વાસનાઓને તૃપ્ત કર્યાથી જરૂર તે નર્કમાં ધસી નામ છે; અને હું પણ કાઠી નાંખી નિસ્વાર્થી બનવાથી તથા મનુષ્યમાત્ર અને પ્રાણી તરફ દરેકમાં ઇશ્વરી અંશ વિચારી તેઓના અગ્રે સમ દ્રષ્ટિથી જોવામાં સ્વર્ગીય આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. હું પણું યાને અંકડાં એ આધોળી છે, રાત્ર રહિત છે અને દંમેશા વિપત્તિઓને ઊમત્ર કરનારી છે; અને ખીછ તરફ શુદ્ધ વિચારો, નિષ્પક્ષપાતી ન્યાય અને સદ્ગતાન વગેરેથી આત્મપ્રકાશની દિવ્ય શક્તિનું ઝરણુ કુટી નીકળે છે. જેમ જેમ તેનો સ્વાદ આપવાને શ્રમ ઉઠાવવામાં આવે છે, તેમ તેમ તેનો પ્રકાશ ઝળકે છે, કે ન્યાં શાસ્ત્રવત સુખ અને આનંદ મળે છે.

ન્યાં સુધી મનુષ્ય પોતાની જાતને સુખી કરવાને વાસ્તે સુખમય પદાર્થો મેળવવાને કોશિષ કર્યાં નામ છે, ત્યાંસુધી ખર સુખ તેનાથી દૂર નાસે છે, અને દુઃખનાં તથા દુર્લોભનાં મૂળ મળણુત જડ ધાલીને તેની આસપાસ બીટળાઇ વળી તેને કેદી બનાવે છે, અને ત્યાંથી છુટું બહુજ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. મનુષ્ય ન્યાંસુધી મનુષ્ય જાતની સેવા કરવામાં અને બીજાનું યથાશક્તિ પ્રમાણે ભરું કરવામાં જેટલા પ્રમાણમાં મગ્ન રહે તેટલાજ પ્રમાણમાં તેને ખરા સુખનો અને આનંદનો અનુભવ થયા વગર રહેતો નથી. એક વિદ્વાન કવી કહે છે કે—

“It is in loving, not in being loved,
The Heart is blessed;
It is in giving, not in seeking,
We find our quest.”

બીજાઓ આપણને ચલાવ તેથી નહિ, પણ તેઓને ખરા દીલથી ચલાવાથી આપણું હૃદય આનંદથી પ્રકારે છે; તેવીજ રીતે દાન લેવામાં નહિ પણ બનેતો દાન—આપવામાં યાતો ખરા માર્ગ બતાવવામાં આપણી ખરી શોધ જે ઇશ્વરમય થવાની છે, તેનો અંત આવે છે. વળી કહે છે, કે તારી જેને વસ્તુઓ અથવા વીનિયો બીજાને સુખ થતું હોય તો તેને તે આપી દેવામાં તારા આત્માને પુછી મળશે, અને ખરેખર! આત્માની દુનિયામાં તારા જન્મનું સાર્થક થશે અને તારે સમજતું નોંધવું, કે આ જીંદગીનું ખર રહસ્ય અહંકાર તથા ખાલી મોટાઈમાં રહેલું નથી, પણ જે ખરી મોટાઈ પોતાથી જે નાનાઓ છે, અજ્ઞાન છે તેઓને માર્ગ બતાવવામાં યાતો બનેતો તન, મન અને ધનથી તથા જ્ઞાનની પ્રસાદિથી તેમના હૃદયનો માર્ગ મોકળો કરી આપી સત્ય માર્ગ તરફ વિચરાવવામાં રહેલી છે.

વળી આપણને પાછું મળે તેમ ધારી કેાઈને કંઈ પણ પરાપકાર કરવો તે એક દુઃખનું બીજું કારણ છે, પણ તેવા વિચારથી અજાણ રહી તેની ઝોટને વાસ્તે દુઃખ સહન કરી મનના વિકારો ઉપર અંકુશ રાખવો તેમાંજ પવિત્રતા, નિસ્વાર્થી અને ભાતુભાવના સદૃશ્યો ખીલશે અને ખરી જીંદગીના રહસ્યનું અથવાતો પૂર્ણ સુખનું કીરણ દ્રષ્ટિ મોચર થશે.

આ ઉપરાંત એક ઠેકણે કહ્યું છે કે—

“Live to some purpose for life was
not given,

To be squandered away at your will;
Each act of your life is recorded in
heaven.”

“જીંદગી યા તો જીવન પોતાની ઇચ્છાઓની તૃપ્તિ માટે અથવા તો મરણ મુજબ તેનો ઉપયોગ કરવામાં ઇશ્વરે બંધેલું નથી, પણ પરાપકારની વિણતીઓથી તે પ્રકાશિત કરવાનેજ આપવામાં આપ્યું છે; અને તારી જીંદગીના દરેક કાર્યની તે મહાન ઇશ્વરી દરખાસ્ત નોંધ લેવાય છે, તથા તેના સારા નરસા કમેનો ભોક્તા તુજ છે. માટે જે સ્વાર્થના વીચારથી તારા સુખનો નાશ થાય છે, જાતની લોહપતા પ્રતિદિન નવા નવા સ્વાદીષ્ટ ભોજન મેળવવાને તલશે છે; અને મરી ગયેલી જૂખને ફરીથી જન્યૂત કરવા વિવિધ-રોગીજ પદાર્થો આપવામાં આવવા જતાં જેનાથી લોભ રૂપી તૃષ્ણા વધતીજ નામ છે તેને તું

છોડી દે, અને પરમાર્થ રૂપી ખરો સ્વાર્થ સાધી ખરા સુખનો ભોક્તા થા; અને જ્યારે તું આમ કરીશ ત્યારેજ તે શાશ્વત આનંદ મેળવવાને લાયક થઈશ.

જે વસ્તુઓને ખરા દીલથી ચહાતા હો, જેના મોહપાસમાં સપડાયેલા હો, તે તરફ વિચાર પૂર્વક જોશો કે એક દીવસનો તે જવાની છે ત્યારે તેનો અત્યારથીજ ખુશીથી ત્યાગ કરો કે જેથી જે સંપત્તિ તેમને હાનીકારક અથવા દુઃખમય લાગતું હતું તે તે સંપૂર્ણ આનંદમય પ્રકાશમાં ફેરવાઈ જશે.

જગતમાં ધણેક સ્ત્રી પુરૂષો ગાંડાની માફક સુખની શોધમાં મત્ત કરતાં માત્રમ પડે છે, તે છતાં તેમને સુખ જડતું નથી. જ્યાં સુધી તેઓને પુણ્ય રીતે ખાતી થાય છે કે સુખ તેમની અંદરજ રહેતું છે, અને તેમની આસપાસ તો મોહ મયથી ભરેલું જગત સિવાય કંઈ નથી કે જેનાથી સુખનાં દાર બંધ થયેલાં છે, ત્યાં સુધી ખરા સુખનો સ્વાદ તેઓ મેળવી શકશે નહિ.

અંગત અને ક્ષણિક મજાતા સુખનો ત્યાગ કરવાથી

જરૂર સ્થાપી અને પરમ સુખ મેળવવાને લાગ્યશાળી થવાશે, અને જગતમાં વસવા છતાં સ્વર્ગીય પ્રેમનો અનુભવ મળશે, તેને વાસ્તે તીચેના ત્રણ ઝવાહીરા યાદ રાખી તે પ્રમાણે વર્તવાથી ખરા આનંદથી હૃદય છલકાઈ જશે.

(૧) શુભ વિચારો. (૨) શુભ કાર્ય. (૩) શુભ વચન.

ઉપરોક્ત શુભ વિચારો, કાર્યો અને વચનો રૂપી ટાલથી સંસારની હલકી વાસનાઓ તથા વિષતીઓના પાસમાંથી મુક્ત થઈ શ્રેષ્ઠ માર્ગે પહોંચાય છે; અને જેમ જેમ તમારા મનો વિકસિતના અર્થો ઉપર જ્ય મેળવતા જશો તથા મોહપાસની સાંકળ તોડી પવિત્ર પ્રેમથી તમારું હૃદય આનંદલાદિ કરશો, ઉચ અભિલાષોથી છૂવતને ઉત્કર્ષ કરશો, ખોટી મગરૂરી તથા માન ખુશામતના ખીતાબને શીટકારતાં શીખશો અને ગ્રાણી માત્ર ઉપર અમી દૃષ્ટિથી નિહાળશો, ત્યારેજ પરમ સુખના દીવ્ય પ્રકાશના કિરણથી અધિકાર નાશ થશે; અને જે ઉંચામાં ઉંચા સુખની પ્રાપ્તિને વાસ્તે તમે મથતા હતા તે ઉંચા સુખના શિખર ઉપર મઠી અમરતાના પૌશાક ધારણ કરી દીવ્ય સ્વરૂપમાં મળી જશો.

સરોવરના તટ ઉપર અહિં તહિં.

લખનાર:—ઈંદ્રપ્રસાદ શીવપ્રસાદ મહેતા.

અનુબંધ.

ઉન્દાળો ઉપજુ વાનુના,
તાપથી શાન્તી ધર્યતા,
મિત્રો અમે બધા સહાજ,
તટ સરોવર સેવતા.

હરિગીત.

રણીઆમણું એકાન્ત વળી આ સ્થાન અમને બહુ ગમ્યું,
ઉત્કુષ્ઠ અમારા મગજમાં ચિરકાલ તે પ્રિય બની લગ્યું,
છે વારી નિર્મળ મીઠું, તથા વેર દિસે; બહુ તટ પર,
ધિરમો તેણી ડોસા હવે, હતી જાગતી કદરત ખરે.

તોટક.

દિન નાપક બોમ મહિં ફરતાં,
બહુ આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ સહે,
હમણાં નહી દ્રષ્ટિથી દુર થશે,
ઉદધિ સિતાર ફૂલી જશે.

મંદ્રવગ્ગ.

સંધ્યા સપુણી અહિં આગ ખીલી,
વણો અનેરા નભ માહિં રેલી,
હુંહકતી ક્રોધીત કંઈ સુગંધ,
આનંદ દેલી વર્ષાવ તીરે (૧)
પેલી રહી બાકી ચઢી ચઢારી,
પુષ્પો અનેરા ફળથી લગેલી,
ડોલી રહી શું રસથી છોકરી. (૨)

રંગીન હતાં રસથી ભરેલાં,
દિસે ફૂળો સ્વર્ગથી ઉતરેલાં,
લતા તણા મંદપ મધ્ય શોભે,
આરામ અપેચિર શાંતિ દે છે.

તબીબી નિબંધો.

તનદુરસ્તી-સામાન્ય ખ્યાલ.

: ૦ :

લખનાર :—ડૉક્ટર જહાંગીરજી ખરેશદજી દાજી.
એસ. એમ. એન્ડ એસ.

તનદુરસ્તીનો અર્થ તન એટલે જે શરીર અથવા બદનની દુરસ્તી એટલે જે દુરસ્ત સ્થિતી થાય છે. જ્યારે શરીરની ક્રિયાઓ તેના કુદરતી નીયમે ચાલે છે, ત્યારે તનદુરસ્તી જળવાયેલી કહેવાય છે; અને જ્યારે તેઓ મંદિની કાંઈ એક અથવા વધુ ક્રિયામાં ખામી અથવા ખલલ પડેલી હોય છે, ત્યારે તનદુરસ્તી ખોરાકવાયકી અથવા બીજાંથી કહેવાય છે. પાચન ક્રિયા (digestion), શ્વાસ ક્રિયા (respiration), શરીરમાં લોહી દરી વસવાની ક્રિયા (circulation), મળ મુત્ર અને પરસેવા વગેરે શરીરનો પ્રચાર બહાર કાઢવાની ક્રિયા (elimination by the bowels, kidneys and skin) જેવી વીશેષ અગતની ક્રિયામાં વીશેષ ખામી અથવા ખલલ માલમ પડે તનદુરસ્તીમાં ગંભીર બીમાર થયેલા સમજવામાં આવે છે; જ્યારે સરખી ખામી અથવા થોડા વખત રહી જતી ખામી માલમ પડે તનદુરસ્તીમાં બીમાર નહીં ગણવામાં આવે છે, દુર અદેશીયો જોતાં એવું માલમ પડે છે કે શરીરની કાર્યક્ષમ ક્રિયા ની ગમે એવી નજીવી દેખાતી ખામી અથવા ખલલ નો આનાદર કરવો અથવા તે બાબે દરકાર નહીં કરવી એ બુદ્ધિ ભરેલું છે. અમુક નજીવી દેખાતી ખલલ જે સમજને આજારી હોય તે સમજ ચાલુ રહેવે તેની ખલલ ચાલુ રહેવાનો અથવા તો ફરી ફરીને રહી ચકા કરવાનો સંભવ રહે છે, એટલુંજ નહીં પણ વળી કાંઈપણ ક્રિયાની ખલલ લાંબા વખત ચાલુ રહેવે તેમજ ઉપરાસાપરી રહી રહે, તેની સાથે સંબંધ ધરાવનારી બીજી અનેક ક્રિયાઓમાં ખલલ થવાનો સંભવ રહે છે. એ ઉપરાંત જ્યાં આગળ અમુક ક્રિયાની ખલલ ઉપરાસાપરી રહી જતી રહે છે, ત્યાં આગળ તે ક્રિયા જળનવાના અવયવોના બંધારણ (structure)માં બીમાર થવા પામે છે, અને તેથી બીમાર ચોક્કસ દરજ્જે વધી પડે મજબૂર ક્રિયાની

ખામી બચુકની થઈ પડે છે, અને તેમ થવે બીજી ક્રિયાઓમાં બીમાર થવાનો બચુકનો સંભવ ઉભો થાય છે.

એક દાખલો લેઈશું. જે એક તનદુરસ્ત માણસ સર અવસરે અથવા કાંઈ કાંઈ દીવસે તેનાથી પાચન કરી શકાય તે કરતાં વધારે ભારી ખોરાક લેતો હોય, અથવા જે ઘણી જાતના ખોરાકનું અસંત મીશ્રણ લેતો હોય, અથવા બહુ ખાટો યા તીવ્ર ખોરાક વાપરતો હોય અથવા યોગ્ય ખોરાક અચોક્કસ જગ્યામાં લેતો હોય, તો તુરત વેલા પાચનમાં જરાસી બીમાર થયેલા માલમ પડે, કે જે થોડા વખતમાં સમેા થઈ જાય. એ રીતે થોડા વખતમાં આપોઆપ સમેા થઈ જાય એવા નહીંવા દેખાતા બીમારનો ધનકાર કરી જે તેની પંચવા કીધામાં નહીં આવે અને જે ગેરરીતિમાંથી મજબૂર બીમાર નીપજતો હોય તે ગેરરીતી વખતસર છોડી નહીં દેતાં લાંબા વખત તુલીક ચાલુ રાખવામાં આવે, તો વખત જતાં એક દાહ ઉપર દોહાંરના બંધારણનો બીમાર (structural disease) રહી થવાનો સંભવ રહે છે, કે તેમ થવે અચૂર્ણ અથવા અપચા (indigestion) બન્યું કું દરદ થઈ પડે અને બીજા દાહ ઉપર મળ—મુત્રની ક્રિયાનો, તેમજ બીજી અનેક અગતની ક્રિયાઓનો બીમાર થવાનો સંભવ રહે છે.

એક ક્રિયાના બીમારમાંથી બીજી ક્રિયાનો બીમાર અનેક રીતે નીપજે છે. એક સાધારણ રીત એ છે કે કાંઈપણ ક્રિયામાં બીમાર થવે તે ક્રિયા જળનવાના અવયવ (organ) ઉપર ભાડી અસર થાય છે અને તેનો સંદેશ જાનતંત્રિયા વડે બેનને તથા તેની સાથે જોડાયેલા બીજા અવયવોને પહોંચે વળે છે. એ રીતે ફરી વલેલો સંદેશો બેન ઉપર તેમજ તેની સાથે જોડાયેલા અવયવોનાં આખાં બંધારણ (nervous system) ઉપર ભાડી અસર કરે છે, કે જેનાં પરીણામમાં શરીરની એક અથવા બીજી ક્રિયામાં ખલલ પડે છે. એ રીતે કાંઈ પણ એક ક્રિયાનો બીમાર કાંઈપણ બીજી ક્રિયાનો બીમાર નીપજવી શકે છે અને ઘણી વેળાં નીપજવે છે. જેઓ હાર્ટ—દીઝીઝની ફરીયાદ કરતાં તબીબ આગળ જાય છે તેઓના મોટા પ્રમાણે તપાસ કરતાં હાર્ટના અવયવનાં બંધારણની ખામી (structural or organic heart-disease) થી મુક્ત માલમ પડે છે, અને તેઓની ખરી બીમારી 'અપચા'ની માલમ પડે છે. 'અપચા'ની અસરથી 'હાર્ટ' જડપથી ચાલે છે, જાતીમાં થપકારા મારે છે, ફાર પડે છે, અને હાર્ટ દીઝીઝની ચીંતા ઉતપન થાય

છે. એ ઉપરાંત 'અપચા' ની અસરથી કાંઈને જાણતી કમજબાત થાય છે, કાંઈને પેટ છુટી જાય છે, કાંઈના મુત્રમાં બીગાડ દીકામાં આવે છે, કાંઈને શ્વાસ લેવામાં મુશ્કેલી માત્રમ પડે છે. મેંવટે 'અપચા' ને લીધે શરીરનું પોષણ બહુબર રીતે નહીં થવાથી શરીર કમતાકાત અને છે એટલે કાંઈપણ પ્રકારના રોગનો ગતિએ સહેલાઈથી થઈ શકે છે, કારણ કે શરીર નબળું પડે રોગ લાગ પડે તો અટકાવવાની જે શક્તિ (power of resistance) શરીર ધરાવે છે, તે શક્તિ કમતી થાય છે.

ઉપરાંત ખોરાકના ઉપરથી માત્રમ પડે છે એક કીયાનો બીગાડ અનેક કીયાનો બીગાડ નીપજવે છે એટલું જ નહીં, પણ વળી, અનેક જીવજીવ રોગના ઉપદ્રવ માટે સવજતા કરી આપે છે. આથી પીણીની ગેરરીતિને લીધે પાચન કીયાનો બીગાડ ધણી દાખલામાં વારંવાર થતો હોવાને લીધે તે બીગાડ તનદુરસ્તીના બીગાડનું અને જીવ લેણું રોગ માટેની સવજતાનું મુખ્ય સાધન થઈ પડે છે; પણ બીજી કાંઈકી કીયાનો બીગાડ જ્યાં આગળ નીપજે છે, ત્યાં આગળ તે પણ તેવાં મારાં પરિણામો નીપજતી રહે છે.

ઉપર જનાવેલી બીના ધ્યાનમાં લેતાં આ વાત દેખાતી થાય છે કે તનદુરસ્તીની જાળવણી માટે અવશ્યનું છે કે શરીરની કાંઈ પણ કીયામાં ખામી અથવા અપચત માત્રમ પડે તે વીશે બેપરવા નહીં રહેતાં જે કારણને મજૂર ખામી આભારી હોય તે કારણ શોધી કાઢીને દૂર કરવાની બનતી સંભાળ ઘટતી રીતે લેખી લેજી.

તનદુરસ્તીની જાળવણી આગેની ઉપર જણાવેલી સલાહના સંબંધમાં ચેતવણી આપવાની જરૂર છે કે અમે બીગાડનું કારણ દૂર કરવાની લક્ષ્યમણ કરીએ છીએ અને નહીં કે તેનો દવાદાર વડે ઉપાય કરવાની, તેમજ અમે બીગાડનો અટકાવ કરવાની સંભાળ ઘટતી રીતે લેવાની લક્ષ્યમણ કરીએ છીએ અને નહીં કે અણુ ઘટતી રીતે. તેવી ચેતવણી આપવાની જરૂર એટલા માટે છે કે ઘણુંએ ઉપાય અને અટકાવ વચ્ચેના તફાવત સમજતાં નથી અને તે જો ચાલેને એક બીજાં સાથે બેળી નાખીને અટકાવ કરવાની સલાહનો અર્થ ઉપાય કરવાની સલાહ જોયા હોય છે. તનદુરસ્તીના નામચેતિના અનાદર થવાને લીધે અથવા જીંદગી યુત્તરવાની રૂઢીની કમરને લીધે શરીરની કાંઈપણ કીયામાં કંઈપણ બીગાડ માત્રમ પડે ત્યારે વખતસર ચેતીને જીંદગી યુત્તરવાની રૂઢીમાં જરૂર ભેગો મુશ્કેલો કરી તેવો બીગાડ ચાલુ

રહે તો અથવા ફરી ફરીને રણુ થતો અટકાવવામાં તનદુરસ્તીની જાળવણી અને જીંદગીની સત્રામતી સમાયતી છે, કારણ કે જે ગેરરીતી વડે થોડો બીગાડ રણુ થવા પામે તે ગેરરીતી ચાલુ રહેવે વખત જતાં વધુ બીગાડ રણુ થવા પીના નહીં રહે. દાખલા તરીકે જે ખોરાક કંઈ ચારીને મેલામાં વજોળીને ખાવાની જગ્યાએ ગપ દેહને ગળી જવામાં આવતો હોય, અને તે કારણને લીધે પેટમાં દુખે, હવામણ (diarrhoea) થાય અથવા બીજી કંઈપણ અપચાની નિશાની રણુ થાય તે પેટલાં જે મજૂર નિશાનીનું કારણ સમજી સ્વીકારીને લનીથમાં ખોરાક ચારી વજોળીને ખાવાની સંભાળ લીધામાં આવે તો પાછળથી વધુ નુકશાન થવા નહીં પામે, પણ તેમ કરવાની જગ્યાએ જે સ્ટ્રોંગ પેપરમીટ ખાઈને, સુંદે કાઢીને, મરીની ચડા પીને, કસેડોગાઈનનાં ટીપાં લેઈને, ઓડી-નીલીકાઈના પેગ ટાંસીને, અથવા કમ્યાલોથ યા તો કમપુષ્ટરીસ (not quite conscientious) વધત અથવા તો કામના રોકાણને લીધે દરેક કેસ ઉપર પુરતું ધ્યાન આપી નહીં શકે એવા તખીયાના નુકસા વડે પેટ બંધ કરવામાં આવે તો તનદુરસ્તીને કાંઈ પણ રીતેના સંગીન લાલ ધવાની જગ્યાએ અનેક રીતે ગંભીર નુકશાન થાય. એક તો એક અપચાની પહેલી નિશાની કે જે લય અથવા બેખમતી એક નિશાની (a danger-signal) સમાન છે, કે જે વડે શરીર એક બેખમતી જેડે છે તેની ચેતવણી જડે છે, તે નિશાની વડે રણુ થતી ચેતવણીના લાલ લેહને જે કરીતીને મજૂર બેખમતી આભારી હોય તે શોધી કાઢીને દૂર કરવાની જગ્યાએ બેખમતી નિશાની જે દાખી દેવામાં આવે તો ચેતવણીના ખરો લાલ સુમાવવામાં આવે. બીજું એક અપચા વેળા હવામણ થઈને જે ખોરાક પચી રાક્યો નહીં હોય તે બહાર નીકળી જાય છે, તેવી વેળાએ જાડો બંધ કરવે તે નહીં પચેલો ખોરાક આંતરકર્મમાં રહીને કાઢે છે, અને તેના કહેવાતમાંથી અનેક પ્રકારનાં જંતુએ પેદા થાય છે જે લોહીમાં દાખલ થઈને શરીરને નુકશાન પુગાડે છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ શરીરની કીયાનો બીગાડ થતો અટકાવવો વાજબી છે, અને તેવો અટકાવ બીગાડનું કારણ શોધી કાઢીને તે દૂર કરવામાં સમાયતો છે અને નહીં કે ખોરાક વડે તેનો ઉપાય કરવામાં.

કહેવત છે કે દરેક કામ કરવાનો એક સીધો રસ્તો હોય છે અને એક આડો રસ્તો હોય છે. (There is a right way and a wrong way of doing everything). દુખ દરેકનો

અટકાવ સીધી અથવા ઘટતી રીતે થવા લેઈએ, આડી અથવા આણુઘટતી રીતે થવા નહીં લેઈએ. સીધી અથવા ઘટતી રીતે એ છે કે અણુક દુખ દરેક અથવા શરીરની કીયાને કંઈ પણ ખીગાડ માલમ પડવે તેનું કારણ લે સમજી શકાવું હોય તો તે દુર કરવું અને લે નહીં સમજી શકાવું હોય તો કોઈ કુશળ અનુભવી તબીબની સલાહ લેવી પ્રસન્ન વખતે લેવી, અને. દયાખાનામાં અથવા મેલાપના આરગમાં લે તેવણુ ધણા રોકાયલા

રહેતા હોય, તો એક ધી ખરખીને તેવણુને ઘરે બોલાવીને તેવણુની સલાહ લેવી. તેવણુની સલાહ થકીજ તેવણુની મુલાકાત લેવામાં આવે છે એમ ખોટું જણાવવું, નહીં તે તબીબ એમ સમજે કે ધરકાનાં મનમાં એવો ધકારો રહે છે કે દવાના ધીઆરા વગર તેઓની ખીમારી મટે નહીં, તેથી ધકારો આ કેસમાં હશે માટે શરીરની ખીમારી થકી નહીં તો ધકારો દૂર કરવા થકી તુરંત લખી આપવાની જરૂર ઉભી થઈ હશે.

યદા યદા દિ પર્મસ્ય
સ્થાનિર્મવાતે આરત ।
અણુભાવપર્મસ્ય
તદાત્માનં જુગમ્પદમ્ ॥

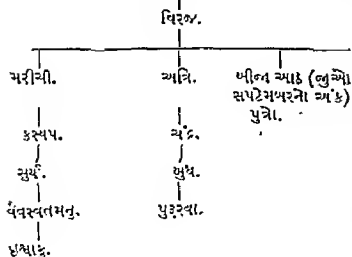
વરિજાગાવ સાધૂનાં
વિનાશાય ચ દુષ્ટતામ્ ।
ધર્મતરુધાપનાર્પાય
સંમમામિ યુગે યુગે ॥

આર્ય ધર્મ માળા.

૨-ઈશ્વાકુ.

(લખનાર:- જોડીસન ખારભાયા.)

દુનઆને પેદા કરનાર 'પુરૂષ' અને શક્તિ રૂપ 'પ્રકૃતિ'

ઉપર જણાવેલી વંશાવળી અનુસાર સાતમા (વૈવસ્વત) મનુના જ્યેષ્ઠ (વડીલ) પુત્ર ઈશ્વાકુ સત્યયુગના આરંભમાં સુર્યવંશી રાજાઓના મુળ પુરૂષ છે. પોતાના ખીજા ત્રણ પુત્રોને પૃથ્વીના જુદા જુદા ભાગો સોંપી મનુએ ઈશ્વાકુને ભરતખંડનું રાજ્ય સોંપ્યું હતું. અને ઈશ્વાકુએ અયોધ્યા નગર વસાવી ત્યાં સુર્યવંશની માદી સ્થાપી હતી.

આ મહાત્મા પ્રતાપી ચક્રવર્તિ રાજા ઈશ્વાકુના મહાત્મા વશિષ્ઠાપિ કુળ સુર હતા, જેમની પાસેથી તેમણે અધ્યાત્મ વિદ્યા સંપાદન કરી પરમપદની પ્રાપ્તિ કીધી હતી. ઈશ્વાકુને બધા મહી એકસા પુત્ર હતા, જેમાં વિદુક્ષિ, નિમિ, કંડક, અને દશાશ્વ એ ચાર પુત્રો

મુખ્ય લેખાતા. ઇશ્વાકુએ સર્વદેવ પુત્રોને જુદા જુદા દેશોનું રાજ્ય સોંપી આપ્યું હતું.

મહારાજા ઇશ્વાકુ પ્રમનું કથાણુ કરનાર, સૂરવીર, સદાચારી, તત્ત્વજ્ઞ, વિદ્વાન અને ધાર્મિક હતા. યજ્ઞ રાજા તથા પ્રજા એ રીતીએ તેમના સમયમાં આખા આર્યાવર્તમાં હામે હામે વેદ, તત્ત્વશાસ્ત્ર અને પદાર્થશાસ્ત્રની અચૂંચ યાત્રાતી હતી. પ્રમને પુત્ર તરીકે ખાળી, ધર્મ નિર્મિત પરિપૂર્ણ સાચવી, તેમણે અનેકાનેક સુકૃત્યો કરી પ્રમને પ્રેમ સંપાદન થઈ શકે હતા. વિશેષતઃ તેમના કાળમાં વિદ્યા એટલી બધીતો પરિપૂર્ણ સ્થિતીમાં હતી કે લોકો વાયુ અને અગ્નિમાં સ્તવન; ભણતા હતા [તો પત્ની-(અત્ર કથિત તત્ર મુજબ ધ્વની વાહક યંત્ર એટલે) ટેલીફોન; (વરાળ યંત્ર સ્થિત અત્યુદારિકા એટલે) મોટરકાર; (આકાશ પવન પોવડી એટલે) એરોપ્લેન; (અત્ર સંદેશીત તત્ર પાલિત રણુ રહિત યંત્ર એટલે) વાયરલેસ-ટેલીગ્રાફીક વિગેરે તો કહી ખીશાદમાં !] યત્ર કર્મવટે દેવોને પ્રસન્ન કરી તેમની કૃપા સંપાદન કરવા લોકો કૃણીભુત થતા હતા. ઉચી સ્થિતીએ જઈ પહોંચેલા તપશ્ચર્યા કરતા હતા. કૌર્ભ અર્ધમનું કાર્ય કરતું નહિ. સત્ય યોગસતા, સત્ય આચરણુ રાખતા અને જ્ઞાતિમેદ રાખતા નહિ. સર્વ સાથે ભોજન અને લગ્ન વહેવાર ચાલતો. લોકો દિર્ઘાયુષી હતા. સર્વ પ્રજા સમગ્ર કૃષે સંપીડી હતી, જેથી આર્યાવર્તની પ્રજા બીજા દેશો કરતાં તન, મન અને ધનની શક્તિ વધુ મેળવી પધારે શ્રેષ્ઠ અને અસાધિક કામ કરનારી થઈ પડી હતી. એ વખતમાં સૈન્ય એટલુંતો કૌપતવાયુ હતું કે મહા અત્ર-સત્રમાં પરિપૂર્ણ હતું. ધનની રેલ-છેલ એવી હતી કે ગરીબમાં ગરીબ સ્થિતિનું કુટુંબ પણ રૂપાના પાત્ર વાપરતું અને શ્રીમંતા હેમકટોરા (સોનાનું વાસણ) સિવાય કે ઝવેરાત જડિત સ્ત્રીએ સિવાય અન્યને હાથ ન ભગાડતાં. મોતી અને દિરા માણેકની કૃત્ર સાથના હાથીએ દરચારમાં ખુલતા. આવા પ્રકારના સામર્થ્યના બળે કરીને જગતના સર્વ લોકો ભરતખંડને દેવ ભૂમિ માનતા (હાલમાં જે માનક પેક અશ્વે અમેરિકા ખંડ ખાલી ગય છે). આખી પૃથ્વીના રાજાઓ (જેઓ ઇશ્વાકુના નહાના ભાઈઓ અને પુત્રોજ હતા તે) ઇશ્વાકુને અંજણી આપતા હતા.

સૂર વશિષ્ઠકથિને ઉપાધ્યાય (યત્ર કરાવવામાં પરિપૂર્ણ થયેલા) કરી તેઓ પાસે ગેસી ઇશ્વાકુએ વણાપત્રો કર્યા હતા. મનુમહારાજની પુત્રી અને ઇશ્વાકુની બહેન ઈશાને ઉપર વંશાવળીમાં દેખાડેલા ચંદ્રના પુત્ર-બુદ્ધને આપી હતી. જેના પુત્ર પુરુષવાએ ઇશ્વાકુના સમયમાંજ ચંદ્રવંશની ગાદી સ્થાપી હતી (જેને આપણે હવે પછી જોશું).

ઇશ્વાકુએ જ્યાં વર્ષ સુધી તપશ્ચર્યા કરી ઇશ્વર પ્રસાદ મેળવ્યો હતો. ઇશ્વાકુના પછી તેનો પુત્ર ત્રિકુક્ષિ ગાદીએ બેઠો હતો, જેના પછી આકાશવર્મી પેઢીએ સુર્યવંશની અયોધ્યાની ગાદીએ શ્રી રામચંદ્રજી થયા હતા. આ રીતીએ જોતાં ઇશ્વાકુનો વખત સત્યયુગમાં જણાવેલાં વર્ષો પુર્વે થઈ ગયો હતો એવું સિદ્ધ થાય છે.

તેમજ ભારત વર્ષમાં સૂર્ય અને ચંદ્ર વંશે નામના કરી છે એ પણ સત્ય છે !

થવા વર્ષ વિત્યા બાદ મહાભારત નામનું પુસ્તક, કે જે આખી દુનિયામાં ફેલા કરતાં મહોટું ગણાય છે. કારણ કે યુદ્ધમાં મહાન પુસ્તકમાં લેખાએલાં હોમરના ઇલીઅડમાં બધી મઠી ૧૦,૦૦૦ લીટીઓ છે જ્યારે વર્ણના ઇલીઅડ પુસ્તકમાં માત્ર ૭૦૦૦ લીટીઓ છે. મહાભારતનો થોડોક ભાગ શ્રીમદ્ભગવદ્ ગિતા જે અર્જુન પાસે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને મહેરોટી કહ્યું હતું તેના ચોથા અધ્યાયના પ્રથમ સ્લોકમાં શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનીચે મુજબ કહે છે.

દમં વિવસ્વતેવોર્ગં પ્રોક્તાનમ્દમભ્યવન્ !

વિવસ્વાન્મનવે પ્રાહ રિક્ષાકવેઽભિવન્ ॥

અર્થાત્કેઃ-આ નહી નાર પામે એવો યોગ મેં પહેલાં વિવસ્વત સુથને કહ્યો હતો, સુથેં મનુને અને મનુએ ઇશ્વાકુને કહ્યો હતો.

આ મુજબ દુનિયાની ઉત્પતિ થઈ ત્યારથી શ્રી ભગવાનના મુખેના સાર વિવસ્વત મનુએ સાંભળ્યા બાદ ઇશ્વાકુએ સાંભળ્યો અને તે રીતે તેનો પ્રસાર થયો. જેની ખાત્રી શ્રીમદ્ ભગવદ્ગિતાના ચોથા અધ્યાયના બીજા સ્લોકમાં કરી આપે છે:-

एवं परंपराप्रसूतमिदं राजर्षयो विदुः ।

सत्कलेनेन महता योगेनैव परितप्त ॥

અને આ મુજબ મનુ મહારાજ (જેનું વર્ણન ગયા સપ્ટેમ્બરના અંકમાં વાંચી ગયા) જે દુનિયાની ઉત્પત્તિ વેળાએ મુખ્ય હતા તેના બાદ ઇશ્વાકુએ ધર્મનો પ્રચાર કરવામાં આદ્ય ગણ્યા તેના કૃષે અત્યંત શ્રમ લઈ ધર્મને ઉચ રેચે મુક્યો હતો.

ખરી બનેલી એક દુઃખદાયક કહાણી.

(લખનાર—નાદીર) ક્ર. ૬.

—o—

પતેલીની રળીઆમણી સાંજ હતી. વાંદરા ખાતે દરિયાની સામે એક નોનો પથુ સુંદર ખંજો આપેલો હતો, જ્યાં કાપસજ કાલાપેસીયું કુટુંબ વસતું હતું. આ કુટુંબ નાનું હતું. તે કાપસજના ધણીઆણી મુનાબાઈ અને ખેરી સુલાતું બનેલું હતું.

મુનાબાઈ પોતાના ઓરડામાં વિચારવંત દળે એક નાના સોફા ઉપર અઢલાઈ પડી હતી તે તુરતનીજ વાંદરાની અગીયારીમાં પોતાને પેદા કરનાર તરફની ફરજ બજવી પોતાની આ માનીતી એક ઉપર આવી ખેરી હતી. તેણીના ખ્યાલો પંદર વર્ષની વાત ઉપર પસાર થઈ ગયલી પથુ પોતાની પાછળ બહુજ દુઃખભરી યાદ મુશી ગયલી કમનસીબ પતેલીના દિવસ ઉપર દોડતા હતા. એ દિવસે તેણીના ખાવિંદની તપાસ મેડનસ કોર્ટમાં ચાલી હતી અને તેને પંદર વર્ષનાં સખત કેદખાનાની સજા થઈ હતી. આ બિના આજની પતેલીના મુનાબાઈ દિવસે ધાઇ આવતાં તે બાનુ માથાથી પગ મુશી કમકમી. એટલામાં ઓરડાની બાહરથી એક અવાજ તેણીને કાને પડતાંજ તે બાનુ ચોંટી. તે અવાજ કોઈ મદેનો હતો. એ અવાજ કોણનો હતો તે યાદ કરવાને મુનાબાઈએ ધણીબી કાંઈ માયાં પથુ ફોકટ ! તે તે બાનુ યાદ કરી શકી નહિ.

“મુનાબાઈ ઘરમાં છે કે ?” પેલા અવાજ પાછો તેણીને કાને પડ્યો.

“હા જાણ છે. હમણાંજ ફરી આવીને અંદર ઘાક ખાતાં છે.” મુનાબાઈએ પોતાના લાલીયા નોકરને પેલા શખસને જવાબ આપતાં સાંભળ્યો.

“જેની ભાઈ, પથુ તારું નામ શું ?”

“મારું નામ રામલો, બાપાનું નામ પેમલો. છેટ, હું અહિં ત્રણ વરજનો નોકરી કરતો છું, પથુ મારાં બાઈની હાલત એવી શે કે મારેથી એક રૂપીઆ પથુ પતેલીની આજીવનકે હાથે મળેલી છકડતો નથી.”

પથુ રામલાતું આ પિંજણ સાંભળવા જેટલી પેલા શખસની સજીરી હતી નહિ, તેણે બાઈને મલવાની પોતાની આગેશ જણાવી.

“તમે છેટનું નામ છું ?—બાઈ પુછજે કે—”

પેલા શખસે રામલાને આગળ બોલવા દીધો નહિ. તેણે તેને અટકાવી કહ્યું, “તને કે તારી બાઈને મારાં નામ સાથે કાંઈ કામ નથી. તારી બાઈને કહે કે હું ધણાંજ અમતનાં કામ માટે તેમને મળવા માગું છું. હું તારી બાઈને જીવો દોસ્ત છું.”

આ સઘળી વાતચિત મુનાબાઈ પોતાના ઓરડાના બારણાં આગળ ગુપ્તગુપ્ત ઉભી રહી સાંભળતી હતી, અને હજ એજ વખાસજીમાં હતી કે બાહર ઉભેલા મદેનો સાદ-જે તેણીના કાન આગળ રમી રહ્યો હતો તે કોણનો હતો. પથુ એ ઉપર વધુ ખ્યાલ કરવાને તેણીને વખત મળ્યો નહિ, કેમકે પેલા શખસ, રામલો અટકાવે તે આગમજ મુનાબાઈની પ્રાસિદ્ધ ઉભો. તેને જોતાંજ મુનાબાઈ અમકી અને મોત જેવી ફિક્કી પડી જઈ બોલીઃ—

“ક-ક-કોણ ?”

“મુનાં, ધણરા ના હું તારો—”

“કોણ કે ક-ક-કા—”

“હા, હું તારો કમખખત કાવચ છું. પથુ એક વધાર ધણીઆણી તરફકે હું મને આજે પતેલીના ખુશી ખુશાલી લયો દિવસે જોઈ રાજ દોષ એમ જણાતી નથી. પંદર વરસની પતેલીના દિવસની જુદાઈ પછી મને આવકાર દેવાની પથુ તું દરકાર કરતી જણાતી નથી. પંદર વરસની બલમ જુદાઈ પછી આ ઘર મારી નબરમાં એક ગેહેસ્ટખાતું લાગેજ, ને તું એક દુરી કરતાં પથુ વધુ ખુબસુરત લાગેજ. તું મારી ગેરહાજરીમાં આટલી બધી મુખવાસી છંદની ગુનરેજ એવી મને સ્વપ્નને પથુ વધી હતી નહિ. તું દેખાણ પથુ તંદોસ્ત ! જ્યારે, હું ખ્યાલ કરું કે એક વખત તારો અને આ ઘરનો માલિક હું હતો ત્યારે—”

કાવચથી આગળ બોલી શકાયું નહિ. તેનું હૃયું ભરાઈ આવ્યું અને એકાદ બે આસુઓ તેની આંખોમાંથી ગળવી પડ્યાં.

મુનાબાઈને લાગી આવ્યું. પોતાના ખાવિંદ તરફ અને હું પથર કરતાં તેણીનું વધુ બહતર જીવ કાંઈક પિગળ્યું. ને આજેજ, આ અંજણી ફરી બોલીઃ—

“કાવશજી, ખુદા ખાતર પેલી બેઠક ઉપર બેસી જાઓ. હું પંદર વરસની તમારી ગેરહાજરી પછી તમેને આવકાર દઈ શકી નથી તે એટલાજ માટે કે પંદર વરસની વાત ઉપર પતેલીના દિવસે તમેને સજા થવા પછી મેં તમેને આજે પતેલીનાજ દિવસે ફરી જીવતા બેવાની આશા રાખી હતી નહિ. ખુદાની રીતે જોયું તો હું તમેને જીવતા બેવા ખુશી વડીક હતી નહિ. હું આંગળી ઉપર ગણ્યા કરતી હતી કે બંદીખાનામાંથી છુટવાનો તમારો વખત પુરો થવા આવ્યો હતો, પણ તમે તમારું મોહકું ફરીથી પતેલીનાજ દિવસે મને દેખાડ્યો એવી મને સ્વપ્નને પણ વચી નહિ હતી. અને તેથી મને સત્તાવવા અને પંદર વરસ દરમ્યાન ડાહ્યા ગયલી વાત મને પાછી વાદ દેવાડ્યા તમે આહિં પુરી નિકળ્યાજ.”

કાવશ નીચી નજરે પોતાની પરણેતરનાં મોહકમાંથી છુટતા તગતડ તીર સમાનના સખુનો સાંભળતો ઉમેગ રહ્યો પણ અતે તે માંહ મુશકેલીએ જોડાયો:-

“મારી લક્ષી સુના, બંદીખાનામાં પંદર વરસ પુરાં કરી સ્વતંત્ર હવામાં ફમ લેવો એ જોવા કષ્ટમાં જીવતા હતા પછી તેમાંથી આહિર નિકળવા બરાબર છે. બંદીખાનાના ફરજાજી આગળથી સ્વતંત્ર હવા ફમમાં લેતાં પસાર થવું એ દોષખાનામાંથી છુટકા મેળવવા બરાબર છે. સુના, આખરે પણ હું ધનસાન છું. મને એક એવા રાજ્યર ફરેસ્તાની જરૂર છે જે મને મારી બાકીની જીંદગી સીધા રસ્તો દેખાડી શકે. એવો ફરેસ્તો હાંસલ કરવા માટે જોઈ, હું તુ સિવાય કોણની આગળ જઈ? હું કોણની મદદ શોધું? જોઈ સુના, હું તું સિવાય બીજા કોણની સાથે મારું કમખખત કીસમત જોઈ? મારાં હાલનાં કપડાં, મારો દેખાવ અને મારે માથેનો કાળો કતંક તારી તને બદલની રજેરજ ધુલવવાને પુરતાં છે પણ ખુદ ખુદાની પહેલી બોનોહ માફ કરેજ તો એક વારની મારીખારી સુના, ફરેસ્તા ખસલત સુના, તું મારો આ પેહલો શુનોહ માફ કર, તારું કોમળ જીવર મારી તરફના તારા બિઝારથી બિઝકૂલ સાફ કર.”

“હું ધારજ કે એમ નહિ કરવામાં હું તદન વાજબી છું. કાવશની રૂએ તમે મારા ખાવિદ છો, જ્યારે નીતિની રૂએ તમેએ. મારી ઉપરથી ખાવિદ તરીકેનો દક જોઈ દીધોજ. તમારી પરણેલી જીંદગી સમુજગી ફાગળ હતી. તમેએ તમારી પોતાની સાથે મને પણ મોડા પોલીયારમાં દાખલ કરી, લપકાર વચ્ચેમાં સજા કરી અને આવી રીતે તમેએ શોહાને આજીવનાં ખવાની

નીચ કોશેજ કરી. જે સમયે જ્યાં જ્યાં ત્યાં આપણી ઉપર કુલ કુટવા લાગ્યાં તેજ સમયે તમે તમારા ખરાં રૂપરંગમાં જીવની નજરે પડ્યા ને મને નામેશીની ખાઈમાં ફાદિલ જની ગળાવી મેલી. તમેએ તમારો નાશ કરીધો તે સાથે હજારો ગરીબોને અને મારો પણ નાશ કરીધો. શોહાએ તમારી ઉપર મુકેલા વિચારનો ભંગ કરીધો. ખુદાનો કટકો તમારે માટે મોજુદ હતો. પોલીસે તમેને ગીરફતાર કરીધો ને જુરીએ તમારી ઉપર દયા કરવા જતાં ન્યાયાધિસે તમેને પંદર વરસનાં સખત કેદખાનાની સજા કરીધી. બેઠકે હું તમારી પરણેતર છું, જતાં હું કદુંજ કે એ સજા તમેને લાગ્યું હતી. આપણી પરણેતર જીંદગી સુખી કરવા, બીજાઓનાં મનમાં અદેખાઈ ઉત્પન્ન કરવા મેં ધણુંબી કરીધું—”

“પણ જ્યાં મારું કીસમત કુટકું ત્યાં મને સધજી ઉઠુંજ સુઝ પડ્યું; સુના એ માટે હું ખરેખર પસેમાન છું, પણ આખરે હું એક નાચીક ધનસાન છું. હું તકલીફી લોકને વશ થયો, મારો નાશ થયો, પણ સુના, તું મને આજના ખુશાસી લખાં દિવસે તારાં મકાનમાંથી હોઠી કાઢી મારો વધુ નાશ ના કર. વાદ કર, પતેલી ઉપરજ હું જેલનાં ડાયામાં ફરેસ્તો હતો અને પતેલી ઉપર તેણે મને આહિર કાઢ્યોજ.”

સુના વિચારમાં પડી. કાવશે માની લીધું કે તે નાજુક જોતનાં હજારમાં દયા અને દિવસોએ ધર કરીધું હતું.

“કાવશ, તમારું કદમ આ ધરમાં જેટલું મારે માટે નુકસાનકારક નથી, તેટલું મારી ખારી બેસી ગયાં માટે છે. એ આપણી બેસીને ખાતર આ ધરનો આશરો મેળવવાની મારી તરફથી ઉમેદ રાખતી એ વ્યાસમાનને હાથ લગાડવા બરાબર છે.”

કાવશ એક નિસાસા સમેત આજેજ બની બોલ્યો, “એ! તે મારી ખારી બેસી ક્યાં છે? કેમ છે?”

“ધણી સારી તંદોસ્તીમાં છે. કોઈ પણ આપને મમરૂ કરે એવી તે બેસી દરેક રીતે સંપૂર્ણ છે. તે લગાધના ભંડાર છે, સદયજીવે સદહાર છે. કમખખત બાપ સાંભળે કે તારી બેસી એવી નેક છે કે લાખમાં એક છે. પણ તે પોતાના બાપના રાખના કલક પોતાને માથે લઈ ફરેજ, તેણીનો આવો હાલ બેધ જુદ કુદરતથી રહે છે. એવી એક સદયજી ફરેસ્તા ઉપર તેણીના બાપનાં રાખનો બેજ એક એવી આફત છે કે ગમે તેવાં તેણીનાં અખરખર સુખમાં તેણીને મોટે શહનતા એક કતુરો નથી.”

“સુના, હું એ સઘળું માનુછ,” શુલાનો કમળખન્ત બાપ એવ રહી દે એવા ગળગળતે સાંઠે બોલ્યો, “પણ સુના, મને તારા તાણાના તીરોથી ના માર કેમકે આજે મારી સ્થિતિ બિલકુલ લાચાર છે. હું કશારા હવસમાં પુલ્યો, મારા નેક રસ્તા હું ભુલ્યો, મારી આંખો સામે લોભનો દર ખુલ્યો ને હું પાપ બંધનમાં બંધ થઇ પડ્યો. આશ્વિસ કે દેખતી આંખે અંધ થઇ ગયો. હું મારી નેમમાં ફાવતે તો આજે હુંજ જગતી નજરમાં ફરેસ્તામાં ખપતે પણ હું પડ્યો અને આજે હું શેતાનથીથી છુરો થયો. મારી યુષ્માઈનો બદલો મને પુરેપુરો મળ્યો. મારી પરણેતર પણ જંદીખાનાની મારી જાંઘીથી દુર હતી. સુના સાંભળ કે તે દોજખખાનામાં તારા મિઠા ચહેરાની મને ઘણી જરૂર હતી. તારો દિલારો મારાં જલમ દઈ માટે રામખાણુ દવા થઈ પડતે. પણ તારી એક પંજુ મોલાકાતની—”

“બસ મુંગા થઈ જાઓ, હું એ સઘળી ગઈ ગુજરી આજના સપરમે દહાડે થાં કરવા માંગતી નથી. મારું તન, મન, ધન શુલાને આદવામાંજ આવી અટકયું હતું, તેને આદવામાંજ મારે માટે આખી દુનિયા આવી અટકી હતી. જે મારી મુખી જાંઘીને તમોએ તમારાં કાળાં કરતુકથી લાંગી કકડા છુકલા કરી નાખી હતી તે મારી જાંઘીનો એકજ દિલારો હતો જે શુલાને નિર્દોષ હસ્તે મુખ્યો હતો. તેણીના દીકર મારાં જલમાં જીગર માટે બરફનો તુકડો હતો. એથીજ હું દીવાની યવં બની ગઈ, જાણી જોઇ મોતનાં કાયામાં જતી રહી ગઈ, તમોએ તો મારું દિલ લાંગી નાખ્યું, પણ ખુદાને ખાતર આપણી બેટીનું નાલુક જીગર, કાવશ, ના લાંગી નાખ્યા.”

“કદી નહિ, એમ કરવા પહેલાં હું પાછો બંદીખાનામાં જવાને ડર નહિ. મારી બેટીનાં મુખ મટે કંઈખી કરવાને પાછો હું નહિ. પણ તે નાલુક છોડવાને મને દુરથી પણ બેઠવા દે. સુના, હું આ મકાન સદાનું છોડી જઈ તે આગમજ મારી આ એકજ ચરજ કણુલ કર.”

“પણ તે રૂપસુરતીનું જીગર તમોને પોતાના બાપ તરીકે જોતાંજ લાગી જશે. તમે તમારી બેટીને બાગ જીગરથી આહતા હોવા તો કાવશ, ખુદા ખાતર તે બિચારીની નજરથી દુર થાઓ.”

કાવશ એક નિસાસો નાખી બોલ્યો, “સુના, મારી એ બેટી મારે માટે કેટલું જાણુ?”

“ગેજન વરસથી શુલાં સઘળું જાણુવા પામીજ, કેમકે તે ઉમરે આવી ત્યારે પોતાના બાપની ખરી હકીકત જાણવાને તેણીને પુરેપુરો હક હતો. પણ

તે મરતાને મર કહે નહિ, એની હોવાથી પોતાના બાપને તે નિર્દોષ માનેજ. કાવશ, સાંભળો કે એ પોતાની બેઠક લલાઈ અને ખુબસુરતીથી પોતાની આસપાસ તવંજર જવાને એકલા કરી શકીજ, એનો સર્વેથી માનીતો જમશેદજી જાણુલીનો ભત્રીએ જહાંગીર છે. જમશેદજીને ર અને અશીજીના વેપારમાં છકકાં છે. છેવટે તેમની તમામ દોલત જહાંગીરનીજ છે. એ જાણુલી કુટુંબ બહુજ મગર અને તુમાખી છે. છતાં ખુદ જમશેદજી મુકાં સઘળાં શુલાને હદથી બપાદા આજેજ પણ બપારે એ લેંછા જાણુશે કે શુલાનો બાપ પંદર વરસ સખત કેદખાનાની સજા અમી પુટી નિકળયોજ ત્યારે—”

પણ અહિં સુના ચોંકી. તે બોલતી અટકી ગઈ. નાલુક પગલાંનો અવાજ સાંભળતાંજ તે તુરત પામી ગઈ કે શુલાં પોતાની માતાની સાંજેજ આવતી હતી. આ ખ્યાલ મતાંજ તે માતા તેણીની નજરથી પોતાના ખાવિંદને છુપાવવા બારણું બંધ કરવા દોડી, પણ મોહું થઇ ગયું હતું.

શુલાં સોદે સાડીમાં સજ થયલું સંમેશરમરનું પુતળું હતું. તે હસ્તી હસ્તી માતાના આગમમાં ધસી ગઈ. માતાને દેખાતો ધલરાટ તેણીને હસ્તો ચહેરા ગંભીર બનાવવાને પુરતો હતો. વળી એક અજાણુ શખસને ગંભીર બંદે રડમસ જેવા ચોદરે ઉભેલો જોઈ તે તુરત પામી ગઈ કે આજના સપરમે દિવસ કાંઈ નવું જુનું બન્યું હતું. તે ખુબસુરત બાનું હરણીની માફક ફણ બાઈ ગઈ. પણ બીજીજ પળે તે સુંદરી આ દેખાવ કુદરતના મોજેજાથી પામી ગઈ.

“માથજ, એવણુ કોણુ, મારા બાવાજ?”

માતાનો જવાબ મળે તે આગમજ શુલાં કાંઈ પણ ખ્યાલ કરવા વગર પોતાના બાપ તરફ એક બેટીની માથાથી ધસી ગઈ. કમળખન્ત બાપે માથાથી તેણીને પોતાના પેટમાં દાખી અને તેણીના ગોલાખી ગાલ ઉપર કીસ કરી. આ વેળાએ શુલાં પાર વિનાની ખુશાલીથી એક કળીની માફક ખુબસુરતીમાં ખીલી નિકતી હતી, પણ માતાના ડોળા આસમાન ઉપર ચઢી ગયા હતા, બપારે કમળખન્ત બાપ પોતાની લાગણી નહિ સમાવી શક્યાંથી માથાથી તે મગ મુખી ચરચર મુજતો હતો. બીજીજ પળે તે પોતાનું મન મકકમ કરી બોલ્યો:—

“મારી ખારી દીકરી, હુંજ તારો અભાએ બાપ છું, જે તારે માટે કદામાં કદા આપથી છુરામાં છૂં પાપ છું.

માઠ જુરે અપરાધ જે તારી બાજુમાં આગ્યોજ તેનાજ સંબંધમાં હું તારી માતા સાથે વાતચિતમાં રોકાયેલો હતો.”

“ત્યારે તો હું ધણી દલગીર છું” કે જે મારા અને વાઢલાંચિયાની વાતચિતમાં મારી ઓર્થોલી હાજરીથી, નહિ માફ થઈ શકે એવી, ખલસ કીધી છે. વાઢલાં મમા, પ્યારા પપા, ત્યારે હું અદિથી જાઉં? પણ માતા, મારા વાઢલા પીઠરની હાજરીની ખુશી મારાં આ તનમાં કેમ સમાઈ?”

માતા કશે જવાબ દઈ શકી નહિ. કમજખત બાપ પોતાની બેટીને પોતાની તરફ આટલા બધા પ્યારથી બેટીને જોઈ એટલો બધો તો આજેઝ થઈ ગયો હતો કે તેની આંખોમાંથી નવધાર આંસુઓ વહેતાં હતાં. ગુલાંની હાલત પણ દયાબળક થઈ હતી. તે જગ્યાની રાહ જોવા વગર દરણીની માફક હડી ગઈ.

આવિંદ અને પરજોતર એક પણ બોલ બોલવા વિના એક બીજાને ટીકતાં ઉઠ્યાં. અતે ખાવિંદજ સુખકીરી તોડી.

“સુના, મેં મારી બેટીને મારી તજોડો નગર જોઇને મેં મારી શુદ્ધ શુદ્ધ જોઈજ. તારી મરજી હોય તો હું તમે અને વાઢલાંચિયાથી દુરદરાજ જઈ રહેવાને હવે તૈયાર છું. મારી બેટીને જોવાથી હું જુદોજ રાખસ બનેલો. સુના, હું હવે એવો દેરવાઈ ગયોજ કે હું એક બીજોજ માણસ બની ગયોજ. મારી બેટીએ મને માફ કીધાજ. બોલ, સુના, શું હું મને નહિ માફ કરે? હું જાણું કે મારા હક કરતાં હું તારી પાસે આ માટે વધુ માંગુંજ, પણ મને લાગેજ કે મારી કીરી શુલાંના એજમતી ચેહરાની પરકતથી હું એક નવીજ છંદગી શરૂ કરી શકશ. પાદ કર કે હું તારી બેટીને દીવાના પ્યારથી સાહેજ. તારાજ જટલા અખુટ પ્યારથી પેઢલીજ નજરે હું એ તાગ ગોઝાળને સાહતાં શિખોજ. સુના, મને સુધરવાની છેલ્લી એકજ તક આપ!”

અતે સુનાં પોતાના આવિંદની ખરાં અંતઃકરણની કાકજુદીથી પિગળી ગઈ. તેણીએ પોતાની બેટીની માફક કાવચને માફ કીધો. એક પતેતીએ તેણે પોતાના આવિંદને જોવામાં જોતો જોયો હતો પણ પંદર વર્ષ પછીની પતેતીને દિવસે તેને આવકાર આપવાને તેનું દીઝ માંમ મિસાલ બની ગયું.

કાવચને મજેલી મારીના બીજા દિવસની નવ રોડી બામલાદ હતી. શુલાં પોતાના આસક જહાંગીર સાથે જમશેદજ બજારીના બંગલાના પાછલા ભાગમાં

કુદરતની પિછીની કાંઈક અદભુત ખ્યાલ આપતી બેઠી હતી. તેણીના આસક બેસક એક જગ્યા જવાન હતો. ખુબસુરત અને શોહામનોપણ તેવોજ હતો. બાજુ આ બેઠાં ઉપર ગોપા કુદરતને આશીર્વાદ વરસી ચુક્યો હતો. ખનેના ચેહરા ઉપર નવાં સાલની ખુશાલીના ચમકાટ ચમકી રહ્યો હતો.

“મારા પ્યારા જહાંગીર,” શુલાં વાંસળી જેવા સાદે બોલી “જ્યારે યજમાતમાં તે મને તારી પરજોતર બનવાની જોશર કીધી ત્યારે આ બાવાજની નામોશીને મને ખ્યાલ હોવાથી મેં તારી જોશર ફાટ ફાટ થતાં જર સાથે નામંજુર કીધી હતી તે પણ તો તને પાદ છેની?”

“પણ મારી ખારી શુદ્ધ તારો બાપ મને તેવો હોય તે સાથે મને શું દરકાર છે? મને તો તારી સાથે કામ છે. શુલાં, પેલા કવીઓ કહે તેમ જ માફ મંદીર છે, હું તારો સાચો મુન્દરી છું.”

“પણ જંગમ, તને ખબર છે કે મારા બાવા પોતાની પંદર વરસની સગા પુરી કરી ગઈ કાલેજ પાછા ફર્યાજ. મારી માતા અને હું ગઈ ગુજરી જુલી ગયાંજ ને અમોએ તેમને અમારાં મકાન અને હાગરમાં એકવાર ફરીથી આશરો આપ્યોજ. જેઓ અમેને સાહે તેઓએ મારા બાવાજને પણ આહવાજ જોઈએ અને જેઓ મારા બાવા થી દુર નાહસે તેઓ ભને અમોથી પણ દુર નાહસે.” શુલાંજ છેલ્લા વાક્ય એવા તો રસસા અને લુસ્સાથી બોલી કે થીસીર જહાંગીર પણ હસ થઈ ગયો તો પણ તે કીમત રાખી બોલ્યો. તારા જેવી વશદાર બેટીએ એવાજ દરાવ ઉપર આવવું જોઈએ. શુદ્ધ, ખારી રાખજે કે હું તારાજ જેટલી મોહબતથી તારા કમનસીબ બાપને આહવજ. હું મારા કાકાને સમજાવીને તારા બાવાજને અમારી જોરીસમાં દેકાણે પાડવાને મરિથી બનવું કરશ. મારા કાકા જે કે હંયાંના ધણા સખત છે, પણ તેવાજ દયાળું પણ છે. તેમના વીંધાસનો ભંગ કરનારાઓ અને તેમને દગનારાઓ તરફ તેઓ રોહજ પણ દયા બતાવે એવા નથી. તેવજ તારા બાવાજની દાકીકતથી બેકે જાણીતા છે, તેપણ તારા બાવાજને નેકરી આપવા માટે હું જર તેમને સમજાવશ.”

જે દિવસ પછી જહાંગીરની ખંત અને કાજળથી શુલાંના બાપ જમશેદજ બજારીની જોરીસમાં ફરીસર તરફ ગોઠવાઈ ગયો. પહેલાં તો શુલાના બાપ સાથે કાંઈ પણ અવકાર નહિ રાખવાને કાકાએ જહાંગીરને દુકમ

કીધી પછી જહાંગીરની મિલતજરી અને યુવાના કાલા-
વાલાને શરણ થઈ તેવણે કાવશને દર પાડવાની કજીવાવ
આપી. તેમનો ખવાસ નિર્દોષિને સેદજ પછી નહિ સતા-
વવાનો અને તેમને એક તણખાભાર પછી ગેરનિસાફ
નહિ કરવાનો હતો એથીજ તેવણે યુવાને પોતાની વહુ
ખનાવવાની મરજી બતાવી હતી, અને એ માટે જહાંગી-
રને પરવાનગી આપી હતી. તેવણે કાવશને એરીસના
પોતાના ખાનગી એકરડામાં બોલાવી કહ્યું:-

“મીઠ કાવશજી, યુવાને ખાતર તમારી આગલી જીલ
માફ કરી આજથી તમેને હું મારા કેશીયરની નોકરી
આપુંજી. હું જાણુંજી કે મને લોકો હદથી સખત હૈયાનો
માનેજી, પણ જો હું તમેને મારા વિશ્વાસને નાલાયક
અથવા બેવશ તો થાદ રાખજો કે હું મને ધારવામાં આવતો
હોય તે કરતાં તમે તરફ વધુ સખત બનશ. તમેને
મજબુત ધડો મલ્યોજી ને હું ધારું કે તમે તેનો પુરતો
લાલ લેશો. કાલથી તમારી નોકરી તમેને મુખ્યરક છે,
તમેને કેશીયરની નોકરી આપવાનો મેં જો વિશ્વાસ
ખતામ્યોજી તેનો હું ધારું કે તમે ગેર ઉપયોગ
કરશો નહિ.”

નવા કેશીયર તરીકે કાવશે આખી એરીસનો આદ
મેળવ્યો.

જહાંગીર અને યુવાનાં લગન સહેજ પછી ધામધુમ
વગર થયાં અને યુવા માખાપથી લિપ્તી પડી, પણ
યુવાનું સાસરું જર તેણીના આપીકા મકાનથી દુર હતું
નહિ. તે ધણું નજદીકમાં હોવાથી યુવા પોતાના ખાવિદ
અને પોતાના કાકા સસરાના ઓશીસમાંથી આવવા સુધી
પોતાની માતાની સોડેજ રહી દિવસ પસાર કરતી હતી
અને જહાંગીર એરીસમાંથી નિકલી તેણીને પોતાને
મકાને લઈ જતો હતો. આ પ્રમાણે યુવા માટે તેણીનાં
સાસરાં ધરમાં તેમજ મહીર સુખનો રોતારો ચમકી રહ્યો
હતો. ડુંખનો દુરનો સ્વપ્નનો વડીક તેણીને હતો નહિ.
જમશેદજી જાણીથી પોતાના ધધાને બોળ પોતાને
માથેથી ઓછા કરી જહાંગીરને માથે નાખ્યો હતો. તેવણે
યુવામાં એક નાદર નંગ બેઈલીધું. યુવામાં તેઓએ
નેકી નીતિનોજ દુરેસ્તો બેઈલીધો. યુવા એ એક દયાળુ
વહુ, વધાદાર ધણીયાની અને ખારી બેટી તરફની ફરજ
અદા કરવામાં સેદજ પછી પછાત કદમ ભર્યું નહિ.

આવી રીતે લગલગ નવ માસ પાછીના રેલા માફક
પસાર થઈ ગયાં. એક રાતે જહાંગીરને એરીસમાંથી
નિકળતાં જોઈું થયું, યુવા તેની રાહ જોતી પોતાની માતા

સોડે બેસી રહી. મા દીકરી અને એકારપેદારની વાતોમાં
ચકચક બની ગયાં હતાં, પણ કાવશ તેઓથી દુર વરનડ
ઉપર ધીંગોર ઉપર કાંઈ અજબ વમાસણમાં પડેલો
હતો. તેના ખ્યાલો પોતાની બેટી અને તેણીના ખાવિદ
માટે હતા. તેણે ખારીકાથી બેઈ લીધું હતું કે કટલાક
વાખત થયો જહાંગીર ધણીજ ઉદાસીમાં રહેતો હતો અને
પોતાના કાકાથી છુપી રીતે ધણીજ વિચારમાં કલાકોના
કલાકો સુધી ચકચુર બની પડી રહેતો હતો. આ બેવાને
સુનાવણની તેમજ યુવાની આંખ હતી નહિ.
તેઓ નજદીક આવતી થતો અને નોરોજના દિવસો
કયાં યુનાવવા તેના સ્વપ્નાઓ જોતી હતી, પણ કાવશ
જુદાજ ખ્યાલમાં રમતો હતો.

“કેમ જહાંગીર, તું કાંઈ દિવસો યમા દલગીર જોવો
છે, ને છે શું? કાંઈ કહેશે?” પતેલીના એક મહિના
આગમજ સસરા જમાઈએક થઈ જતાં સસરાએ જમા
ઈને એકાંતમાં સવાલ કીધો.

“નહી, મને કાંઈજ નથી, હું દિવસો યમા દલગીર છું
એમ કહાણું કહેજ?” જહાંગીર કાંઈક હસીને કહ્યું.

“વળી કહે કહાણું?” કાવશ પોતાના જમાઈનો ચેહરો
ધારી ધારી બેઈબોલો “તારો ચેહરોજ મારા બોલવાની
ગવાહી પુરેજ, દીકરા જહાંગીર, કાંઈને નહિ તો યુવાને તો
જરજી તારા વિશ્વાસમાં લેવી બેઈએ, ને તારા મગજ
ઉપરના બોલમાં મારી ગાય બોલાજ જોવી બેટીને શરીક
કરવી બેઈએ. જહાંગીર તું મારી આગળ ગમે તેટલું
ખાટું ડોળ ધાલ પણ હું તાર મન તેનાં ભીતરમાંથી
વાંચી શકુંજી. જ્યાં છે ત્યાં તું કાંઈ એવી મોટી આફતમાં
છે. તું તારા સુરખી કાકા અને તને પોતાના જનથી
જવાદા આદનાર તારી પરણેતરથી છુપાવવા મંજીજ.”

જહાંગીર થોડીક પળ સુધી વિચારમાં પડ્યો. કાવશ
પોતાના ખુબસૂરત જમાઈને દીકતો ઉબોજ રહ્યો.

અતે જહાંગીરે સુપકીદી તોડી એક નિસાસો નાખી
પોતાની દલગીરીના બેદનો પરદો બોલ્યો:-

“તમારી વ્યતકળ ખરી છે. હું કહેવાને બહુજ સાર-
મંદિ છું કે એક લાખ રૂપીયા ચાંદીના સટામાં હારી
જવાથી મેં મારી જન્મને ખાતર મારા કાકાની તીભેરી-
માંથી એટલી મોટી રકમ તેમની બણ ત્રગર ઉઘાપત
કીધીજી. જોકે હું તેમનો વારસ છું તોપણ તેઓના સ્વભા-
વ હું ખરા રૂપ-રંગમાં જાહેર થતાં એવો પાછ બની જશે
કે તેવણ મને પોલીસના હાથમાં આપવામાં મારી યુવા
તરફ પણ સેદજખી પાછું ફરી બેશે નહિ, મને દયા કરશે

નહિ. આવી આગતમાં તેમને સમજાવવા તે ભર દરિયે ચોટી બેઠકા ખડકને પિયગાવા સમાન છે. કાનચથાહ, મને મારા માટે સેંદળ પણ ગમ નથી પણ શુભાં જે થોડા માસમાં માવતર બનવાની તૈયારીમાં છે તેના મને મોટા ગમ છે. એ ભલી બાતુ—”

જહાંગીર વધુ બોલી ચક્રો નહિ. તેનું દેયું ભરાઈ આવ્યું અને આંખોમાંથી એ ચાર આંસુઓ ગળી પડ્યાં. કાનચનું દેયું જખમી થઈ ગયું. તે કાંઈ ઉડા ખ્યામમાં પડ્યો. અતે તે જહાંગીરના હાથ પોતાના હાથમાં લઈ બોલ્યો:—

“દીકરા જહાંગીર સાવધ થા. હિમ્મત રાખ. તારા ગમ જુરી બ. કારણ કે હું તારી જગો લેવા માગું. જમશેદજી જાણીના એક લાખ રૂપિયા ઉચાપત કરનાર મારી ખારી દીકરી જેણે પંદર વરસ સુધી બંદીબાનું ભોજનનાર પોતાના આપને પેઢીજીન નગરે ઉઠાર દિને માફ કીધી તેણીનો ખારો ખાવિદ નહિ પણ તેણીનો આપ છે, જે એક વાર પંદર વરસનાં સખત કેદખાનાની સજા ભોગવી પોતાની બેટીની બરકતથીજ આજે ઇન્સાન્યતમાં આવ્યોજ.”

“એટલે” જહાંગીરે ડાચું વકાસી ધુનતાં દિયે સવાલ કીધો.

“એટલે એમ બેટા જહાંગીર, કે તું તારા કરડા કાકા આગળ એકદમ જાહેર કર કે હું એક લાખની રકમની વિશ્વાસઘાતી બન્યોજ. એમ થવાથી તારા કાકા તને મારી ચોરી પકડવા માટે બેવડાં ચોવડાં ખારથી આહરે ને તું બીજકુલ સવામત છટકી જશે. તારું આ પાપ તે ખુદા અને હું સિવાય બીજું કોઈ જાણુવા પામશે નહિ. એ માટે તું ખાતરી રાખજે.”

“એમ કરવા માટે ખુદા મને બચાવે ! પાપ હું કરું—”

“સુપ સુરખ ! શું તને તારી ખારી ચુકની સેંદળ પણ ખ્યાલ નથી ? તું શું એમ ધરેજ કે તારું પાપ હું તારે ખાતર માથે લેવા તૈયાર થયોજ ? નહિ મારી ઉમરાવ દિમની દીકરીને ખાતર, જે પોતાના આપને બંદીબાનમાંથી આવેલો. એક એક પગવાર પણ દુર દૂરી નથી કે કમકમી નથી. મારી પરણેતરે પણ મને આહરે આપ-

વાની ના પાડી ત્યારે શુભાંએ મારી છાતી સરસી દબાવને, પોતાના ગાંઠો ઉપર ચુબન કરાવવાને સેંદળ પણ આનાકાની કીધી નહી. એજ બેટીના ભવિષ્યનાં સુખને ખાતર જે બંદીબાનું મેં એકવાર પંદર વરસ સુધી ભોગવ્યું તેજ બંદીબાનું મારી ખાત્રીની છંદગી સુધી ભોગવવાને તારાં પાપ માટે ફરીથી હું તૈયાર થયોજ.”

“પણ એમ થવાથી શુભાં ઉપર મજબુત ફટકા પડશે,” જખાઈએ સમજાવ્યું.

“તારા જેટલો તો મજબુત નહિજ. મારી નામોશીનો ફટકો તે ભલી ભોલી સુંદરી ઉપર અત્યાર આગમજનો પડી ચુક્યોજ. બીજવારની મારી નામોશીનો ફટકો એ બાતુ થોડાજ દિવસમાં જુરી જશે પણ તારી નામોશી તે બીજારીનો જાન લેશે અને ત્યારે એક નહિ પણ બે નિર્દોષ જાનોનો તું જશુન જુની કરશે. બોલ, જ્યાન બોલકે તારે પાપ મારાં રીત ઉપર ઢાળવા તું તૈયાર છે ?”

જહાંગીરે કહ્યું બોલી ચક્રો નહિ. તેની ચુપકીદી ઉપરથી કાનચ તુરત પામી ગયો કે જહાંગીરે તેને ધરણ થયો હતો અને તેમજ થયું. જહાંગીરે કોષની પણ ચક ઉત્કેરવા વિના પોતાના સસરા ઉપર એક લાખ રૂપિયા ઉચાપત કરવાનો આરોપ મેલ્યો જે કાનચે સેંદળ પણ આનાકાની વિના કશુંજ કીધો. તેને વડા ખેસીડન્સી માલસેટ સનમુખ ઉભો કરવામાં આવ્યો અને આવતી ફોજદારી સેથ-સમાં તેને ગોંધવામાં આવ્યો. જ્યારે ચુકદેમો સેથ-સમાં નિકલ્યો અને તેને ખીખાં પંદર વર્ષનાં સખત કેદખાનાની સજા જુરીના એક મતી અભિપ્રાયથી કરવામાં આવી ત્યારે પતેતીનોજ દિવસ હતો જે દિવસ શુભાં અને સુના માટે પતેતીનો નહિ પણ મોટામાં મોટી નામોશીનો દિવસ હતો. આજે શુભાં પાંચ બાજાની માતા બની છે, જહાંગીર પોતાના કાકાનાં મરણથી લાખોની દોષતનો માલિક બન્યો છે અને સુના જુરી બની છે તો પણ જહાંગીરે પોતાના ઉમરાવ દિવના સસરા કાનચની બીજવારની કેદખાનાની સજાના દુઃખદાયક કારણથી કોષને પણ જાણીતાં કરવાની હિમ્મત કીધી નથી.

કુલકમાગત-કુવાદીની.

(એક આર્ય સંસારી રસીલી વાર્તા.)

લાખતાર:—“જલેખી”.

(તે ‘કષ કટાર’; કષ કટાર કણ્ટક; ને ‘કષ કટાર કૂલમ’ વિગેરેના લેખક.)

પ્રકરણ ૩ જી.

વિધ્યા અને લલિતમી એક રથાને અગમ્યતા.

જ્યાં વિધ્યા કેડે મધુર મુખડું નિહાળું,
ત્યાં લક્ષ્મી તણો વાસ જરીએ ન લાણું;
અરે દેવા! કીધી તે કાં આવી કંઠારતા,
કે ટળવળી સરસ્વતિ-લક્ષ્મી શ્રી ચિના!

(જેકીસન.)

શાંતીદાશની શાંતતા.

શ્રી અને સરસ્વતિનો વ્યાસંગ એકજ વ્યક્તિમાં હોય એવું દ્રષ્ટિગોચર થતું નથી. જે મનુષ્યને સરસ્વતિનો વ્યાસંગ હોય. જેનું મગજ અત્યંત કસાએવું નવિન પ્રકારના કુન્નર ઉદ્યોગો બહાર પાડનાર હોય તેવાં મનુષ્યો બહુલા લક્ષ્મી રહીત, કંગાળ સ્થિતિના નજરે પડે છે. જ્યાં શ્રીની રેલહેલ હોય, લક્ષ્મીની કિમ્મત ન અંકાતી હોય, ત્યાં તે દેવીના ઉપાસકો મુખ્યત્વે અકલ્પ હિન અને બેપર-વાઈ જણાય છે, જતાં તેના ઉપર શ્રીજીની કૃપા અધિકાધિક થતી દેખાય છે. સમર્થ લખનારા, કુશળ ગણુમી બાળે અને હુશિયાર કારીગરો બિન અકકદી પૈસા પાંચની યુશામત કરતાં બેઠાએ છીએ. કહેલી છે કે “Pen is mightier than sword” જતાં હિંદુસ્થાનના કમનશિયે લલિત્યાઓના સંજ્ઞમાં આવેલા વિપરીત ક્રમ આદર્શરૂપે જણાઈ આવે છે. અને અક્ષરસઃ તેવીજ દુર્દશા શાંતિદાશની હતી. સંસ્કૃત ભાષામાં પહેલે દરજ્જે બી. એ. ની પરિક્ષા પસાર કરનાર આ અઘાવિશ વર્ષના યુવકને તેના માતૃપિતાએ જ્યારે તે પંદર વર્ષના હોતો ત્યારથી પરણાવી સંસારનો ભોગી બનાવ્યો હતો. વ્યાપારમાં યોગદાન આપતં મહોદું કરજ મુદી તેના પિતા ગુજરી ગયો હતો અને તે બાદ યોરમાન માતા પણ

મરી ગઈ હતી. પિતાનું કરજ મુંગે મહેરોડે તે જમ તેમ ભરતો પણ ‘અકમીને છોકરાં ધણાં’ તેમ દર બે વર્ષે છોકરાંઓની જન્મ થતી, ને બચપણમાં તે બચ્ચાઓ કમતાકાદતાને અંગે જે શારિરિક માંદગી ભોગવી વૈદાના ઔષધનો અર્થ કરાવી એક પછી એક સર્વ જન્મેલાં પાંચ ફરજ હોએ માત્ર નામનો જન્મ લીધેલો પોતાના લલાટમાં લખાવી આ દુનિયા તણ હતી તેનો પણ બોળે તેણે મુંગે મહેરોડે ઉપાડ્યો હતો. શાંતિદાસ ગુજરાતી ભાષા સારી રીતે લખતો, તેમજ અંગ્રેજ પત્રવહેવાર પણ ઉત્તમ રીતે કરી જાણતો તેથી એક સાહિત્ય વિદ્યાર્થી ભારીઆ કાકુ રોહ-કે જેને ત્યાં તે નોકરી હતો તેની તેના ઉપર ઘણી સારી કૃપા હતી અને થોડા સમયના સાદા કામ માટે તેને સવાસો રૂપીઆનો દરમાયો મળતો જેમાંથી પોતાનું રજસીયું ગાડું તે જમ તેમ ખેંચતો. તે પોતાની સ્ત્રી સુલાખ અને યોરમાન બહેન નિર્મળા બેડે બાણુલાય નછક એક ચાલીમાં રહેતો હતો. બાતીસ વર્ષની તરૂણ વયમાં પાંચ સુવવડ અને બે કશુવાવડ બાળને સુલાખનું શરીર હાઈપેન્ડર જેવું થઈ ગયું હતું. સુલાખ ધણાં સારાં ખાનદાનની ભણેલી અને સમજી બાઈ હતી. ધણી ધણીઆણી એક બીજાને અત્યંત ચહાતાં અને કાઈ પણ પ્રકારનો બેઉ વચ્ચે અંતર અથવા બીન્નતા હતાજ નહિ. શાંતિદાસ પોતાની યોરમાન બહેનને કાઈ પણ પ્રકારે ઝોણું આવવા દેતો નહિ, પરંતુ નિર્મળાને માટે અત્યંત અર્થ કરી તેને પુરતું સુખ આપતો. પણ વધારે આશ્ચર્યની બીનાતો એ હતી કે સુલાખ અને નિર્મળા બેઉનો જાણે પ્રાણ એકજ ઝોણીઆમાંથી કેમ ન ચાલતો હોય એવું હતું. નિર્મળા સંસ્કૃત માગોપદેશિકાનો બીજો ભાગ પૂર્ણ કરી અંગ્રેજ સાતમા ધોરણમાં અભ્યાસ કરતી હતી. સુલાખ પણ અંગ્રેજ પાંચમાં ધોરણ સુધી શીખેલી કામ

ચલાઈ સંસારના જ્ઞાન સાથે પૂર્ણ શુદ્ધતાની કલેવર સ્ત્રી હતી. આ ભેતોં આ બે સ્ત્રીઓ અને એક પુરૂષ ત્રણ બ્યક્તિઓથી બનેલું આપનું કુટુંબ સરસ્વતી દેવીની પુર્ણ કૃપાવાળું હતું. પણ લક્ષ્મી દેવીની કૃપા અતિ મંદ હતી. ગુલાબને પુસ્તકો વાંચવાનો અત્યંત ભારે શોખ હતો, અને તેમાં એ ધર્મનાં સર્વસ્વ પુસ્તકોનો ધણો સારો અભ્યાસ કરીશો હતો, જેને અંગે અણુઓનું તેજ ગુમાવી ગયેલા ચક્રાવલિ પડ્યાં હતાં, છતાં વાંચવાનો શોખ તો દિન પ્રતિ દિન વધુ બળવાન થવા માંડ્યો હતો. આર્ષ ગુરુ સંસારના સંસકારોએ તેના મગજમાં જે સ્થાન મેળવ્યું હતું, તે કંઈક અંશે એક તરીકે હતું. છતાં તે અશ્વત્થઃ એવા સિદ્ધાંતની નહોતી કે—

વિત્તા રહતિ કૌમારં, મતોં રહતિ વૈરવને ।

પુત્રો રહતિ નાર્પણે, ન સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય વર્દયે ॥

એ સુત્ર અનુસાર કાંઈ પણ ભાવની સ્ત્રીને સ્વાતંત્રતા હોયજ નહિ. દેશ અને કાળ બેઈ ક્યાસ કરનારી આ સ્ત્રી જનપાલે સારી પેઠે સમજતી હતી કે સુખનું મુખ્ય સાધન યોગ્ય સ્વાતંત્રતા આપણી સ્ત્રીઓને મળતી નથી. એક કન્યા જન્મથી તે મરણ પર્વત પરવંતરાજ બોળવે છે, અને ફિકરી જન્મ ધરે ત્યારથીજ તેને હલકું લોહી ગળવામાં માતા પિતા સ્વયંસેવક બન્યાં છે. ઊંઘડીઓને ઢિંદરવામાં પણ યોગ્ય દરકાર લેવાતી નથી. તેને પારકું ધન ગણી ઉત્પત્તિ પ્રાપ્તનાર ચંચળ જનિએને બાળ્યાવસ્થામાંજ દયાથી દેવામાં આવે છે. આથી કરીને પુત્રોની માફક પુત્રીઓને કેળવણી પણ આપવામાં આવતી નથી. સંસાર અને પ્રેમ એ સ્ત્રી સ્ત્રીને જે સમજાવે ચોખ્ખો ઉત્તરની તે થાય તે પહેલાંજ માથાપના પશંદ કરેલા પાત્ર સાથે કુમળી બાલીકાઓને જીન્દગીભર ભેરી દુઃખ ઉતાવળ કરવામાં આવે છે તેના પરિણામે દુઃખરમાં એકજ ભેડું પ્રથમથી પતિ પત્નીના દીન્ય પ્રેમ સમજીને અનુભવી શકે છે. અલગતાં આર્ષ સંસારના બંધનો અને સંસકારોને અંગે જયારે જ્ઞાન રૂપી દીપક તેઓના વધતા જતા વધને લઈને જેમ જેમ પ્રકાશિતો જાય છે, તેમ તેમ અજ્ઞાન રૂપી અવકાર દૂર થાય છે ને મોહો વા બહેત્રો પતિ પત્ની બન્નેો અન્ય દિવ્ય પ્રેમના ભોખી બને છે, અને તેના અંત અન્ય કોમ જેવો દુર્દશા ભરેલો નથી આવતો. પણ બે બની શકતું હોય તો પોતાના બન્નેઓને સંસારની ખરી સુખમય જીન્દગી બોળવવાનો સમય શા માટે ન આપતા વહીવટિએ પ્રયત્ન કરેલા તે તે પૂર્ણ રીતે સમજતી હોવાથી પોતાની નણુંદલા સુખમાં તે અહોનિશ તત્પર રહેતી. આવાં ભાઈ બેળાઈને મેળ-

વવા માટે નિર્મળા અત્યંત લાગ્યશાળી હતી. રાત્રીના નવ વાગેનો સમય હતો, અને વાળુ કરી શાંતિદાશ એ! આરામ ખુસ્તી ઉપર પડી આરામ લેતો હતો ત્યાં ગુલાબ અને નિર્મળા વાસણ માંડ આટપીને આવી બેઠાં. ગુલાબે પાનની રકાખી લઈ પાનની નસો કઢાડી સુનો લગાડ્યો અને નિર્મળા સોપારીનો બોડો કરવા લાગી. ગુલાબે ત્રણ પડી બનાવી, એક શાંતિદાશને આપી, બીજી નિર્મળાને આપ્યા બાદ ત્રીજી પેતે આપી. પ્રિય વાંચનાર લાખેને વેપાર કરનાર, હજારોની ચિલકતો ધરાવનાર, સેંકેકોની વાતો કરનાર અને કંઠેકોનો દોર ચલાવનાર પોતાના ધરના ધરમાં એક દશકના ઢિંદરો ઝુલનાર પણ આ ગરીબ કુટુંબ જીવતું સુખ સ્વપ્નામાં એ બેઈ શકતાં નહિજ હોય એમ કહેવું અનિચ્છાકિત ભરેલું નથી, કીતુ સત્ય છે. પાનની પડી આવતાં આવતાં શાંતિદાસે પુછ્યું “કાં કેવી ખબર છે? આજે તો મને આવતાં નાહકડું મોકું થયું.”

“કેમ ક્યાં દોઢાણા તા?” નિર્મળાએ પૂછ્યું.

“આજે રૂના વેપારીઓની મંડળીની વારસીક અભા હતી, તે કાકુ શેક મને કહે કે ત્યાં સ્ત્રીઓ મનઃસુખલાસ પ્રશુભધાને હરી ને ઘેરથી કાઢકડું લખેલું ભારી બંશે એવું પ્રથમથીજ ધારેલું હોવાથીજ મને ત્યાં જવાનું ધણુએ મન નહોતું પણ શેઠે કહ્યું એટલે જવું પડ્યું.” શાંતિદાસે પ્રત્યુત્તર વાળ્યો.

“પણ ભાણુમાંથી કંઈ નવું સાંભળવાનું તો મળ્યું હશેને?” ગુલાબે સવાલ પૂછ્યો.

“એકેતો મનઃસુખલાસ પોતેજ પહેલા દરજ્જાના વક્તા બાજ ને વળી પાછા પોતે બોલે ને પોતેજ સમજે એવા મધુર ધ્વનીમાં ભાણુ કરે પછી તો સંભળાવજ ક્યાંથી કે નવું સાંભળીએ? પેલા રવજ લધા વાળા મંજળ દાઢ કહેતા હતા કે કંઈક નવી બાબતસર બોલવાનું હોય કે હુ-પેતે આનું ભાણુ લખીને મનઃસુખલાસને ઘેર જઈ આપી આનું છું ને કડું છું કે શેક! આ મુજબ આ સમયે બોલવાની જરૂર છે. મનઃસુખલાસ મહાર લખેલું કાણુ જાણુ કેણુને આપે છે કે તે મહારા વિચારીને અશ્વત્થઃ ગૃહણુ કરી ધણુંજ સરસ રીતે લખે છે ને તે મુજબ પછી સહાઓમાં મનઃસુખલાસ સમજું ભરડી જાય છે. કાણુના વીચારો, કાણુની ટાપડીપ, કાણુની મહેનત અને તેવું મોકું માન પણ આડી જાય કેણુ? પરમેશ્વરનો એ કેવો અજબ ન્યાય છે?” શાંતિદાસે બોલ્યો.

નિર્મળા—“આજે તો મનઃસુખલાસની સ્ત્રી, તેની ઊંઘડી ને ઊંઘડીના ઊંઘડાંએ અહિં આન્યાં હતાં.”

શાંતિદાસ—“સરીબને ઘેર આવવાની—”

શુભાખ—“છોકરી અને છોકરાંઓને વાલી બરાબરી હતા તેથી આવ્યાં હતાં, કંઈ અમથાં આવે એવાં નથી. પેસાદારો પણ મહા નિત્ય સ્વભાવના હોય છે. મહોદેવી બોલે કે છોકરાંઓને દેખાડવા લાવી છું” પણ અંદર ખાનગી ધારે કે જે જે ચાર રૂપીઆ છોકરાંઓને મળ્યા તે ખરા ?

શાંતિદાસ—“હશે! આપણે એમ બોલીએ એ દીક નહિ. પછી બીજી કંઈ તે બોલ્યાં ?”

શુભાખ—“આ નિર્મળ બહેન માટે ધનકાર અને અંચળ એક મને શિખામણો દેતા ગમાં ને ઉપરથી ધમકાવી તે લુદી !”

શાંતિદાસ—“વળી શી શિખામણ દીધી ?”

પ્રકરણ ૪ થું.

—:—:—

રંકે કુટુંબનો વાર્તાલાપ અને સંસાર સ્વર્ગ.

એકાંતાં સાંજે જ્યાં, વરવડુ અમે વાત કરતાં, ન જાણું જે સાથી, વર વડુ અમે તો લડી પડ્યાં; લડ્યાં, રેયાં પાછાં વર વડુ અમે આસુ ચુમતાં, હતાં જેવાં તેવાં વરવડુ અમે તો થઈ રહ્યાં.

(હાકાર કૃતિમાં ચોટા ફેરફાર.)

શુભાખનો સિન્ધ વાર્તાલાપ.

“ધનકારે મને કહ્યું કે આ નિર્મળાને તેં કેટલી મહોટી કરી મુઠી, તમને જરાએ કાંઈ વીચાર થાય છે ? મેં” કહ્યું કે નહાનપણમાં વળી ક્યાં સંસારની ઉપાધીમાં નાંખવી. હમણાં એ ભણે છે તો છે એ ભણુલી. આ સાંભળીને તો ધનકારે નસકોરાં ચઢાડ્યાં ને કહેતા લાગી કે તહમે બધાંએ રહિત્તારા રહી ગયાં. આખી જાત તમારા ધર માટે થું થું કરે છે અને કહે છે કે વાંચવા ને લખવા સિવાય બીજી તે તહમારા કોઈમાં એ ક્યાં કંઈએ આવડત છે ? બિચારી માઆપ વિનાની છોકરીને હજીએ પરણાવતાં નથી તે કંઈ સુજે છે ! અને પછી જતાં જતાં એટલું કહી ગઈ કે મહારા ચારમાન ભાઈને માથું મોકલવાનું તહારા વરને કહેજે. એની દાદીના પાંત્રીસ હજાર રૂપીઆ હમણાંજ તેને મળ્યા છે એટલે નિર્મળાને દુઃખતો નહિજ પડે. વાલી અંગલાતો નંશિખમાં હોય તો મળે, પણ સારી તક ગુમાવશે, આગળ જતાં તહમને બહુ સાલશે. આ પ્રમાણે થયું” એવી બોલી ગઈ.” શુભાખે કહ્યું.

“સત્યનું ગ્રહણ અને અસત્યનો ત્યાગ એ મનુષ્ય જનમનું જો કે દિવ્ય લક્ષણ છે; અને એટલા માટેજ સત્ય પકડવાને અંગે હું મૌનવ્રતા ધારણ કરી રહ્યો છું. છતાં સત્યનું ગ્રહણ કેવી દ્રષ્ટિએ કરવું કે જેથી જીવનની પ્રત્યેક પળે ગ્રહણ કરેલું કીંતુ સ્વિકારેલું સત્ય સત્ય રૂપેજ પ્રતીત થાય. સત્યને પકડવા અને નિર્મળા બહેનને સત્યતાનાજ માર્ગે સુખ આપવા હું મથું છું, છતાં લોકાચાર આપણુ સત્યના માર્ગે કરતાં વિપરીત હોય તો વધુ મતાનુસાર ચાલવું એજ ગ્રહણ પણ લેખાય. આપણી જ્ઞાતિ આપણાં કાર્યને ખોટું ગણતી હોય તો મહારે તેનો સિધા માર્ગ અપભ્યાર કરવો એજ શ્રેષ્ઠતા લેખાય. ધનકારનો ભાઈ આદાર એગણીસ વર્ષનો થયો હશે. ઉમ્મરમાં બહુ વાંધા નહિ જણાય પરંતુ મુઠલ શિષ્યો નથી એ પ્રશ્નરૂપ વિદ્ય કતાં છે. આવીનકાળમાં પૈલી અંગ્રેજ કહેતી ‘no body wishes to know what the man is but every body is anxious to know what one has’ કહેતાં વ્યક્તિની વિધવતા અને શુભોની મહત્વતા ગણતીજ નથી, પણ તેની પાસે રહેલી શ્રીની કૃપામાં વ્યક્તિની ગણના કરવામાં આવે છે. દેશકાલને લોક મત આવે છે તો પછી નિર્મળા બહેનના ભવિષ્યના મુખને અર્થે કહેલે કેકાણે માથું મોકલીએ એમાં કંઈ ખોટું તો નહિજ જણાય.” શાંતિદાસે અર્થ શાસ્ત્રની ગણનીથી પ્રત્યુત્તર વાલ્યો.

“આપનો કથન ઉપરથી એક મહાન ગંભીર પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે. એકનું સત્ય બીજા માટે સર્વોંશે સત્ય ભૂતકાળમાં કઈ નથી, વર્તમાન કાળમાં કરવું નથી અને ભવિષ્ય કાળમાં કરશે એવા નિશ્ચય પર આવવા માનસ શાસ્ત્ર કે વિજ્ઞાન શાસ્ત્ર કોઈપણ પ્રકારના એકસ સંજોગે અથવાપિ પર્યંત ઉપલબ્ધ થયા જાણુવા-સમજવામાં નથી. જેમ ઠોકરખાતાં ખાતાં બાળક ચાલવા શીખે છે એ આવે સત્ય શોધવામાં ઠોકર ખાતાં ખાતાં મનુષ્ય આખર સત્યને પામે એ કાં ન કહી શકાય ? તો થું આ નિર્મળા બહેન જેવાં શિષ્યેલાં કોઈપણ સ્ત્રી રત્નને અભણ પુરૂષ બેગ મેળાપ કરવો અને સત્ય માર્ગે જે ગ્રહણ કાઢી હોય તે તજવો એ વ્યાજબી ગણુશે ?

“હા પણ ઠોકર કેવી રીતની અને કેટલા પ્રમાણમાં લોકો ખાવા તત્પર છે; કિંતુ, વિશેષ લોક મત વિરુદ્ધતાને અંગે આપણને કાં ન આવી પડે એ પ્રશ્ન ઉપર પણ અલક્ષ કરવું” દ્રષ્ટિએ નથી એ નિઃસંધ્ય છે. નિર્મળા પાન

વરીલાત કરનાર પોતાની અધાંનને શાંતિદાશે અધુરેથી અટકારી દાપરી પુરી.”

“હા! એ બેરબર કહ્યું. નિર્મળા બહેન બોલો તદ્દન મરિા શો વિચાર છે? તદ્દને વિધ્વાન છે. એટલે સારાસાર સમજનાર હોવા ઉપરાંત જે બિના સર્માં શે તદ્દમને અંગત લાગુ પડે છે તેદમાં ખુદ્ધું મન રાખી જવાબ દેવા સર્માં શો નહિ.” યુવાયે નિર્મળા તરફ ફરી કહ્યું.

“સત્યનું અદ્ય કરવા શાસ્ત્રો સમન્તી આપે છે, અને સત્યનું સંશોધન કરવા મનુષ્ય માત્ર એ ઉપકૃત રહેયું જ જોઈએ એવો મહારા મત છે.” એમ કહી નિર્મળા ઉઠી, અંદરના ખંડમાં ગંધ અને પેને જે એક લેખણ પિંકિકા વાપરતી હતી તેના ખંડમાંથી એક પત્ર લઈ આવી અને બોલી, “મનુષ્ય જેમ કાળગચ્છને આધીન બને છે તેમ મન્દિરોના એ વારા ફેરા હોય છે તેવા ઉપર રચેયું આ ગીત જે અગ્રેષ્ઠ કાવ્ય ઉપરથી બનાવેયું છે તે મહારા વાંચવામાં આવ્યું હતું. તેણે મારા ઉપર અજબ અસર દાધી છે ને તેથી મેં તે ઉતારી લીધું છે. સાંભળો:—

વિસ્મૃતિવરા મન્દિરો.*

(દરિગીત.)

મહે પ્રથ પૂછ્યો કાલને; “આ મન્દિરો કોનાં હશે?
તુજ સર્વે લક્ષી સકિતની જે આમ અવગણના કરે?
જે તુજ સનાતન મન્ય, જે ઈતિહાસ સર્વ સમાવતો”
કરીને ઉપેક્ષા પ્રશ્નની હા! કાલતો ચાલ્યો ગયો.
મહે પ્રથ પૂછ્યો કીર્તિને, “આ મન્દિરો કોનાં હશે?
નિજ સ્વામીના મહિમા તણી કે કે કયા જે સુચવે!
દાણિકને સ્થાપી કરે તુજ ફેકતો જાદુ ભરી,—
દીપા ને ઉત્તર; મૈત્ર પરી, કીર્તિ પણ ચાલી ગઈ.
ઉભી હતી ત્યાં વિસ્મૃતિ અલિપ્તમંત્રી મૂર્તિ સંભી,
“આ મન્દિરો કોનાં હશે?” મહે પ્રથ પૂછ્યો વિનયથી;
“પરવા ન છે તેની મ્હને, બસ જાણું હું તો એજ કે
“છે લાલ એ સહુ મન્દિરો મ્હારાંજ, હા! મ્હારાંજ છે.”

આધુનીક કાળમાં ભલે વિસ્મૃતિ મનોરાજ્ય બોગ-વતી હોય પણ તે સર્વોં શે કાલ અને કિર્તિનિજ આધિન છે અને કાલની મંદે સમર્થ વ્યક્તિ કિર્તી લાવી શકે છે તે જોતાં ઉત્તમીના ખરા ચિત્તે ચાલવા માટે સત્યને વળગી રહેયું જોજ ઉત્કૃષ્ટ સમર્થ અને પ્રમાણ ભુત નિર્બળ હોઈ શકે.

“પણ આ જમાનામાં પૈસા વગર છવયું અર્થ મઈ પડે છે!” કહી શાંતિદાશે જરા મૈન્યતા ધારણ કર્યું અને તે બાદ પાછો બોલ્યો ચાલો આપણે હવે સુધ જઈએ.”

શાંતિદાસ અને યુવાજ પોતાના સયન ખંડમાં ગયાં ત્યાં શું થયું તેનું વર્ણન આપણે શાંતિદાસ પાસેથી સાંભળ્યું તો ઉત્તમ લેખાશે:—

શાંતિદાસનું કથન,

નિર્મળા વાસ્તે વાતચીત થઈ હતી તે ઉપર વિચાર કરતો હું મહારા સયન ગૃહમાં જઈ પડ્યો. રોજ મહારી પ્રીયને લાડ કરતો તે મેં બાણ્યે મુક્યું. અર્ધી કલાક રહ્યા બાદ મને બાન થયું ને જોઈ છુટો:—

પ્રિયા સુતી છે પર્વક માંદિ
અસ્વસ્થ લાસે મુજને ધણી તે,
લઈ દસ્ત તેનો મુજ દસ્ત માંદિ
ધીમે રહી ત્યાં પુછ્યું મેં પ્રિયાને.

પ્રિયે! બોલ અરે! બોલ, મીઠી વાચ શું ત્હને?
નિર્ખી સ્ત્રીતિ પ્રિયે ત્હારી ચેનના પડ્યું મ્હને.

પુછ્યો મન રહેતો જ્યાંય
રડવા લાગી બહાલી ત્યાંય
રાખું છાપી પણ ના રહે
નયને અશ્રુ દડ દડ વહે.
ચિન્તામાં પડ્યો ત્યાં હું
હવે મારે કર્યું શું?
કહ્યા વિના કશું નવ ચાપ
જાણી બનતો કઈ ઉપાય.

અરે બહાલી! પ્રિયે બહાલી! અરેરે નથી શોભતા,
કહે દુઃખ પ્રિય પ્રાણ! અશ્રુઓ શે ન ચોભતા!
એ બહાલી જાણ તુજ પ્રાણ ઉભો છે આતો
કહેવી પડે ઉર કયા મુજને જરાતો,
શું દુઃખ ના સ્વમજણું મુજ બહાલી કેરું?
શું દુઃખ ના શુભવયું મુજને ઉરેરું?
હાયે લખું હૃદય પ્રાણ! ઉનજ નાથ પાસે.
શું દુઃખને કલવવા હજણું ન યારો?
શું સુગન્ધાંજલું અન્તર ધૂમ માંદિ
રે જોલ પ્રાણજોલ અન્તર જોલ આંદિ!

જ્યારે આ રાખો મહે કહ્યા,
આશું વહેતાં નયને રહ્યા;
ધણું ધણું દાખીને મન,
હજારેથી તે બોલી વચન.

*. વસંત કાલિક સંવત ૧૯૬૬ અ. નં. ૫૪૫૫ કૃત.

“અહો નાથ ! પ્રિયે વહાલા, આપો વચન તો કહું ;
“શુભી શબ્દો બગે જીવ, તહેનું દુઃખજ છે બહું.”

ધોભી જરા એમ કહી મહેને તે
શુભું છે મહેન અનુકંપે બહે તે
ધર્મ જરા મહેન પણ મૌન્ય ત્યાંહિ
કહયું વળી મહેન ધરિથી કાંઈ.

મીઠી મહારી બની ગાંડી, આને કાળે તું શું રહી ?
શાને નિશ્વાસ તું નાંખે, લેને વચન આ ધરી.
અહો બહાલી ! હશે શાને મૌન્ય કેમ ધરી રહી ?
બીજું માંગ કંઈ માંગ ? કહેને રાજી તું ચાઈ ?

લીધું જ્યારે મુજ વચન,
હસ્તું રાખી નિજ વદન ;
ધીમે રહીને બોલી ત્યાંય,

“સહાસ બહાલા કરશે ન કયાંય !
“ફરજ પાડશે ન નિર્ધન બહેનને
“પરણવા માટ કોઈ અન્યને

“આપો તેનો કર સુમિથી,
“જેને મહાએ તે : હદયથી.”

સોઠે ભયું હૈકું, મિયાના દુઃખથી દ્રવ,
શાંત તહેને કઈ આજી, અન્ય માટજ જે રહે.
ધીમે ધીમે નયન મુજ ભણી વળે છે ;
ન દ્રષ્ટિએ દ્રષ્ટિ પ્રિયા સંગે મળે છે.

કર સાહી લીધી પાંસિ, રનેહની સોચના રટે ;
પ્રિયે ! જાની, રહે જાની, સખે ! રાહુજ ના ધટે.

ફરજ નહિ પાડું તહેને,
કહેને રાજી થઈ તું, મહેને ;
એવી લઈ બહાલી કર માંય ;
મીઠું સુખન લીધું ત્યાંય.

મુખે ધાતુક્તા વેગમવાં દસવે ન્વયિ !

છાટ છે એ પંથ અમદાવાદ પતિને લગ્નમયમાન હો ભલે તહમને !

(મધુર-જલેખી.)

નુતન વર્ષાભિનન્દન !

સુખ — પ્રેમ — આખારી.

પ્રભાતનો ટહુકો.

સાફુંલ.

આ મેધિક પ્રભાત ! સ્વર્ગિય સુખ, તમ આંગણે રેલજે !
ને આનંદ ભર્યો સચિ વદન સાં બાહુમાં ટહેલજે. !!
લક્ષ્મીની રસરેલ શારદ સદા આનંદ વધવજે !!
મેંધી જીવન વાડીયો ફલ પુલે આ વર્ષે ચોલાવજે !!!
હરિગીત.

હૃદયાચ્છેધી આપી આ રમિમ ઉંખાની સ્મિત ભરી !
અવની કરી ઉજવલ, લહરિઓ રસ ભરી સ્થલ સ્થલ કરી !!
તમ હૃદય આંગણિએ અખંડનંદ ઓ શારદ હજે !
આ નુતન વર્ષે ‘પ્રભાત’ નવલું જગ સકલ સુખદા થજે !!
ગીતિ.

પ્રભાતનો આ પડો, પ્રીત પરિમલ અપૂર્વ પ્રસરાવો !
પ્રભાત નવલું દેવી ! સકલ જગતમાં સમાધિ વરતાવો !!

મણિ—મોહન.

કુલ કમાગત કુવાદીની.

કુલ=સમ કુટુંબ Family.

કમાગત=ખોટું અભિમાન રાજતતા Full of vanity.

કુવાદીની=(કુ+વાદીની) ખરાબ તાદ વિવાદ કરનારી A women of bad temper.

આવુ જમાનાને અનુસરી આ વાતો રચાયેલી છે, જેમાં એક સ્ત્રી જે પોતાના કુટુંબનું ખોટું અભિમાન કાઢી બિવાદ કરેછે તેનું ખાસ વર્ણન કરવામાં આવ્યો.

નવા વર્ષના એકવા
સાથે ખોટું અભિમાન
સ્વર્વ ધરોમાંથી નાશ
પામશે.

અને દરેકના ધરમાં
માન આપશ અને
રીતી નિતીની પૃથ્વી
થવે.

સંવત ૧૯૭૦.

ન્યુનતા વર્ષ અભિનંદન અરેષે, વાચક સત્વરેતોને,
મુખ સંપતિ શાંતિ રમણે ગાત્ર 'મહાત્મ' દર્શક.

નૂતન વર્ષ નિમિત્ત.

૧૯૩૬-૩૭ નિમિત્ત.

અખ્યાત લેખકશ્રી ર. દિવેદીભા. બી. એ.

શાકુંભ.

અનનાપ્રિયમાંથી વચ્ચે મળિના જુવનર થતી
અને આચાર્યશ્યા મળિ રૂઢિએ માધે પસરતી
વિના ઉપાધિને મધે હાથન ગોઠા જતી હતી
હી વિના પડે ક્યુવિન યા આજ દિસતી.

૨

અરુના કોણે અમળીય રિયતિ આચાર્યની
અરે નિષ્કામિતિ વિમલ વિમુત્તી મળિ દિસતી.
હતા આજે ન્યાયે મદન પદે થયા થતી રૂઢા
મળ્યું છે ન્યાયેને મનુષ્ય તમને આજકે મળ્યા.

૩

નયા પાંચે વેળા શરૂએ મળનાં દુઃખ સ્વપ્નાં
વિચારો તે પ્રેમે નૂતન પાંચે દોષર પનાં
પાનુ દુર્ગતિ સમન નહીં થતી મનુસ્ત્રી
દારુણે દાસા તે પના કંઠના પત્તર કરી.

૪

મી સત્તાપ્રિયમાં રૂઢા ઉદ્ધમો ન્યાં પસરતી
વિચારા પ્રેમેરતિ નિચળા અમિ રિય કરી
વિચારે નિષ્કામો રિયમ પચને શક્તિ નિચળી
તમને મળિતી અવમતી અરે નિષ્કામ સદી

૫

આપણે નિષ્કામ પાનુ કય જમે અમારને ઉપરને,
વિચારા મધુરૂપ મેલી જનને નિષ્કામ સ્વેનાં રૂઢા:
મળ્યા સદર અપિતને પ્રમુખરે મદરમે પ્રેમ કરે,
પ્રેમો નિલ નુમાન પાનુ જનને નિષ્કામ સદા મેળવે.

પહોરા કોમના વડા ધર્મગુરુ.

એ નામદારનો માનમરતબો અને ચુંટણી.

લખનાર:—“કલમ.”

આગળ દર્શાવેલા બાર દરજ્જા એ મહિલા એક દરજ્જાના સાહેબ તે હિન્દ, સિન્ધ અને યમ નના વધુ ધલાકાના તેમના પ્રતિનિધિ, તે હાલના જમાના િરે, સૈયદના અધુલ ફજલ અબદુલ્લાહ બદરુદ્દીન સાહેબ, હામ્મત દારના પદ માં “દાદિયુલ મુતલક” જમામની ગાદીના રક્ષક અને ધણી છે, કે જેમને આસમ જાહેરમાં, વેહરાઓના “વડા મુલાલ સાહેબ”ના મુબારક નામે ઓળખે છે. તેમના “દાદિયુલ મુતલક”ના દરજ્જા પછી બીજા ચાર દરજ્જાઓએ, જેની નેમલુક કરવી તેમના પોતાના હાથમાં છે. એમાં પેહલો દરજ્જો “માઅનુલ” સાહેબનો, બીજો “મુકસિર” સાહેબનો, ત્રીજો “શોખ”નો કે જે સૈક-હોની સંખ્યામાં મુલાલ સાહેબની મરજ મુજબ રાખવાની અને વધારવાની તેમને છૂટ છે. ચોથો દરજ્જો “મુલા”નો છે. તેપણ એજ મુજબ છે. તે પછીના સરવે જણા અકેકના ધર્મ બધુઓ છે જેને “માઅમિન” નામાંથી ઓળખવામાં આવે છે.

વડા મુલાલ સાહેબની નેમલુક કેમ થાય છે ?

આરે ઈમામ (અં) જાહેર હોય છે ત્યારે—એમ થવાને કારણ ૮૦૫ વર્ષની એક ધણી લાંબી મુદત ગુજરી ગઈ છે—ઈમામ (અં) પોતેજ વર્ણવેલા ૧૨ દરજ્જાના સાહેબોની નેમલુક કરે છે એટલે વડા મુલાલ સાહેબની નેમલુક પણ તેમાં સમાઈ ગય છે પણ ઈમામ ખરદમાં જવા પછી, એક પછી એક “દાદિયુ-મુતલક” પોતાના વારસ નેમતા આવે છે. ગયર કોમો એતા ખ્યાલમાં હશે કે મુલાલ સાહેબની ગાદી વંશ પરંપરા ચાલતી આવે છે, ચાને બાપ પછી બેટાજ વારસ અને છે પણ આ ખ્યાલ ખોટો છે. મુલાલ સાહેબના ઉમરે પુગેલા લાયક દેખાતા અને આલિમ ફરજદ હેવાત હોય છે, છતાં એવા ધણા દાખલા બન્યા છે કે પોતાના બેટાઓને પોતાના વારસ નેમી ગાદી સોંપતાં નથી, નેકે તમામ ખાનગી માલ મિલકત ફરજદોનેજ હવાલે જાય છે. મુલાલ સાહેબની ગાદી તેમની મિલકત તરીકે

ગણવામાં આવતી નથી. મુલાલ સાહેબનો ગાદીના માત્ર એક રક્ષક, ઈમામના નામજ અને કોમના ટુટી છે. દાખલા તરીકે, હાલના વડા મુલાલ સાહેબના જુનગ આસિમ અને છેક “માઅનુલ”ના મરતબા સુધી પેહલેલા કાકાજ બાહેબ તથા તેવાજ મરતબાને દરેક રીતે લાયક એક વડા બાઈ હેવાત હતાં, છતાં મરહુમ મુલાલ સાહેબે હાલના સાહેબની નેમલુક કીધી હતી. આવીજ રીતે મરહુમની નેમલુક એવાજ સંજોગ વચે થઈ હતી. જાહેરમાં તેમનાથી વધારે લાયક ગણાતા અને નેમલુક થવા પહેલાં તેમનાથી મોટા મરતબા ધરાવતા સાહેબો હાજર હતા છતાં, નેમલુકનો વખત આવતાં કામ જુદીજ રીતે લેવાઈ હતું. આ પ્રમાણે જે રીતે વડા મુલાલ સાહેબની પસંદગી મુકવામાં આવે છે, તે રીત હાલમાં સર્વથી આગળ વધેલાં ચુંટણીનાં ધારણને પણ એકંકરે બેસાડે છે.

જમાનાના સાહેબ એટલે હેવાત વડા મુલાલ સાહેબ પોતાની નેમલુક થતાંજ લખિયમાં બનનારા મરજુ જીવનના એવાજ બનાવ માટે તૈયાર રહે છે. આખી કોમમાં, શહેરે શહેરમાં, નગર દોગવી લાયક માણસોની શોધ કરવી એ તેમનું હમેશનું એક ફરજિયાત વર્તન છે. એ રીતે જોતાં, જે જે જાઅવંત નરો ગાદી માટે લાયક થઈ રહે એવા દેખાય છે તેમને એ નામદાર ધ્યાનમાં રાખે છે, પછી તેઓ પોતાના ફરજદ હોય, બાપ હોય, બેટા હોય, એક સાધારણ અબ્યાસી એટલે “તસીએ ઇલમ” હોય, કે એકાદ ગામડાના સાધારણ રહીશનું ફરજદ હોય, પણ સરવે રીતે જોતાં તે પોતાના દીન આઈન પર પુરી આસ્થા રાખનાર, આભિદ, પરહેજગાર, ફુનિયાની લાલચ લોભ અને હવસથી દુર રહેનાર અને ઇલમ જાણનાર થા ઇલમને ચાહનાર હોવા જોઈએ. આ સખસને નામદાર મુલાલ સાહેબ પોતાની જાતી દેખેજ હેઠળ રાખે છે, તે એટલી હદ સુધી કે જો એવો સખસ બહાર ગામનો રહે-વાસી હોય તો તેને તેના વાસીએ પાસેથી તેગાવી મંગાવી તેને સુરથી છેવટ સુધી તરબિયત આપવામાં આવે છે. એવા સાહેબો કાંઈ એકલા હોતા નથી. એવા ધણાક લાયક

સાહેબો દાગર દોષ છે, છતાં બીજા નસીબવતોને પણ તેવા કરવામાં આવે છે. અને આની રીતે તેવા થયલા સાહેબો ઈસ્મ સાથે અમલમાં પણ સંપુર્ણ છે તેની ઘણીક બારીક કસીટી કરવામાં આવે છે. તે પછી મનની મજા છુટીતું તોલ કવા માટે એકાદ મોટી મજલિસમાં તેમના લવિષ્યના ઈન્ચ દરબજા માટે ઇચારા કરે છે, તે એટલાજ માટે કે તેને મોટાજ મળતાં તે મગરૂરીને થરણ થાય છે કે નહિ ! કેટલીકવાર બીજા દમનશીનો માટે ઇચારા કરવામાં આવે છે કે, જેથી નામદાર મુકાબ સાહેબની પસંદગી પામી ચુકેલાઓના સતોપતું તોલ યજ સકે. સારાંથ કે પોતાની છેલ્લી ધડી સુધી જે સાહેબ નાની મોટી સર્વે તપાસમાં પુર્ણ ઉતરી, સૌ ટ્યુનું સૌનું કંચન કરે છે, તેમનીજ છેક છેલ્લી ધડીએ ચાર આવિમ ફાજિલ સખસીની દાનવીમાં જે નેમલુંક કરવામાં આવે છે, તે “નસ” નાં નામથી ઝોળખાય છે. ભ્યાં સુધી કેઈ લાગ્ય-વંત નર ઉપર ‘નસ’ થતી નથી, ત્યાં સુધી વોદરા કોમના બવિષ્યના વડા ધર્મશૂર કોણ છે, તે ખુદ ખુદા સિવાય બીજું કોઈજ નજીવું નથી. એક સાહેબ પર ‘નસ’ થવા પછી જે બીજો ફાઈ ધણી દાવો કરે છે તેા તેને ચાર ચાઉંદ પુરાના રજી કરવા પડે છે અને એવા વખતમાં કોમને આગમાં વહેંચાઈ જાય છે, પણ ખુદાઈ મહેરબાનીથી લગભગ છેલ્લા ૨૦૦ વર્ષમાં વોદરા કોમના મુકાબે એવો બનાવ બન્યો નથી. આજથી લગભગ ૩૩૦ વર્ષ ઉપર એટલે દિનથી સને ૧૦૦૨ માં એવો બનાવ બનેલો લોકો ગણે છે. પણ દુરઅરેથીને જોતાં તેને એવા પ્રકારના દાવાની ઉપમાં આપી સકાતી નથી. કારણ નવા સુરતનાં તખ્તનશીન થવા પછી લગભગ ત્રણ વર્ષ જે માણસો ફાઈ તકસીરમાં સપડાઈ કપકાને પાત થયલા તેથી પોતાના તાખામાં રહેતી, માછ વડા મુસ્લાહ સાહેબની “મેરેસ” ડાપનેા ઉપયોગ કરી તે વડે તે વખતના મુસ્લાહ સાહેબ થઈને દાવાદાર ઉભો કપેા, જેના પરિણામમાં કોમને લાગ્યમાં વહેંચાઈ ગઈ હતી. આવી રીતે જુદા પડેલા બીજે બાગ દાવાની નાજગાઈમાં પરજીભે મહોજ નાનો રહ્યો. દાલ પણ એ દિરોડા દસ્તી બેાગને છે, તેના દરબજે પણ તમામ દસ્તાબી દિરકાઓમાં વોદરાઓ જેટલાજ બલકે ઠગવ-

ણીના બાબમાં તેથી પણ કાંઈક ચડીધારે છે. આં દિરકાને ‘સુવેમાની’ વોદરાઓના નામે પિઠાનવામાં આવે છે. તેમની ધર્મ સંબધી નીતિ રીતિ વોદરાઓથી કાઈ પણ રીતે જુદી પડતી નથી અને દાલ તેઓ અને દાઉદી વોદરાઓ પુરે પુરા બાગબાવથી એક બીજા સાથે વર્તે છે.

કેટલીક વખત “નસ” ની બાબતમાં એવા પ્રકારના વસવસી ઉત્પન્ન થવા પામે છે, કે એક સાહેબ પોતાના ઈસ્મ, ઈબ્તિહાદ અને પરહેજગારીના પ્રતાપે કોમની નજરમાં ગાદી માટે પુરેપુરા લાયક જણાતા હોય પણ એમાંથી “નસ” બીજાજ સાહેબ ઉપર જાહેર થાય છે. આ વેળાએ એમને બાલ જરાજર મહેનત આપવા વિના ચરીખ બાપડી જીભને ધસી પીસી નાખનારા પરવારતાઓ પોતાને ફિલસુફનાં ‘ખાં’ તરીકે એકબાવવા માટે માણું પટકનારાઓ અને નાનું જીવું કરી નાંખી આગેવાનમાં બપવાને નિકળી પડનારાઓ, કોમમાં ફિસાદ ફેલાવવાની કાસિય કરે છે, પણ તેને જવાબ મક્તાં વખત લાગતો નથી એવી તક તેઓને ડુઢમણું દમણું બેચાર વખત ગળવા પામી છે, પણ એવો બનાવ બનવા પછી જે પહેલી તક મળી, તે તકે બને સાહેબને માટે કમ સમજ લોકોએ ચોરજાંઘર કપેા હોય, તેજ સાહેબ પોતે દાગર યર્થ નથી થયેલા નવા સાહેબને નમન કરી તુશને ચાંત પાડી દીધું છે. પુર્વકાગમાં પણ એવા અનેક બનાવો બન્યા છે પણ બેચાર દોવેસોમાં તે બન્યા ન બન્યા યજ ગયા છે.

એ રીતે જોતાં અસહ ક્ષિતી એવી છે, કે વડા મુકાબ સાહેબના વડપણ સામે, એક અસ્લાહ, એક રમુક એક વરસી, બની કાતેમાના ઈમામો અને સતરના હોરમાં યજ ગયેલા આગત “દુઆતુલ મુતબકીન” ને માની ચૂકેલા અને “એદદ” આપી ચૂકેલા દેરકે “મોઅમિન” એટલે વોદરા સદમદકરે સવાલ ઉપડોયા, એ વોદરાઓની નજરે જોતાં તેના સર્વે આગત આપણા દરબજના સમ-હેમોના પણ દનાકાર કરવા એટલે કીનથી બાતેલ થવા સમાન છે. સારી નજરે જોતાં પણ મુખાંધથી મગરૂર બની સાંભળેલી વાન પર વિશ્વાસ મુખી માનવા અને પોતે અનુભવેલી પર અવિશ્વાસ રાખી ન માનવા સમાન છે.

બાનુંઓનો બાગ.

લખનાર—સહનશીલ સખી.

— ૦ —

તરવાના અખાડાના મેળાવડામાં પારસીના
ઘેરાંઓ.

બસ, જ્યાં હોય ત્યાં પારસીના ઘેરાં પેહલાં! પછી
જવા ઘટે, નહિ ઘટે, તોપણ મેળાવડાઓમાં જવાનો અને
મેળા-મનહ કરવાનો અભખરો તે કેમ મટે? મેળાવડા
પડ્યો એટલે ઘેરાંઓ વગર તો મેળાવડા શોભેજ નહિ!
એથી એક ધખારો! પછી તેઓ બાજુતાં નથી કે કેટલાક
મેળાવડાઓ બાનુંઓની હાજરીથી બદસુરત બને છે,
અને તેમના એક તરવાના અખાડાનો છે. આસરે ત્રણ
દાયકાપર જ્યારે હું એક નાહની બાજકી હતી; ત્યારે એવા
એક નાહના મેળાવડામાં મને મારા શિક્ષક તરફથી લઇ
જવામાં આવ્યા હતા; અને તે નિર્દોષપણામાં એટલી
નાહની વયે મને જે કુદરતી અભાવ ઉત્પન્ન થયો હતો
તેની અસર હજી એટલી ઉડુડી છે કે એવા મેળાવડા-
ઓમાં જવાની મને વારંવાર તક મળેલી છતાં; ત્યાં
જવાનું હજી મુધી મને ધિક્કાર ભરેલું લાગે છે.

મોટાં ઉઝિજી નામો બોલવાની ટેવ પડી છે; બલકે તેમાં
તેઓ હુસિયારી સમજે છે અને ઘેરાં-માટીડા બધાં-
નીજ હાજરીમાં બોલવા ઘટે, નહિ ઘટે, તેવાં દુઃખ દર્દના
ન છાજતા શબ્દો ઉઝિજીમાં બોલે છે. એ બધું ખરાબ
લાગે છે. કંઈ ઉઝિજીમાં બોલ્યાથી તે શબ્દના અર્થ ઉલ-
ટાઇ જતો નથી! વળી માંદગીનું મૂળ જાણવાની આવ-
રતા દેખાડવાથી બધી વેળા તેઓએ જે નહિ જાણવું
બેઠાંએ, ને નહિ સાંભળવું બેઠાંએ તેવું સંબળાંઓની
હાજરીમાં શરમથી લાસ થઈને સાંભળવું પડે છે. નિર્દોષ
નાજનીનિને મારી નમ્ર સુચના છે કે તેઓએ નિર્દોષ પ-
ણામાં રહેવું બહુ સારું છે.

ખટખટનાં ઝોરીયાંઓ મુલેહના મેહલમાં!

બધી રમુજ સાથે મારા વાંચવામાં આવ્યું કે સુલેહના
મેહલમાં ધણે મોટે ભાગે ખટખટનાં ઝોરીયાંઓ હાજર
હતાં. શું ધાર્યું? મરાઈ પીપાઈને બધાં ધરાઇ ગયાં હશે,
તે હવે ત્યાં મનની શાંતિ શોધવા ગયાં હોય, એથી બનવા

અણધટતી કન્યા-કેળવણી.

લખનાર:—મિસ લીખાઈશ. લી૦ પાલમકોટ.

—:—

કન્યા કેળવણીને કુધારા વાળાઓ વગરે તેમાં કંઈ હવે નવાઈ છે? સુધારા એટલી બધી હદ આપાળી ગયો ને કોણ હવે બીજાંઓનાં મત અને વિચાર તરફ પોતાની તેંહકરાધને અલિમાનીને લીધે એટલાં બધાં બેદરકાર બનતાં ગયાં, કે તેઓ લલિત્યામાં કેવાં ભયંકર પરિણામો આવશે તેની શુદ્ધિ ગ્રાહીને યાદોમ ઉન્ડી ખાહીમાં ગળડી પડવાની અણી પર આભ્યાં; ત્યારે એક પારસી છોકરીએ વટલી જઈને તેઓને ચમકાવ્યાં છે.

સને ૧૮૧૩ ની ૩૭ ઓક્ટોબરે ૩૭ વર્ષની અધાર ઉમરની એક પારસી છોકરીનું મગજ ફેરવવા અને તે પશુ વળી તેણીના મા-આપની મરણ વિશ્વ, ઉતાવળથી, મડપથી ફેરવીને ખ્રીસ્તીધર્મમાં વટલાવવાની, ઘનરી ખાતાંવાળાઓએ શેખીકરી છે. છોકરી રમ્યાં છે તેથી શું ચલુ? પારસી રેવાજ પ્રમાણે આપણે હક કંઈ દિકરી પરથી ઉડી જતો નથી; તાની દિકરી પાછી મેળવવાને અને મીસનરી ખાતાં ગઈએ તેઓનીશાખાઈના સ્વાદ ચખાડવાને માથાપને હક છે, અને તેથી લલિત્યામાં કોમને ઘણી કાયદો થવા સાથ પોતાની હક અને જો અણધટતી ચાવી ચલાવી છે તે પુરવાર કરવું સમજવર છે. ધર્મને માટે દરેક પારસી મીસનરીવાળાઓની શુદ્ધિ ઠેકાણે લાવવાની આચાર ઉમેદ રેદશો.

જ્યારે ૩૭ વર્ષની અધાર ઉમરની છોકરીનું મગજ ફેરવવા એ મીસનખાતાંવાળાઓ કાવી ગયા છે, તે પછી નાહની વપની, કુમર્યાં નમળ્યાં મગજની છોકરીઓને ‘બાઈબલ’ શિખવી અને કાઠરડના ચાણુ પાઠો લખાણી આપદે તેઓને પશુ ધર્મને નહિ વટલાવશે એવી પારસી માથાપો પાસે શું જમીનગીરી છે? આજનાં છોકરાંઓ જરા મોટાં થતાં ક્યાં માથાપના તાગ્રામાં ને હકમાં રહે છે કે તેઓ અટકાવ કરી ચકવાનાં છે? આજે સેંકડો છોકરીઓ કોટ, લાખખવા, પેસ, ગીરગામ, વાંદે ને કાલાણે મીસન ને કોનવેન્ટ સ્કૂલમાં જાય છે અને મા-આપોપોતેનજે છે કે ત્યાં તેઓને ફરજયાત ‘બાઈબલ’ શિખવે છે તે છતાં ઈજેનનાં છોકરાંઓ કરતાં વધારી

આપીને બી પારસીઓ પોતાનાં બચ્ચાંઓને બેધડક વગર ધાસ્તી ને ચિંતાએ ત્યાં શિખવા મોકલે છે. કાંય નહિ તેઓમાંથી સઘળી નહિ તેા થોડી પશુ લલિત્યામાં વટલી જવા તૈયાર થાય? આજ-કાલ માથાપો તકરાર કરે છે કે “એતો મીસનરી સેન્ટલમેન્ટમાંજ વટલાવે છે; કંઈ સ્કૂલમાં શિખતાં છોકરાંઓને એઓ વટલાવતાં નથી.” પશુ ત્યારે સ્કૂલમાં ફરજયાત પારસી છોકરાંઓને ‘બાઈબલ’ શિખવવામાં આવે તેની મતલબ શું? કાંય નહિ, આગળ ચાલતાં તેઓનાં મગજ પશુ ફરી જાય? અને તેથી ૬ વર્ષથી ૨૫ વર્ષની છોકરીઓપર ધર્મનું જ્ઞાન સંપૂર્ણ મેળવવા ઉપરાંત ‘બાઈબલ’માં ઉકમાઈ, ઉકમાઈએ ઈનામ છતી જાય છે? કાંય નહિ જરથોસ્તી ધર્મનું જ્ઞાન મેળવીને ઈનામ છતી જવાની હોંસ માથાપ ને છોકરાંઓ રાખતાં? એ શું દેખાડે છે? પારસી માથાપોમાં સાદી સમજના વાખાંશુ મીસન અને કોનવેન્ટ સ્કૂલોમાં શિખ્યા-થીજ પારસીની છોકરીઓ ઈજેશ બોલી શકે છે? અને તેઓ શું બોલે છે? એક આપો ઈજેશ વાકય જુલ વગર બોલી કે લખી ચકતાંનથી. બેશક વર્ષમાં જ્યારે આપો દહાડો લેસન લેવાય તે કલાકોમાં તેા છોકરાંઓ એકમેક સાથે ઈજેશમાં વાત કરી રહેજ નહિ; પશુ બપોરના છુટીને એક કલાક મળે, ત્યારે પશુ પારસી છોકરીઓ, કોઈજ મડમની કે શીરગીની છોકરી સાથે બે-ચાર બોલ ઈજેશમાં બોલે છે ને બાકીનીઓ પોતાનીજ જાતની છોકરીઓ સાથે જૂજાતીમાંજ વાત કરે છે. આ એક કલાકમાં તેઓ એટલું જુલુ તે શું ઈજેશ બોલે છે ને સાંભળે છે કે જેથી પારસી માથાપો દેખાદેખીથી યા ઉપજા ચોક્કસ ધખારાને આધીન થઈને પોતાની બ્હાલી, નિંદોળ, કુમળાં મગજની દિકરીઓને મીસન ને કોનવેન્ટ સ્કૂલોમાં મોકલે છે. તેમજ મીસનરી ખાતાંઓમાં અને તે ખાતાંની મડમો સાથે છુટથી બેલાવા દેછે? પારસી માથાપો ખુલ્લી આંખો એ જોય છે ને જાણે છે કે એ મીસનરી ખાતાંવાળાઓની નેમજ છે કે પોતાના ધર્મનેા છાપ બીજાંઓનાં મગજ પર છાપવો ને તેઓનું મન ફેરવીને ખ્રીસ્તી ધર્મમાં વટલાવવાં અને એ એકરાર એ ખાતાંવાળાઓ પોતે પશુ કબૂલ કરે છે, તે છતાં એવાં ખાતાંમાં કોઈખી બાહજે

શિખવા, કે તંદોસ્તી સુધારવા કે દુનર ઉધોગ હાંસલ કરવાની નેમથી પોતાની જુવાન દિકરીઓને ત્યાં મોકલવી અને શખવી એ શું હણપણ બહુ છે? શું શયદાકારક છે? મુંબઈમાં મોંઢાંની સામે એક કરતાં ૭૭ કન્યાઓ માટેની હાઈસ્કૂલો સ્થાપેલી, પારસી માળાપો ખુલ્લી આંખોએ નજર નજર નેય, કે જે નિશાળોનાં ફોટોમંદ કારોબાર પોતાનીજ કામની કેળવાયેલી કન્યાઓ કરીને દેખાડે. તે છતાં પારસી માળાપો એક ખાટી રીસઆરી અને દેખાડેખાની ધુઈ ને શખારામાં ખસડાવે મીશનરી ખાતાંઓવાળી મડમો સાથે, અને મીશન તેમજ કેનવેન્ટ સ્કૂલોમાં પોતાની છોકરીઓને મોકલવાના પહાડ મારે છે! તેવું આ એક ભવિષ્ય માટે ચોંકાવનારું પરિણામ છે! હજી પારસી માળાપો ચેતીને ચાલશે અને પોતાના પરીનાને પૈસા પર કામ માટે અને પરધર્મ માટે ખર્ચતાં અટકશે તો છેવટે તેઓજ ખરાખરીની ખાટીમાં ગળડી પડતાં બચી જશે.

મુંબઈમાં ઘણી ઈંગ્લે, મડમો શિક્ષણ આપે છે; તેઓ કંઈકોઈનેખી પોતાના ધર્મમાં વટલાવવાની તજવીજ કરતાં નથી; કે જરોયાતી ધર્મની વિરૂદ્ધ ભોલીને પોતાનાજ ધર્મની તારીફ કરતાં નથી. શું આવાં ભવાં ઈંગ્લે અને મડમોનાં સમાગમમાં આપ્યાથી પારસીની છોકરીઓ એણું ઈંગ્લે જાણે છે? શું દુનર ઉધોગ શીખવા માટે બીજાં ખાતાંઓ કે બીજાંએ નથી? શું તંદોસ્તી સુધારવા માટે કેનવેલસનટ હોમ નથી? શા માટે ત્યારે પારસીની છોકરીઓએ મીશનરી ખાતાંના લાભ લેવા નેહ્યે?

પોતાની જુવાન, કુંવારી નિર્દોષ દિકરીઓને એવાં ખાતાંઓમાં અને જ્યાં ફરજયાત 'બાઈબલ' બહુવાતાં હોય તેવી નિશાળોમાં મોકલીને આવડે તેઓ શું રજા મેળવે છે?

જે કેળવણી આપવાના સાધણ નહિ હોય; કે દુનર ઉધોગ શિખવા માટે પાસે પૈસા નહિ હોય તો ભલેને તેઓ અલભ્ય રહે. કેળવણી લઈને કેળવણીને લીધું લગાડનારી આવી વટલેલ પારસી છોકરીઓ કરતાં, આપણી અભણ, પણ જરોયાતી ધર્મ પાળનારી નિર્દોષ બાલુઓને આપણે ખરાં જીવનથી આવકાર અને માન

બહેરમાં તેમજ ખાનગીમાં આપણી. એક પારસીની છોકરી વટલી જાય, એ કન્યા કેળવણીનાં કાંતિવાન પુસ્તકમાં એક શિદ્ધા સંદેશ રજુ કરે છે.

ધર્મની કેળવણીની બેપરવાહએ પારસીઓને આ એક ધડો શિખવ્યો છે. જે છોકરી વટલી ગઈ તેણીએ જરોયાતી ધર્મનું શિક્ષણ, તેની બારિકી, તેની ફિલસૂફી તેની અશાઈ અને પવિત્રાઈ વિષેનાં જે ઉણાણીથી અભ્યાસ કર્યો હોત, તો આજે જે પરિણામ આપ્યું છે, તેની પર વિશ્વાસ કરવાને આપણને જરૂર રહેતે નહિ. પર ધર્મનાં એક તરફી શિક્ષણનું આ પરિણામ છે? આપણી પારસી બાળકોઓને બેપરવાહીજ ધર્મને લગતા કેળવણી નહિ ધરમાં મળતી, કે નહિ સઘળી નિશાળે મળતી. કમ-સમજ માળાપોની, જલદીથી ઈંગ્લે શિખવવાની દેખાડેખાની દોડધામમાં બિચારાં નિર્દોષ બચ્ચાંઓ ધર્મ અને એકોત્રની અજાન રહે છે. ઝડપથી ઈંગ્લે શિખવવાની આંધળી ઉતાવળમાં, તેમજ ઘણે ઠેકાણે બચ્ચાંઓની ખાટી દુધિયારી દેખાડવાની રીસીઆરીને લીધે જરોયાતી ધર્મની ફિલસૂફીને હોં એક બૂલી દેવામાં આવી છે અને તે માટે જે કોઈથી નેખમદાર હોય તે તેઓનાં માળાપો છે. આવી ગંભીર ગાંધતીવું પરિણામ માળાપો ધડપણમાં નેય છે; કે જ્યાં તેઓનાં બચ્ચાં માળાપ તરફની તાબેદારી, માન, હેત-પ્રિત, અને ફિલસૂફી કે લાગણી દેખાડવા તેમજ મદદ કરવા સાદ ના પાડે છે.

પારસીની એક છોકરી આજે વટલી ગઈ તેના આ કંઈકેઈલેજ દાખલો નથી; અગાઉ પણ એવા બનાવો બન્યા છે. હવે પારસીઓ જે ચોંકાવે ચેતીને ચાલવા માંગતા હોય, તો તેઓ માટે એકજ એકલો અને સાદો સમજનાં ઉતરે એવો સંદેશો ઉઘાય છે, કે સઘળાંઓએ પોતાની જુવાન કે અધાર વયની, કુંવારી કે પરણેલી, સિમ્પલી કે અલભ્ય દિકરીઓને એવાં મીશનરીખાતાંઓથી તમામ દૂર રાખવી; એવાં ખાતાંઓની મડમો સાથે બેલાવા દેવી નહિ; અને જે જે મીશનખાતાંની કે કેનવેન્ટ નિશાળોમાં 'બાઈબલ' શિખવાની તેઓને ફરજ પાડવામાં આવે, તેની નિશાળોમાંથી ઉઠારી દઈ પારસી બાનુઓથી ચાલતી હાઇ સ્કૂલોમાં મોકલવી. ત્યાં પણ મડમોજ શિખવે છે. તે પાક પરવર બધાંને નેક જુદી બસુ એ મારી કુઆ છે તે આખીન થાએ! આખીની!

બાલકોને બરતું.

પ્રભાતનો પાઠ ૨ જો અને ૩ જો.

રમતની ગમત.

મહારાં વહાલાં બુલકાંઓ,

પ્રભાતના પહેલા અંકમાં તમને આશિષ દેતાં જે ઉમેદ મેં બાંધી હતી તે પરમ કૃપાળુ બાપ પાર પાડે એવી આજની માહરી પ્રાર્થના છે.

ગઇ વેળાએ પેહલો પાઠ રજુ કરતાં મેં લખ્યું હતું કે વહાલાં બુલકાંઓ રમત રમવી એ તમારું જામ છે પણ તે રમતની ગમતમાં જાનને વધારવું એ પણ તમારી ફર્જ છે.

એ ફર્જ અગવવાને તમે ફતેહમંદ થાવો તેટલા માટે તમે સનમુખ આ મહીનાનો બીજો પાઠ રમકડાં-એની ઉપર મનન કરવા કરાવવાની ઉપર હું રોકું છું અને તમને વિનવું છું કે દરેક રમકડાંની સાથે રમતાં કાંઈ જાનનું જોહર તમે સંપાદન કરો. ખુદ તમારો મદદગાર છે.

મહારાં વહાલાં બાળકાંઓ, જેમ જેમ તમારી જીંદગી વધતી જશે તેમ તેમ તમારા પ્યારાં રમકડાંઓ અને તમારી વહાલી રમતો પણ બદલાતી રહેશે. બચપણના બહારમાં જે રીજને તમે પ્યારી ગણો છો તેજ રીજને પાછી નજરે ભેળતાં તમારાં ધડપણનાં ઘેરાવામાં કદાચ અકારી ગણશે; પણ તમારાં કાંઈ માનીતા રમકડાંમાં જે તમે જાનનું ઝવેર ગણતો જેણે તો પછી તમારી જીંદગીના ગમે એવા તબક્કામાંથી તે તમને કોઈ જાનજ પુર પાડશે. લેવો ત્યારે આજે શું શું રમકડાંની અંદરથી તમને જાનની ગમત ઉપજાવવા ગમે છે? વહાલાં મિત્રો તમને શું Ball દગની સમજણ લેવાં ગમે છે કે Doll ટીંગલીની, Kite પેતંગ ચડાવવા ગમે છે, કે Humming Wheel વાગતાં ધુધરામાં મળેલ મેળવવાં ગમે છે અમરેડો ગુમાવવા ગમે છે કે

ઘોડા-દાવ રમવા ગમે છે? બોલો છોકરાંઓ તમને શું લાગે છે? આપણે આજે ઉપલી રમતોમાંથી એક રીજ લઈશું અને તેઓની ઉપર જરા મનન કરીશું આપણે હરે તે બીજી રીજ ઉપર વર્ણન કરીશું.

Ball-દડો—આ એક એવી રીજ છે કે જોના વગર દુનિયામાં જન્મતાં તમામ બાળકોને માલે એમ નથી પછી તે રમતનો હોય કે લાકડાનો હોય કે ધાતુનો હોય પણ Ball દડો એ એક બાળકનું ગાયા બીલીઆન છે. જે તે કેવો ગોળ-ગોળ છે, ન્યાંથી ગળાવીએ છ ત્યાં તે કેવો ગપડે છે, જેટલા બેસથી ઉઠ્યો હોય તેટલા બેસમાં તે કેવો અધર ધુમે છે, એક ઉચે કે આપ પાર ફેંકેલા દગને પકડી લેવા તમે કેટલાં ધીતજાર છો તેમ કરવાને તમને કેવી મજાહ પડે છે. રમતનો પોચો દડો તમને કેટલો નરમ ને સુવાળો લાગે છે. લાકડાં કે ધાતુનો દડો તમને કેટલો કઠણ ને ખડખડો લાગે છે એ સઘળું તમે તપાસો ને જુવો બાળકો કે તમારાં બધાંના ગોળ-ગોળ માંધામાંથી ઉપજતાં વિચારો દગ મોસાલ છે કે જે તમારી આસપાસ અને આરપાર તમે ફેંકો છો. તમે જુવો કે જે જે શબ્દો તમે બોલો છો ને જે જે વિચારો તમે ઉત્પન્ન કરો છો તે તપાસજો. પેલાં લાકડાંના “બોલ” જેવા ખરબચડા નહિં હોય પણ રમતના બોલ જેવા નરમ ને સુવાળો હોય. દડો દુર ફેંકતા જે ભેર તમે વાપરો છો તેટલાંજ ભેર સાથે તમારાં મગજમાંથી સુંદર વિચારો ઉપજાવજો ને જે ભેમ સાથે દડો આકાશમાં ઉગામો છો તેટલાંજ ભેમ સાથે તમારા મૂખમાંથી ભલા બોલો કહાડજો અને જે તિસણતાથી તમે તમારી નજર દગ ઉપર ટેકવી રાંખી તેને પકડવામાં અને પાછો ફેંકવામાં ધીતજાર છો તેટલીજ હોરપારીથી પારકાઓના ભલા વિચારોની

વળણુ તમે એખત્યાર કરજો અને તમારા પોતાના શુભ વિચારો ખીજાએ ઉપર ફેંકજો. જેમ છેક ઉંચે દોઝ મોકલવાને તમે તાત્પર છે તેમ તમારી વર્તણુકને લલાઈની છેક ઉંચી ટોચે લાઇ જવાની તબીબી કરજો ને જોજો કે કંતેહ તમારીજ છે. દોઝો જેમ ગોળ છે તેમ ફરતી આ ધરતીની ગોળ છે. સધળું જમતખી ગોળ છે. જેમ ગોળ દગની કેટ સરખાતખી નથી ને અંતખી નથી તેમ ખુદા અને કુદરતનો જે કારોબાર તમારી નજર આગલ ચાલી રહ્યો છે તેની કશી સરખાતખી નથી ને અંતખી નથી. આવા આવા સુંદર ખ્યાલો આ દડા ઉપરથી તમે મેળવજો; મારાં વહાલાં બાળકો ! વળી જુઓ કે “ક્રિકીટી-રમત” માં આ દડો કેવો ઉમદા લાગ લગજો. સધળા રમનારાઓની નજર એના ઉપર કેમ ભરી રહેછે ક્રિકીટની રમતમાંથી મહત્તા સુંદર શીક્ષણની સમજા હું તમને કાઢી જાણાએ ધીગતે સમજાવીશ. તેટલાં આજે Ball ની ગોળેન Doll સાથે તમેને થોડી રમત રમાડીશ. Ball-ડો જેમ એક ઉધરતા નાનકડા છોકરામાં ધુરવિરપણું પ્રવેશે તેમ Doll-ડીંગથી એક ઉધરતી નાનકડી માળામાં શદનરિણપણનો ગુણ ઉત્પન્ન કરે છે. એ સુંદર કપડામાં સજ થયેલી નાનકડી “ડોલ” તું હમારા જીલકાંઓને કેવું સુંદર શિક્ષણ પુરું પાડે છે ? ઉધરતી કાઈ બાળકમાં એ “ડોલ” તું માતાપણું

કેવું મધુર મનન કરાવે છે ? એ “ડોલ” ઉધરતી કાઢી છોકરીમાં તું બરદાસ્તતું કેવું બધારણુ બતકાવે છે. એ “ડોલ” તારી સાથે રમત કરતી એક નાનકડી બાળાનો હવે પછી બરપા થનારા પોતાની છંદગીતા સંસારનો પાયો તું કેટલો મજબુત કરી આપે છે. એ મારી નાકડી બાળકાએ આ સુંદર “ડોલ” તમે લલાઈથી વધાવી લેજો અને જાણુજો ને જો જો કે જેમ તમારી “વહાલી ડોલ” તમે ચાહે છો ને જતનથી તેને સાચવો છો અને તેની બરદાસ્ત કરવામાં તેને કપડાં પહેરવામાં અને ઉતારવામાં જેથી શીરસ્તાઓ રાત નેદડાડે તમારી ખીદમતમાં તેવાર છે ને તેઓજ તમારી નેધેહબાની કરવામાં હર હમેશ હતિગર છે. જેમ તમે તમારી વહાલી “ડોલ” ને ચાહોછો તેમે તમારાં વડીલો તમને ચાહે અને મમતા ને માવાથી તમારી “વહાલી ડોલ” ની તમે તકેદારી રાખો છો તેમ શીરસ્તાઓ તમે વહાલાં જીલકાંઓની સહ તકેદારી રાખો, એથી દુઆ દેતાં હું રહું છું હમેશનો તમારા, મોરા બાવા,

“નવુ વર્ષ.”

(લખનાર:—બી. એન. મહીશરી.)

(તોટક ૭૬.)

ધનધોર નિયા પટ ઉડી ગયું,
પ્રસયું જે તિમિર તે પ્યસ યયું.
સ્થળ સર્વ ત્રિપે એ જવાઈ ઉયા,
દીશે દિવ્ય મનોહર સર્વ દીસા. ૧
થયા દર્શ રતિ તણા વ્યોમ મહી,
જગદીશ જપે શુભ લોક કંઇ.
દીશે મંગલકારી પ્રભાત રૂડો,
શુભ વર્ષ - વીનમાં હર્ષ ઉડો. ૨
આ પ્રભાતનો લાલુ ચડ્યો ચડ્યો,
કરવા દૂર અધતા એ લડ્યો.
દરે જ્યાં જ્યાં પ્રભાત ત્યાં દર્પ થયો,
કંઈ શ્રેય સુતેલા તણું કર્યો. ૩
શુભ રાત્ર દઈ પ્રથુ સંતિ કંદો,
દીન બાળની વ્યજને કળું ધરો.
સહુ ધેર પ્રભાત પ્રકાશી રહે,
પ્રથુ શેવક એજ પ્રભાત ચહે. ૪

વિચારની અદ્ભુત શક્તિઓની નળુવા લાયક શોધો.

લખનાર:—મી. બહમન સોરાબજી બનાજી.

વિચાર માનકે ગોલેલા સંદેશોને ફોટોગ્રાફ આપણને અન્યથા એમ લાગે છે કે કેટલાક વિદ્વાનો વિચાર મારફતે મોકલેલા સંદેશોને ફોટોગ્રાફ લઈ શકે છે. એક અન્યથા જેવા આવા ફોટોગ્રાફ શુકરિત સહેરના ડાં હસડને લીધેલા કહેવાય છે. આવા અખતરામાં ઉચ્ચ ધરાવતો હોવાથી તેણે પોતાના મિત્ર ડાં ઇસરાદી સાથે એ અમકારને ફોટોગ્રાફ લેવાને ફાવ ઈધી કે જેથી એમ સામેત થાય કે આપણાં મનમાં રહેલું મિત્ર દુર તૈયાર કરી રાખેલી પ્લેટમાં પડી શકે છે, આ અમત કરી અખતરાને વારતે સુકર કરેલી સાંજ આપી, ડાં હસડને ચુલા જ્વાની અગાઉ પોતાના બીજાનાં આગળ એક કેમેરા ગોઠવ્યો, જ્યારે ડાં ઇસરાદી તેથી સેંકડો મા ધવ દુરગયો હતો. એની સાથે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું તેમ જ્યારે તે ઉંધમાં પડે તે તે અગાઉ પોતાનો મિત્ર શુકરિતમાં જે સખી પાડ્યાની પ્લેટ તૈયાર ઈધી હતી તેમા પોતાનો ઇય (Image) પાડવાને વારતે પોતાના વિચાર એકત્ર ઈધા. બીજી ઇવડિ જ્યારે તે પ્લેટને દવામાં નાખી ત્યારે તેની ઉપર પોતાનો મિત્ર સેંકડો માછલ દુર હતો તેની તસવીર આંબેદુલ પડી હતી.

દાખળા ઉપરથી એક મન બીજાનાં મનપર દુરથી અસર કરે છે તે શાસ્ત્ર વિધાના અખતરાથી સામેત થાય છે, મી. માયરે પોતાની ચોપડી "Human Personality and its survival after Bodily Death" માં એવિયે ધણાજ મિત્રો સાથે સમજાવ્યું આપી છે.

વિચાર શક્તિ આ ક્રમે સંદેશો મોકલાવી શકાય છે (પરા પ્રયોગો)

હાલ એમ પણ સામેત થઈ શકે છે કે આપણા મોકલ વિચારો તથા લાગણી આપણા મિત્ર અથવા એથીપર સેંકડો માછલના તથાવત હતાં, તેવાજ વિચાર તથા લાગણી અન દીકરીતે ઉત્પન્ન કરે છે, જેને તેલીપટી (Telepathy) નો પ્રયોગ કહે છે, એટલે એક મન બીજા મનપર દુરથી પોતાની અસર કરે છે કે જેમ તાર વગર । હાલના વીજળી સંદેશોના એક દેશમાંથી બીજા દેશમાં મોકલવામાં આવે છે.

અથવા વિચાર ઉત્પન્ન કરે છે, પણ એટલું નળુવુ અવશ્યનું છે કે જેમ એ જે મિત્રોનો પ્યાર એક એકપર નસતી હોય છે તેમ એક એકના વિચારો જલદીથી છે. નળુવાલાયક પ્રયોગો:—મી. રોડને "Review of Reviews" ના અધિપતીએ પોતાની લંડનની ઓશી-સમાં જે વિચારના સંદેશોના અખતરો ઈધી હતો તે આપ્રમાણે નળુવે છે. કેટલાક નળુવતા માણસોની કમીડી તેમી, જેમાં નળુવતા ડાં વોલેસ પણ હતા. વિચારથી સંદેશો નોટીંગહેમથી લંડન જે ૧૨૫ માછલના તથાવત છે, ત્યાં મોકલવામાં આવ્યો હતો લંડનમાં એટલે મી. રોડની ઓશીસમાં ડાં રીચર્ડસન રહ્યા હતા, જ્યારે નોટીંગહેમમાં મી. ફ્રેન્ક રહ્યા હતા મી. ફ્રેન્કે સંદેશો મોકલ્યા હતા જે ડાં રીચર્ડસને મનમાં લીધા હતા. સાંજે પાંચ કલાકે નેરસપતવરે ડાં રીચર્ડસનપર બારીક તપાસ રાખવામાં આવી હતી. કમીડીને કહેવામાં આવ્યું હતું કે, ત્રણ સંદેશો પસંદ કરવા. એ ત્રણ સંદેશ પહેલો "સ્કોટલેન્ડ" બીજો "પૅન્ડ" અને ત્રીજો "7-20 P. M." કરી ચુકી કાઢ્યા અને ડાં રીચર્ડસનની નળુવગર તાર મારફતે મી. ફ્રેન્કપર મોકલી આપ્યા. મી. ફ્રેન્કે પોતાનું મીત્ર એકાચકરી ઉપળા સંદેશો વિચાર શક્તિના બજથી નોટીંગહેમથી પોતાના મિત્ર ડાં રીચર્ડસનપર લંડનમાં મોકલ્યા. ડાં રીચર્ડસને ૭ ને ૮ કલાકની વચમાં ધણુજ શાન્ત મન રાખ્યું, જેથી તુરત કાંઈપણ ભુલ વગર પેલા ત્રણ સંદેશો પોતાનાં મનમાં લીધા હતા. આ અખતરો મોટા નળુવતા પ્રદરથોનરે દેખેદેખ હેડળ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં ભાગ લેનાર પણ નળુવતા પ્રદરથો હોવાથી એમાં કાંઈપણ રીતની કચાઇ માલમ પડી હતી નહી. આપણે સાધારણ રીતે અનુભવ્યું છે કે જ્યારે પોતાનાં ઇાકરાં બહારગા-મમાં આકતમાં અથવા કુખમાં હોય છે. ત્યારે તારને સંદેશો મળે તે અગાઉ કેટલીક ગ્રાતાને ખજાર પડે છે કે ઇાકરાપર કાંઈ પણ દુઃખ છે, એની

સાહિત્ય-સમુદય.

૪૦ સં ૧૯૧૩ ના અક્ટોબર માસના અંત સાથે વિદ્યમાનિય ફર્મિલિયારી નામક

Paris
Lakshmi Art.

Barbours & Block Exchange System

આ બે વિશ્વવિખ્યાત નિયોગમ કવિ રમિનદ્રનાથ ટાગોર અને ડૉ. રાસ બિહારી થાસ, બી. એસ., એલ. એસ. ડી., ના સ્વિયે અગ્રે પ્રકટ કર્યાં મદને અન્યંત હર્ષ ઉપજે છે. આ પાંચ દરમ્યાન મુંબઈ હિસાબનો સાહિત્યવિકાસ પણ વધુ પ્રકટ્યો છે. શુભરાતના દિવ્વ કુટુંબોમાં સ્ત્રી વર્ગમાં માંનીનું ચક્ર પરેનું 'સુન્દરી સુમેધ' નવા લેખાસમાં સજ્જ થયા પામ્યું છે. વ્યક્તિના પાસરી લેખક-કવિ મી. હાદી તારાપોરવાસીએ 'દુઃખી દાદીયા' નું પુસ્તક જે સારી ભાષામાં લખાયલું છે તે સવિન પ્રકટ કરી શુભદેવીશાના સાહિત્ય-સમુદયમાં વૃદ્ધિ કરી 'પાસરી' વર્ગની ખરી નામના કરી છે. માય દિકાગીરીની વાત એટલીજ છે કે એક દિવ્વ કવિ સ્ત્રી રત્ન શુભાનું પાસું છે. કે જેનું આદિત્ર મેં ગયા માસમાં પ્રકટ કર્યું હતું.

૧૯૧૩ના વર્ષનો પલ્લુ અંત આવ્યો છે, જે વર્ષ દરમ્યાન અભિવર્તની મેયમ વાણી અરફતની પુત્રીઆ અંત પ્રચલીત વાણીઆમાં બગાડ પ્રાંત નામના મેયમી છે. બંગાળ હસા-દાના મશહુર સંદેશ કલકત્તાના પ્રિન્ટિંગ પ્રાનકાન (કોલેજ) તારાશના કુટુંબના એક નથીરા કવિ રમિનદ્રનાથ ટાગોરે વિદ્યુતનાના અમ્મ-ગણ્ય કાલકરે નામના કદાવી છે, તેમની કવિનામ્યા અને વાનાઆનાં શુભરાતી, વિદ્યુતનાની, મરહી તેમજ અગ્રેલ લીપીમાં બાલાંતર થવા માગ્યા છે. વિશેષ અનંદની ખાના એ છે કે તેમજ હસાકાના નામાકિન વકીત આણુ રાશાબિહારી થાસ જેવાંએ પોતાની વિદ્યાનાં અગ્રે ખગાસની વિશ્વવિદ્યાસવના પ્રકટર બોલે લાજની પદવી મેયમી છે, તેઆએ વિદ્યાની કદર કરી આ નામગીન વર્ષ દરમ્યાન વિસ લાખ રૂપીઆ જેટલી બાદશાહી

૨૬મ વિદ્યાનાં અગ્રે અર્પણ કરી છે.

નવેમ્બર માસની શરૂઆત સાથે વિદ્યાર્થીય સ્કૉલરશીપનું ૧૯૧૦ નું સંવત એસ
 છે. અંગ્રેજીક વ્યક્તિઓને મળું ત્યાં દર્શન પ્રકારની ચિંતા અને દુઃખ સાથે મળું દશે, જેની
 વૃદ્ધિમા અંગ્રેજી એકના દિવાળીઓએ પણ વાંચે અને ચિંતામાં ઉમેરે કોષો દશે. પરંતુ નાવન
 વાવના પ્રારંભ સાથે-દેવચાતોના
 યતના, પદોઓનું વૃદ્ધિની ડાળીઓ
 ઉપરથી મધુર સ્વાદોનું આગવું-અને
 'મૃત્યુ' માં દૃષ્ટી મેળાતા પ્રત્યે
 નિરીવાજ કરતા આકાશમા નુયોદ્યના
 કિરણોની મનુષ્ય દેહપર ને જાંચા
 કિરણો કેંદ્રમાં આવ્યા દશે, તે
 દરેક પ્રકારે માંગણીક અને આનંદ-
 કારી નિષેડા. મદારા એક મિત્ર
 જેઓ આજ કદાક સમય થયાં
 કવિતા પ્રકરે છે, તેમનાં પત્ની જેઓ
 'મધુરી' ની સગા હેયણ કવિતા
 વાંચે છે. તેઓના એક નમુનો આથી
 આપી, દુઃખકારી કે તેઓ દરે
 પાડી રવચરય વિગ્ધવાચકોની રચના
 નાદિય જલ્લામાં શેષ ભાવ્યશાળી
 થાય અને 'મૃત્યુ' ને પોતાના
 જખાણોની તૂટ કડી તેની આશિષ
 મેળવે, અને આ સૌ મધુરીના
 જખાણો સાદિય શોષીત વાંચકોને
 પ્રદર્શીત કરે ને આ દંપતિ
 સંકલ્પના મેળવે

Patti
 Lakshmi Devi

Raghunath's Book Exchange System.

જેડીસન લૉ હૉ આરભાયા.

લખનાર—સૌ. મધુરી.

જા જા સખિ ! સત્વર જા,
 સદેશ કહે મુજ સ્વામને;
 કહે જે સૂકે તમ નાર મધુકા,
 દઇ તહમારા નામને.
 બેસજે જઇ બારીએ,
 પોકારજે મમ નામને;
 શબ્દ પડતાં કાનપર ડ્રિપ !
 દોડી આપશે મુજ કને.
 એંધાણુ બીજું ભાગતી,
 આપું ત્હને હું બહેનડી;
 વિંદીમાંજ જડેલી મુજ બખી,
 ભેતાય બહાલા હરધરી.
 આજાખી મમ નામને,
 સદેશ બહેની આપજે;
 દુઃખમાં પડી છું હું અતિ,
 તું દુઃખ મહારા કાપજે.
 ભુજતી નહિ મેના મધુરી,
 હું ત્હને જે જે કહું;
 દર્ષિ ચિત્ત સાંભળ તું મ્હને,
 કહેવાતું છે મ્હારે બહુ.
 ગમતું નથી મુજને અહિં,
 નાચનેથી અશ્રુ બહુ વહે;
 બળ બળ થતું આ જીગર કુમળું,
 દહાપેના આજાખાય તે.

ખાતું પીતું ગમતું નથી,
 જલું કાંઈ બીજે ના ગમે;
 બહાલા-વિયોગી નારને,
 વિરહ વેદના બહુ બહુ દમે.
 જાગું છું અબકી રાત્રીએ,
 દુઃખી થાઉંછું નવ દેખતાં;
 રહેમ ખાવી રંક પરે,
 થાઓ હવે સત્વર છતા.
 નિશદિન પ્રિયે ! સોસાઈછું,
 ગળતી ધલેરી હું અહિં;
 બહેલા પધારો માણુ મહારા,
 નીકર દેહ ભેશો નહિ.
 મનમાની મનમાં રહી જશો,
 કહો કુર બહાલા ! શેં બનેા;
 મુજને ક્ષમા દેવી ધટે,
 હોય થપા અપરાધને.
 ને ને કહયું ને ને છુએછે,
 તે અધું કહેજે સખિ;
 વિનંતિ કરે કર ભેડીને,
 રખે કાંઈ તું વિસરી જતી.
 લઈ ખુશ ખબર મુજ નાથની,
 જટ આન વહેલી મુજ કને;
 પડતી રખે બૂલી માર્ગમાં,
 જવ આંધેા કાચે તાંતણે.

Lallje's Song to his discarded beloved Yasmini

For "PRABHAT"

By Howard Edie.

Ahi ! Ahi !

There's much music in my sphere ; there are melodies in my mind,
There is happy harmony for us dear—there are melodies for Blind,

Ahi ! Ahi !

That music dear I have heard, 'thas chased away heart's tears ;
'Tis brighter than the Bulbul bird, that sings through Eastern sphere.

Ahi ! Yasmini dry those tears !

Anger never more in m'heart dear, only tears of joy and gladness,
Fear and restlessness have gone dear—my soul's been saved from sadness.

Ah Ahi

Sweet strains soft ! from aloft ! to my soul have floated to tell
How lofty is the love I've scoffed ; how Heaven can be wrought from Hell."

Ahi ! Yasmini on his bosom fell,

The message I 've not missed dear, 'thas vibrated to my soul,
'Thas killed the God of fear dear ; it has helped me out Hell's hole,

Ah ! Ahi

In my thoughts soar above, then back flounder to Hell's mire
'Tis that music in my heart Love, back drives them from the fire.

Ahi ! Yasmini love like fire !

That music is my amulet, that charms away bad luck ;
That would have given to Hamlet, the peace he yearned to pluck,

Ahi ! Ahi !

There's sweet harmony for us dear ; there are melodies in my mind
There's music in my soul now dear ; there are melodies for the Blind.

Ahi ! Yasmini you're mine, you're mine.

Ahi ! Lallje I'm thine, I'm thine.

Ahi ! Yasmini lie closer—closer.

Ahi ! Lallje press tighter—tighter.

Ahi ! Yasmini, Ahi !

A—h—i I I I

—:—

"Look at the dawn," says Max Muller, "and forget for a moment your astronomy: and I ask you whether, when the dark veil of the night is slowly lifted, and the air becomes transparent and alive, and light streams forth, you know not whence, you would not feel that your eye were looking into the very eye of the Infinite?"

The Great Quest.

By "Pilgrim."

Man and his Maker, the Finite and the Infinite, the Space-Time—bound and the Spaceless and Timeless, are as inseparable from each other as heat from fire, as sun from sky, as sapidity from water. Think of the one and the other instinctively stands before you. Our earth is older than any form that exists thereon, but "the Ancient of Days" is older than the earth. The mind of man ever since this planet of ours began to bear his progeny in its spacious bosom is bent upon finding his relation with the Invisible, and there has ever been in all ages and all climes an unquenchable thirst to know his *What, Whence and Whither*—in a world where he sojourns but for a few days. The one staple theme of human thought, from that of the merest savage to that of the saint and the sage, is God, the secretest secret of the Universe, the ONE behind the scenes, whom all pant to seek but who eludes the grasp of almost all. Waves after waves of humanity have come and gone from our globe, and each wave had its own say of the great quest; religions after religions were proclaimed by the pioneers of various races, but man is no nearer his God than were ever his forbears in millennia past. In the grand drama of human evolution enacted every moment of our lives, in the medley of the most heterogeneous emotions and thoughts manufactured by countless hosts for untold ages, in our endless comings and goings, we are ever haunted

by the hideous spectre of death ever in the forefront, as a set-off against the immortality which almost every son and daughter of woman born takes in with his or her mother's milk. We rush now to one thing and then to another; we hie here and we hie there; we fret, foam and fume; we move heaven and earth to be rich, to be famous; we do anything and everything but we miserably fall short to give our best thoughts to the *Substance* which is at the bottom of all, whose fleeting shadows *we all are*. And let us further consider how easily we are led away in our ignorance by the innumerable pairs of opposites which so thickly surround us, from the path of Truth, which, from its very nature is one, undivided and without a second; so long as a man allows himself to be swayed by them, there is no renunciation in him. Wisdom dawns when they neutralise themselves in Truth.

Not that the problem of Life is insoluble, not that God is unknowable; but few, very few, have stamina and patience in them to identify their interests with the Unseen, while they spin out their existence in the fleeting things of an ever-changing world. When millions think the same one thought inherent in the whole human family, ineradicable in its very constitution, when Space and Time cannot exist without the ETERNAL THING, when creation, as such, anticipates a Creator, there surely must be the ring of Truth somewhere, in some

hidden recesses of the Heart, the seat and citadel of the Unborn and Undying. But the strangest part of the whole affair is that each man, the bearer of the Divine, goes to another to ask him where his God is, and in this task of getting his own riddle solved by others, he is stuck in the rut of his own doubt and scepticism. In each one of us the divine Light burns, dimly though at first, and he alone must steadily pour the oil of devotion in his heart, ever trimming the wick of his knowledge by a steady application of the unused powers of his head. No man can save another; every one is his own guide, landmark and saviour on the spiritual path. One cannot swallow the food of another to strengthen him, as it were, by proxy, for in the Higher Life he is like a planet turning on the axis of his own divinity, with the eye ever fixed on the central spiritual sun beaming its rays all around. Dependence on others is ever

to be eschewed in all walks of human life. "To thine ownself be true" must be the watch-word of the aspirant. He who fails to find his God in his own heart fails to find Him in man-made structures of marble and gold. The Holy One sleeps undisturbed in a niche of the heart, and unless the heart is stirred and quickened by an uninterrupted downpour of fervent earnestness to come by our own, there is not much hope of achieving success in this direction. They who want speedy results, small capital and much profit, as many are apt to do in these days of commercialism, may, to prevent disappointment, stick to their old modes of life. Are we not told in a venerable scripture of old that but one man in a thousand gets an inclination to know God, and but one among such thousands is able to know the truest Truth about Him?

[To be continued.]

"Ushas I praise
Of the brilliant rays,
Who hath dwelt in heaven of old.
The gates of the sky,
As the sun draws nigh,
Her lovely hands unfold"

"For wealth or fame,
Or a holy name,
The sons of men are striving;
Their slumbers they break
When thou dost wake,
At thy silent call reviving"

ગ્રંથા- વલોકન

દુઃખી દાહીબા—(લિખક—કવિ દાદી એ બા. તારા-પોર વાળા કિમ્મત રૂ. ૩.)

આ પારસી સંસારી નવલકથાનું પુસ્તક તેના કરતા તારકથી અવલોકનારે મળ્યું છે. ખરી બનેલી પારસી વાર્તાનું ચારિત્ર તેને લગતાં ઉત્તમ ચિત્રો સહિત સારે એ આશુકારક થઈ પડે છે. ચોપડીનું દસ બહુજ મનકું છે. અને સંસારી નવલકથાના પ્રમાણમાં ભાષા સારી છે.

લેખકે વાંચકોની રસરૂચિને તૃપ્ત કરવાને વાર્તાના નાખકોને બહુજ ધુમાડ્યા છે. મી. તારાપોરવાલા એક અમ્મો લેખક છે અને તેમની આ નવલકથા કોઈ નવીન નથી એટલે તે સંબંધી અમો વિશેષ યોગ્ય એ તે સોનાપર ઢાલ ચઢાવવા જેવું છે. એકંદરે કોમંતના અને ચિત્રોનાં પ્રમાણમાં આ પુસ્તક નવલકથાના સાહિત્યમાં ધણી સારો પ્રકાશ પાડી ઉત્તમ સ્થાન લઈ શકે એમ છે.

કપોળ—કપોળ વાણીઆની ગાતનું માસિક હોવા છતાં સાર્વજનિક વિષયો ઉપર પણ સારું લક્ષ આપે છે એવું પ્રુલ્કું જણાય છે, જે ખુશી થવા જેવું છે.

જ્ઞાન—વર્ધક—(સપ્ટેમ્બર—ઓક્ટોબરના બે અંક) આ જુના દોસ્ત નવા લેખાસમાં સજ થઈ નવીન પુદ્ગમાં અમારી હજુર આવ્યા છે જેને આવકાર દેતાં અમોને ધણી ખુશાલી ઉપજે છે. “ જ્ઞાન વર્ધક ” નામની સાથે સંબંધ ધરાવતું કાંઈક ચિત્ર ઉપજાવવાની કાશેશ થઈ છે પણ તે કેટલી બધેએતી છે તે કહેવાને અમો સામર્થ્યવાન નથી. કારણ કે ચિત્રની વચ્ચે આપેલી જાહેરખબર ચિત્રની ખુબી અને અર્થને મારી નાખે છે. લખાણોના સંબંધમાં બેઉ અંકો બીજા બીજા વિષયોથી ભરપૂર છે. અમો માસિકની દરેક રીતે હ ઇચ્છીએ છીએ.

સુવર્ણમાલા—(વર્ષ ૫ મું અંક ૭ મો) મી. પુરષોત્તમ વિ. માવજી સંસ્કૃત ભાષાની ઉત્તમ મનાતી બાણુ ભટ્ટની નવલ કથા, ‘ કાદંબરી ’ ના મી. ધુરધરના હાથના ઉત્તમોત્તમ ચિત્રો સાથેના નવીન દબ ઉપરનો આ વખતનો અંક ધણીજા સુંદર અને મોહક છે.

જીખીઆણાના ઇનામો.

સપ્ટેમ્બર મહિનાના અંકમાં આપેલા જીખીઆણાના ખરા જવાબ આપનારાઓને નીચલા ઇનામો જાહેર કર્યે છીએ.

ઇનામ પહેલું રૂ. ૧૦. ૦૦

}

મી. નરસવાનજી રતનજી નાગર
જિસ્તાદના ધરમાં ચીચપુતલી

ઇનામ બીજું રૂ. ૫. ૦૦

}

મી. સોરાખજી નવરાજી તંબોલી
ચાટા બગર, નવસારી

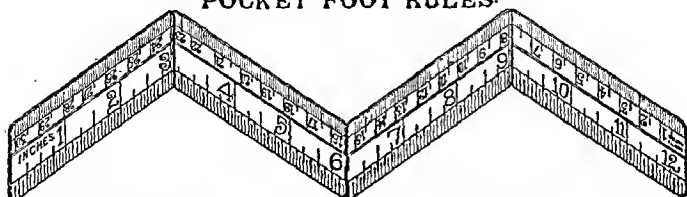
ઉપરના ઇનામો મનીએમરદથી મોકલવામાં આવશે.

પ્રભાતનું પંચાંગ

નવેમ્બર ૧૯૧૩.

રવી	આ મહિનાને મુદ્દા એજ — “ધીરજ”	ચોથ. ૨ ગોઆદ.	એકાદશી. ૯ મારેસપંદ.	ત્રીજ. ૧૬ ખોરદાદ.	દશમ. ૨૩ તીર.	બીજ. ૩૦ બેહરામ.
સોમ		પાંચમ. ૩ દેવદીન.	બારસ. બકરીષ્ટદ. બેકા ૧૦ બંધ. અરેરાન.	ચોથ. ૧૭ અમરદાદ.	એકાદશી. ૨૪ ગાશ.	
મંગળ		છઠ. ૪ દીન.	તેરસ. ૧૧ અહુરમઝદ. માદ. ખોરદાદ.	પાંચમ. ૧૮ દેવાદર.	બારસ. ૨૫ દેવમેહર.	
બુધ		સાતમ. ૫ પરેસીસંગ.	ચાદશ. ૧૨ બેહમન.	છઠ. ૧૯ આદર.	તેરસ. ૨૬ મેહર.	
ગુરુ		આઠમ. ૬ આસતાદ.	પુનેમ. ૧૩ અરદી બેહસ્ત.	સાતમ. ૨૦ આવાં.	ચોદશ. ૨૭ સરોશ.	
શુક્ર		નોમ. ૭ આસમાન.	એકમ. ૧૪ ચાદરેવર.	આઠમ. ૨૧ ખોરશેદ.	આમાસ. ૨૮ રસ્ને.	
શનિ		ત્રીજ. ૧ નોમ.	દશમ. ૮ બળીઆદ.	બીજ. ૧૫ અસફનદારમંદ.	નોમ. ૨૨ ચોદર.	બીજ. ૨૯ દરવરદીન.

N. BURJOR & CO'S 12 INCHES FOLDING METAL POCKET FOOT RULES.

Marked in Inches & subdivided into 1/16ths, also marked in Metric Scale.

Rounded
Corners To
prevent damage
to pocket.

This is the exact size when
folded and occupies the
least possible space
in Vest-pocket.

Will last
for years,
Accurate in
Measurement.

THE CHEAPEST LINE IN POCKET RULES EVER INTRODUCED.
(THE REVERSE SIDE IS BEAUTIFULLY PRINTED IN COLOURS.)
ONE ANNA EACH. POSTAGE 1 ANNA.

અત્રીસ વર્ષની ચાલુ ફતેહ.

ગોળી ૩૨ { પૃથ્વીપરલ } કિંમત
૭મી ૧. { અમૃત. } રૂપિયા ૧.

આતંકનિગ્રહ

ગોળીઓ.

તંદુરસ્તી અને તકાત દેનારી પ્રખ્યાત દવા

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

જામનગર, કાકીયાવાડ, મુંબઈ. કાલબારદી રોડ.

બીમારોને માટે એક આશાસ્વકીરણ.

જેઓ શરીરની વેદનાઓ ભેળી કે
માથાને દુઃખાવે, લચક, 'કેડી વાધુ'
અકડી ગળથા સાંધાઓ, નજરો,
સંધીવા વગેરેથી સાજા થવાથી ની-
રાસ થઈ ગોઠા હોય તેઓને માટે

અમૃતાંજન

એક રામબાણુ ઇલાજ છે. એ વનસ્પતિનાં
ચોખ્ખાં તત્વોમાંથી બને છે અને સધળા પ્રકારના

દુઃખારા અને દરદો

ઉપર અત્યંતારીક અસર કરે છે. એકવાર અજમાવી લુઓ.

કિંમત ૭મી દીઠ આના ૮.

સધળા ગાંધીઓને ત્યાં અથવા તો

અમૃતાંજન ડીપો, મુંબઈમાંથી મળી શકશે.

નિઝામ હૈદરાબાદવાળા નવાબ સાહેબ સોહરાબ નવાબજી બહાદુર શું કહે છે ?

“તમારી ‘દુઃખી દાદીબા’ ની વાર્તા મેં વાંચી છે. વાર્તાના સારાંશ ધણી સારી રીતે છેવટ પર આવે છે, કે જે છેવટ સાથે સંબંધ ધરાવતા દાદીબાને ‘દુઃખી દાદીબા’ શું નામ આપ્યું છે તે ધણું બધું બેસતું છે. વાર્તાનું વળું ધણુંજ સરસ રીતે ઉતરે છે, તેમજ વાર્તાની લાક્ષણિક સરળ છે, કે જે ઉપર તમારો કાણુ નાણીતો છે. તમો એક અચ્છા લેખક તરીકે તથા ખાસ કુદરતી બક્ષેશ ધરાવનાર કવિની ઉપમા ધરાવો છો. આએ વાર્તા જેમ જેમ વાંચતાં જાયે, તેમ તેમ હજી બીજું આગળ રસીકું શું આવશે તે વાંચી લેવા સ્વભાવિક ઉચિત થાય છે. તમારી આએ વાર્તા મારા વિચાર પ્રમાણે શ્રેષ્ઠમંદ ઉતરી છે.”

દુઃખી દાદીબા

—અથવા—

પરીનનો પસ્તાવો.

• એક અતિ રસીલી અને મનોહરજક પારસી સંસારી વાર્તા.

ઉચ્ચ આદરપર ઉપર જાણેલાં જાણીતા આર્ટિસ્ટ મી. ધુરંધર વિતારકોં આખરે ઉડી વળગે એવાં રૂપ મનોહર ચિત્રો સહિત.

આવશ્યકી એક મોઢક પુસ્તક બહાર પડ્યું નથી. દીંમત રૂ. ૩ ધણ—વીં પીં થી મંગાવો.

ટીકાણું—દાદી એદલત તારાપારવાળા

તારાપાર (Thana Distt.)

“સુવાળી શટીંગ્સ”

આ ઉંચ પ્રકારનું અને ટકાઉ કાપડ સફાઈમાં દુધાળું અને પહેરવામાં રેશમ જેવું મોલાયમ ખાસ ખમીસ તથા બટીઆન માટે વેલાયતમાં ચોરડર આપીને નિઝામ સરકારના છાપનું **Superior Quality**નું બનાવી હમોએ મંગાવ્યું છે. એ રેશમ જેવા નરમ કાપડની ચઢ ઉતર પાચ જાત છે. જે દરેકને પોષાય તેમ છે.

જથ્થાબંધ માલ આયાત કરનારા વેપારી.

ભુખલુદાસ ગોવિંદજી

સ્ટેશન ગલી, મુળજી જેઠા મારકીટ, મુંબઈ.

ગોવાલીયા તલાવપર અવેલી મેસર્સ એ. ફરામરોજની કુંપનીમાં નીચલા પ્રકારનું કામ બણીજ ઉઘી ફાઈથી થાય છે. હમારું ફરનીયર કામ એકેકે અવજો ઓરીસામાં તેમજ ઘરે ઘરે જણીતુ અને પસંદગી પામેલું છે. મારે ત્યાં પીકચરની ફ્રેમ માટે તરેહવાર જાતના ઓકની લાકડીઓ તૈયાર છે.

હારમાનીમા ખાસ ચોરડરથી ટેમેરીલના સુર સાથે બનાવી આપવામાં આવે છે. ફેટિગ્રાફીક સીટીંગ તથા બેઝાન્થ્રોન્ટો કુશળ આરટીસ્ટથી તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

મારેકાઃ—

એ. ફરામરોજની કુંપની,
ગોવાળીઆ તલાવ, મુંબઈ.

કલોરો નફથેલીન.

બનારમાં વેચાતી સઘલાં શીનાઈલિ કરતાં ‘કલોરો નફથેલીન’ અતી ઉત્તમ છે. ફક્ત એક બાટલી કલોરો શીનમાંથી નવ બાટલી બનાવી. બનાર શીનાઈલિ કરતાં અતી સારું મેલવરો.

ફીમત બાટલી એકના ૧૪ આના.

હીન્ડુસ્થાનમાં એકલા આડતીયા—ધી બ્રીટીશ ઇન્ડીયા ટ્રેડિંગ કંપ

અંલીસ બીલીંગ્સ, હોર્નબી રોડ મુંબઈ.

Importers and Dealers
IN
WHITE OIL—MACHINERY OIL
AND
PAINT ETC.

Messrs. E. MANECKJI & Co.,
Edward Building,
Grant Road.

GRESHAM LIFE OFFICE.

A Profitable Assurance.

SPECIAL COMBINATION securing in return for a Limited Number of Premiums a Fixed Sum at Death, Whenever it may happen, and a Large Guaranteed Bonus During Lifetime, together with valuable options and additional benefits.

Example :—Age 25. Sum Assured Rs. 5,000.

Annual Premium (payable for 20 years only) Rs. 283-12-0.

Guaranteed Results.

- (a) In case of death during the term, Profit varying from Rs. 1,216 to Rs. 4,808.
- (b) In case of survival

Ultimate Profit of Rs. 1,825 in addition to 20 years' accumulated Bonuses.

Apply for further particulars to **Croft, Mody & Co.,**

Chief Agents for **INDIA, BURMA and CEYLON,** Gresham Buildings, **BOMBAY.**

ADERJI D. CHOKSEY,

High Class Jeweller and Gold Smith Seller of various patterns of
Gold and Gem-Set-Ornaments.

FASHIONS-UP-TO-DATE.

Jewellery of Esquisite design and latest style, always in Stock.

This is an Old established firm where expert workmen are employed

AND

HAS GAINED GREAT POPULARITY AMONG PARSIS, EUROPEANS, AND HINDU FAMILIES.

Complete satisfaction guaranteed. Grant Road, BOMBAY.

બાનુઓ તેમજ મદદસ્થાને વરતુ ઉચ્ચ કાપડ ચાકુ તરાદતુ હમેશા હુમારે ત્યાં મળે છે.

હમારે ત્યાંની ઉચ્ચી તેમજી કાપડને ચુંદરતામા કેમ સજ કરે છે.

તરેદાર જાનના કાપડનો મોટા જથ્થો સીલેકશન આરે તૈયાર છે. એક ત્રાસથી ખાતરી કરી

જુવો. નાના જુલકાઓના ફેક તથા બાનુઓના પતલાકેઝ. જનાવનાં હમારી ખાસ સતી છે.

વખતસર કોટ પાટકુન ચર્ગ તૈયાર કરી આપીએ છીએ.

P. Karani & Co.

348-50, Grant Road, BOMBAY No. 7.

આંટરોડના કુસાદે તથા બોહોલી વસ્તીવાળા રસ્તા ઉપર

હમોએ
સોજી બોરાણી પુરી પાડવા એક કુકાન ખોલી છે.
જ્યાં

ચોખ્ખો માલ મળશે. ભાવ મારકેટનાજ જેવો કીંદાવત

હમારે ત્યાંની ગેટ દવા, પરક્યુમરી, બીસક્રીટ, સ્વાદીસ્ત એકલેટ, વગર બેલની ચા સોરમ દાર કાચી વાપરી જો. સાજી સેંટ જમ તથા ખીજી પરચુટન ચીજો હમો પુરી પાડીશું. ખરીદીને ખાત્રી કરો.
ગમે એવા બોરહર ઉપર તુરતજ ધ્યાન પુનાડવામાં આવશે.

પીરોજશાહ નશરવાનજીની કુંપની.

શેઠના ચાલ. આંટરોડ, ત્રમ દરમીનસ, મુબંધ.

હમારે ત્યાંના તાજા કરીઆનાનો સ્વાદ ચાખો.

ધાણા છર. દળેલો તથા ગરમ મસાલો દલદ મરી બધી જાતનો મેવો, ચીનાર સાકર, ખાંડ, વગર બેલનું ઘીંદ, મલબારી મુબંધ, લોખન, અગર સોરડીનો સરકો, ગોલાબ, છુટી ગાસતેલની ખાતલી, તથા અકબંધ બાકસ તથા ઉત્તમ પ્રકારના મુરંબા તથા શલકંદ તથા બેલકંદ. હરદમ તૈયાર મલશે સ્તેશનરી તથા બર સંસારને બરની સલલી ચીજો તથા ઈંગ્રિજી બોરાણી.

બળર ભાવે અને મોટા જથથામા. તૈયાર મલશે.

માલિકો.—નવરોજ અને કુંપની.

બલકદીના તેરસ.

ગોવાલીયા તલાવ, મુબંધ.

વગર લેખનું ગ્યારન્ટીડ !

પસંદ ન પડવે ઉજોડેલી બાટલી
પાછી લઇ પુરા પૈસા પાછા
આપી શું.

કીમત
બાટલી ૧ નો
૩-૫

પહોડી મધ.

જેલ પુટનો
અ નાસનો આમળાનો અને
આફનો મુરખો પછ કીંદાયતે મળશે.
બીઆરબી એન્ડ કું
જનરલ મરચંડસ અને કમીશન એજંટસો.
શેઠના બીલ્ડોંગ, મુબંધ.

નાના ઉછળતા તેમજ નિશાળ જતા બાળકોને નાસતા ઉપર સુખ્ય અગત શાની છે ?

સ્વચ્છ દુધ અને વગર બેલનું માખણ. કાર્ડ લખી એક ત્રાયલ લેશો.
હોટલના તથા રટીમરના સ્ટુઅરોને મોટા જથથામા ગમે તે વેળા મુબંધ તેમજ બાહેરગામ માખણ પુરપાડી
ભાવ ઘણા કીંદાયત.

મીલસેક્સ ડેરી કુંપની

ના, ૬ અયેકઝાન્દ્રા બીલીંગ, ભાયબલા.

Manufacturers and Suppliers of Fresh Milk and Pure Butter. 15
Standing Firm.

Apply : MIDDLESEX DAIRY Co. BYCULLA.

Trial Desired

RATES VERY MODERATE.

પ્રશાન્નાદાર કુલોથી લચી પડતાં દરખતો.

ધરણી આગવાનની તારીફલાયક હુનરમંદી—જે માટે ૧૯૦૬ નાં પ્રદર્શનમાં ચાર, તથા ૧૯૦૭ માં આઠ મોટાં ઇનામો મળ્યાં છે. સુકાઇ ગયલા બગીચાઓને તાજેતર લીલાતરીથી બરપુર—અને ફુલ ફીલાથી ખેંચાણુ કારક બનાવી આપવાનું માથે લઇમે છીએ. કેટલાક મોટા હીંદી રાજ્ય-શીઓ ઉચી સફાઈશીકેટો મોજુદ છે.

આંખા, મોસંબી, કત્યાદી દરેક જાત ખદામ, વતરોગે જાડો તથા રંગરંગનાં સ્ટેનડરડ ગુલાબ, જાડો ને સરસ પામસ ડરેસીનાં કોટનસ, વતરોગે બીજા તરેહવાર રોપાઓ અને છોડવાઓ અતી કીકાયત લાવે પુરા પાડીએછીએ. બાહારગામનાં આરડર V. P. યી મોકલવામાં આવશે. તાજા ફુલના તુરા, હાર, બાસંકીટ અતનસ ફુલનું ટેકોરેશન વરદી ઝમાણુ મનપસંદ કારીગરીથી બનાવી આપવામાં આવશે.

સોરાબજી અં મેં ધરણી,
એડલેશી હોટલ કંમ્પાઉન્ડ, કલેરોડ, લાએખલા.

NOTICE.

We request the Public to visit our Studio, where first Class work is executed.
Portraits in Black and White, Oil and Water Colours finished Artistically—
Amateurs Work—Developing—Retouching, printing, and out lines from old photos
done at special reduced rates.

Up country orders are promptly attended to

MESSRS TRILOKHEKER & KIRTIKER,

Artists & Photographers,

30 Kolbhat St.

Kalbadavi Post,

BOMBAY.

Telephone No.
2220

DENTAL SURGEON.

ખાસ

દાંતના ડાકતર.

દાંતને લગતુ દરેક પ્રકારતુ કામ આજ ૧૫ વરસ થયા અંતરીપૂરવક અને કીકાયતે કરી આપવામાં છે. સરિરની આરોગ્યતા શાખાં છે. પ્રથમમર્જા દાંતની સફાઈ ઉપર. તેનીજ સફાઈથી ખુશસુરતીની હીવાલ છે. દુરસતી ખીલવે છે.

દાંતના ડાકતર,

જહાંગીર દી. નરીમાન,

ચાંદરોડ, ત્રામ તરમીન્સ, પુલની આગળ.

હીંદુસ્થાનનો નવો સાહસ.

હમારી કુદનાતની “ટીકલીંગ” તાજી, ગુણમા ઉત્તમ અને શુભા દેરધાર સમિ વેલાતી ચાલની મીસાલજ ટકી સકે છે. એ દેશી બનાવત છે જેમા. ગોળા પીડાલો ચાલતો દશે એમ સમજતા ના. વરસોના ગતી ભોગ અને યમે એક મુશકેલ કામ હમારો ફતેહમંદીથી પાર પાડ્યું છે.

કેદારતીક કંમ્પાઉન્ડ—પેટર્મ દુખાવો કર્યા વના સાફ દસત લાવે છે. ડી. ૦૪

એનડી દાયરીયા ટીકલી—નાના બચ્ચાને દાંત યા કરમને હીથે થતાં જાડા ઉપર અકસીર ઉપાય છે. તેમજ જવાન માનસોને અજીરણ યા સરદીથી થતાં જાડા ઉપર રામગાણુ મલાજ છે. ડી. ૦૫

ડી. ડી. રાઈટર એન્ડ કું

ટીકલી બનાવનાર.

ખેતવાડી ૧૧ મી ગાલી નં. ૪ મુંબઈ.

આંટરોડ, તાડદેવ, ગોવાળીઆ તલાવ, અને ફોરાસ રોડ ઉપરના

રહેવાસીઓમાં કોણ અંબણ છે ?

પી. ફરામરોજની કં.

ક્યાં અને શું કામ કરે છે ?

આજ લગભગ ૧૮ વરસ થયા, પ્રામાણીકપણાથી ચાલતી, મુસ ખીલડીંગમાં આવેલી હમારી દુકાને હાલમાં તદ્દનજ નવો માલ બાનુઓને તથા ગ્રહરોજોને બરનો આવી પુગો છે. ગરમ તથા મુતરઉ કાપડ મલમલ લોંગક્લોથ, ભરેલા સદરા, લેસ પીસ, ફમાલ, મોજા ઈત્યાદી બજાર ભાવે મળે છે. મખમલની તથા ભરેલી ટોપીઓ તૈયાર તેમજ ઓરડરથી થોડા કલાકમાં બનાવી આપીશું રેશમી પટા કોર દાના ઝીક કસબ માગો તે જથ્થામાં તૈયાર છે.

હમારી રોપેરીયાલીટી ગમે એવા કપડાંને દીપતું કરવાને હાથ ફીનીસ અને ટેલરીંગની જરૂર છે. હાઈ ક્લાસ ટેલરીંગ હમારી મગફરી છે, ખાસ હુશીયાર કટરની કારીગરી એકવાર તપાસો હમારાં જોટલાંજ હામમાં હાઈક્લાસ સીલાઇ તેમજ ઉચી કટીંગ ફીનીસ ક્યાંખી મળશે નહીં.

એન. બરબોર એન્ડ કુંપનીના અપટુડેટ ડીઝાઇનના તથા ઉચી બેતોથી ખાસ લખાએલા પપેટી તેમજ વરસગાંઠના મુખારકંબાદીના કાર્ડનો નવોજ જુથો તૈયાર છે. એકવાર પધારી ખાત્રી કરો.

એકલા માલેક—ફ. પે. જસાવાળા.

આંટરોડ, મુશ ખીલડીંગ.

કૉરોનેશન મ્યુઝીક ગાઇડ.

થોડા વખતમાં બહાર પડશે.

રચનાર

રસ્તમજી બરજેરજી છાપગર મ્યુઝીક ટીચર.

ના. ૩૩ ક્રિચર રોડ, કિરદોસ મ્યુઝીક ક્લસિક કોટ, મુંબઈ.

મારી રમેલી કિરદોસ મ્યુઝીક ગાઇડની બીજી આવૃત્તીની પણ થોડીજ નકલો બાકી રહેલી હોવાથી મેં ઉપરી ગાર્મંટ નહરન નવાજ દારણપર રચીને આપવી શરૂ કરી છે. એની અંદર લગભગ ૫૦ સરંગઓ કેટલીક અંગ્રેજી માધેના શબ્દોમાં તથા ગુજરાતી, સ્થાનક, પલટા સાથે તેઓના ગુજરાતી ભાગ પાડીને બારમાં, તાલ, માત્રા, સ્થાન સાથે આપવામાં આવ્યા છે. તે ઉપરાંત આજ સુધી જે છેલ્લામાં છેલ્લા ઉર્દુ, તેમજ ગુજરાતી બાળીના નાટકો બહાર પડ્યા છે તેમાંથી લગભગ ૧૫૦ ઉત્તમ ગાયનો ઉર્દુ તેમજ ગુજરાતી ભાષાને તેઓની પણ શબ્દારાણી, તાલ, માત્રા, સ્થાન, સંગ વગેરેની દરેક સમજ સાથે બોમ્બેના ગુજરાતી ભાગ પાડીને દરેક વાઈન જેવાંકે હારમોન્યમ, ટીલરૂઆ વગેરેની પુરતી સમજ સાથે સરગમ નોટેશનમાં આપવામાં આવ્યાં છે. આગળથી નામ નોંધાવવાનો રૂ. ૧ તથા બહાર પડતી પછી રૂ. ૧૧ રાખવામાં આવ્યા છે. દુપાત્ર ખરચ ચાર આના વધુ ઉપલેખ દેકાણે આજ કેટલોક વખત થવામારો મ્યુઝીક ક્લસિક પણ ચલાવવામાં આવે છે ત્યાં બાનુઓ અને શુભરથેને દરેકને છુટો એકેક ક્લસિક આપીને ચાલુ તેમજ વાઈનપર શીખવવામાં આવે છે.

ગાર્મંટ માટે નીચલે દેકાણે નામ નોંધાવો.

રચનાર,

રસ્તમજી બરજેરજી છાપગર, કોટ,

તથા મેસર્સ જાહંગીર કેરાણીના છોકરાઓ બુક્સેલર્સ,

પારસી બન્ટર કોટ મુંબઈ.

હમારે ત્યાં કેઝરીલના હારમોન્યમ વેચવાના ખાસ ગ્યારડરથી મંગાવ્યા છે.